

ตรีมุนีพุทธมนตรี

สำนักหอสมุด

พุทธศาสน์อยุ่ยงคู่องค์กษัตรา

รองศาสตราจารย์ ดร. สุจิตรา อ่อนค้อม

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยแม่ฟ้า

วันลงทะเบียน..... 2 ต.ค. 2563

เลขทะเบียน..... 1031802

เลขเรียกหนังสือ..... 80
4570

๑๕๕

๕๗๓๘

๒๕๖๓

พุทธศาสสน์อยู่ยงคู่องค์กษัตริยา

สุจิตรา อ่อนค้อม

<http://www.sudassa.com>

e-mail: suchitra_ok@yahoo.com

ISBN 978-616-550-010-4

พิมพ์ครั้งที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

พิมพ์ครั้งที่ ๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

พิมพ์ครั้งที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๗

ราคาเล่มละ ๑๕๕.- บาท

จัดจำหน่ายทั่วประเทศโดย

บริษัทอมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์ จำกัด

108 หมู่ที่ 2 ถนนบางกรวย-จงถนน ตำบลคลองสี่ อำเภอบางกรวย นนทบุรี ๑๑๑๓๐

โทรศัพท์ ๐-๒๔๒๓-๙๙๙๙ โทรสาร ๐-๒๔๔๙-๙๒๒๒, ๐-๒๔๔๙-๙๕๐๐-๖

Homepage: <http://www.amarin.com>

พิมพ์ที่ :

หอรัตนชัยการพิมพ์

ถนนไชยวัฒน์ ๔ เชียงราย เทวี กรุงเทพฯ ๑๐๔๐๐

โทร. ๐ ๒๖๗๘ ๗๖๘๘ (๔ สาย อัตโนมัติ) โทรสาร ๐ ๒๖๗๑๖ ๙๙๙๕

E-mail: horatanachai@hotmail.com

คำนำในการพิมพ์ครั้งที่ ๓

หนังสือพุทธศาสนาอยุ่ยงคู่องค์กษัตราเล่มนี้ เดิมชื่อ พระมหาภัตตริย์ไทยกับศาสนาประจำชาติ ตีพิมพ์เป็นบทๆ ลงในนิตยสารกุลสตรี เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๙ อันเป็นปีกาญจนากิจ เชก เนื่องในโอกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี

ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ สถาบันราชภัฏจัดโครงการตำราวิชาการราชภัฏเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในโอกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมพรรษา ๖ รอบ ในวันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ ผู้เขียนจึงนำเรื่องพระมหาภัตตริย์ไทยกับศาสนาประจำชาติมาพิมพ์รวมเล่มในโครงการนี้ เป็นการพิมพ์ครั้งที่ ๑ หลังจากนั้นสำนักพิมพ์ดวงแก้วได้นำไปพิมพ์ครั้งที่ ๒ และเปลี่ยนชื่อเรื่องเป็นพระพุทธศาสนา กับพระมหาภัตตริย์ไทย

ในการพิมพ์ครั้งที่ ๓ นี้ ผู้เขียนได้เปลี่ยนชื่อเรื่องอีกครั้งเป็น พุทธศาสนาอยุ่ยงคู่องค์กษัตรา และได้เพิ่มเนื้อหาอีก ๒ บท รวมเป็น ๒๑ บท นอกจากนี้ยังเพิ่มภาคผนวกเรื่องหลักการของพระพุทธศาสนาเข้าไว้ด้วย เพราะเกิดความสะเทือนใจอย่างยิ่งydwtต่อเหตุการณ์ไม่สงบที่เกิดขึ้นใน

ประเทศไทย ระหว่างเดินกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคมที่ ผ่านมา

ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่า เมื่อคนไทยได้อ่านหนังสือ
เล่มนี้แล้ว จะเกิดความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมaha
กษัตริย์ อันเป็นสถาบันหลักของไทย และช่วยกันปกป้องรักษา^๑
ไว้มให้ผู้ใดมาทำลาย หรือเปลี่ยนแปลงไปเป็นอื่นได้ เพราะ
การชาร์งไว้ซึ่งสถาบันหลักทั้งสามนี้ ย่อมหมายถึงการชาร์ง^๒
ความเป็นไทยไว้ได้ หากสถาบันหลักถูกทำลายลงเมื่อใด เมื่อ
นั้นความเป็นไทยก็จะหายไปจากโลก

ขอคนไทยจงอยู่อย่างรู้คุณแผ่นดินและร่วมมือร่วมใจ
กันปกป้องสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไว้ด้วยเลือด
เนื้อและชีวิต ดังที่บูรพมหากษัตราริราชาเจ้า และบรรพบุรุษ
ไทยได้ทรงกระทำ และทำไว้เป็นแบบอย่างด้วยเทอญ.

สุจิตรา อ่อนค้อม
๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๓

คำนำในการพิมพ์ครั้งที่ ๑

ประวัติศาสตร์ชาติไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาแต่ครั้งโบราณกาล พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกະ และทรงอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาให้วัฒนาศาสดารุกับชาติไทยมาเป็นเวลาช้านาน แม้ในเวลาต่อมาจะเกิดศาสนาต่างๆขึ้น และพระมหากษัตริย์ทรงเป็นศาสนูปถัมภก หากก็ไม่เคยปรากฏมีพระมหากษัตริย์พระองค์ใดของไทยทรงเปลี่ยนไปยอมรับนับถือศาสนาอื่นทางด้านประชาชนนั้นก็มีเสรีภาพในการเลือกนับถือศาสนาไม่ว่าจะเป็นการบกพร่องระบบสมบูรณญาสิทธิราชในเวลาดังนั้น หรือระบบประชาธิปไตยในเวลาต่อมา ก็ตาม พระพุทธศาสนาจึงยืนยงคงคู่สถาบันพระมหากษัตริย์และสถาบันชาติมาโดยตลอด

เนื่องจากพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาคู่บ้านคู่เมืองของไทยมาช้านานจนกลายเป็นศาสนาประจำชาติไทย แต่ในทางปฏิบัติก็ยังมิได้มีการบัญญัติลงในรัฐธรรมนูญว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ และแม้ว่าในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ จะได้มีการรณรงค์ให้บัญญัติข้อความข้างต้นลงในรัฐธรรมนูญแต่การรณรงค์ดังกล่าวก็มิได้ประสบความสำเร็จ ครั้นถึงปี พ.ศ. ๒๕๓๘ อันเป็นปีกาญจนากิจ เชก ผู้เขียนจึงได้ค้นคว้า

(๖)

เรียนรู้เรื่อง พระมหาชัตติรย์ไทยกับศาสนาประจำชาติ โดยเขียนเป็นบทฯ และได้รับการพิมพ์ลงในนิตยสารกุลสตรีรายปักษ์ รวมทั้งหมด ๑๙ บท เพื่อให้คนไทยได้รู้ตระหนักถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งเพื่อแสดงให้เห็นถึงความเป็นพุทธมานะและศาสนูปถัมภกของพระมหาชัตติรย์ไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ สถาบันราชภัฏได้มีโครงการทำราวิชาการราชภัฏเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในโอกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมพรรษา ๖ รอบ ในวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ ผู้เขียนเห็นเป็นโอกาสอันดีที่จะนำงานค้นคว้าเรียนรู้เรื่องทั้ง ๑๙ บทนี้มาพิมพ์รวมเล่ม โดยตั้งความปรารถนาไว้ว่า

จร ตีฎิฐ โลกสุเม สมมารสมพุทธศาสนา

ขอหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จงดำรงอยู่คู่โลกตลอดกาลนาน

สุจิตรา อ่อนค้อม
๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๓

สารบัญ

คำนำ	(๑)
บทที่ ๑ ปฐมนิเทศ	๑
๒ พระราชธรรม	๑๒
๓ พระธรรมราชาแห่งสยาม	๒๐
๔ พระเจ้าอยู่หัวกับการปฏิบัติธรรม	๓๑
๕ ทรงเจริญอวิยมราชมีอปค์ ๔	๓๙
๖ พระพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย	๔๕
๗ ไตรภูมิพระร่วง	๕๕
๘ พระพุทธศาสนาสมัยอยุธยา	๖๗
๙ พระพุทธราก	๗๖
๑๐ พระพุทธศาสนาสมัยอนบุรี	๘๖
๑๑ พระพุทธศาสนาสมัยรัตนโกสินทร์	๙๗
๑๒ การฟื้นฟูประเพณีวิถีชนบุชา	๑๐๙
๑๓ กำเนิดธรรมยุติกนิกาย	๑๑๙
๑๔ วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา	๑๒๙
๑๕ กำเนิดนิพัทธารธรรมจักขุ	๑๓๗
๑๖ คู่พระบารมีพระพุทธเจ้าหลาภ	๑๔๗
๑๗ เทศนาเสือป่า	๑๕๕
๑๘ หลักสูตรนักธรรมและธรรมศึกษา	๑๖๙
๑๙ การแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทย	๑๗๑
๒๐ ศาสนาประจำชาติ	๑๗๗
๒๑ ปัจฉินิมบท	๑๘๙
บรรณานุกรม	๑๙๑
ภาคผนวก : หลักการของพระพุทธศาสนา	๑๙๕
บรรณานุกรม	๒๐๖

พุทธศาสนาอยู่ยงคงค์กษัตริยา

๓

ปฐมบท

๒๕๖๔ พ.ศ.๒๕๖๔

ประเทศไทยดำรงความเป็นเอกราชมาได้จนทุกวันนี้
 เพราะเรามีสถาบันหลัก คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
 เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยมาช้านาน ในปัจจุบันแม่สถาบัน
 ศาสนาค่อนข้างจะคลอนแคลนด้วยเหตุเพระความเจริญทางวัฒนา
 ก็ดี หรือเพระข่าวคราวเกี่ยวกับเรื่องความประพฤติของพระ
 สงฆ์ก็ดี แต่ก็ยังมีสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่ถ่วงดุลเอาไว้ ทำให้
 สถาบันหลักทั้งสามยังคงยืนยงอยู่ได้ และจะไม่วันล่มสลาย
 ตราบเท่าที่ไทยยังคงความเป็นไทย

สถาบันพระมหากษัตริย์มีความสำคัญคู่กับสถาบันศาสนา
 มาโดยตลอดนับตั้งแต่เฝ้าไทยเติบโตและพัฒนามาเป็นชาติ ซึ่ง
 ศาสนาที่เป็นศาสนาประจำชาติไทยมาแต่ครั้งโบราณกาจก็คือ
 พระพุทธศาสนา จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์เห็นได้ว่าพระ
 พุทธศาสนา กับชนชาติไทยมีความสัมพันธ์แน่นเป็นอันหนึ่ง

อันเดียวกันมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรสุวรรณภูมิ (ปัจจุบันคือจังหวัดนครปฐม) ซึ่งได้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนามาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๑๔ สมัยที่พระเจ้าอโศกมหาราชกษัตริย์อินเดียทรงส่งพระสงฆ์ไปประกาศ พระศาสนาในดินแดนต่างๆ รวม ๙ สาย สายที่มา ยังดินแดนสุวรรณภูมิมี พระโสณะ และพระอุตตരะ เป็นผู้นำ (พระพรหมคุณการณ์ (ป.อ.ปยุตโต), ๒๕๔๘ : ๑๕) นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ดินแดนสุวรรณภูมิก็ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา สืบเนื่องตลอดมาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๕๓) รวมเวลาได้ถึง ๒,๓๓๕ ปีแล้ว

นอกจากนี้ยังมีหลักฐานว่าชนชาติไทยได้นับถือพระพุทธศาสนามาตั้งแต่สมัยอาณาจักรไทยอ้ายล่าว ในปี พ.ศ. ๖๒๐ กษัตริย์ไทย คือขุนหลวงเม้า ได้ทรงนำชาวไทยทั้ง ๗๗ หัวเมือง รวม ๕๑,๘๘๐ ครัวเรือน หันมานับถือพระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรก นับจากนั้นมาพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธามกสืบเนื่องตลอดมาไม่เคยขาดสาย ซึ่งหากนับถึงปัจจุบันอันตรงกับรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ก็เป็นเวลานานถึง ๑,๘๓๓ ปี

เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวโรกาสรองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ และทรงเจริญพระชนมายุ ๘๓ พรรษา ในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ จึงขออัญเชิญพระราชปณิธานพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัส ของพระมหากษัตริย์ไทยแต่ละพระองค์ที่แสดงให้เห็นความสำคัญ ของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ โดยเริ่มจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันก่อน แล้วจึงย้อน

กลับไปตั้งต้นจากสมัยสุโขทัย เรียงลำดับมาจนถึงสมัย
รัตนโกสินทร์ ดังต่อไปนี้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินตามรอยบาท
บูรพมหากษัตริย์ด้วยทรงเป็นพุทธมามก และทรงเป็นแบบอย่าง
อันเล้าเลิศของพุทธศาสนาทั้งหลาย ทรงปฏิบัติตามพระราช
ประเพณี ดังจะเห็นได้จากพระราชดำริทรงลพนวชต่อพระบรม
วงศานุวงศ์ และคณะองค์คมนตรี คณะรัฐมนตรี คณะทูตานุทูต
สมาชิกสภาพผู้แทนราชอาณาจักร และข้าราชการ ณ พระที่นั่งอมรินทร์
วินิจฉัย วันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๔๘๙ ความตอนหนึ่งว่า
(คณะกรรมการเอกสารลักษณ์ของชาติ, ๒๕๓๕ : ๙)

โดยที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของ
เรา ทึ้งตามความครั้งทชาเชื่อมั่นของข้าพเจ้าก็เห็นเป็น
ศาสนาที่ดีศาสนาหนึ่งเนื่องในบรรดาสัจธรรมคำสั่งสอน
อันชอบด้วยเหตุผล จึงเคยคิดอยู่ว่าถ้าโอกาสอำนวย
ข้าพเจ้าควรจัดให้บัวสักเวลาหนึ่งตามราชประเพณี ซึ่ง
จัดเป็นทางสนองพระเดชพระคุณพระราชนูรพกาวีดาม
คตินิยมด้วย

และในวันเดียวกันนี้ ณ พระที่นั่งสุทไธศวรรยปราสาท ทรงมี
พระราชดำริทรงลพนวชต่อพระราชนาฏ ดังความตอนหนึ่ง
ว่า (คณะกรรมการเอกสารลักษณ์ของชาติ, ๒๕๓๕ : ๑๑)

อันพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติของ
เรานี้ ตามความอบรมที่ได้รับมาก็ดี ตามความครั้งทชา
เชื่อถือส่วนตัวข้าพเจ้าก็ดี เห็นเป็นศาสนาที่ดีศาสนาหนึ่ง

มีคำสั่งสอนให้คนประพฤติตนเป็นคนดี ทั้งเพียบพร้อมด้วยบรรดาสัจจารมอันชอบด้วยเหตุผลน่าเลื่อมใสยิ่งนัก ข้าพเจ้าจึงเคยคิดอยู่ว่า ถ้าโอกาสอำนวยวายจักได้อุปสมบทในพระศาสนาตามพระราชบัญญัติและภารกิจที่ได้ทรงจัดตั้งขึ้นแล้วนั้น ก็จะเป็นทางสนองพระเดชพระคุณพระราชนูรพการีตามคตินิยมอีกด้วยหนึ่งด้วย

นอกจากพระราชดำรัสทรงลากผ่านว่าที่แสดงให้เห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติแล้ว ยังมีพระราชดำรัสในโอกาสที่พระสันตะปาปา จอห์น พอล ที่ ๒ เข้าเยือน ณ ประเทศไทย จัดขึ้นเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ ความตอนหนึ่งว่า “คนไทยเป็นศาสนิกชนที่ดีที่สุดในโลก ความอนุภาพนั้นนับถือพระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาประจำชาติ” (สำนักราชเลขานธิการ, ๒๕๓๑ : ๑๖๓)

เมื่อสภายุวพุทธวิถีสมาคมแห่งชาติ ในพระบรมราชูปถัมภ์ได้จัดให้มีการประชุมยุวพุทธวิถีสมาคมทั่วประเทศ ครั้งที่ ๑๙ ในหัวข้อ การปลูกจิตสำนึกของชาวพุทธเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ณ วัดอัมพวัน อำเภอพระบูรี จังหวัดสิงห์บุรี วันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ นายสมพร เทพสิทธิ ประธานสภายุวพุทธวิถีสมาคมแห่งชาติ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้อัญเชิญพระบรมราชโองการมาอ่านให้ที่ประชุมฟัง ความว่า

ข้าพเจ้าขอแสดงความชื่นชมยินดีด้วย ที่ สภายุวพุทธมิถุนสมาคมแห่งชาติ จัดให้มีการประชุม ยุวพุทธมิถุนสมาคมทั่วประเทศขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เพื่อปรึกษา และเปลี่ยนความคิดเห็นกันโดยยกເອງการปลูก จิตสำนึกของชาวพุทธเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาซึ่งเป็น ศาสนาประจำชาติของเรາ ขึ้นเป็นหัวข้อการประชุม

ผู้นับถือพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติใด หรืออยู่ในนิกรายใด ล้วนลือบปฏิบัติใน กาย วาจา ใจ เป็น อย่างเดียวกัน คือยอมพยาຍາມที่จะรักษาภัยวาจาใจให้ สะอาดด้วยระเบียบปฏิบัติอันสุจริต ที่จะควบคุมประศับ ประคองใจให้สงบด้วยความมีสติ รู้ตัวอยู่ตลอดเวลา และที่จะใช้จิตใจอันสงบนั้นพิจารณาสิ่งต่างๆให้เห็นแจ้ง โดยถูกต้องตามจริง ชาวพุทธที่แท้จริงเป็นผู้คิดชอบ ปฏิบัติชอบอยู่เป็นปกติ อยู่ ณ ที่ไดก์ทำให้ที่นั่นสงบ ร่มเย็น มีแต่ความบร่องดองและสร้างสรรค์ จึงเป็นโฉค ดีอย่างยิ่งที่ประเทศไทยเรามีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนา ประจำชาติ ทำให้คนไทยทุกเชื้อชาติศาสนาอยู่ร่วมกัน ด้วยความสุข มีความรักความปรารถนาดีต่อกัน มีการ สงเคราะห์ อนุเคราะห์ซึ่งกัน และมีความสมัครสมาน สามัคคีกันเป็นอย่างดี การที่ยุวพุทธมิถุนสมาคมได้ตั้งใจ พยายามในอันที่จะปลูกจิตสำนึกของชาวพุทธให้หนักแน่น มั่นคงในพระศาสนายิ่งขึ้น จึงเป็นสิ่งที่ดีมีคุณประโยชน์ ทั้งแก่การจารโรงพระพุทธศาสนา และแก่ส่วนรวม คือ ประเทศไทยอันเป็นที่เกิดที่อาศัย

ขออวยพรให้การประชุมयุวพุทธิกสมาคม ครั้งที่ ๑๙ ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย สำเร็จประโยชน์สูง ตามความมุ่งหมายทุกประการ และขอให้ทุกคนที่เข้าร่วมประชุมครั้งนี้มีความเจริญสวัสดิ์โดยทั่วถัน

(ทรงลงพระปรมาภิไธย)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นแบบอย่างอันล้ำเลิศ ของพุทธมากก ทรงนำธรรมของพระพุทธองค์มาประพัติปฏิบัติทั้งในส่วนพระองค์เองและส่วนที่นำมาบกครองประชาราชภูร ดังในพระราชพิธีบรมราชาภิเศก ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระบรมมหาราชวัง วันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ ทรงมีพระราชดำรัสท่ามกลางมหาสมาคม เป็นพระบรมราชนิษฐานในพระปฐมบรมราชนองการว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” และตลอดระยะเวลา กว่า ๖๐ ปี ที่ทรงครองสิริราชสมบัติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปกครองแผ่นดินโดยธรรมตลอดมา

นอกจากนี้ทรงนำธรรมมาพระราชทานแก่พสกนิกรให้ประพัติปฏิบัติ ดังพระราชดำรัสในพระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตราราชเจ้า ในวโรกาสเฉลิมสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี ณ ท้องสนามหลวง วันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๔ ความตอนหนึ่งว่า (สภาพยุวพุทธิกสมาคมแห่งชาติ, ๒๕๓๘ : ๒๖)

การรักษาอิสรภาพและความเป็นไทยให้ดำรงมั่นคงยืนยาวไป ก็อ้ว่าเป็นกรดโดยกิจอันสำคัญที่สุด นอกจากต้องอาศัยการบริหารประเทศชาติสามารถและสุจริตธรรมแล้ว ยังต้องอาศัยความร่วมมือสนับสนุนจากประชาชนทั้งประเทศด้วย คือประชาชนแต่ละคนจะต้องช่วยเหลือสร้างสรรค์ประโยชน์และดำเนินอยู่ในคุณธรรมอันสมควรแก่ฐานะของตน คุณธรรมที่บุคคลควรจะศึกษาและน้อมนำมาปฏิบัติมีอยู่ ๔ ประการ

ประการแรก คือ การรักษาความสั้ง ความจริงใจต่อตนเอง ที่จะประพฤติปฏิบัติตนแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ และเป็นธรรม

ประการที่สอง คือ การรู้จักชั่มใจตนเอง ผึ้งจิตใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสั้ง ความดีนั้น

ประการที่สาม คือ การอดทน อดกลั้น และอดทน ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัจสุจริต ไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด

ประการที่สี่ คือ การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของชาติบ้านเมือง

คุณธรรม ๔ ประการนี้ ถ้าแต่ละคนพยายามปลูกฝัง และบำรุงให้เจริญงอกงามขึ้นโดยทั่วทั้งแผ่นดินแล้ว จะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุข ความร่มเย็น และมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้ดังประสงค์

เห็นได้ว่าคุณธรรม ๔ ประการที่ทรงนำมาพระราชทานแก่พสกนิกรให้ประพฤติปฏิบัติ ก็คือพระราชธรรม ๔ ประการ

ซึ่งได้แก่ สัจจะ ทมະ ขันติ จاكะ นันເອງ (พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๕ ข้อ ๓๑)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระมหาปัทริย์ พระองค์เดียวในโลกที่เพียบพร้อมด้วยศพิธาราชธรรม (พระพรหมคุณภารณ์) (ป.อ. ปยุตโต), ๒๕๕๑ (๒๕๑) ซึ่งหมายถึง ธรรมของพระราชา ๑๐ ประการ ได้แก่

๑. ทาน การให้ คือ ทรงஸະຫຼັບພົງສິນຂອງປໍາຮູງເລື່ອຍິ່ງ ช່ວຍເຫຼືອປະຊາມງວຽງ ແລະ ทรงນຳເຫຼືອສາຫະນະປະໂຍ້ນນີ້ นานັ້ນປາກ ເປັນທີປະຈັກທີ່ແກ່ໜ້າໄທ ແລະ ໜ້າໂລກ

๒. ศีล ความປະພຸດຕິດິງາມ คือ ทรงສໍາວົມກາຍແລະ ວົງທາວ ປະກອບແຕ່ການສຸຈົມ ອັກຊາກີຕິຄຸນໃຫ້ການເປັນຕ້ວອຍ່າງ ແລະ ทรงເປັນທີ່ເຄາຣັນບຶກຈົງຮັກກັດຕີຂອງປະຊາມງວຽງ

๓. ปรິຈາກະ ກາຣບິຈາກ ຄື່ອ ทรงເສີຍສະຄວາມສຸຂ ສໍາຮັບ ເປັນຕົ້ນ ຕລອດຈົນພະໜນໜີ່ພົບເພື່ອປະໂຍ້ນສຸຂຂອງ ປະຊານ ແລະ ຄວາມສົງບເຮັບຮ້ອຍຂອງບ້ານເມືອງ

๔. ອາຊ້ວະ ຄວາມຊ່ອຕຽງ ทรงສັຕິ ເຮັມາຮ່າຍາ ทรงປະກິບຕິພະຣາຊກຣົດຍົກືໂດຍສຸຈົມ ທົງມີຄວາມຈົງໃຈໄມ່ຫລອກລວງ ປະຊານ

๕. ມັຫທວະ ຄວາມອ່ອນໂຍນ ຄື່ອทรงມີພະອັນຍາຕັ້ຍ ອ່ອນໂຍນ ໄມ່ເຢ່ອຫຍິ່ງຫຍາບກະຮະດ້າງຄື່ອອງຄົ້ນ ທົງມີຄວາມສົ່ງເກີດ ແຕ່ທ່ວງທີ່ກີຣີຢາສຸກພຸນໝູນໝວລ ລະມຸນລະໄມ ໄກ້ໄດ້ຄວາມຈົງຮັກກັດຕີ ແຕ່ມີຂາດຢໍາເກຮງ

๖. ຕປະ ຄວາມທຽບເຕັ້ນ ຄື່ອ ทรงແຜດເພາກເລສັດໜາມ ໄກ້ເຂົາມາຄອບຈຳຢ່າຍືພະທັບ ທົງຮະຈັບຍັບຍັ້ງໝໍພະທັບໄມ່ຍ່ອມ ໄກ້ຫລັງໃຫ້ໜົມກຸນໃນຄວາມສຸຂສໍາຮັບ ແລະ ຄວາມປຣນເປຣອ ທົງ

มีความเป็นอยู่สม่ำเสมอหรืออย่างสามัญ ทรงมุ่งมั่นแต่จะบำเพ็ญ เพียร กระทำพระราชกรณียกิจให้สมบูรณ์

๗. อักโภกะ ความไม่ໂගຣະ คือไม่ทรงกริว ลุแก่อำนาจ โถสังฆเป็นเหตุให้วินิจฉัยความและการทำการต่างๆผิดพลาด เสียธรรม ทรงมีเมตตาประจำพระทัยไว้ระงับความเดือดชุ่น วินิจฉัยความและการกระทำด้วยพระทัยอันราบรื่น

๘. อวิหิงสา ความไม่เบียดเบี้ยน คือ ไม่ทรงบีบคั้น กดซี่ เช่น เก็บภาษีขุดรีด หรือเกณฑ์แรงงานเกินขนาด ไม่ทรงหลงระเริงอำนาจขาดความกรุณา หาเหตุเบียดเบี้ยนลงโทษ อาชญาแก่ประชาชนภูผู้ใด เพราะอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง

๙. ขันติ ความอดทน คือ ทรงอดทนต่องานที่ตراك ตรำ ถึงจะลำบากพระภรรกาย เนื่องจากน้ำท่วมเพียงไร ก็ไม่ ทรงท้อถอย ถึงจะทรงถูกหยันด้วยคำเสียดสีสถากรังอย่างใด ก็ไม่ ทรงหมดกำลังใจ ไม่ยอมละทิ้งกรณียกิจที่ทรงบำเพ็ญโดยชอบ ธรรม

๑๐. อวิโรธะ ความไม่คลาดธรรม คือ ทรง wangong เป็นหลักหนักแน่นในธรรม คงที่ไม่มีความเออนเอียงหัวนี้ให้ เพราะถ้อยคำดีร้าย ลาภสักการะ หรืออิภูฐานัมณ์ อนิภูฐานัมณ์ ไดๆ ทรงสติมั่นในธรรม ทั้งส่วนยุติธรรม คือความเที่ยงธรรม ก็ตี นิติธรรม คือระเบียบแบบแผนหลักการปกครอง ตลอดจน ขอบธรรมเนียมประเพณีอันดึงมา ก็ตี ไม่ทรงประพฤติให้เคลื่อน คลาดวิบัติไป

ธรรมของพระราชาหรือราชธรรม ๑๐ นี้ พึงจดจำง่ายๆ โดยคณาในบาลีดังนี้

ท่าน สีล ปริจจาค อกุโกรช อวิหีสณุจ	อาชุชว มททว ตบป ขันติบุจ อวิโรธน
---------------------------------------	-------------------------------------

ในยุคโลกาวิรัตน์ที่คนไทยทั้งหลายกำลังซึ่นชมโสมนัสกับ การเป็นผู้บริโภคเสียจนย่อหย่อนในเรื่องความเพียร คงจะลืมไป ว่า บรรพบุรุษของเราได้สร้างชาติมาให้เจริญรุ่งเรืองจนทุกวันนี้ ก็ด้วยวิริยะอุตสาหะที่สืบท่อ跟มาหลายช่วงอายุคน เพื่อปลูก จิตสำนึกของพุทธศาสนิกชนให้เห็นความสำคัญของความเพียร พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกจึงเกิดขึ้น บทพระราชนิพนธ์ เรื่องนี้เป็นหลักฐานอันดีที่แสดงให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงนำธรรมของพระพุทธองค์มาประพฤติปฏิบัติ ทั้งในส่วนพระองค์ และส่วนที่นำมาปักครองอาณาประชาราษฎร์ ของพระองค์

ปี พ.ศ. ๒๕๓๙ อันเป็นปีกาลูจนากิ่ง เชก พระบาทสมเด็จ พระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี เพื่อเกิดพระเกียรติและรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อพสกนิกรไทย วัดอัมพรวัน อำเภอพระบูรี จังหวัดสิงห์บุรี ซึ่งมีพระเดชพระคุณพระราชสุทธิญาณมงคล (จารุ จิตมุโม) เป็นเจ้าอาวาส ได้จัดให้มีการเจริญพระพุทธมนต์ รัมมจักรกปปวัตตนสูตร ถวาย ทุกวันที่ ๙ ของเดือนตุลาคมปี ก่อนการเจริญพระพุทธมนต์ พิธีกร อ่านอาšeียราทรชาสตุตி ประพันธ์โดยอนุศาสนานาจารย์กองทัพนก ดังนี้

**อาเตี่ยราทราชสุดี
ถวายพระพรชัยมงคล
แด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช**

ขอเดชฯ ฝ่าลุหงส์ของธุลีพระบาท	บรรณาณบพิตรริศร์
พระภูมิพลทรงธรรมเมืองนคร	ประชากรเจต្តូន្មោះ
พระเดชฯ แข็งแส้นกลังสุดซึ้งได้	พระคุณให้เหลือค่าเหลือเวลา
พระบารมีแผ่กว้างพ่างนาภา	พระเมตตาเปี่ยมประดุษสมุทรไทย
ท้าสิบปีสุขสมอุดมมาด	วันครองราชย์บรรจบครบสมัย
ปavg.x้าบทพร้อมกับวัดจัตุรัมใจ	รำสីកិនพระคุณอุ่นกາມ
ร่วมบำเพ็ญบุญกุศลผลถาวย	ขอภาคสัยสุขເगមประមកសត
พระโรคที่เลี้ยดแหงแหงสกนธิ	จงห่างพ้นอย่ามีนาบีชา
ขอเดชฯ พระไตรรัตน์เป็นผู้รักษา	ช่วยป้องกันอันตรายทั้งข้ายขวา
เทพ แลสิ่งศักดิ์สิทธิ์เรืองฤทธิ์	อารักษาระของคู่ผู้ทรงธรรม
ขอพระองค์ทรงพระเจริญ	พระชนม์เกินไม่น้อยร้อยฉักรា
เดชฯ อาเตี่ยราทประการธรรม	นี้จงสัมฤทธิ์ผลบัดดลโดย

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชฯ
เจ้าพระยาหุทธเจ้าสาวัดอัมพวัน สำเภาพระมหาบูร พิจิตรสิงห์บุรี

๒

พระราชบัญญัติ

๕๖๗ พ.ศ. ๒๕๖๗

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปักครองแผ่นดินโดย
ธรรมเสมอมา ทรงปฏิบัติตามราชธรรม คือพระธรรมของพระ
ราชา ซึ่งได้แก่ทศพิธราชธรรม ดังที่ได้กล่าวถึงมาแล้วในบทก่อน
นอกจากนี้พระองค์ยังทรงทำนุบำรุงประชาธิรัฐด้วยหลักธรรม
ที่เรียกว่าราชสังคหวัตถุ ๕ ประการ (พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๕
ข้อ ๓๕๑) ได้แก่

๑. สัสสมเมธะ ฉลาดเรื่องธัญญาหาร คือ ทรงพระปรีชา
สามารถในนโยบายที่จะบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหาร ส่งเสริมการ
เกษตรให้อุดมสมบูรณ์ ดังจะเห็นได้จากการที่ทรงทำการ
ทดลองเพาะพันธุ์พืชผักต่างๆ ด้วยพระองค์เองที่สวนจิตรลดา เมื่อ
ได้พันธุ์ที่ดีแล้วก็ทรงนำไปพระราชทานแก่สนัตกรที่มีอาชีพใน
ทางเกษตรกรรม ช่วยพวกเขายield ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นทั้งในด้าน^{คุณภาพและปริมาณ} ซึ่งนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างหา
ที่สุดมิได้

๒. ปูริสมเมธะ ฉลาดเรื่องข้าราชการ คือ ทรงพระปรีชา
สามารถในนโยบายที่จะบำรุงข้าราชการด้วยการส่งเสริมคนดีมี

ความสามารถ และจัดสวัสดิการให้ดี พระองค์ทรงบำรุงเลี้ยง
ข้าราชการบริพารที่ปฏิบัติงานสนองเบื้องพระยุคลบาททั้วที่ ทรง
พระราชทานบำเหน็จรางวัลให้ตามสมควรแก่โอกาส ยังความ
ชาบชีว์ใจแก่ข้าราชการโดยทั่วหน้า

๓. สัมมาปาสະ ผูกประสานประชา คือ ทรงผุดุงประสาน
ประชาชนไว้ด้วยนโยบายส่งเสริมอาชีพ เช่น ทรงจัดหาทุนให้
คนยากจนยิ่มไปสร้างตนในพาณิชยกรรม หรือดำเนินกิจการ
ต่างๆไม่ให้ฐานะเหลือมล้าห่างเหินจนแตกแยกกัน

๔. ราชเปย়ะ มีว่าทະดຸດຕິ່ມ คือ ทรงปราศรัยทักษาย
ไถ่ตามทุกชื่อสุขราษฎรทุกชั้น เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยม
ราชภูมิในจังหวัดต่างๆ เมื่อทรงปราศรัยก็ไฟแรงน่าฟัง ทั้ง
ประกอบด้วยเหตุผลเป็นแหล่งฐาน มีประโยชน์ เป็นทางแห่งความ
สามัคคี ทำให้เกิดความเข้าใจอันดี ความเชื่อถือ และความนิยม
นับถือ

นอกจากราชสังคಹัวตุ๊ ๔ ดังกล่าวข้างต้นนี้แล้ว พระ
บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงเปี่ยมลั่นด้วยพระมหาวิหารธรรม
๔ ประการ ซึ่งหมายถึง ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรม
ประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรม
ที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะซื่อว่าดำเนิน
ชีวิตหมวดดูด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ
พระมหาวิหาร ๔ ประการ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต),
๒๕๕๑ : ๑๒๕) ได้แก่

๑. เมตตา ความรักใคร่ ปรารถนาดีอย่างให้เขามีความ
สุข มีจิตอันแฝงเมตตา และคิดทำประโยชน์แกมนุษย์สัตว์ทั่วหน้า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระเมตตาต่อพสกนิกรทุกหมู่เหล่า ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเพื่อความสุขของประชาชนชาวไทย แม้จะทรงตราชากติรำลำบาก เนื่องจากภารกิจ จนพระเสถียรหายดายด พระองค์ก็ไม่ทรงท้อแท้ เสด็จเยี่ยมเยียนประชาชน ทรงถามถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินชีวิตของพวกราษฎร เมื่อทรงทราบแล้วก็หาทางกำจัดปัจจัยพระเมตตา บรรลุณนาให้เข้าอยู่เย็นเป็นสุข กว่า ๖๐ ปีที่ทรงครองราชย์ มิเคยทรงขาดพระเมตตาที่มีต่อประชาชนของพระองค์เลย

๒. กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้พันทุกข์ ໄฟใจในอันจะปลดเบี้องนำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระมหากรุณาธิคุณ อันยิ่งใหญ่ต่อปวงประชาราษฎร์ ทุกครั้งที่บ้านเมืองเกิดอุบัติภัย ไม่ว่าจะเป็นไฟไหม้หรือน้ำท่วม พระองค์จะทรงช่วยเหลือราษฎร อย่างรวดเร็วและเร่งด่วน เห็นได้จากการน้ำท่วมเมื่อกลางปี พ.ศ. ๒๕๓๘ ทรงช่วยเหลือราษฎรจนมีเวลาบริรวม ด้วยพระกรุณาที่จะช่วยให้ประชาชนพ้นทุกข์ ทรงสอนส่องคุณแล้วว่าที่ได้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนมาก แล้วทรงจัดการให้ความช่วยเหลือโดยเร่งด่วนและทั่วถึง

๓. มุทิตา ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใส บันเติง กอบปรัชญาการ เช่นชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป พระคุณธรรมในข้อนี้เห็นได้จากการที่พระองค์เสด็จไปพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันต่างๆ ซึ่งพระราชกรณียกิจข้อนี้แสดงให้เห็นถึงน้ำพระทัยอันเลิศ

ล้ำที่ทรงยินดีในความสำเร็จของพสกนิกรของพระองค์ ยังความ
ชาบช่องให้แก่บรรดาบัณฑิตและญาติมิตรของพวากษาเป็นล้นพัน

๔. อุเบกษา ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ใน
ธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรม
ดูจตราซึ่ง ไม่เออนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่
สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้วอันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุ
อันตนประกอบ พร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวม
ทั้งรู้จักวางแผน ลงบใจ มองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะ
เขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขา
ควรได้รับผลอันสมกับความรับผิดชอบของตน

พระพรหมคุณภารណ (ป.อ. ปยุตโต) ได้อธิบายขยายความ
การปฏิบัติตามพระมหาธรรม ๔ ประการว่า ในยามปกติมนุษย์
อยู่ร่วมกันในสังคมก็ต้องมีเมตตาต่อ กัน คือมีความรักใคร่
ปรารถนาดีตอกัน เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่เข้าได้รับทุกข์ก็ต้องมีกรุณา
คือช่วยเหลือให้เข้าพั้นทุกข์ เมื่อเข้าได้รับความเจริญก้าวหน้า ต้อง
มีมุทิตา คือ พลอยยินดีในความสุขความเจริญของเข้า และ
ประการสุดท้าย หากเกิดเหตุการณ์ที่ไม่ชอบธรรมขึ้นในสังคม
ก็ต้องหยุดคุณธรรม ๒ ข้อแรกไว้ (คือเมตตา กับกรุณา) แล้ว
ใช้อุเบกษามาพิจารณาขจัดความไม่ชอบธรรมนั้นให้หมดไป
อุเบกษาจึงมีได้หมายถึงวางแผน ไม่ทำอะไร เห็นได้การทำผิดก็ไม่เข้า
ไปเกี่ยวข้อง แต่หมายถึงว่าต้องไปเกี่ยวข้องจัดการด้วยปัญญา
และถูกต้องตามธรรม ตัวอย่างเช่น คนมีหน้าที่เป็นผู้พิพากษา
ต้องตัดสินความด้วยยุติธรรม ไม่ส่งสารเข้าข้างคนผิด และไม่
ลงโทษ เพราะเกลียดชัง เป็นต้น

พระคุณธรรมข้อนี้ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เห็นได้จากครั้งที่เกิดเหตุการณ์ที่เรียกว่า พุทธภามพิพ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่ผู้นำ๒ ฝ่ายต่างไม่ยอมกัน เพราะยึดมั่นในความเห็นของตนว่าถูกต้อง ทำให้บ้านเมืองระส่ำระสาย ประชาชนได้รับความเดือดร้อน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเรียกมาตักเตือนให้ผู้นำทั้งสองฝ่ายทิฐิลง และเห็นแก่ประโยชน์สุขของประชาชนเป็นหลัก ทรงตัดสินเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยพระบัญญา เป้าดูว่าโอกาสไหนควรจะเข้าไปเกี่ยวข้องจัดการด้วยบัญญา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็น พุทธมามกະ ที่เข้าถึงธรรมอย่างแท้จริง พระบรมราโชวาทและพระราชนิรันดร์ ที่พระราชนานแก่พุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ ในโอกาสต่างๆ เป็นประจักษ์พยานอย่างดี ว่าพระองค์ทรงเข้าใจธรรมอย่างลึกซึ้ง และทรงนำมาปฏิบัติอย่างจริงจัง ดังจะได้อัญเชิญมาเป็นตัวอย่าง ตามทั่วข้อต่อไปนี้

๑. การมีศรัทธาและบัญญาที่ถูกต้อง

พระพุทธศาสนาบริบูรณ์ด้วยสัจธรรมที่เป็นสาระ และเป็นประโยชน์ในทุกระดับ แต่จะต้องศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจ และปฏิบัติให้ เหมาะสมแก่ภาวะบุคคล ด้วยศรัทธาและบัญญาที่ถูกต้อง จึงจะเกิดประโยชน์ขึ้นได้

บัดนี้ประเทศไทยกำลังพัฒนาในทุกด้านและต้องการความสามัคคี ความสงบเรียบร้อย ผลิตตั้งปวง ดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ด้วยประชาชนมีหลักของใจอันมั่นคง มีศรัทธาและบัญญา อันถูกต้อง และปฏิบัติ

ตนอยู่ในทางที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม กรณีมีกิจ
อันสำคัญของท่านทั้งหลาย คือการส่งเสริมประชาชน
ให้มีพระรัตนตรัยและธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นหลัก
ของใจและความประพฤติ ด้วยศรัทธาและปัญญาที่
ถูกต้อง แต่ทั้งนี้ท่านทั้งหลายจะต้องเจริญศรัทธาและ
ปัญญาที่ถูกต้อง คือความเชื่อในเหตุที่แท้ ในผลที่แท้
ไม่สับเปลี่ยน และปัญญาสามารถรู้ตามความเป็นจริง อัน
เกิดจากความสงบแน่วแน่ของจิตต์ให้เกิดขึ้นในตนเอง
ก่อน จึงจะสามารถพิจารณาให้เห็นวิธีปฏิบัติ เพื่อ^๑
รักษาส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้เป็นประโยชน์แก่
ประชาชนและประเทศชาติได้ (พระบรมราโชวาท พระ
ราชทานแก่ที่ประชุมสมาคมพุทธศาสนาทั่วราช
อาณาจักร ครั้งที่ ๑๙ ๑๗ มีนาคม ๒๕๑๒)

๒. การเผยแพร่หลักธรรมในพระพุทธศาสนา

หน้าที่ของท่านในการเผยแพร่หลักธรรมในพระ
พุทธศาสนา จึงอยู่ที่การเลือกเพื่อข้อธรรมะและเลือก
เพื่อวิธีการสอน การใช้คำพูดที่เหมาะสม อธิบายหลัก
ธรรมะเทียบเคียงกับตัวอย่างที่เป็นของจริง จนเห็น
ชัดเจนได้ตามสภาพจิตใจของคนสมัยปัจจุบัน เพื่อ
ช่วยให้แต่ละคนสามารถค้นหาและเข้าใจข้อธรรมะ ซึ่ง
จะนำมาใช้เป็นหลักการในการดำเนินชีวิตได้อย่าง
เหมาะสมสมตามฐานะของตน (พระราชนัดรัสร พระราช
ทานในการเสด็จฯ พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ๑๖
พฤษจิกายน ๒๕๑๓)

๓. การสร้างครรภชา

พระพุทธศาสนามีคำสั่งสอนที่เป็นสัจธรรมและเป็นไปตามเหตุผล ดังนั้น ผู้มีปัญญาตริตรองเห็นจริงและมีครรภชาเกิดขึ้นอย่างมั่นคง การส่งเสริมเผยแพร่พระศาสนาล้วนได้ว่า ควรจะเน้นที่การสร้างครรภชาเป็นข้อสำคัญ

ครรภชาความเชื่อมั่น กล่าวได้ว่ามีสองอย่าง ได้แก่ ครรภชาที่มีผู้อื่นชักนำกับครรภชาที่เกิดขึ้นในตนเอง ครรภชาอย่างไหนก็ตาม อาจให้ผลได้ทั้งทางดีและทางเสื่อม ขึ้นอยู่กับวิธีการที่สร้างขึ้น ถ้าสักแต่่ว่าเชื่อไม่ได้ใช้บัญญาพิจารณาแล้ว ก็ไม่ได้ประโยชน์จากครรภชานั้น อาจเกิดโทษก็ได้ จำเป็นต้องใช้บัญญาความรู้เหตุรูป พิจารณาไวเคราะห์ให้เห็นถ่องแท้ก่อน ว่า เรื่องใด สิ่งใดมาจากการคิดที่ดีหรือจากการคิดที่ชั่ว แล้วปลูกครรภชาลงแต่ในส่วนที่เกิดจากความคิดที่ดี จึงจะได้ประโยชน์เต็มเปี่ยม

ผู้ที่จะเผยแพร่พุทธธรรม ควรอย่างยิ่งที่จะถือเป็นภาระเบื้องต้น ในการชี้แจงให้ผู้ฟังเห็นคุณแห่งโภชของสิ่งต่างๆโดยชัดแจ้ง จึงจะสามารถสร้างครรภชาที่ถูกต้องให้เกิดขึ้นได้ และสามารถบรรลุองค์พระศาสนา ส่งเสริมจริยธรรมได้เป็นผลสำเร็จ (พระบรมราโชวาท พระราชนกานต์ประชุมสมาคมพระพุทธศาสนาทั่วราชอาณาจักร ครั้งที่ ๒๒ ๗ มีนาคม ๒๕๑๗)

๔. ความเจริญทางวัตถุและความเจริญทางจิตใจ

ความเจริญนั้นมักจำแนกออกเป็นสองอย่าง คือ

ความเจริญทางวัฒนอย่างหนึ่ง และความเจริญทางจิตใจอีกอย่างหนึ่ง ยิ่งกว่านั้น ยังเห็นกันว่า ความเจริญอย่างแรกคือวิชาการทางด้านวิทยาศาสตร์เป็นปัจจัยสร้างสรรค์ ส่วนความเจริญอย่างหลังคือศิลปะศิลธรรมจรรยาเป็นปัจจัย แท้จริงแล้วความเจริญทางวัฒนกับความเจริญทางจิตใจก็ หรือความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์กับทางด้านศิลปะ ศิลธรรมจรรยา ก็ มิใช่สิ่งที่จะแยกออกจากกันให้เด็ดขาดได้ ทั้งนี้ เพราะสิ่งที่เราพยายามแยกออกจากกันนั้นมีมูลฐานที่เกิดอันเดียวกัน คือ “ความจริงแท้” ซึ่งเป็นวิทยาศาสตร์ ถึงจะพยายามแยกจากกันอย่างไร ที่สุดก็จะรวมลงสู่กำเนิดเดียวกัน แม้แต่จุดประสงค์ก็จะลงสู่จุดเดียวกัน คือ ความสุข ความพอใจของทุกคน (พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยศิลปากร ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐)

จากพระบรมราโชวาท เห็นได้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็น “ชาวพุทธแท้” เพาะทรงเข้าพระทัยในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดียิ่ง กล่าวคือ ทรงเข้าพระทัยในหลักการของพระพุทธศาสนา และทรงยึดถือปฏิบัติตามหลักการนั้นอย่างเคร่งครัด ดังเห็นได้จากการที่ทรงแสดงตนเป็นพุทธมานะ ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๘๓ อันเป็นวันประกอบพระราชพิธีบรมราชภานุสิริ เช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นวันสำคัญวันหนึ่งของไทยในเวลาต่อมา คือวันฉัตตรมงคล

๓

พระบรมราชานแห่งสยาม

๒๕๒๗ พ.ศ.๒๕๒๗

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระมหากษัตริย์
ที่ทรงคุณธรรมล้ำเลิศ ทรงได้รับสมญาว่าพระบรมราชานแห่ง^๑
สยาม ความเป็น “ธรรมาชา” ของพระองค์เห็นได้ในจักรพรรดิ
วัตร ๑๒ ดังจะได้กล่าวถึงต่อไปนี้

จักรพรรดิวัตร หมายถึง วัตรของพระเจ้าจักรพรรดิ,
พระจิราที่พระเจ้าจักรพรรดิพึงทรงบำเพ็ญสมำเสมอ, ธรรมเนียม^๒
การทรงบำเพ็ญพระราชกรณีย์ของพระเจ้าจักรพรรดิ, หน้าที่ของ
นักปักครองผู้ยิ่งใหญ่ (พระพรหมคุณภารণ) (ป.อ. ปยุตโต), ๒๕๕๑
: ๒๕๐-๒๕๒)

จักรพรรดิวัตร ๑๒ ประการ ได้แก่

๑. สงเคราะห์ชนาภัยใน และผลกัยกองทหาร คือ จัดการ
รักษาป้องกันและคุ้มครองอันซอบธรรมและเป็นธรรมแก่ชน
ภัยใน ตั้งแต่พระมเหสี พระอรส พระนิตา จนถึงผู้ปฏิบัติราชการ
ในพระองค์ทั้งหมด และผลกัยกองทหาร ซึ่งได้แก่ กองทัพ คือ^๓
ปวงเสนาข้าทหาร ข้าราชการฝ่ายทหาร

๒. สงเคราะห์กษัตริย์เมืองขึ้นทั้งหลาย ได้แก่ กษัตริย์ ทั้งหลายผู้อยู่ในพระบรมเดชานุภาพ เจ้าเมืองขึ้น ปัจจุบันคือ สงเคราะห์ชนชั้นปกครอง และนักบริหารชั้นผู้ใหญ่ทั้งหลาย ข้าราชการฝ่ายปกครอง

๓. สงเคราะห์เชื้อพระวงศ์ ผู้ตามเสด็จเป็นราชบุริพาร ปัจจุบันคือสงเคราะห์ข้าราชการฝ่ายพลเรือนทั้งหมด

๔. คุ้มครองพระมหาณ์และคุกหนดีทั้งหลาย คือ สงเคราะห์ แก่นเจ้าพิธี เจ้าหน้าที่สังสอน พ่อค้า เจ้าไร่เจ้านา ซึ่งได้แก่ ผู้ประกอบอาชีพวิชาการ หมอ พ่อค้า และเกษตรกร ด้วยช่วย จัดหาทุนและอุปกรณ์ เป็นต้น

๕. คุ้มครองชาวราษฎรพื้นเมืองทั้งหลาย ได้แก่ ชาวนิคม ชนบท คือราษฎรทั้งปวงทุกห้องถิ่นตลอดถึงชายแดนทั่วไปไม่ ทอดทิ้ง

๖. คุ้มครองเหล่าสมณพระมหาณ์ ได้แก่ พระสงฆ์ และ บรรพชิตผู้ทรงศีล ทรงคุณธรรม

๗. คุ้มครองเนื้อ นก ที่เอ้าไว้สืบพันธุ์ คือ คุ้มครองสัตว์ อันควรสงวนทั้งหลาย

๘. ห้ามปราบมิให้มีการประพฤติการอันผิดธรรม คือ ห้าม กันมิให้มีการอันธรรมเกิดขึ้นในพระราชอาณาเขต ได้แก่ จัดการ ป้องกัน แก้ไข มิให้มีการกระทำการผิด ความชั่วร้ายเดือดร้อน เกิดขึ้นในบ้านเมือง

๙. ทำนุบำรุงเลี้ยงดูผู้ชัดสนไว้ทั่วพื้นที่ คือ ส่งเคราะห์คนยากจนชัดสนให้ได้รับความสุขสนับสนุนตามสมควร

๑๐. เข้าไปหาและสอบถามปัญหาจากสมณเพราหมณ์ คือ เข้าไปหาสมณผู้ทรงศีลเพื่อถามปัญหาที่ยังซึ้งใจสังสัย

๑๑. เว้นความกำหนดในการโดยอาการไม่เป็นธรรม

๑๒. เว้นโภภักดิ์ ไม่เลือกคราวไม่ควร

ธรรม ๑๒ ประการข้างต้นที่เรียกว่า จักรวรรดิวัตร ๑๒ นี้ เห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีครบทุกประการ มิทรงขาดตกบกพร่องแม้แต่ข้อเดียว จึงทรงได้รับพระสมมัญญา ว่า พระธรรมราชาแห่งสยาม

ในบทที่แล้ว ได้อัญเชิญพระบรมราโชวาทและพระราชนิรันดร์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม และจิตใจ มา ๔ หัวข้อ ได้แก่ การมีศรัทธาและปัญญาที่ถูกต้อง การเผยแพร่หลักธรรมในพระพุทธศาสนา การสร้างศรัทธา ความเจริญทางวัฒนธรรมและความเจริญทางจิตใจ เป็นต้น ในบทนี้จะได้อัญเชิญมาอีก ๕ หัวข้อ ดังต่อไปนี้

๑. ความรู้ทางวิชาการและความรู้ในทางการประพฤติที่ดี
ความรู้ที่สะสมเอาไว้ในตัวเป็นลิ่งสำคัญ เป็น
เหมือนประทีปสำหรับนำทางเราไปในการปฏิบัติดนใน
ชีวิต จะเป็นการศึกษา กีดตาม หรือจะเป็นการไปประกอบ
อาชีพการงาน กีดตาม ความรู้นี้จะเป็นเครื่องนำทางไป
สู่ความเจริญ ความรู้ทางวิชาการ ก็จะสามารถให้ประกอบ

อาชีพการงานที่มีประสิทธิภาพ เท่ากับเป็นสิ่งที่จะเลี้ยงตัว เลี้ยงกายเรา ความรู้ในทางการประพฤติที่ดี จิตใจที่เข้มแข็ง ที่ซื่อสัตย์สุจริตนั้น จะนำเราไปได้ทุกแห่ง เพราะเหตุว่า ผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต ผู้มีความขยันหมั่นเพียร ผู้มีความตั้งใจที่แน่วแน่นั้น ไม่มีทางที่จะล้มจม (พระราชนิรันดร์ พระราชนานักเรียนโรงเรียนสวนจิตรลดา ๒๗ มีนาคม ๒๕๒๓)

๒. การส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

พุทธธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา แสดงความจริงแท้ที่เห็นแจ้งโดยบัญญาของพระอริยะ จึงเป็นคำสอนอย่างประเสริฐที่จะพึงศึกษาให้เห็นให้เข้าใจ ตามด้วยการเพ่งพินิจ มิใช่เข้าใจเอาร่ายๆ โดยไม่อាឈดความพิจารณาไตรตรองให้ทั่วถึง เพราะหากไม่จะกลایเป็นความรู้ผิด เห็นผิด เป็นธรรมปฏิรูปไป ท่านทั้งหลายมาร่วมกันปฏิบัติงานด้านส่งเสริมทำนุบำรุงพระศาสนา ตลอดจนศีลธรรมจรรยาของประชาชนย่อมมีหน้าที่ต้องศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรม และเผยแพร่องค์ความรู้ต่อเวลา สมควรอย่างยิ่งที่จะศึกษา ปฏิบัติ และเผยแพร่ด้วยความระมัดระวังตั้งใจอย่างที่สุด เพื่อให้ได้เนื้อแท้ที่เที่ยงตรง ตามพุทธบัญญัติและพุทธชาธิบาย การบำเพ็ญกรณียกิจของท่านในด้านจารโรงพระศาสนาจึงจะอำนวยผลอันบวสุทธิ์ และบริบูรณ์ทุกแห่ง ทุกส่วน ตามศรัทธาและความปรารถนาที่ตั้งไว้ (พระบรมราโชวาท พระราชนานักที่ประชุมสมาคมพุทธศาสนาทั่วราชอาณาจักร ครั้งที่ ๒๙ ๖ ธันวาคม ๒๕๒๓)

๓. พระพุทธศาสนา มีธรรมะอยู่นำกามายหล่ายชั้น

พระพุทธศาสนา มีธรรมะอยู่นำกามายหล่ายชั้น อัน พอหมายพอดี กับ อัชญาศัยจิต ใจของบุคคล ประเภทต่างๆ สำหรับเลือกเพื่อนำและนำสั่งสอน ขัดเกลาความประพฤติ ปฏิบัติของบุคคลให้ดีขึ้น เจริญขึ้น ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวโดยหลักใหญ่แล้ว คือ สอนให้เป็นคนดี ให้ประพฤติ ประโยชน์ ไม่เบียดเบี้ยนตนเอง และผู้อื่นให้ลำบากเสียหาย สอนให้รู้จักตนเอง รู้จักรูปแบบของตน พร้อมทั้งรู้จักหน้าที่ ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติในรูปแบบนั้นๆ ซึ่งเมื่อบัญชาติโดย ถูกต้องครบถ้วนแล้ว ย่อมจะนำความสุข นำความเจริญ สวัสดิ์มาให้ได้ทั่วถึงกันหมด หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ นำความสุข ความร่มเย็น และความวัฒนาการให้เกิด แก่สังคมมนุษย์ หน้าที่ของท่านหัวหน้าอยู่ที่จะต้อง พยายามศึกษาพิจารณาธรรมะแต่ละข้อ แต่ละหมวดหมู่ ด้วย ความละเอียดรอบคอบ ด้วยความเที่ยงตรงเป็น กลาง ให้เกิดความกระจាจงแจ้งลึกซึ้งถึงเหตุผล ถึงวัตถุ ประสงค์ แล้วนำไปปฏิบัติเผยแพร่ให้พอหมายพอดี โดย อุบัติที่ฉลาดแยกชาย ธรรมะในพระพุทธศาสนา จะสามารถคุ้มครองรักษา และอุ้มชูประคับประคองสังคม ให้ผาสุกร่มเย็น ได้สมดังที่ต้องการ (พระบรมราโชวาท พระราชนานภแก่ที่ประชุมยุวพุทธิกสมาคม ทั่วประเทศ ครั้งที่ ๑๖ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๒๔)

๔. หน้าที่ของพุทธศาสนาในชั้น

พระพุทธศาสนานั้น ถ้าหมายถึงคำสั่งสอนของ

1031801

พระราชบรมราชาแห่งสยาม

- ๒ ๗. ๒๕๖๓

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแห่งฯ ก็หาภัยอันตรายมาได้
ไม่มีผู้ใดหรือเหตุใด จะเบี่ยงบ่อนทำลายได้เสีย เพราะหาก
คำสั่งสอนของพระบรมศาสดาเป็นธรรมะ คือหลักความ **BQ**
จริงที่คงความจริงอยู่ตลอดกาลทุกเมื่อไม่มีผันแปร ดัง **4570**
นั้น การบ้องกันภัยให้แก่พระพุทธศาสนา ก็ การทำนุ **K5**
บำรุงพระพุทธศาสนา ก็ พุดให้ตรงจึงน่าจะหมายถึงการ **253**
บ้องกันภัยให้แก่พุทธบริษัท และการทำนุบำรุงพุทธบริษัท
ยิ่งกว่าอื่น

ทุกคนที่ถือตัวว่าเป็นพุทธศาสนิกชน จะต้องศึกษา
พระพุทธศาสนาตามภูมิปัญญาความสามารถและโอกาส
ของตน ๆ ที่มีอยู่ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถูก
ต้องกระจ่างชัดขึ้นในหลักธรรม เมื่อศึกษาเข้าใจแล้ว
เห็นประโยชน์แล้ว ก็น้อมนำมานปฏิบัติ ทั้งในการดำเนิน
ชีวิตประจำวัน และการงานของตน เพื่อให้เกิดความสุข
ความสงบร่มเย็น และความเรียบงอกรามในชีวิตเพิ่มพูน
ขึ้นเป็นลำดับตามขีดความประพฤติปฏิบัติของแต่ละคน
ถ้าชาวพุทธรู้ธรรมะ ปฏิบัติธรรมะอย่างถูกต้องทั่วถึงกัน
มากขึ้น ปฏิบัติการบ่อนเบียนศาสนาให้เครื่องของก็จะ
ลดน้อยลง เพราะทุกวันนี้ที่เกิดความเสื่อมความเสียหาย
ก็มิใช่ผู้ใดใครอื่นทำให้ เป็นเรื่องที่ชาวพุทธผู้ไม่รู้ ไม่
เข้าใจ และไม่ปฏิบัติตามธรรมะทำขึ้นเกือบทั้งนั้น
(พระบรมราโชวาท พระราชาทานแก่การสัมมนาของสภา
ยุวพุทธิกสมาคมแห่งชาติฯ ในโอกาสสมโภชกรุง
รัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ๑๓ มีนาคม ๒๕๒๕)

๕. แนวทางการศึกษาธรรมะ

พระพุทธศาสนาแนวทางการศึกษาธรรมะเพื่อให้ประสบผลที่แท้จริงแน่นอน ไว้ว่า บุคคลจะต้องศึกษาทั้งด้านปริยัติและด้านปฏิบัติประกอบพร้อมกันไปโดยการทำให้นักแหน่งได้สัมผัสนักกันทั้งสองด้าน จึงจะเกิดปฏิเวช คือ ได้รับและได้เห็นผลของธรรมะนั้นๆ เป็นที่ประจักษ์ต้าประจักษ์ใจ โดยนัยนี้ ทราบได้ที่เรียนรู้ แต่ไม่ประจักษ์ในผล ก็เรียกว่า บุคคลยังเรียนไม่สำเร็จ ยังไม่ได้ประโยชน์จากธรรมะอยู่ต่ำบานนี้ และจะนำธรรมะไปแนะนำสั่งสอนหรือเผยแพร่แก่ใครไม่ได้จริง ธรรมะขึ้นได้ระดับใดก็ตาม จำต้องศึกษาให้ทราบด้วย ต้องนำไปปฏิบัติตัวยกาย วาจา ใจ ให้ได้รับผลปฏิบัติตัวอย่างผู้ศึกษา จึงจะเกิดปัญญาตรีแจ้งชัดในธรรมะนั้นได้ เพราะฉะนั้นนอกจากจะศึกษาธรรมะอย่างนักวิชาการหรือนักปริยัติแล้ว ท่านทั้งหลายควรจะได้ศึกษาอย่างนักปฏิบัติอีกด้วย สถานหนึ่งพร้อมๆ กันไป จักได้เข้าถึงธรรมะจริงๆ จักได้รู้ได้เชื่อมั่นในธรรมะอย่างแน่วแน่ สมควรแก่น้ำที่ผู้เผยแพร่คือลัทธิธรรมจรรยา และส่งเสริมทำนุบำรุงพระศาสนาอย่างแท้เที่ยง (พระบรมราโชวาท พระราชาท่านแก่ที่ประชุมสมาคมพุทธศาสนาทั่วราชอาณาจักร ครั้งที่ ๓๐ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๒๕)

๖. จิตใจที่ตั่่าทرام

จิตใจที่ตั่่าทرامนั้นเป็นเจตใจที่อ่อนแอกล้า และไม่อุดหนที่จะเพียรพยายามสร้างสมความดีงาม ความเจริญ ความสำเร็จ ในทางที่ถูกต้องเป็นธรรม มีแต่คิด

จะให้ได้มาโดยสะดวกง่ายดาย โดยไม่คำนึงถึงผิดชอบ ชั่วดี จิตใจดังนี้ ถ้าปล่อยให้เกิดขึ้นจนเคยชิน อย่างน้อย ที่สุดก็ทำให้เป็นคนมักง่ายทำงานบกพร่องเสียหาย อย่างมาก ก็ทำให้เป็นคนด้านหน้าไร้ความอ雅 หยาบคาย ละเมบ ทำอะไรที่ไหนก็เกิดอันตรายที่นั่น ท่านจึงสอน ให้สังวรระวังใจของตนให้ดี อย่าให้ความชั่วเกิดขึ้น และ หากเกิดขึ้นแล้ว ก็ให้กำจัดเสียทันที (พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ๑๖ มีนาคม ๒๕๒๔)

๗. การส่งเสริมศีลธรรมจรรยาของประชาชน

การทำนุบำรุงและส่งเสริมพระศาสนานั้น ไม่มีทาง ได้จะดี จะตรง จะสำคัญยิ่งไปกว่าการห่วงรักษาความ บริสุทธิ์บริบูรณ์ของพระธรรมวินัย ทั้งในด้านปริยัติ และ ในด้านปฏิบัติ การส่งเสริมศีลธรรมจรรยาของประชาชน ควรจะคำนึงพื้นฐานความรู้ จิตใจ และอันยาศัยของบุคคล แต่ละคน แต่ละแห่งเหล่าเป็นพิเศษ ต้องฉลาดเลือกข้อ ธรรมะที่เหมาะสมแก่พื้นฐานดังกล่าว และที่จะช่วยเขาให้ ได้รับประโยชน์จริงๆ นำมาอธิบายแนะนำให้ปฏิบัติ เพื่อ ผลที่รับนั้นจะทำให้เข้าบังเกิดครรภชา และพอยใจความ ดี แล้วน้อมนำมายปฏิบัติให้ยิ่งขึ้น หนักแน่นขึ้นด้วยตนเอง ส่วนการรับใช้พระสงฆ์นั้น ขอให้ถือหลักว่า การรับใช้ ช่วยเหลือสมณสารูปได้ เป็นจุดหมายสำคัญและแท้จริง สำหรับพุทธมานาคอมนจะพึงกระทำการยพระภิกษุสงฆ์ (พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่ที่ประชุมสมาคมพุทธ ศาสนาทั่วราชอาณาจักร ครั้งที่ ๓๑ ๙๖๘๖)

๙. การส่งเสริมการศึกษาและปฏิบัติธรรมขั้นพื้นฐาน

เราจำเป็นต้องส่งเสริมการศึกษาและปฏิบัติธรรมขั้นพื้นฐานให้มาก ทั้งนี้ เพราะธรรมะขั้นพื้นฐานนั้น คนที่ว่าไปเรียนรู้ได้ง่าย เช้าใจได้ดี และปฏิบัติได้ผล ซึ่งย่อมทำให้เชาเหล่านั้นเห็นประโยชน์ของพระพุทธศาสนาว่า เมื่อได้เรียนรู้และปฏิบัติตามธรรมบัญญัติแม้เพียงเบื้องต้น เท่านี้ ก็ยังได้รับประโยชน์ คือ มีความสุขความเจริญ ความร่มเย็นขึ้นมาทั้งในกาย ในใจ ในการครองชีวิต ตลอดถึงในกิจการงาน ดังนี้ ก็จะพอใจเรียนรู้แล้วปฏิบัติ ธรรมกันหนักแน่นยิ่งขึ้น และแพร่หลายกว้างขวางยิ่งขึ้น เมื่อชาวพุทธรู้ธรรมะ ปฏิบัติธรรมกันอย่างถูกต้องทั่วถึงกันมากขึ้น การปฏิบัติบ่อนเบียนพระศาสนาให้เคร้าหมองก์จะลดน้อยลง และพระศาสนา ก็จะเจริญมั่นคงขึ้น เพราะชาวพุทธเราร่วมกันทำนุบำรุงโดยประการตั้งกล่าวนี้ (พระบรมราโชวาท พระราชาท่านแก่ที่ประชุมสมาคมพุทธศาสนาทั่วราชอาณาจักร ครั้งที่ ๓๔ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๑๗)

๑๐. พระพุทธศาสนาคือศาสนาแห่งประโยชน์

พระพุทธศาสนาคือศาสนาแห่งประโยชน์ ไม่ว่า ผู้ใดถ้าเข้ามาศึกษาและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ยิ่งได้รับประโยชน์ตามวิสัยแห่งการศึกษาปฏิบัติของเข้า การบำรุงความเจริญมั่นคงของพระศาสนาจึงน่าจะเน้นที่การแนะนำทำให้เห็นประโยชน์ของ การศึกษาปฏิบัติธรรมเป็นสำคัญ เมื่อมีผู้ศึกษาปฏิบัติธรรมและได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติธรรมมากขึ้น

พระศาสนาก็เจริญแพร่หลายไปพร้อมกัน ข้อสำคัญควรจะถือปฏิบัติให้เคร่งครัดหนักแน่นว่า ต้องแสดงธรรมะให้บริสุทธิ์บริบูรณ์อย่างให้วิปริตแปรผัน และควรพยายามเน้นการศึกษาปฏิบัติธรรมขั้นพื้นฐานให้ยิ่งกว่าอื่น เพราะคนทั่วไปต้องการที่จะเรียนรู้ได้ง่าย เข้าใจได้ชัด ปฏิบัติได้สะดวก เมื่อประโยชน์แห่งการปฏิบัติธรรมเกิดขึ้นแล้ว เชาก็จะพึงพอใจและจะชวนขวายศึกษาปฏิบัติให้สูงขึ้นไปเรื่อย และเมื่อชาวพุทธธรรมาภิบาลกันอย่างถูกต้อง ทั่วถึงมากขึ้น ดังนี้ การบ่อนเปียนพระศาสนาก็จะลดน้อยลง พระศาสนาก็จะเจริญมั่นคงตามที่ท่านทั้งหลายบรรณา (พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่ที่ประชุมสมาคมพุทธศาสนาทั่วราชอาณาจักร ครั้งที่ ๓๓ ๗ มิถุนายน ๒๕๒๙)

พระบรมราโชวาทที่อัญเชิญมาข้างต้นนี้ ย่อมแสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็น พระบรมราชาแห่งสยาม อย่างแท้จริง เพราะทรงเข้าพระทัยในธรรมะของพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง และที่น่าสังเกตคือ ทรงมีความห่วงใยฐานะของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ซึ่งปัจจุบันอาจเรียกได้ว่า พระพุทธศาสนาของไทยเรามีฐานะคลอนแคลน อันเนื่องมาจากการชាតพุทธส่วนใหญ่ไม่ได้ทำหน้าที่ของชาวพุทธอย่างแท้จริง กล่าวคือ “ไม่ศึกษาธรรมะ และไม่ปฏิบัติธรรม” ทำให้ไม่เข้าใจศาสนาอย่างถูกต้อง ความไม่เข้าใจในหลักธรรมคำสอนนี้เอง ก่อให้เกิด “ศรัทธาวิกฤติ” ขึ้นในสังคมไทย เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ไม่หวังดีต่อพระพุทธศาสนากระทำการที่เป็นการทำลายศาสนา เช่น การ

ปิดเบื้องคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้วิปริต ผิดไปจากพระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงสอนและทรงบัญญัติ ยิ่งไปกว่านั้น คนบางกลุ่มก็ใช้ความไม่รู้ของพุทธศาสนาเป็น เครื่องมือหากินของตนด้วยวิธีการต่างๆโดยไม่กลัวบาปกรรม ชาว พุทธที่ไม่เข้าใจพระพุทธศาสนาเป็นทุนเดิมอยู่แล้วก็ยิ่งเกิดความ เข้าใจผิดมากขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นด้วย พระปรีชาญาณของพระองค์ถึงจุดเสื่อมอันนี้ จึงทรงเตือน ชาวพุทธให้ศึกษาและปฏิบัติธรรม เพื่อให้การป้อนเบียนพระ พุทธศาสนาลดน้อยลง และพระพุทธศาสนาจะเจริญมั่นคงตาม ที่ชาวพุทธปรารถนา

๔

พระเจ้าอยู่หัวกับการปฏิบัติธรรม

๒๕๒๗ พ.ศ.๒๕๖๐

ในบทที่แล้วได้อัญเชิญพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม และจิตใจ ซึ่งแม้จะเป็นเพียงส่วนน้อยเมื่อเทียบกับพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสทั้งหมดที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ หากก็คงเพียงพอที่จะแสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเข้าพระทัยในพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง ทั้งในด้านปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวช อันเป็นเหตุให้ทรงปฏิบัติหน้าที่ของชาวนุชนได้อย่างครบถ้วน สมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาธรรม การปฏิบัติธรรม หรือการเผยแพร่องรม ซึ่งจะได้กล่าวถึงในแต่ละหัวข้อดังต่อไปนี้

๑. การศึกษาธรรม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงได้รับการปลูกฝังสั่งสอนในเรื่องพระพุทธศาสนาจากสมเด็จพระบรมราชชนนีมาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ดังที่ทรงเล่าพระราชทานแก่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ความตอนหนึ่งว่า “เรื่องศาสนา สมเด็จย่าไม่ได้สอนเคี่ยวเขี้ยว ไม่จำจ้ำใช้เป็นพิเศษ ไม่ใช่นั่ง สวดมนต์ยาวเหยียด ทรงสอนให้สวดมนต์ให้วพระ ขอให้พระพุทธเจ้าคุ้มครองให้เป็นเด็กดี” (พระภิกษุปัรชญา อภิวัฒน์, ๒๕๓๙)

: ๒๕) และเมื่อทรงพนavaเป็นพระภิกขุในพระบวรพุทธศาสนา
ระหว่างวันที่ ๒๒ ตุลาคม ถึง ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๗๙
รวมเวลา ๑๕ วัน ก็ทรงบำเพ็ญพระราชวิริยาواتรเยี่ยงภิกขุ
ทั้งหลาย ทรงศึกษาพระธรรมที่พระพุทธองค์ทรงคันพบ และทรง
ปฏิบัติอย่างเคร่งครัดตามพระวินัยอันเป็นพระพุทธบัญญัติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาพระพุทธศาสนา
อย่างถ่องแท้ ทรงเข้าพระทัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์พระพุทธ
ศาสนาในประเทศไทยเป็นอย่างดีอีก เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ.
๒๕๗๗ พระองค์เสด็จไปทรงเปิดงานนิทรรศการ ณ พุทธมณฑล
ผู้เขียนได้มีโอกาสสุ่ลเกล้าฯ ถวายหนังสือในนามมูลนิธิพุทธธรรม
เป็นหนังสือเขียนโดยพระเดชพระคุณพระธรรมปีฎก (ป.อ.ปุญโต)
พระสงฆ์ไทยที่ทั่วโลกยกย่องว่าเป็นพระญูทางพระพุทธศาสนา
หลังจากที่ทรงเปิดงานแล้ว ได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตร
งานนิทรรศการตามซุ้มต่างๆ โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
ศึกษาธิการ นักวิชาการของพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ใน
พระบรมราชูปถัมภ์ และข้าราชการกรมการศาสนาอย่าง
คำอธิบาย ตอนหนึ่งทรงมีรับสั่งถามว่า “ดินแดนสุวรรณภูมิอยู่
ที่ไหน” رمต.ศึกษาฯกราบทูลว่า “นครศรีธรรมราชพะย়েক”
ส่วนนักวิชาการของพุทธสมาคมฯกราบทูลว่า “นครปฐมพะয়ে
কে” ทรงพินพระพักตร์ไปทาง رمต.ศึกษาฯ ตรัสเยาว่า “กีเป็น
คนนครฯ เลยตอบว่าอยู่นครฯใช่ไหม” จากพระกระแสร็บสั่ง
นี้แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาประวัติ
ศาสตร์พระพุทธศาสนาอย่างดีอีก

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงสนพระทัยในการศึกษาธรรมจากพระภิกขุรัตตัญญะ^{*} หลายต่อหลายรูป ซึ่งบางรูปได้มรณภาพไปแล้วก็มี ครั้งหนึ่งได้เสด็จไปทรงสนทนากับพระราชาสังวรญาณ (พุธ จันโนโย) วัดป่าสาลวัน จังหวัดนครราชสีมา ทรงซักถามข้อธรรมะที่อยู่ในระดับประมัตธรรม ซึ่งผู้ที่ได้ศึกษาธรรมะอย่างลึกซึ้งเท่านั้นจึงจะสามารถเข้าใจได้ ผู้ใกล้ชิดเบื้องพระบุคคลบาทต่างทราบดีว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาธรรมขึ้น โลกุตตระ และทรงมีพระปรีชาญาณพิเศษกว่าคนสามัญทั่วไป ทั้งนี้ เพราะทรงฝึกฝนอบรมมาตั้งแต่ทรงพระเยวร และด้วยความใฝ่พระทัยที่จะศึกษา

พระพุทธศาสนาถือว่าหลักการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ เป็นอันเดียวกับการศึกษา การศึกษา ก็คือการฝึกฝนให้มีการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ได้แก่ ไตรสิกขา ซึ่งประกอบด้วย ๓ ส่วน คือ ศีล สมาร์ต ปัญญา การดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา ต้องดำเนินให้ถูกต้อง โดยปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา การศึกษา จึงเป็นเรื่องของการดำเนินชีวิตทั้งหมด และการศึกษาตลอดชีวิต จึงมีมาในพระพุทธศาสนาแต่ไหนแต่ไรมาแล้ว ทราบได้ที่ยังไม่เป็นอสูรบุคคล (บุคคลผู้ไม่ต้องศึกษา) ก็ต้องดำเนินชีวิตให้ถูกต้อง โดยปฏิบัติตาม ไตรสิกขา เพื่อฝึกฝนตนให้ดำเนินตามมรรค

เมื่อพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการศึกษาว่าเป็นเรื่องของการดำเนินชีวิตทั้งหมด การศึกษาจึงไม่สามารถแยกออกจากชีวิตได้ และการศึกษาจึงมิได้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของชีวิต

* “ผู้รัชตราตี” คือผู้เก่าแก่ ผ่านศึกษาไว้นานมาก รู้ประสบการณ์ทันเรื่องเดิม

แต่เป็น ทั้งหมด ของชีวิต มุนุษย์จึงต้องศึกษาพัฒนาตนอยู่ตลอดเวลา ผู้ที่ยังเป็นบุคคลก็ต้องศึกษาพัฒนาตนให้เป็นอริยบุคคล ซึ่งแปลว่า บุคคลผู้ประเสริฐ จำแนกออกเป็น ๕ ประเภท ได้แก่ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปัญญาโถ) ๒๕๔๑ : ๗๗)

(๑) โสดาบัน คือ ท่านผู้บรรลุโสดาปัตติผลแล้ว เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ผู้ถึงกระถาง

(๒) สกทาคามี คือ ท่านผู้บรรลุสกทาคามิผลแล้ว เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ผู้กลับมาอีกรังเดียว

(๓) อนาคตมี คือ ท่านผู้บรรลุอนาคตมิผลแล้ว เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ผู้ไม่เวียนกลับมาอีก

(๔) อรหันต์ คือ ท่านผู้บรรลุอรหัตผลแล้ว เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ผู้หักกำแหงสงสารแล้ว

อริยบุคคล ๕ ประเภทนี้ ๓ ประเภทข้างต้นจัดเป็นเศษบุคคล แปลว่า บุคคลที่ยังต้องศึกษาอยู่ คือ ต้องศึกษาพัฒนาตนต่อไปจนกว่าจะเป็นพระอรหันต์ ส่วนอริยบุคคลประเภทสุดท้ายจัดเป็น อเศษบุคคล แปลว่า บุคคลผู้ไม่ต้องศึกษา เพราะศึกษาเสร็จสิ้นแล้ว

จากที่กล่าวมานี้ เห็นได้ว่าการศึกษาธรรมเป็นสิ่งจำเป็นมากสำหรับชาวพุทธ และชาวพุทธที่แท้จักต้องศึกษาธรรมให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ เมื่อเข้าใจแล้วก็ต้องนำไปปฏิบัติได้ด้วย ซึ่งในเรื่องนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นแบบอย่างที่ดีเลิศของชาวพุทธ ควรที่ชาวพุทธทั้งหลายพึงดำเนินตามรอยพระยุคลบาทของพระองค์โดยทั่วกัน

๒. การปฏิบัติธรรม นอกจากการศึกษาธรรมแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงปฏิบัติธรรมตามคำทรงสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด ทรงเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ คือความรู้และความประพฤติ ความรู้ได้จากการศึกษาธรรม และความประพฤติได้จากการนำธรรมะไปประพฤติปฏิบัติ เนื่องได้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประพฤติทักษิณธรรมได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ดังที่ได้กล่าวถึงมาแล้วในบทที่ ๑ และในบทนี้จะวิเคราะห์พระราชจริยวัตรด้วยมงคล ๓๙ ชีวมงคล ๓๙ ประการมีดังนี้ (พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ ข้อ ๓๗)

๑. ไม่คบพาล ๒. คบบันทิต ๓. บุชាលนที่ควรบูชา
๔. อัญในถินมีสิ่งแวดล้อมดี ๕. ได้ทำความดีให้พร้อมไว้ก่อน
๖. ตั้งตนไว้ชอบ ๗. เล่าเรียนศึกษามาก ๘. มีศิลปวิทยา
๙. มีระเบียบวินัย ๑๐. วาจาสุภาษีต ๑๑. บำรุงมารดาบิดา
๑๒. สงเคราะห์บุตร ๑๓. สงเคราะห์ภรรยา ๑๔. การงานไม่ค้างค้าง ๑๕. รู้จักให้ ๑๖. ประพฤติธรรม ๑๗. สงเคราะห์ญาติ
๑๘. การงานที่ไม่มีโ grotesque ๑๙. เว้นจากความชั่ว ๒๐. เว้นจากการดื่มน้ำแม่ ๒๑. ไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย ๒๒. ความเคารพ
๒๓. ความสุภาพอ่อนน้อม ๒๔. ความสันโดษ ๒๕. ความมีกตัญญู ๒๖. พัฒนาตามกาล ๒๗. มีความอดทน ๒๘. เป็นผู้ว่าอนสอนง่าย ๒๙. พบทึนสมณะ ๓๐. สนทนารธรรมตามกาล ๓๑. มีความเพียรพยายาม ๓๒. ประพฤติพรหมจรรย์
๓๓. เห็นอริยสัจจ์ ๓๔. ทำพระนิพพานให้แจ้ง (บรรลุพระนิพพาน) ๓๕. เมื่อถูกโกรธกรรมครอบงำ จิตไม่หวั่นไหว ๓๖. จิตไม่เคร้าโศก ๓๗. จิตปราศจากঙุลี และ ๓๘. จิตปราศจากกิเลส

มงคลสูตร ๓๙ ข้อข้างต้นนี้ ข้อ ๑ ถึงข้อ ๓๒
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีครับ ส่วนข้อ ๓๓-๓๙ นั้น
ไม่อยู่ในวิสัยที่ผู้ใดจะคาดเดาได้ เนื่องจากเป็น ปัจจัตตัง คือ
เป็นสิ่งที่รู้ได้เฉพาะตน ข้อ ๓๓ เป็นคุณสมบัติของพระโสดาบัน
ส่วนข้อ ๓๔-๓๙ เป็นคุณสมบัติของพระอรหันต์ หรืออโศกบุคคล
ซึ่งผู้ที่เป็นอรหันต์ด้วยกันเท่านั้นจึงจะรู้ได้

อย่างไรก็ตาม ในมงคลข้อ ๑ ถึง ๓๓ นั้น จะได้ยกมา
พิจารณาเป็นตัวอย่างสัก ๒ ข้อ คือ ข้อ ๑๕ และข้อ ๒๕ ดังนี้

มงคลข้อ ๑๕ รู้จักให้ ชื่นภาษาบาลีว่า ทานญู นั้น
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้ให้ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลก
 เพราะพระองค์ทรงให้แก่สกนิกร ทั้งสิ่งที่เป็นวัตถุสิ่งของ และ
 ทรงให้ธรรมะซึ่งถือเป็นการให้ที่ชนการให้ทั้งปวง (สพพทาน
 ธรรมทาน ชินาติ)

การให้วัตถุสิ่งของนั้นเห็นได้จากเหตุการณ์คราวน้ำท่วม
 เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๙ ซึ่งอาจพูดได้ว่า หากมิใช่พระพรมaha
 กรุณายิบุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว ปวงชนชาติ
 ไทยจะต้องเดือดร้อนทุกข์ท้นอย่างที่สุด เนื่องจากภัยน้ำท่วมทำให้
 เกิดความเสียหาย ความลำบากเดือดร้อนไปทั่วทุกหย่อมหญ้า
 วัดวาอารามถูกน้ำท่วมจนพระสงฆ์องค์เจ้าได้รับความลำบาก มี
 อยู่วัดหนึ่งที่น้ำไม่ท่วม คือวัดอัมพรัน จังหวัดสิงห์บุรี เพรา
 สมการเจ้าวัดคือ พระเดชพระคุณพระราชนูทิญาณมงคล หรือ
 ที่เรียกกันติดปากว่าหลวงพ่อจรัญ ท่านมองเห็นการณ์ไกล ได้
 สร้างเชื่อนรายล้อมบริเวณวัดทั้งหมด และเมื่อน้ำท่วมหลวงพ่อ

จรัญท่านก็ได้ส่งข่าวสารไปช่วยผู้ประสบอุทกภัย

ความทราบถึงพระเนตรพระกรรณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงให้ราชองครักษ์นำข้าวสารมาถวายวัดอัมพวันจำนวนถึง ๑๕๐ กะรสอบ ทรงมีรับสั่งกับราชองครักษ์ว่า “หลวงพ่อท่านเลี้ยงคนมากต้องช่วยท่าน” และราชองครักษ์ได้กราบเรียนกับหลวงพ่อวัดอัมพวันว่า ช่วงเวลาที่น้ำท่วมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงห่วงใยพสกนิกรจนมิได้บรรเทม ทรงสอดส่องดูแล้ว่าจุดใด ที่ได้ประชาชนเดือดร้อนมาก จะทรงให้ความช่วยเหลือก่อนตามลำดับความเร่งด่วน นี้เป็นเพียงตัวอย่างเดียว ในหลาย ๆ ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้ให้ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลก เพราะไม่มีบุคคลใดหรือพระราชนักทรัพย์ของประเทศไทยสามารถทำให้ทรงกระทำได้เช่นนี้มาก่อน

มงคลข้อ ๒๕ คือ มีความกตัญญู พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้มีความกตัญญูเป็นเลิศ ในคราวที่สมเด็จพระราชนนี้ทรงประชวร และประทับรักษาพระองค์ที่ตึก ๙๔ ปี โรงพยาบาลศิริราช เป็นเวลาหลายเดือน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเยี่ยมพระราชชนนีทุกวันมิได้ขาด และเมื่อสมเด็จพระราชนนีสวรรคต ตั้งพระบรมศพที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท มีสวดพระอภิธรรมถวายทุกคืน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จทุกคืนเป็นเวลาติดต่อกันกว่า ๗๘ เดือน และในวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๓๙ ยุวพุทธิสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรมถวาย คืนนั้นบรรดาผู้ร่วมงานต่างเฝ้ารอรับเสด็จ กระทั้งพระสวดพระอภิธรรมเสร็จสิ้นลง พระบาท

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี้ยงไม่เสด็จมา ทราบว่าพระองค์เสด็จ
สกลนคร คืนนั้นคงจะไม่เสด็จ คนจึงพาภิกษุกลับ คณะกรรมการ
ยุวพุทธิกสมาคมต่างพากันเตรียมตัวกลับเช่นกัน สักครู่เจ้าหน้าที่
สำนักพระราชวังแจ้งว่า พระองค์เสด็จจากสกลนครถึงสนามบิน
ดอนเมืองแล้ว และกำลังเสด็จมาพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
ผู้ที่ยังไม่ได้กลับบึงตั้งแต่รอรับเสด็จ ซึ่งเวลาขณะนั้นสามทุ่ม
เศษ พากใหญ่ๆ รถยนต์พระที่นั่งกีมารี พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวอดพระเนตรมาบังผู้เฝ้ารอรับเสด็จ สายพระเนตรฉาย
แวงพระเมตตา เมื่อนจะทรงขอนใจที่พสกนิกรเฝ้ารอรับเสด็จ
ด้วยความจงรักภักดี

๕

ทรงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๙

๒๕๖๓ ๗ ๘

ตามคำสอนของพระพุทธศาสนา การปฏิบัติธรรมมีความสำคัญมาก เพราะการจะเข้าถึงจุดหมายคือพระนิพพาน จะเข้าถึงได้ด้วยการปฏิบัติเท่านั้น ที่เป็นดังนี้พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประเภทเทวนิยม(Atheism) ไม่เชื่อว่ามีพระเจ้าสูงสุดที่เป็นผู้สร้างผู้บันดาลทุกสิ่งดังที่ศาสนาเทวนิยม(Theism) เชื่อ ดังนั้น ธรรมในพระพุทธศาสนาจึงไม่ใช่สิ่งที่พระเจ้าสร้างแต่เป็นหลักความจริงในกฎธรรมชาติที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบ ธรรมจึงเรียกว่องให้มนุษย์ทำกรรม แต่กรรมหรือการกระทำนั้น เป็นสิ่งที่มนุษย์จะต้องใช้ความเพียร ไม่เหมือนกับการไปอ้อนวอนพระเจ้าอย่างศาสนาเทวนิยม เพราะฉะนั้นพระพุทธองค์ จึงตรัสหลักกรรมคู่หลักความเพียร

ในพระไตรปิฎกอันเป็นคัมภีร์สำคัญของพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าตรัสเรียกพระองค์ว่าเป็น กรรมวาท วิริyawat ผู้ถือหลักกรรม ผู้ถือหลักความเพียร และเรียกชื่อพระพุทธศาสนา ว่า กรรมวาท วิริyawat แปลว่า หลักแห่งกรรมหรือหลักการกระทำ และหลักแห่งความเพียรพยายาม (พระไตรปิฎก เล่มที่

๒๐ ข้อ ๕๗๗)

การปฏิบัติธรรมเพื่อการเข้าถึงจุดหมายคือพระนิพพาน
นั้นก็คือ การปฏิบัติอย่างมีองค์ ๙ ชั้นได้แก่ (พระไตรปิฎก
เล่มที่ ๑๒ ข้อ ๑๔๘)

๑. สัมมาทิฏฐิ - เห็นชอบ
๒. สัมมาสังกัปปะ - คำริชชอบ
๓. สัมมาวاجา - เจรจาชอบ
๔. สัมมาภัมมันทะ - กระทำชอบ
๕. สัมมาอาชีวะ - เลี้ยงชีพชอบ
๖. สัมมาวายามะ - พยายามชอบ
๗. สัมมาสติ - ระลึกชอบ
๘. สัมมาสมารธ - ตั้งจิตมั่นชอบ

ความเพียรพยายามที่กล่าวถึงข้างต้นก็คือองค์มรรคข้อ ๖ คือ สัมมาวายามะ เรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า สัมมัปปชาน หรือ ปชาน ๔ และมีชื่อเรียกเฉพาะสำหรับความเพียรแต่ละข้อนั้น ว่า (พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๑ ข้อ ๖๘)

(๑) สัมมัปปชาน เพียรป้องกันหรือเพียรระวังอภัยศลที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น

(๒) ปชานปชาน เพียรละหรือเพียรกำจัดอภัยศลที่เกิดขึ้นแล้ว

(๓) ภาวนาปชาน เพียรเจริญหรือเพียรสั่งกุศลที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น

(๔) อนุรักษนาปชาน เพียรอนุรักษ์หรือเพียรรักษาและส่งเสริมกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว

การที่ต้องเน้นความสำคัญของความเพียรพยายามนั้นสืบเนื่องมาจาก พระพุทธศาสนาถือว่าธรรมเป็นกฎธรรมชาติ หรือ หลักความจริงที่มีอยู่โดยธรรมชาติ พระพุทธเจ้าหรือศาสดามีฐานะเป็นผู้ค้นพบหลักความจริงนั้น แล้วนำมาเปิดเผยแก่ผู้อื่น การได้รับผลจากการปฏิบัติเป็นเรื่องของความเป็นไปอันเที่ยงธรรมตามเหตุปัจจัยในธรรมชาติ ศาสดามิใช่ผู้บันดาลดังเช่นศาสดาของศาสนาประเพกษาวนิยม เมื่อเป็นเช่นนี้มุขย์ทุกคนจึงจำเป็นต้องเพียรพยายามสร้างผลสำเร็จด้วยเรี่ยวแรงของตน ไม่ควรคิดหวังและอ่อนโน้มขอผลที่ต้องการโดยไม่กระทำ หลักพระพุทธศาสนาในเรื่องนี้จึงมีว่า “ตุ่มเหหิ กิจุ อาทบุป อกชาต้าโร ตถาคตา - ความเพียรท่านหั้งหลายต้องทำเอง ตถาคตหั้งหลายเป็นแต่ผู้บอกทางให้” (พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ ข้อ ๓๐)

การปฏิบัติธรรมตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธองค์ตรัสสอนให้ดำเนินสายกลาง ที่เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา ในซัมมัจฉกปัปวัตตนสูตร อันเป็นเทคโนโลยีที่แรกที่พระพุทธองค์ทรงประกาศแก่นักบัว ๕ รูป หรือบัญชาคคีย์นั้น ทรงกล่าวถึงทางอันเป็นส่วนสุด ๒ สาย ที่ไม่อาจนำบุคคลเข้าถึงความหลุดพันได้ คือ การสุขลัลกิงานุโยค - การประกอบตนให้พัวพัน หมกมุนอยู่ในความสุข กับ อัตตกิลมณานุโยค - การประกอบตนให้ลำบากเดือดร้อน การบีบคั้นทรมานตนให้เดือดร้อน หลังจากนั้นทรงเสนอทางที่จะนำไปสู่ความหลุดพัน เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา

การปฏิบัติธรรมหรือการเจริญธรรมมีองค์ ๙ ต้องถือหลักปฏิบัติที่เป็นกลางๆ ไม่หย่อนจนเกินไป และไม่ตึงจนเกินไป ดังจะได้ยกตัวอย่างเรื่องความเพียรดังต่อไปนี้ (พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๒ ข้อ ๓๗)

ครั้งนั้น ท่านพระโสณะพำนักอยู่ในป่าสีตัวน ใกล้เมืองราชคฤห์ ท่านได้ทำความเพียรอย่างแรงกล้า เดินจงกรมจนเห้าแตกหั้งสองข้าง แต่ไม่สำเร็จผล คราวหนึ่งขณะอยู่ในที่สังด จึงเกิดความคิดขึ้นว่า บรรดาสาวกของพระผู้มีพระภาค ที่เป็นผู้ตั้งหน้าทำความเพียร เรายังเป็นผู้หนึ่ง ถึงกรณั้นจิตของเราท่า หลุดพ้นจากอาสวะ หมวดอุปทานไม่ ก็แหล ตระกูลของเรา มีโภคะ เราจะใช้จ่ายโภคสมบัติและทำความดีต่างๆไปด้วยก็ได อย่ากระนั้นเลย เราลาสิกขาไปใช้จ่ายโภคสมบัติและบำเพ็ญความดีต่างๆเสียเดด

พระพุทธองค์ทรงทราบความคิดของพระโสณะ และได้เสด็จมาสนทนาร่วม

พระพุทธเจ้า : โสณะ เธอเกิดความคิด (ดังกล่าวข้างต้น) มีใช่หรือ?

โสณะ : ถูกแล้ว พระเจ้าข้า

พระพุทธเจ้า : เธอคิดเห็นอย่างไร? ครั้งก่อน เมื่อเป็นคทาหัสต์ เธอเป็นผู้ชำนาญในการดีดพิน มีใช่หรือ?

โสณะ : ถูกแล้ว พระเจ้าข้า

พระพุทธเจ้า : เธอคิดเห็นอย่างไร? คราวได้สายพิณของເຫຼືອຕຶງເກີນໄປ คราวนั้นพิณของເຫຼືອມีเสียงเพราะหรือเหมะที่จะใช้การกระนั้นหรือ?

โสณะ : หมายได้ พระเจ้าข้า

พระพุทธเจ้า : เขอคิดเห็นอย่างไร? คราวได้สายพิณของເຫຼວຫຍ່ອນເກີນໄປ ครາວນັ້ນພິພຂອງເຂົມືສີ່ຍິງເພຣະຫວີ່ອເໜາະທີ່ຈະໃຊ້ກາຮຽນນັ້ນຫວີ່ອ?

ສອນະ : ຫາມີໄດ້ ພຣະເຈົ້າຂ້າ

พระพุทธเจ้า : ແຕ່ครາວໄດ້ສາຍພິພຂອງເຂົມຕຶງເກີນໄປ ໄນຍ່ອນເກີນໄປ ຕັ້ງອຸ່ນໃນຮະດັບພອດີ ຄຣາວນັ້ນພິພຂອງເຂົມຈີ່ງຈະມີສີ່ຍິງໄພເພຣະຫວີ່ອເໜາະທີ່ຈະໃຊ້ກາຮຽນໃໝ່ແນວ?

ສອນະ : ຖຸກແລ້ວ ພຣະເຈົ້າຂ້າ

พระพุทธเจ้า : ບັນນັ້ນເໜືອນກັນ ສອນະ ຄວາມເພີຍຮ່າງ ທີ່ຮະດັບມາກເກີນໄປ ຍ່ອມເປັນໄປເພື່ອຄວາມ ພຸ້ງໜ້າ ຄວາມເພີຍຮ່າງທີ່ຫຍ່ອນເກີນໄປ ຍ່ອມເປັນໄປເພື່ອຄວາມເກີຍຈົກລວມ ເພຣະຫວີ່ອເໜາະ ເຫຼຸ້ນນັ້ນແລ້ວ ເຮັດຈັດຕັ້ງໃຈກຳນົດຄວາມເພີຍຮ່າງໃຫ້ເສັມອພອດເໜາະ ຈົງເຂົ້າໃຈຄວາມເສັມອພອດີກັນແໜ່ງອືນທີ່ຢູ່ທັງໝາຍ ແລະ ຈົງຄືອນນິມິຕິໃນຄວາມເສັມອພອດີກັນນັ້ນ

อย่างไรກີ່ຕາມການປົງປັບຕິຮຽມເພື່ອບຣລຸດໝາຍສູງສຸດຂອງ ປຣະພຸທທະສານາຄືອພຣະນິພພານນັ້ນ ມີໄດ້ໝາຍຄວາມວ່າ ຄວາມເພີຍຮ່າງຫວີ່ອສັມມາວ່າມະສຳຄັງກວ່າອົງຄົມຮຽກຂ້ອອື່ນໆ ແລະເລືອກປົງປັບຕິທີ່ລະຂ້ອ ຄວາມຈົງແລ້ວຕ້ອງປົງປັບຕິພຣ້ອມງົກັນໄປທັ້ງ ๙ ຂ້ອເພຣະແຕ່ລະຂ້ອມີຄວາມສຳຄັງເທົ່າງກັນ ແຕ່ທີ່ຍົກມາເຈພະສັມມາວ່າມະເພຣະມີເຫດຸດຈັກໄດ້ກ່າວລ່າວຄື່ງຕ້ອໄປໃນຫັ້ວ້າຂ້ອກາຮີແພຣ

ธรรม

กล่าวได้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปฏิบัติธรรมโดยทรงเจริญอริยมรรคเมืองค์ ๘ และทรงตั้งอยู่ในหลักแห่งทางสายกลาง ดังจะเห็นได้จากพระจิรยาวัตรของพระองค์ ซึ่งครบองค์มรรคทุกข้อ ตั้งแต่สัมมาทิภูสุไปจนถึงสัมมาสามารชี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเตือนชาวพุทธให้ศึกษาและปฏิบัติธรรม ดังพระบรมราโชวาทที่อัญเชิญมาในบทที่ ๓ ความตอนหนึ่งว่า “ถ้าชาวพุทธรู้ธรรมะ ปฏิบัติธรรมะ อวย่างถูกต้องหัวถึงกันมากขึ้น ปฏิบัติการบ่อนเบียนพระศาสนาให้เคร้าหมองก็จะลดน้อยลง”

เห็นได้ว่า นอกจากจะทรงศึกษาธรรมะและปฏิบัติธรรมแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงห่วงใยพระศาสนา เพราะข่าวร้ายต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับพระศาสนาที่มีต่อเนื่องตลอดมาเป็นเวลา กว่า ๑๐ ปีแล้วนั้น สาเหตุสำคัญมาจากการขาดไม่ศึกษาธรรมะและไม่ปฏิบัติธรรม ซึ่ง “ชาวพุทธ” ในที่นี้รวมทั้งที่เป็นพระสงฆ์และที่เป็น俗ถือศรัทธา ดังพระบรมราโชวาทต่อจากความที่อัญเชิญมาข้างต้นว่า “พระทุกวันนี้ ที่เกิดความเสื่อม ความเสียหาย กมิใช่ผู้ใดใครอื่นทำให้ เป็นเรื่องที่ชาวพุทธผู้ไม่รู้ไม่เข้าใจ และไม่ปฏิบัติตามธรรมะทำขึ้นเกื้อบทั้งนั้น”

พระบรมราโชวาทที่อัญเชิญมานี้ น่าจะได้ย้ำเตือนสำนึกรักของชาวพุทธได้เป็นอย่างดี ขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระปรีชาญาณอันเลิศที่ทรงมองลึกซึ้งไปถึงต้นเหตุที่แท้จริงของปัญหา ผิดกับชาวพุทธส่วนใหญ่ซึ่งมองเฉพาะปลายเหตุ เป็นต้นว่า คุณธรรมโกหะว่าเป็นความ

ผิดของพระสงฆ์ ข้างฝ่ายพระสงฆ์ (บางรูป) ก็โทษว่าเป็นแผนของศาสนาอื่นที่จะทำลายพระพุทธศาสนา จึงแก่ปัญหาภัยไม่ถูกจุด

การปฏิบัติธรรมถือเป็นหัวใจของการเป็นชาวพุทธ ผู้ได้ชื่อว่าเป็นชาวพุทธแต่ไม่เคยปฏิบัติธรรม ไม่เคยศึกษาธรรม ก็เป็นได้แต่เพียงชาวพุทธในนาม หากได้ชื่อว่าเป็นชาวพุทธที่แท้จริงไม่ แม้ชาวต่างชาติที่หันมาบังถือพระพุทธศาสนา ก็ยังมีความรู้ความเข้าใจ เช่น George D.Bickell ชาวอังกฤษ ผู้สนับสนุนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และเป็นลูกศิษย์ของพระธรรมมีราชามหามุนี (โสดก ญาณสิทธิ) วัดมหาธาตุ George ได้พูดถึงพระพุทธศาสนา ว่า “พระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่มีไว้ให้ปฏิบัติ มิได้มีไว้ให้เชือ หรือเพื่อบอกเล่ากล่าวขนาดกัน หรือเพื่อให้นำมาพูดกันเท่านั้น” (Phra Dhamma Theerarach Mahamuni ๑๕๘๗ : ๖๙)

๓. การเผยแพร่องรม นอกจากจะทรงศึกษาธรรมอย่างแตกฉานลึกซึ้ง และทรงปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระปรีชาสามารถในการเผยแพร่องรม อีกด้วย ซึ่งการเผยแพร่องรมนั้นจะทำได้ต้องมีการศึกษาธรรม และปฏิบัติธรรม จนมีความเชี่ยวชาญทั้งด้านปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวชเสียก่อน จึงจะสามารถเผยแพร่องรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล

ในบทที่ ๓ ที่ได้อัญเชิญพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับศาสนาศีลธรรม และจิตใจ ถึง ๕ หัวข้อนั้น เพื่อแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถในการเผยแพร่ เห็นได้ว่าทรงเตือนให้ชาวพุทธ

ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท คือให้มีสติอยู่ทุกเมื่อ และสติก เป็นองค์ธรรมที่สำคัญข้อหนึ่งในมรรคป้องค์ ๙ คือข้อที่ ๗ สัมมาสติ ได้แก่ สติปัญญา ๔ ซึ่งแม้พระองค์มิได้ตรัสสอน โดยตรง แต่โดยใจความแล้วทรงย้ำเรื่องสติในทุกเรื่องที่ทรงสอน

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ใน การเสด็จออกมหาสมาคม เนื่องในงานพระราชพิธีกาญจนานวีเชก ณ พระที่นั่งกาญจนานวีเชก บริเวณท่อท้องสนามหลวง เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๘ ก็ทรงย้ำเรื่องความเพียรและสติ ดังความตอนหนึ่งว่า

ในโอกาสพิเศษนี้ ข้าพเจ้าจึงครรชขอให้ท่านทั้งหลายในมหาสมาคมนี้ ตลอดจนประชาชนชาวไทยทั่วท้นได้ตั้งความคิดจิตใจให้แน่วแน่ หนักแน่นอยู่ในความสัตย์สุจริตและความขยัน หมั่นเพียร

ความเพียรที่ถูกต้องเป็นธรรมและพึงประสงค์นั้น คือความเพียรที่จะกำจัดความเลื่อมให้หมดไป และระวังป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นใหม่อย่างหนึ่ง กับความเพียรที่จะสร้างสรรค์ความดีความเจริญให้บังเกิดขึ้น และระวังรักษาไม่ให้เสื่อมสิ้นไปอย่างหนึ่ง

จากพระราชดำรัสนี้ เห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเผยแพร่ธรรมในทุกวิโรกาส และดังไดกล่าวแล้วว่า ความเพียรพยายามนั้นมีความสำคัญในการปฏิบัติธรรม และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงทราบดีว่าความสำคัญของความเพียร เช่นเดียวกับการมีสติ จำถึงรู้อยู่ตลอดเวลา ความเพียรที่จะกำจัดความเสื่อมให้หมดไปก็คือ บ้านบ้าน (ข้อ ๒)

และระวังป้องกันมิให้เกิดขึ้นใหม่ก็คือ สังวนปชาน (ข้อ ๑) ความเพียรที่จะสร้างสรรค์ความดีความเจริญให้บังเกิดขึ้นคือ ภารนาปชาน (ข้อ ๓) และระวังรักษามิให้เสื่อมสิ้นไปก็คือ อนุรักษนาปชาน (ข้อ ๕) และที่ว่าพระองค์ทรงย้ำเรื่องสตินั้น ก็ด้วยเหตุที่ว่า การทำความเพียรทุกข้อตั้งแต่ข้อ ๑ ถึงข้อ ๕ นั้น จะต้องทำอย่างมีสตินั้นเอง

นับเป็นโชคอันยิ่งใหญ่ของปวงชนชาวไทย ที่เรามีพระมหา กษัตริย์ที่ทรงเปี่ยมตัวยพระคุณธรรมในทุกด้าน ทรงเป็นพระมหา ของพสกนิกร เพราะทรงมีทั้งพระเมตตา พระกรุณา พระ มุกิตา และพระอุเบกขา ไม่มีพระราชา Namahagashatriyaphraongkide ในโลกที่จะทรงรักษาและห่วงใยพสกนิกรของพระองค์เท่าพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขณะเดียวกันพระองค์ก็ทรงได้ความจงรัก ภักดีจากประชาชนทุกถวันหน้า

๖

พระพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย

๑๕๗ ๔๙

ในบทนี้จะได้กล่าวถึงพระพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย อันเป็นสมัยที่แผ่นดินไทยได้สร้างชาติเป็นปึกแผ่นมั่นคงแล้ว กล่าวคือในรัช พ.ศ. ๑๘๐๐ ผู้นำของไทยในลุ่มน้ำเจ้าพระยา คือ พ่อขุนบางกลางท่าว (นักประวัติศาสตร์สมัยใหม่อ้างว่าที่ถูกใจต้องเป็น พ่อขุนบางกลางหาร แต่ผู้เขียนคุณเคยกับหลักฐานของนักประวัติศาสตร์สมัยเก่า) ได้ประกาศเอกราช ขับไล่อิทธิพลของเขมรออกไป แล้วตั้งนครสุโขทัยเป็นราชธานี พ่อขุนบางกลางท่าวได้สถาปนาพระองค์เป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์พระร่วง ทรงพระนามว่า พ่อขุนศรีอินทราราทิตย์ และได้สืบสายต่อมาอีกประมาณ ๑๒๑ ปี จึงเสียเอกราชให้กับไทยอยุธยา เมื่อปี พ.ศ. ๑๙๒๑

พระพุทธศาสนาในยุคสุโขทัยมีทั้งลัทธิเตราโทและลัทธิมหายาน จนถึงรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหง กษัตริย์พระองค์ที่ ๓ แห่งราชวงศ์พระร่วง พระองค์ครองราชย์อยู่ระหว่างปี พ.ศ. ๑๙๒๐-๑๙๖๐ ทรงเป็นกษัตริย์ที่ได้รับยกย่องว่ามหาราช เพราะทรงขยายอาณาจักรออกไปอย่างกว้างขวาง ทิศเหนือ

จดเมืองหลวงพระบาง ทิศตะวันออกจดฝั่งแม่น้ำโขง ทิศตะวันตกได้ประเทคมหาณูร์ไว้เนื่องจาก และทางใต้แผ่นปีบลิงแผลมมลาย นับเป็นอาณาเขตที่กว้างใหญ่ที่สุดในอาณาจักร เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรในเวลานั้น

พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงเป็นกษัตริย์ที่ทรงเอาพระทัยใส่ในการดูแลทุกชีวิตรอย่างใกล้ชิด ทรงปกคล้องแบบพ่อปักของลูก และทรงเปิดโอกาสให้ราชภรรมาเข้าเฝ้าร้องทุกข์ได้ โดยผู้ที่จะต้องการร้องทุกข์จะมาเคาระพระพักดงที่แขวนอยู่นอกพระราชวัง ดังเพลง เสียงระฆัง ซึ่งมีผู้แต่งขึ้นพร瑄นาเหตุการณ์ในรัชสมัยของพระองค์ ผู้เชียนไม่ทราบว่าท่านผู้แต่งเป็นใคร จำได้เพียงว่าสมัยที่ผู้เชียนเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ (ปี พ.ศ. ๒๕๐๘) คุณครูได้คิดทำรำประกอบเพลงให้นักเรียนรำ เนื้อเพลงท่าที่จำได้มีดังนี้

เมื่อได้ยินเสียงระฆัง ที่แขวนอยู่ทางเคาระดังขึ้น
มา พ่อขุนก็โปรด ไม่ทรงถือโทษ เรียกเข้าไปหา มีคดี
คำร้อง ผิดพ้องข้องใจ ทุกชีร้อนอย่างไรก็ทรงแก้ปัญหา
เป็นพระคุณ อุ่นใจของชาวไร่ชาวนา เฉลิมพระคุณทั่ว
หน้า เชตแครวันสุขทัย...

โวยองค์... พ่อขุนราม ผู้เดื่องชื่อลือพระนามว่าเป็นยอดกษัตริย์ไทย ทรงผดุงรุ่งเรือง เขตแครวันประเทศไทย สร้างบ้านแปงเมืองให้แก่ไทยทั้งหลาย ขอยกพระคุณ ขึ้นทุนเทิดไว้ ประชาชนว่าไทยจะรักพระองค์ตลอดกาล

ชาติไทย ผ่องไทย จงไฟใจรักคุณ ผู้เมตตากรุณาย์
ค้าจุนชาติเสมอมา สร้างความดีงาม ก่อความก้าวหน้า
ช่วยทุกชีวิตชาติประเทศแครวันเดนไทย

พระราชกรณียกิจอันสำคัญของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช กือ ทรงประดิษฐ์อักษรไทยเมื่อปี พ.ศ. ๑๙๒๖ แล้วโปรดให้ Jarvis ตัวอักษรลงบนหลักศิลา เป็นต้นเค้าตัวอักษรไทยสืบต่อมา จนถึงปัจจุบัน ทำให้ชาติไทยมีภาษาเป็นของตนเอง ซึ่งนับเป็น Murdoch อันสำคัญทางวัฒนธรรม แสดงให้เห็นว่าชาติไทยมีเอกลักษณ์ มีเอกราชน และมีอารยธรรมที่น่าภาคภูมิใจยิ่ง

ด้านพระศาสนา สมัยพ่อขุนรามคำแหง เป็นพระพุทธ ศาสนาลัทธิธรรมวิหาร พรองค์ได้สถาปนาติดคุณความเคร่งครัดของ คณะกรรมการที่เมืองนครศรีธรรมราช จึงโปรดให้นิมนต์ คณะกรรมการลังกาขึ้นมาตั้งเป็นลังกาวงศ์ขึ้นที่สุโขทัย คณะกรรมการลังกาวงศ์พ่อใจอยู่ในที่วิเวกตามป่าเขาใกล้มืองสุโขทัย เพราะ สะดวกแก่การบำเพ็ญสมณธรรม ศิลาราชิกหลักที่ ๑ มีข้อความ ตอนหนึ่งกล่าวยกย่องคณะกรรมการลังกาวงศ์ว่า "...เบื้องตะวันตก เมืองสุโขทัยนี้มีอรัญญิก" พ่อขุนรามคำแหงกระทำโดยท่านแก' มหาเถรสังฆราชปราช" เรียนจบปีภูกไตรย" หลวง"กว่าปู่ครู ในเมืองนี้ ทุกคนลุกแต่เมืองนครศรีธรรมราชมา..." (สถิติร โพธินันทน, ๒๕๑๕ : ๑๖๙)

เข้าใจว่าพระไตรปิฎกภาษาบาลีของฝ่ายธรรมะ พร้อม ทั้งอรรถกถาและปกรณ์วิเศษอื่นๆ ที่ใช้เป็นหลักฐานสืบมาจนถึง ทุกวันนี้ ไทยคงได้จากลังกานในระยะนี้เอง ก่อนหน้านี้แม้ลัทธิ

^๑ ปัจจุบันคือวัดสะพานหิน

^๒ ปราช คือ ปราชญ์

^๓ ปีภูกไตรย คือ ไตรปิฎก

^๔ หลวง คือ รู้หลัก

เดร瓦ทจะรุ่งเรืองในพวກมอญ แต่ก็คงไม่มีพระไตรปิฎก
ฉบับสมบูรณ์ เพราะปนเปกับคัมภีร์ของลัทธิมหายานบ้าง ฝ่าย
ศาสนาพราหมณ์บ้าง หรืออาจจะมีครบสมบูรณ์ ทว่าหายสาบสูญ
ไปก็อาจเป็นได้ ศิลารักษ์กลักที่ ๑ ได้บรรณนาความมีครัวญา
ในพระพุทธศาสนาของชาวยุโรปไว้ว่า

...คนในเมืองสุโขทัยนี้ มักทาน มักทรงศีล มัก
โดยทาน พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทึ้งชาว
แม่เจ้า ท่วยบัวห่วยนาง ลูกเจ้าลูกชุน ทึ้งสินทึ้งหลาย
ทึ้งผู้ชายผู้หญิง ผุงท่วยมีครัวญาในพระพุทธศาสนา ทรง
ศีลเมื่อพระชาติทุกคน เมื่อออกพระชาการงานกฐินเดือน
หนึ่งจึงแล้ว... (ศิลารักษ์กลักที่ ๑, ๒๕๒๖ : ๙)

ข้อความตอนนี้บรรณนาให้เห็นการดำเนินชีวิตของ
คนสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีไว้ ประชาชนเมืองสุโขทัยเป็น
ผู้ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา มีการให้ทาน รักษาศีล ทึ้งหญิงและ
ชาย ตั้งแต่พระมหากษัตริย์ เจ้าขุนมูลนายจนถึงชาวบ้านจะรักษา
ศีล (หมายถึงอุปสกติ) ในเทศบาลเข้าพระชาติทุกคน ส่วนนอก
พระชาติรักษาศีล ๕ เมื่อทุกคนต่างยึดมั่นในคำสอนของพระ
ศาสนา จึงไม่มีการเบียดเบียนกัน ไม่มีโจรสู้ร้าย ไม่มีคดีฆ่าชั่ว
ชีวิตรื่นในสังคมบังจุบัน ที่แม่แต่ฟ่อบังเกิดเกล้าก็ยังชีวิตรื่น
ลูกของตัวเอง เพราะขาดศีลธรรม ไม่ยึดมั่นในพระศาสนา สังคม
ก็เดือดร้อนวุ่นวาย มีปัญหาไปแทบทะทั่วทุกหย่อมหญ้า แม้ว่า
จะมีพระมหากษัตริย์ที่ลำเลิศประเสริฐที่สุด แต่ประชาชนบาง
พวงก็ไม่นำพา ไม่ดำเนินตามรอยพระยุคลมหาท ไม่เคารพสถาบัน
ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ขาดศีลไว้ธรรมนำชีวิต ทึ้ง

ที่วัดถูกเจริญแต่จิตใจกลับเสื่อมธรรมลง

ความศรัทธาปฏิบัติศาสนกิจของคนเมืองสูงหายในครั้งกระโน้นดังที่กล่าวไว้ในศิลปารีก ได้กลایเป็นวัฒนธรรมอันหนึ่งของชาติไทยสืบมาแต่บัดนั้น

พระพุทธศาสนาในรัชสมัยพระมหาธรรมราชาลี^๔

พระมหาธรรมราชาลี^๔ เป็นกษัตริย์องค์ที่ ๕ แห่งราชวงศ์พระร่วง ทรงครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ. ๑๙๘๗ - พ.ศ. ๒๐๑๗ ได้ทรงอราธนาพระมหาสาวมีสังฆราชลังกาเข้ามาเป็นพระอุปัชฌาย์ของพระองค์ เมื่อทรงผนวชเป็นพระภิกษุ ณ วัดป่ามะม่วง เป็นการบำเพ็ญเนกขัมมบารมี เมื่อปี พ.ศ. ๒๐๐๕ นับเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกของไทยที่ผนวชในพระบวรพุทธศาสนา

พิธีผนวชทำเป็น ๒ ขั้นตอน ก้าวคือ ตอนบรรพชาเป็นสามเณรกระทำในพระราชมนเทียรต่อหน้าพระสุวรรณปฏิมา^๕ ก่อนบรรพชาทรงเปลี่ยนเพศเป็นคาบส ทรงประกาศพระราชปฏิญาณท่ามกลางสงฆ์ว่า ทรงปรารถนาพระโพธิญาณ คือการได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต พระสังฆราชลังกาสารเสริญพระจิริยาวัตติหลังบรรพชาแล้วขณะที่เสด็จไปรับพิธีอุปสมบทที่วัดป่ามะม่วงว่า ทรงมีอินทริยสัมภาริยิ่งนัก ดังพระมหาเตระผู้บัวชแล้วถึง ๖๐ พรรษา ตอนที่ ๒ ทำพิธีสาดผู้ติดอุปสมบทที่วัดป่ามะม่วง ทรงลាងนวชปริวัตรเพศเป็นคฤหัสถ์ ขึ้นครอง

^๔ พระทองคำ (อาจารย์เสถียร โพธินันทะ ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา สันนิษฐานว่าเป็นองค์เดียวกับพระทองคำซึ่งอยู่ที่วัดไตรมิตรวิทยาราม กรุงเทพมหานครในปัจจุบัน)

ราชย์อีกครั้งหนึ่ง เพราะการทุล้อ้นวนของเหล่าอำนาจ

พระมหาธรรมราชาลีไทรทรงศึกษาพระไตรปิฎกแต่ก่อนถึงกับทรงพระราชนิพนธ์เทภูมิกถา (เรียกกันในปัจจุบันว่า ไตรภูมิพระร่วง) พระธนาถึงเรื่องความงาม รูปงาม อรูปงาม และกุศลอกุศล กรรมของสั่งตัวที่จะพาให้ไปสวยสุขหรือสวยทุกข์ในภูมินั้นๆอย่างละเอียด ทรงรวบรวมหลักฐานที่มาต่างๆจากอรรถกถา ภีกา ปกรณ์วิเศษ รวม ๓๐ คัมภีร์ แสดงว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมในสมัยนั้นรุ่งเรืองมาก

หนังสือไตรภูมิพระร่วงจัดได้ว่าเป็นวรรณคดีพระพุทธศาสนาภาษาไทยเล่มแรก และในรัชสมัยของพระมหาธรรมราชาลีในนี้ กล่าวได้ว่า เป็นยุคที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองที่สุดและพระปฏิมาพุทธชินราชเมืองพิษณุโลกก่อสร้างในรัชสมัยของพระองค์ นอกจากพระพุทธชินราชที่หล่อขึ้นในสมัยของพระองค์แล้ว ยังมีพระพุทธรูปอื่นๆอีก เช่น พระพุทธชินศรี และพระศรีศาสดา

นอกจากการหล่อพระพุทธปฏิมาแล้ว พระองค์ยังทรงมีพระราชครรภ์นาในพระศาสนาถึงกับทรงอุทิศพระราชนมณฑีย์ให้เป็นที่สอนปริยัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณร นับได้ว่าเป็นโรงเรียนไทยแห่งแรก และเป็นแบบอย่างให้พระมหากรซัตtriyismayoyuthaya และรัตนโกสินทร์ทรงดำเนินตาม

ดังได้กล่าวมาแล้วในบทที่ ๑ ว่าพระพุทธศาสนาได้แพร่เข้ามาสู่ประเทศไทยในพุทธศตวรรษที่ ๓ และพระพุทธศาสนาได้กล้ายเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาตั้งแต่ครั้งนั้น แต่เนื่อง

จากสมัยนั้น อาณาจักรไทยยังกระจัดกระจายและแบ่งเป็นหลายสายแล้วก็ไม่ได้มีแต่เฉพาะคนเชื้อชาติไทย หากมีเชื้อชาติอื่น ประปนอยู่ เช่น มอญ เขมร ไทยใหญ่ ขอม เป็นต้น เพิ่งจะมา เป็นปีกแผ่นดินอย่างสมบูรณ์ในสมัยสุโขทัย ซึ่งก็รับพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติ เช่นเดียวกับอาณาจักรอื่นๆ ก่อนหน้านี้ เช่น อาณาจักรพูนัน อาณาจักรทวาราวดี (ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่เป็นมอญ) อาณาจักรศรีวิชัย อาณาจักรอ้ายลาว อาณาจักร น่านเจ้า เป็นต้น และแม้สมัยลพบุรี (พ.ศ. ๑๕๐๐ - พ.ศ. ๑๘๐๐) ก็มีพากเขมรปกครอง พอมาถึงสมัยสุโขทัยพ่อขุนบางกลางท่าrew ได้ขับไล่อิทธิพลของเขมรออกไป ตั้งเป็นราชธานีขึ้น และไทย สมัยสุโขทัยก็เป็นบรรพบุรุษของไทยต่อมาจนถึงยุคปัจจุบัน

หากก็มีข้อที่น่าสังเกตว่า อาณาจักรต่างๆ เหล่านี้ต่างก็มี พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ไม่ปรากฏว่ามีศาสนาอื่น และพระพุทธศาสนาในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ก็มีทั้งลัทธิเกรواท และลัทธิมหายาน ครั้นถึงรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ก็เหลือแต่ลัทธิเกรواท และเป็นเกรواทแบบลังกา บางครั้งจึง เรียกลัทธิลังกาวงศ์ ดังที่กล่าวมาแล้ว

เมื่อสิ้นรัชสมัยของพระมหาราชรามราชาลีไท สุโขทัยก็เสื่อม อำนาจลง ที่สุดต้องตกเป็นประเทศราชของไทยกรุงศรีอยุธยา เมื่อ ปี พ.ศ. ๑๓๒๑ และต่อมาอีก ๖๐ ปีเศษก็ถูกผนวกเป็นหัวเมือง หนึ่งของราชอาณาจักรอยุธยา

๗)

ไตรภูมิพระร่วง

๑๔๒ ๗๓ ๘๖๙

เนื่องจากบทพระราชนิพนธ์ เทศกิจฯ หรือ ไตรภูมิพระร่วง ของพระมหาธรรมราชาลี^๑ เป็นวรรณกรรมเล่มแรกทางพระพุทธศาสนาของไทย และได้รับยกย่องให้เป็นวิทยานิพนธ์เล่มแรก นอกจากจะเป็นวรรณกรรมที่ให้คุณค่าทางศิลธรรมแล้ว ไตรภูมิพระร่วงยังบรรจุวรรณทางปรัชญาและรากฐานแนวคิดทางการเมืองของไทยด้วย

ในบทนี้จึงขอนำสาระสำคัญของไตรภูมิพระร่วงมากล่าวไว้พอเป็นที่สังเกตดังต่อไปนี้

พระมหาธรรมราชาลี^๒ทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรมเรื่องนี้ขึ้น ด้วยจุดมุ่งหมายที่จะสั่งสอนคนให้ประพฤติดีตามแนวคำสอนของพระพุทธศาสนา มีการพรรณนาสภาพของอย่างภูมิอย่างน่าสะพรึงกลัว พรรณนาความรื่นรมย์ในสุคติภูมิ และซึ่งให้เห็นถึงการกระทำอันเป็นสาเหตุที่ทำให้สัตว์โลกทั้งหลายได้ไปเกิดในภูมิเหล่านั้นตามภูมิแห่งกรรม การเสนออุดมคติหรือจุดหมายปลายทางในการดำเนินชีวิตของมนุษย์นั้นมีอยู่ ๒ รูปแบบคือ

๑. ทางโลก สอนให้มนุษย์กระทำการดี โดยมีจุดมุ่งหมายดังนี้

๑.๑ ได้รับผลดีตอบสนองในชาตินี้

๑.๒ ได้ไปเกิดในภพที่ดี เช่น การได้ไปเกิดในสวรรค์ หรือถ้าไปเกิดเป็นมนุษย์ ก็ขอให้ได้เป็นมนุษย์ในอุตตรกุฎีวีป ซึ่งเป็นดินแดนที่น่ารื่นรมย์ หรือเกิดในยุคพระคริอารีย์ เป็นต้น

๒. ทางธรรม มีพระนิพพานเป็นจุดหมายปลายทาง โดยเชื่อว่าพระนิพพานเป็นความสุขนิรันดร์

เนื้อเรื่องในไตรภูมิพระร่วงนั้น พระมหาธรรมราชาลิไทยได้ทรงค้นคว้ารวบรวมจากพระคัมภีร์ต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา ถึง ๓๐ คัมภีร์ มิได้แต่งขึ้นโดยอยู่โดยปราศจากหลักฐาน และมิได้รวบรวมเนื้อหาจากคัมภีร์ต่างๆ โดยตรง แต่เป็นการค้นคว้า วิจัยโดยมีคัมภีร์ทั้ง ๓๐ นั้นเป็นที่อ้างอิง จนเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ไตรภูมิพระร่วงเป็นงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์เล่มแรกของไทย

เนื้อเรื่องในไตรภูมิพระร่วงเริ่มด้วยการอธิบายสภาพความเป็นไปของภูมิทั้งสาม ซึ่งได้แก่ การภูมิ รูปภูมิ และอรูปภูมิ อธิบายการดับและการมีขึ้นใหม่ของโลก ตอนท้ายกล่าวถึงพระนิพพาน และการกระทำการให้เข้าถึงพระนิพพาน อันเป็นอุดมคติยอดบรรณาธิการพุทธศาสนาที่นิกขน เค้าโครงของเรื่องโดยย่อ มีดังนี้

ไตรภูมิ หมายถึง แดnenทั้งสามที่สัตว์ทั้งหลายเรียนว่า ถายเกิด ได้แก่

๑. การภูมิ เป็นแดนที่ข้องอยู่ด้วยการตัณหา ยังมี โภคะ โภสະ โมหะ ะคนอยู่ด้วยความรัก ความใคร่ มีสุข มี ทุกข์ การภูมิประกอบด้วยทุกติภูมิ หรืออบายภูมิ ๔ และ สุคติ ภูมิ ๗ รวม ๑๑ ภูมิ ดังนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปัญโต), ๒๕๕๑๑ : ๒๗๐-๒๗๒)

๑.๑ ทุกติภูมิ หรืออบายภูมิ ๔ ได้แก่

๑.๑.๑ นรภภูมิ คือ ภูมิที่ไม่มีความเจริญ ประกอบด้วยนรกราhey ๙ ขุม ได้แก่ สัญชีพนรกร กາລສູຕະນຮກ ສັງພາກູນຮກ ໂຮຽນຮກ ມາຫໂຮຽນຮກ ຕາປນຮກ ມາຫຕາປນຮກ ແລະມ້າວິຈີນຮກ ນອກຈາກນຮກrahey ๙ ขຸມແລ້ວ ຍັງມີນຮກບັນວາ ລັ້ມນຮກrahey ໜູ້ຢູ່ອຶກດ້ານລະ ๔ ขຸມ ເຮັດວຽກ ນຮກປ່າວ ດັ່ງນັ້ນ ນຮກrahey ໜູ້ໜຸ່ມໜູ້ຈຶ່ງມີນຮກປ່າວ ๑ ขຸມ ຮຳມນຮກປ່າວທັງສິນ ๑๗๙ ขຸມ

เหตุที่ทำให้สัตว์ต้องไปเกิดในนรภ. ๓ ประการ คือ โภคเหตุ (ความโภค) โภสเหตุ (ความโภส) และມ້າຫເຫດ (ความ หลง)

ด้วยเหตุ ๓ ประการนี้ทำให้สัตว์ประกอบความชั่ว ๑๐ อย่างคือ ກາຍຖຸຈົກ ๓ ได้แก่ ຝ່າສັຕິວ ລັກທຮພຍ ປະພັດຕິຜິດໃນ ວິຈີຖຸຈົກ ๔ ได้แก่ ພຸດເທົ່າ ພຸດສ່ອເສີຍດ ພຸດຄໍາຫຍາບ ພຸດ ເພື່ອເຈື້ອ ແລະມໂນຖຸຈົກ ๓ ได้แก่ ອຍາກໄດ້ຂອງຜູ້ອື່ນ ປອງຮ້າຍຜູ້ ອື່ນ ເຫັນຜິດເປັນຂອບ (คือ ອກຸສລກຮຽມບັດ ๑๐ ນັ້ນເອງ)

๑.๑.๒ ເປັດภົມ ພູມຂອງເປຣະນິດຕ່າງໆ ບຣຍາຍ ເຫັນສາພຂອງເປຣແຕ່ລະນິດ ແລະກລ່າວົງນາປະກຽມທີ່ກຳໄຫ້ຕ້ອງ ໄປເປັນເປຣ ເຊັ່ນ ຂໂມຍຂອງສົງໝົງ ນິນທາພະສົງໝົງແລະຄຽບາອາຈາරຍ ຍຸ້ມສົງໝົງໃຫ້ແຕກກັນ ໄທຍາແກ່ຫຼູ່ມີຄຣກີເພື່ອກຳທັງ ຕະຫຼານີແລະ

ห้ามไม่ให้ผู้อื่นทำงาน ทำร้ายบิดามารดา พูดเท็จ รับสินบน ตัดสินความไม่ยุติธรรม เผาป่าทำลายป่า เป็นต้น

๑.๑.๓ อสุรกายภูมิ เป็นภูมิของอมนุชย์พาก
หนึ่งที่เป็นศัตรูต่อเทว達 ที่เรียกว่าพากอสุรกาย ในไตรภูมิพระ^๒
ร่วงแบ่งเป็น ๒ ชนิด คือ พากที่มีรูปร่างที่น่าเกลียดน่ากลัว และ^๓
พากที่มีทื่ออยู่ดงงาม เรียกว่า อสุรพิภพ

๑.๑.๔ ดิรัจนาณภูมิ คือ ภูมิของสัตว์ดิรัจนา ซึ่งถือว่าพอกนี้มีสัญญาหรือความสำนึกรู้เพียง ๓ สัญญา คือ การสัญญา อาหารสัญญา และรบสัญญา ซึ่งต่างจากมนุษย์ คือ มนุษย์มีธรรมสัญญาเพิ่มอีกอย่างหนึ่งด้วย

๑.๒ ສຸດທິງມີ ໧ ໄດ້ແກ່ ມນຸສສກູມີ ๑ ແລະ ສວරອຄກູມີ

๑.๒.๑ มุนสสภูมิ เป็นภูมิของคนหรือมนุษย์ ในเรื่องได้อธิบายการปฏิสันธิของมนุษย์ขณะอยู่ในครรภ์มาตรา และได้จำแนกบุตรที่ได้คลอดจากครรภ์มาตราออกเป็น ๓ ประเภท คือ อวีชาตบุตร อนุชาตบุตร และอวชาตบุตร นอกจากนี้ยังแบ่งมนุษย์เป็น ๔ ประเภทตามพฤติกรรม เช่น ผู้ที่ทำบ้าปเป็นนิตย์ เรียกว่าคนนรก ผู้ที่เกิดเป็นคนเข้มใจหานุญจะกระทำมิได้ เรียกว่าคนเบรต ผู้ที่ไม่รู้จักบำบัดนุญเรียกว่า คนดิรัจฉาน และผู้ที่รู้จักผิดและชอบเรียกว่า คนมมนุษย์

๑.๒.๒ สวรรคภูมิ ๖ เป็นภูมิของเทวดาที่ยังเกี่ยวข้องกับการ มี ๖ ชั้น คือ ชาตุมหาราชิกภูมิ ดาวดึงสภูมิ ยามาภูมิ ดุสิตภูมิ นิมมานารตภูมิ และปรนิมมิตวัสตติภูมิ

๒. รูปภูมิ เป็นภูมิของพระที่มีรูป เรียกว่า โสพสมพระ
ແປງตามผู้สำเร็จภานทั้ง ๔ ดังนี้

๒.๑ ปฐมภานภูมิ คือ ภูมิของผู้สำเร็จภานที่ ๑ มี
๓ ภูมิ ได้แก่

๒.๑.๑ พระมหาปริสัชชา

๒.๑.๒ พระมหาปุโรหิตา

๒.๑.๓ มหาพระมา

๒.๒ ทุติยภานภูมิ คือ ภูมิของผู้สำเร็จภานที่ ๒ มี
๓ ภูมิ ได้แก่

๒.๒.๑ ปริตตากา

๒.๒.๒ อัปปมาณฑากา

๒.๒.๓ อาภัสสรา

๒.๓ ตติยภานภูมิ คือ ภูมิของผู้สำเร็จภานที่ ๓ มี
๓ ภูมิ ได้แก่

๒.๓.๑ ปริตตสุภา

๒.๓.๒ อัปปมาณสุภา

๒.๓.๓ สุภกิณหา

๒.๔ จตุตตภานภูมิ คือ ภูมิของผู้สำเร็จภานที่ ๔
มี ๗ ภูมิ ได้แก่

๒.๔.๑ เวหปผลา

๒.๔.๒ อสัญญีสัตตา

๒.๔.๓ อวิหา

๒.๔.๔ อตตปปा

๒.๔.๕ สุทัสสา

๒.๔.๖ สุทัศสี

๒.๔.๗ อกนิภูมิ

๓. อรูปภูมิ เป็นภูมิของพระมหาเมรีรูป แบ่งตามผู้สำเร็จ อรูป凡าน ๕ เรียกชื่อตามอรูป凡าน ดังนี้

๓.๑ อากาศسانัญญาจยตనภูมิ ภูมิของผู้สำเร็จอากาศ นัญญาจยต้น凡าน

๓.๒ วิญญาณัญญาจยตනภูมิ ภูมิของผู้สำเร็จวิญญาณัญญาจยต้น凡าน

๓.๓ อาทิกัญจัญญาจยตනภูมิ ภูมิของผู้สำเร็จอาทิกัญจัญญาจยต้น凡าน

๓.๔ เนวสัญญาณสัญญาจยตනภูมิ เป็นภูมิของผู้สำเร็จ เนวสัญญาณสัญญาจยต้น凡าน

จากนั้นได้กล่าวว่าเรื่องที่บรรยายมาแล้วทั้งหมดนี้เป็น คติของโลก ซึ่งไม่ได้ยังบินตลอดไป แม้พระมหาเมรีจะยังนับตัววัย กัลป์ยังต้องจุติ (หมายถึงเคลื่อนจากภพคือตาย) หากความเที่ยงแท้แน่นอนมิได้ ตอนท้ายสุดได้กล่าวถึงวิธีปฏิบัติเพื่อให้หลุดพ้น จากการเวียนว่ายตายเกิด โดยการบรรลุมรรค ผล นิพพาน อัน เป็นอุดมคติของพุทธศาสนาในิกชน

ไตรภูมิพระร่วงได้แบ่งอุดมคติของมนุษย์เป็น ๒ อย่าง คือ

๑. อุดมคติในทางโลก

เนื่องจากการดำเนินชีวิตในทางโลกนั้น ยังเป็นไปด้วย อำนาจของกิเลสตันหา มนุษย์จึงยังคงต้องกระทำความดี โดย มีจุดมุ่งหมายว่าจะได้รับผลตอบสนองในทางที่ดีตามความเชื่อใน

เรื่องกฏแห่งกรรม และจุดหมายปลายทางที่ผู้ดำเนินชีวิตในทางโลกหวัง ก็คือการได้ไปเกิดในสภาพที่ดีนั่นเอง ส่วนปัญหาที่ว่ามนุษย์ควรกระทำการใดอย่างไรจึงจะบรรลุจุดหมายปลายทางตามที่มุ่งหวัง การตอบปัญหาดังกล่าวจะเริ่มต้นพิจารณาจากประเพทของคน ๔ ประเพท ดังที่ได้กล่าวไว้ในไตรภูมิพระร่วง คือ คนนรaka คนเปรต คนดิรัจนา และคนมนุษย์

ในบรรดามนุษย์ ๔ ประเพทนี้ คนมนุษย์เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องความนุษย์จำพาก่อน เพราะเป็นผู้รู้ผิดและชอบ เป็นผู้ละอายและเกรงกลัวต่อบาป มนุษย์เราไม่มุ่งกระทำการใดเพื่อให้บรรลุจุดหมายปลายทางหรืออุดมคติสูงสุด ซึ่งได้แก่การไปเกิดใหม่ในสภาพที่ดีต่อไป ดังข้อความในเรื่องตอนหนึ่งว่า (พระญาลีไก, ๒๕๑๕ : ๗๙)

คนผู้ได้ที่ได้กระทำบุญแต่ก่อน คือว่าได้ปฏิบัติบุชชาแก่พระศรีตันตrey และรู้จักคุณพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า และให้ทาน รักษาศีล เมตตา ภาวนา ครั้นตายก็ເຂາتنไปเกิดในสวรรค์ ลางคานบลเล่าได้ไปเกิดเป็นท้าว เป็นพระญาผู้ใหญ่ และมีศักดิ์มียศบรรลิวารเป็นอเนกอนันต์สี ได้ปราบหัวหั้งจักรวาลฯ

การเสนอแนะให้กระทำการใด ได้กระทำหลังจากซึ่งให้เห็นผลของกรรมชั่ว ซึ่งในเรื่องมีการพรรณนาถึงความทุกข์ยากของสัตว์ในอบายภumi และอธิบายถึงกรรมที่สัตว์นั้นได้กระทำอย่างชัดแจ้ง ก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่น่ากลัว โดยเชื่อว่าจะมีผลให้บุคคลเกรงกลัวบ้าปและโน้มน้าวจิตใจให้กระทำการใดต่อไป ตัวอย่าง

เช่น

คนผู้กระทำร้ายแก่พ่อแม่และสามีและคนผู้มีคุณ และท่านผู้มีศักดิ์ คนผู้งั้นตายไปเกิดในนรกนั้น คนในนรกนั้นอยู่ในแม่น้ำอันใหญ่อัน ๑ เที่ยรย่อมเต็มไปด้วยเลือดและหนองหงส์ทั้งหลาย และเขานั้นหาอันจะกินไม่ได้ และร้อนใจเพื่ออยากนั้นหนักหนา คนนรกนั้นจึงกินเลือดและหนองนั้น เมื่อกินแล้วจะเป็นไฟไหม้ และลอดลงไปใต้ท้ายทวารหน้ำ... (พระญาลีไทย, ๒๕๑๕ : ๒๗-๒๙)

บรรยายสภาพของเบรต เช่น

แลเบรตจำพวกนี้ เมื่อกำเนิดแต่ก่อนไส้ เขาได้ตีหัวพ่อแม่แห่งเขาด้วยมือก็ได้ ด้วยไม้ก็ได้ ด้วยเชือก ก็ได้ ด้วยบาปกรรมเข้าอันได้ตีหัวพ่อแม่เขานั้น เขาก็อาคต้อน เหล็กแดงตีหัวเข้าเพื่อบาปกรรมเข้าทำเงยนั้นแลฯ (พระญาลีไทย, ๒๕๑๕ : ๕๓)

บรรยายสภาพสัตว์ในนรกอเวจี เช่น

ผุงสัตว์อันเกิดในมหาวิจิณวนนั้น ทบทุกขเทวนาน ควบพิงนานสิ้นกัลป ๑ จึงพันแล กัลป ๑ นั้นช้าหิงนานประมาณเท่าได้เล่า และจะนับด้วยปีและเดือนไส้มิอาจนับได้เท่า เว้นไว้แต่อุปramaให้รู้ๆ ว่ายังมีภูเขาอันหนึ่งโดยสูงไส้ได้โยชน ๑ โดยรอบเขานั้นไส้ได้ ๓ โยชน แล ถึงร้อยปีเอ้าผ้าทิพยอันอ่อนดังควันไฟมากว่าภูเขาแต่ละคบ เมื่อได้ภูเขานั้นราบรื่นแพร่ดินจึงเรียกว่าสิ้นกัลป ๑ และ (พระญาลีไทย, ๒๕๑๕ : ๓๔)

ไตรภูมิพระร่วงเสนออุดมคติในทางโลกว่า ได้แก่การไปเกิดในพหทีดี และได้เสนอแนวทางในการปฏิบัติเพื่อจะนำไปสู่จุดหมายนั้นด้วยการแบ่งคนเป็น ๔ ประเภท และยกย่อองค์ประเททที่ ๔ คือคนมนุษย์ เพราะเป็นผู้รู้ผิดรู้ชอบ มีความละอายและเกรงกลัวต่อบาป เรียกว่า คนผู้มีศีลธรรม ซึ่งแนวทางในการปฏิบัติตนให้ได้ชื่อว่ามีศีลธรรมนั้น หมายถึง การเว้นจากทุจริต ๓ อันได้แก่ กายทุจริต วจิทุจริต และมโนทุจริต หรือที่เรียกว่าเป็นผู้มีสุจริต ๓ ประการ ดังนี้

๑. กายสุจริต หมายถึง การประพฤติชอบด้วยกาย ทำสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ทางกาย ๓ ประการ คือ

๑.๑ เว้นจากการฆ่าสัตว์ มีเมตตากรุณา ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

๑.๒ เว้นจากการแย่งชิง การลักขโมย เคราะฟืนสิทธิ และทรัพย์สินของกันและกัน

๑.๓ เว้นจากการประพฤติผิด ล่วงละเมิดในของรักของหวงเหงน ไม่ชั่มเหงจิตใจ ทำลายลับหลู่กัน

๒. วจิสุจริต หมายถึง การประพฤติชอบด้วยวาจา พูดในสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ๔ ประการ คือ

๒.๑ เว้นจากการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง พูดแต่คำสัตย์ ไม่ Jong ใจพูดให้ผิดจากความจริง

๒.๒ เว้นจากการพูดส่อเสียดยุงให้เกิดความแตกแยก พูดแต่คำที่สมานส่งเสริมความสามัคคี

๒.๓ เว้นจากการพูดคำหยาบ พูดแต่คำสุภาพ นุ่มนวลชวนพัง

๒.๕ เว้นจากการพูดเหลวไหลเพ้อเจ้อ พูดแต่ความจริงมีสาระประโยชน์

๓. มโนสุจริต หมายถึง การประพฤติชอบด้วยใจ คิดแต่สิ่งที่ถูกต้องดีงาม ๓ ประการ คือ

๓.๑ เว้นจากการละโมบ คิดเสียสละ มีใจเอื้อเพื่อแผ่น

๓.๒ เว้นจากการคิดร้ายมุ่งเบียดเบี้ยน ตั้งความประราษณดาดี มุ่งให้เกิดประโยชน์สุขแก่กัน

๓.๓ มีความเห็นถูกต้อง เป็นสัมมาทิปฏิรูป คิดรู้ชอบ

หลักปฏิบัติ ๓ ประการนี้ เป็นธรรมจริยาที่ทำให้คนเจริญชื่นทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ (คือกุศลกรรมบด ๑๐ นั่นเอง) แต่ถ้าผู้ใดยังไม่มั่นคงในธรรมจริยาทั้ง ๑๐ ประการนี้ ก็ขอให้ควบคุมกายและวาจาจาก่อนเป็นอย่างน้อย โดยการปฏิบัติตามหลักเบณจศีล คือ

(๑) เว้นจากการผ่าสัตว์ ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย

(๒) เว้นจากการลักทรัพย์ ไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน

(๓) เว้นจากการประพฤติผิดในการ ไม่ประทุษร้ายต่อของรักของหวงแหน

(๔) เว้นจากการพูดโกหกหลอกลวง ไม่ประทุษร้ายด้วยวาจา

(๕) เว้นจากการเสพเครื่องดองของเมา อันเป็นเหตุให้ประมาทมัวเมาเพราะชาดสติ

นอกจากการรักษาศีลแล้ว ในไตรภูมิพระร่วงยังเน้นการให้ทานด้วย แต่การให้ทานและการรักษาศีล ก็ยังไม่ใช่หนทางที่จะนำไปสู่การดับทุกข์ที่แท้จริง ถือเป็นเพียงการลงทุนที่จะส่งผลให้ได้ไปเกิดในภพที่ดีเท่านั้น

๒. อุดมคติในทางธรรม

ชีวิตมนุษย์เป็นขบวนการแห่งทุกข์ การให้ทาน รักษาศีลตามที่กล่าวไว้ข้างต้นนั้นเป็นเพียงบันไดที่จะนำไปสู่การเกิดใหม่ในภพที่ดี ซึ่งหาใช่ทางที่จะอาชันะทุกข์ได้ไม่ การเข้าถึงพระนิพพานต่างหากที่ถือว่าเป็นสภาวะแห่งความหลุดพ้นจากทุกข์ที่แท้จริง มีข้อความตอนหนึ่งในไตรภูมิพระร่วง กล่าวว่า

คนผู้มีปัญญาควรเอกสารการดังนี้ saja และรำพึงเดิม
อนิจจ์ สงสารแล เร่งกระทำบุญและธรรมจงหนัก ให้พ้น
จากสงสารอันบที่ยังแลฯ ให้พ้นพลันเกิงสมบัติ คือ^๑
มหานครนิพพานอันมั่นอันบ้มิไหว บมิรู้ฉบับหาย บมิ
รู้ตาย บมิรู้จากที่ ลงที่ดียิ่งกว่าสมบัติทั้งหลายอันมี
ในไตรโลกนี้แลฯ ...สมบัตินิพพานนั้นสุขจะพ้น
ประมาณ และว่าหากอันจะเบรียบมิได้ (พระภูมิไทร, ๒๕๑๕
: ๓๑๔)

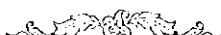
พระพุทธองค์ทรงค้นพบความจริงของสิ่งทั้งหลายทั้งปวงว่ามีลักษณะ ๓ ประการ คือ อนิจจ์ ทุกข์ และอนตตา ดังนั้นจุดหมายปลายทางที่มนุษย์ควรก้าวไปสู่คือ การหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งมวล หรือการเข้าถึงพระนิพพานนั้นเอง

สำหรับแนวทางในการปฏิบัติเพื่อบรรลุอุดมคติทางธรรมนั้น พระพุทธองค์ทรงแนะนำแนวทางปฏิบัติที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลาง อันประกอบด้วยอริยมรรคเมืองค์ ๔ ในการเข้าถึงอย่างแท้จริง หรืออาจสรุปลงเป็นไตรสิกขาในโววาทปาติโมกข์ “ได้แก่ (พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ หน้า ๔๙)

๑. การไม่ทำซ้ำทั้งปวง (ศีล)
๒. การบำเพ็ญความดีให้เพียงพร้อม (สมาริ)
๓. การทำจิตใจให้ผ่องใส (ปัญญา)

ในไตรภูมิพระร่วง อุดมคติในทางธรรมคือ การเข้าถึงพระนิพพาน หรือความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งมวลและแนวทางในการปฏิบัติเพื่อบรรลุอุดมคติดังกล่าว คือการดำเนินตามมัชฌิมาปฏิปทาหรืออริยมรรคเมืองค์ ๔ นั่นเอง

ไตรภูมนี้ที่แท้แล้วคือ จตุภูมิ พระพุทธองค์ทรงแสดงไตรภูมิเพื่อให้เห็นว่าภูมิทั้งสามนั้นตอกยูในอำนาจไตรลักษณ์ พึงก้าวไปสู่ภูมิที่ ๔ คือ โลกุตตรภูมิ อันพ้นจากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ตลอดไป

๒

พระพุทธศาสนาสมัยอยุธยา

๐๗๖ ๒ ๗๒ ๔๔๙

เมื่ออาณาจักรสุโขทัยเสื่อมอำนาจลง แคว้นสุพรรณภูมิ ซึ่งเป็นแคว้นที่อยู่ในอำนาจสุโขทัย และพระเจ้าอู่ทองเจ้าผู้ครอง แคว้นเห็นเป็นโอกาสที่จะประกาศอิสรภาพ ประจำบกบกเกิด อาทิตย์โรคขึ้นในสุพรรณภูมิ พระองค์จึงอพยพราชภูมารสร้าง ราชธานีขึ้นใหม่ที่ตำบลหนองโสน ให้เชื่อว่ากรุงเทพทวาราวดี ศรีอยุธยา เคลิมพระนามว่าไธยว่า สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ประกาศอิสรภาพไม่ขึ้นกับสุโขทัยเมื่อปี พ.ศ. ๑๘๘๓ และในปี พ.ศ. ๑๙๒๑ ซึ่งตรงกับสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ (ขุน หลวงพะจັງ) อยุธยาได้สุโขทัยเป็นเมืองขึ้น (วศิน อินทสาร, ๒๕๓๐ : ๗๒)

กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีของไทยนานถึง ๔๗ ปี คือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๑๘๘๓ ถึง ๒๓๑๐ มีวงศ์กษัตริย์ปกครอง ๕ ราชวงศ์ รวมกษัตริย์ ๓๓ พระองค์ และตลอดระยะเวลา ๔๗ ปีที่กรุง ศรีอยุธยาเป็นราชธานีนี้ ไม่มีกษัตริย์พระองค์ใดเลยที่ไม่เป็น พุทธศาสนาิกชน ซึ่งเท่ากับพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำ ชาติไทยตลอดมาไม่มีขาดช่วง

พระพุทธศาสนาสมัยอยุธยาเจริญรุ่งเรืองมาก พระราชามหาชัตติร์ย ขุนนาง ข้าราชการ ตลอดจนประชาชนชาวญี่ปุ่น ต่างครัวทนาเลื่อมใสในพระศาสนา กันถ้วนทั่ว นิยมการทำบุญ ตักบาตรและสร้างวัดวิหารกันมาก ธรรมเนียมที่ถือว่าลูกผู้ชาย จะต้องบวชเรียนอย่างน้อย ๑ พรรษา เพื่อให้ได้รับการอบรมศึกษาจากพระศาสนา และเป็นการสอนองคุณบิดามารดาแก่เกิด ขึ้นในสมัยอยุธยา วัดเป็นทั้งโรงเรียนให้การศึกษาทางอักษรศาสตร์ตลอดจนวิชาชีพอื่นๆ แก่กลุ่มบุตร เป็นสมอสรที่ประชาชนจะมีโอกาสพบบปะสังสรรค์กันในวันทำบุญหรือวันเทศาลา นักชัตฤษ เป็นทั้งโรงพยาบาลรักษาผู้เจ็บป่วย และโรงศala ตัดสินคดีวิวาทของชาวบ้าน ชีวิตของชาวไทยสมัยอยุธยา มีวัดและพระสงฆ์เป็นที่พึ่งที่พำนัก พระพุทธศาสนาจึงรุ่งโรจน์ เรืองรองไม่แพ้สู่ใดที่

จินตกวีสมัยอยุธยาได้บรรณาภาพแห่งความรุ่งโรจน์ของพระพุทธศาสนาในกรุงศรีอยุธยาไว้ (เสถียร โพธินันทน, ๒๕๑๕ : ๔)

อยุธยาอยศิยิ่งพ่า	ลงดิน แลฤชา
อํานาຈบุญเพรงพระ	ก่อเกื้อ
เจดีย์ลอดอินทร	ปราสาท
ในกาบทองแล้วเนื้อ	nok som
	ฯลฯ

พระรายพระราชาตุเจ้า เจียนจันทร์ แจ่มแฉ	
ไตรโลกเงคือโคม	ค่าเช้า
พิหารระเบียงบรรพ	รุจเรข เรืองແອ
ทุกแห่งห้องพระเจ้า	นັ້ນເນືອງ

ศาลาอเนกสร้าง	แสน渺 โสดแย
ธรรมสถานจงใจเมือง	สู่ฟ้า
พิหารย่ออมฉลักเฉลา	ฉลุแผ่น ใช้นา
พระมาศเหลือมเหลือมหล้า	หล่อแลง

ในจำนวนพระมหาชัตตريย ๓๓ พระองค์ของกรุงศรีอยุธยา ซึ่งล้วนทรงเป็นพุทธมามกะนั้น จักได้กล่าวถึงพอเป็นสังเขป ๔ พระองค์ ดังต่อไปนี้

๑. สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. ๑๗๙๑ - พ.ศ. ๒๐๓๑)

เดิมทรงพระนามว่าพระราเมศวร เมื่อขึ้นเสวยราชย์แล้ว ทรงพระนามว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พระองค์ทรงดำเนินปฏิปกาคถายกับพระมหาธรรมราชาลิไทย คือเสด็จออกผนวชณ วัดจุฬามณี เมืองพิษณุโลก นานถึง ๘ เดือนครึ่ง วรรณกรรมทางศาสนาในแผ่นดินนี้ที่ปรากฏชื่อเสียงคือ มหาชาติคำหลวง ซึ่งเป็นเรื่องของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อยังเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ในชาติสุดท้าย มีพระนามว่า พระเวสสันดร และบารมีที่เด่นในชาตินี้คือภานบารมี

พระบรมไตรโลกนาถทรงพระราชนิพนธ์มหาชาติคำหลวง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้พระสงฆ์ใช้เทคโนโลยีตามวัสดุต่างๆ ความจริงประโยชน์ในการพัฒนาเทคโนโลยีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยแล้ว แต่ยังไม่มีคำเทคโนโลยีบันหลอก เพิ่งมีขึ้นครั้งแรกในสมัยของพระองค์ อันเป็นสมัยที่พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองถึงขีดสูงสุด เพราะพระองค์ได้อาพระทัยใส่ สนับสนุน ทรงอุทิศพระราชวังเดิม

ចື່ງສ້າງມາແຕ່ຮັ້ງພຣະເຈົ້າອຸ່ທອງໃຫ້ເປັນວັດ ແລ້ວຢ້າຍພຣະຣາຊວັງໄປອູ່ທາງຮົມນ້າ ວັດນີ້ຄືວັດພຣະຄຣີສຣຣເພື່ອ ມີສູານະເປັນພຸທນາວາສ ໄມມີພຣະສົງໝູ່ອູ່ເຊັ່ນເດືອກກັບວັດພຣະຄຣີຮັດນາສດາຮາມໃນບັນຈຸບັນ

ສມເຕີຈພຣະບຣມໄຕຣໂລກນາຄທຽງເລື່ອມໄສໃນຄະນະສົງທີ່ສືບເນື່ອງມາຈາກສໍານັກຂອງພຣະວັນຮັດນໍ ອີ່ ພັນຮັດນໍແປລວ່າ ປ່າແກ້ວຈຶ່ງໄດ້ຊື່ວ່າວັດປ່າແກ້ວ ຕ່ອມາເຮັກວ່າວັດເຈົ້າພູາໄທ (ບັນຈຸບັນຄືວັດໄຫຼຸ່ງໜັງມົກລ) ສົງຄະນີສືບເນື່ອງມາຈາກສໍານັກພຣະວັນຮັດນໍແທ່ງລັກກາ ດັ່ງນັ້ນ ເມື່ອພຣະອອກຄົດຕັ້ງຈິ້ນໄປເສວຍຮາຊຍ໌ ໃນ ເມື່ອພິຈຸດຸໂລກ ເມື່ອປີ ພ.ສ. ២០០៦ ແລ້ວ ຕ່ອມາອີກ ២ ປີ ທຽງມີພຣະຣາຊ ຄຣັກຈະອຸປະສົມບທໃນພຣະວຣພຸທນາຄາສາ ແລ້ວທຽງມີພຣະຣາຊປະສົງຄົດຈະເຂອຍຢ່າງສຸຂະຫຼຸມພຣມມາຮຽມຮາຊາລືໄທທຽງພනວັນຈຶ່ງໃຫ້ພຣະຣາຊໂອຣສເປັນຫ້ວໜ້າຄະແຫຼຕີໄປນິມນຕີພຣມມາສວັມສັງພຣະລັກກາມາເປັນພຣະອຸປ້ອມາຍ໌ ທຽງນູຮະວັດຈຸພາມຄືທີ່ພິຈຸດຸໂລກເຮັຍບ້ວຍແລ້ວ ຈຶ່ງເສດີຈອກພනວັນພຣ້ວມດ້ວຍພຣະຣາຊໂອຣສ ພຣະຣາຊນັດດາ ແລ້ວຂ້າຮາຊບຣິພາຣ ຮວມທັງໝາດ ២,៣៥ສຽງ ນັບເປັນການອຸປະສົມບທທີ່ໂທພາຣຍິ່ງ ທຽງພනວັນອູ່ ແ ເດືອນກັບ ១៥ ວັນ ທຽງລາພນວັນພຣະພຣະຣາຊໂອຣສແລະຂ້າຮາຊບຣິພາຣຖຸລໃຫ້ລາພນວັນເພື່ອຄຣອງຮາຊຍ໌ຕ່ອງໄປ ໃນເວລາຕ່ອມາທຽງໄດ້ຂ້າງເພື່ອກມາຄູພຣະບາມມີ ນັບເປັນຂ້າງເພື່ອກເຊື້ອກແຮກສໍາຫັນພຣະເຈົ້າແຜ່ນດີນທີ່ກ່າລ່າວຄືນໃນສົມຍອຍຸ້ນຍາ (ວິສິນ ອິນທສະ, ២៥៣០ : ៧៥)

ສມເຕີຈພຣະບຣມໄຕຣໂລກນາຄທຽງຄຣອງຮາຊສມບຕີທີ່ກຽງຄຣີອູ້ນຍາ ១៥ ປີ ທີ່ພິຈຸດຸໂລກ ២៥ ປີ ຮວມ ៤០ ປີ ສວຽຄຕີທີ່

เมืองพิษณุโลก เมื่อปี พ.ศ. ๒๐๓๑ พระชนมายุ ๕๗ พรรษา
**๒. สมเด็จพระนเรศวรมหาราช (พ.ศ. ๒๑๓๓ - พ.ศ.
 ๒๑๔๙)**

ในแผ่นดินของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชไทยต้องทำศึก
 สงครามอย่างหนัก ทำศึกกับพม่าบ้าง เขมรบ้าง รวม ๑๗
 ครั้ง สมเด็จพระนเรศวรมหาราชมีพระราชภารกิจเกี่ยวกับสงคราม
 มาตลอด โดยเฉพาะสงครามกับญวิสราภาพ และการรักษา
 ชาติไทยให้พ้นจากศัตรู จึงไม่สามารถแบ่งเวลามาดูแลเรื่องพระ
 ศาสนา ไม่มีเวลาแม้ที่จะมีอัครมเหสี กระนั้นก็ตาม เมื่อทรง
 กระทำยุทธหัตถีชนะพระมหาอุปราชาแห่งพม่าแล้ว ได้ทรงสร้าง
 พระเจดีย์ใหญ่เป็นที่ระลึกในชัยชนะครั้งนี้ที่วัดเจ้าพญาไ泰 (วัด
 ป่าแก้ว ซึ่งก็คือวัดใหญ่ชัยมงคลในปัจจุบัน) ทรงสร้างแบบลังกา
 สูงเนินเศษ

อย่างไรก็ตาม การที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชไม่ทรง
 มีเวลามาดูแลเรื่องพระศาสนา แต่ก็มิได้หมายความว่าพระองค์
 มิได้เป็นพุทธนามกะ ความจริงแล้วทรงเป็นผู้ปฏิบัติธรรมและ
 นำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างดีเยี่ยม ดังมีหลักฐานในในพระ
 ราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เล่ม ๑ ได้บรรยายเหตุการณ์วิกฤต
 ขณะที่ทรงตกอยู่ท่ามกลางวงศ์ล้มของพม่า ความตอนหนึ่งว่า
 (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เล่ม ๑, ๒๕๓๓ : ๒๐๗)

พระบาทสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า จึงตรัส
 ประกาศแก่เทพยดาทั้งปวงว่า ให้บังเกิดมาในประยุรมหา
 เศวตฉัตร จะให้บำรุงพระบวรพุทธศาสนา ไฉนจึงมีช่วย
 ให้สว่างแผลเห็นข้าศึกเล่า พอตกพระโอษฐ์ลงพระพาย

ก็พัดควันอันเป็นหมอกเม็ดนั้นสว่างไป ทodorะเนตร
เห็นช้างศวตรณัตร ๑๖ ช้าง มีช้างดัง ช้างกัน ยืนอยู่
เป็นอันมาก...

ข้อความข้างต้นมีมาในลิลิตตะลงพ่ายของสมเด็จพระมหา
สมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชื่โนรส ดังต่อไปนี้ (สมเด็จพระ
มหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชื่โนรส, ๒๕๒๐ : ๑๐๔)

จี๊ไหเทเวคอ้าง	สมมุติ
มิงมหิควร์มกุญ	เกศหล้า
เกลิงภาพแผ่นอยุธ	ยาเยิง ยศเย
แสดงพระเศษพุ่งพ้า	เพ่องดาวดินไหว

กฎไนยหมายโอชูร์อื้น	โซยการ
แก่เทพทุกถิ่นสถาน	ฉััชั้น
โสพสพรหมพิมาน	กมลลาสน์ แลนา
เชิญช่วยชุมโสดชั้น	สดับถ้อยๆແຄລງ

ซึ่งแสร้งรังสฤษฐ์ให้	มาอุบัติ
ในประยุรศเ作物ัตร	สืบเชือ
หวังผดุงบวรรัตน	ตรัยศ ยืนนา
ทำนุกพระศาสน์ເກົອ	ກ່ອສ້າງແສວງຜລ

กลได้ไปช่วยเหลว	นา ດลຖາ
ใสสรว่างชูมา	มีดมวย
มลักษณ์เหลาพาชา	ทวยเคิก สมรณะ
เห็นตระหนักเนตรด้วย	ดึงนี้ແහນงฉาย

ພວຍງວຮວກຍົ້າງ	ໂອໜູ້ພະ
ດາລມຫວາຕະ	ຕື່ນິ້າ
ກຣທຶນກຣຫວລພະ	ພາຍພັດ ຫວແຂ
ຫອບຫຼຸມາງຄົຈ້າງຈ້າ	ຈັດໜັດສະນະ
ກູຽມເມີລອມືຕຣີໄທ	ນໍາຮັງ ສາງແຂ
ຄຣບສີບໜກຜົດຕຽກຮອງ	ເກຣີດເກລຳ
ປ່ຈວນປ່ຈວນອອກ	ອຸປະຊ ແລຖາ
ພລາງເຮັງຂັບຄົດເຕົາ	ແຕ່ຕັ້ງຕາແສວງ

หลักฐานล่าสุดที่เพิงคันพบโดยพระราชนิยามมงคล (จัรัญ จิตธรรมโม) วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี คือเจ้ารีกบันແน່ນทองบรรจุอยู่ในเจดีย์วัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในเจ้ารีกระบุว่า “เรasmเด็จพระพนรัตน์ วัดป่าแก้ว ศรีอยothเยค คือผู้เจ้ารีกนิมิต 乩นาເອາໄວ້ຄວຍພະພຣແດ່ມຫາບພິຕຈຳ ສມເດີຈ ພຣະນເຄວມທາຮັງ” (พระราชนิยามมงคล (จัรัญ จิตธรรมโม), ເຕັມເຕັມ : ๑๓)

ข้อความในจารึกนั้นก็คือบทสวดถวายพระพระ ซึ่งสมเด็จพระพนรัตน์ (องค์เดียวกับพระวันรัตน์ โดยแหล่ง พ เป็น ว) ได้รัจนาขึ้นถวายพระบาทสมเด็จพระนเรศวรมหาราชไว้สวดเป็นประจำ ทั้งในยามปกติและในระหว่างศึกสงคราม จึงปรากฏว่าพระบาทสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงมีชัยชนะในการยุทธตลอดมา และแม้ในคราวกระทำสังคมยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชฯ ซึ่งพระองค์และพระอนุชาตกลอยู่ในวงล้อมกองทัพมามาก่อนนับแสนคน ก็ทรงมีชัยชนะเหนือกองทัพมามา เมื่อข้าศึก

จะยิ่งเป็นไฟเข้าใส่พระองค์ในตอนที่เข้ากับพระศพของพระมหากุฏา
อุปราชากอกไปแต่ก็ไม่ได้ต้องพระองค์ ด้วยเดชแห่งบทสวดถวาย
พระระนั้น

บทสวดถวายพระคือบทที่เรียกกันโดยทั่วว่า พากุ
มหากา ประกอบด้วย พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ พากุ
และมหาการaruṇiko แต่เดิมซึ่งอ่าวบทถวายพระพ่อ คือสมเด็จพระ
พนรัตน์ วัดป่าแก้ว ได้ริจนาขึ้นเพื่อถวายแด่สมเด็จพระนเรศวร
มหาราช เป็นการถวายพระพ่อให้ทรงประஸบชัยชนะ เสมือน
องค์สมเด็จพระพุทธเจ้าทรงช่วยสวัตตีมาร อาพวากยักขี้
ช้างนาฬาครี องคุลิมาล นางจิญญาณวิภา สัจกนิกรนถ
นันโภปันนဏราชา และ พกพรม ดังที่พระราชนาไว้ใน
บทสวด และในบทสุดท้ายได้กล่าวถึงอานิสงส์ของการสวดพระ
คาถาทั้ง ๘ บทว่า

ເອຕាបີ ພຸຖ່ມຍົມຄລອງຈາກ
ໂຍ ວາຈໂນ ກິນທິເນ ສຣເຕ ມຕນຸທີ
ທິດວານແກວວິຫານ ຈູປຖກວານ
ໂມກຸ່ມ ສຸ້ມ ອົບືຄເມຍູ ນໂຣ ສປພູໄລ

ນຮ້ນໃດຜູມບັນຍາ ໄນເກີຍຈຽນ ສວດກີດ
ຮະລຶກຄືງກີດ ທີ່ພະພູນຊໍມົງຄລທັ້ງ ๘ ບທນີ້
ຖຸກວັນ ນຮ້ນນັ້ນຈະພຶກສະເສຍໄດ້ ທີ່ອຸປ່າທວນ-
ຕຣາຍທັ້ງໝາຍ ມີປະກາດຕ່າງໆເປັນອນເນັກ ແລະ
ຄົງທີ່ວິໂມກ້າ ອັນເປັນບຣມສຸຂແລ

^๑ หมายถึง พระนิพพาน

จึงเป็นไปได้ว่าสาเหตุที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงกระทำยุทธหัตถีชนะพระมหากาบุปราชาก่อตัวอีกครั้งนั้น เพราะพระองค์ทรงสวดพระคาถาดังกล่าวข้างต้น อาณิสงส์แห่งพระพุทธานุภาพ พระรัมมามาṇុภาพ และพระสังฆานุภาพ จึงปกปักรักษาพระองค์ให้ทรงอยู่รอดปลอดภัย และกอบกู้เอกราชของชาติไทยได้สำเร็จ

หลังจากที่คันพนหลักฐานดังกล่าวนี้แล้ว พระราชสุทิญญาณมงคลได้นำมาเผยแพร่แก่ศิษยานุศิษย์และประชาชนทั่วไป ได้ซักชวนให้สวดพระคาถาดังกล่าวนี้ และผลปรากฏว่าผู้ที่สวดอย่างตั้งใจและอย่างสม่ำเสมอ สามารถเอาชนะอุปสรรคต่างๆได้จริง และทำให้แคล้วคลาดจากอุปปัทวนรายหันหลาย ดังอาณิสงส์ที่พระบนาໄว้ในทุกประการ

၅

พระพุทธศาสนา

๒๕๒๔ ๗ ๘๖-๖

ในบทที่แล้วได้กล่าวถึงพระพุทธศาสนาในรัชสมัยของ
สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
แห่งกรุงศรีอยุธยาไปแล้ว ในบทนี้จึงได้กล่าวถึงพระมหากษัตริย์
อีก ๒ พระองค์แห่งกรุงศรีอยุธยา ที่ทรงมีบทบาทในการทำนุ
บำรุงและส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้วัฒนาสกาว โดยเรียงลำดับ
ต่อจากบทที่แล้ว ดังต่อไปนี้

๓. สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ. ๒๑๖๓ - พ.ศ. ๒๑๗๑)

ทรงเป็นพระราชนอรสของสมเด็จพระเอกาทศรถ ซึ่ง
ประสูติจากพระสนม ทรงมีพระนามเดิมว่า พระครีศิลป์ ตามพระ
ราชประวัติกล่าวว่าทรงผนวชอยู่ถึง ๙ พรรษา จึงทรงปริวัตร
เพศออกมาเสวยราชสมบัติ และทรงสนพระทัยในทางพระศาสนา
แม้ระยะเวลาในการเสวยราชย์จะค่อนข้างสั้นคือเพียง ๙ ปี (พ.ศ.
๒๑๖๓ - พ.ศ. ๒๑๗๑) แต่พระองค์ก็ทรงดำเนินพระราชกรณียกิจ
ในด้านการพระศาสนาอย่างดีเยี่ยม โดยเฉพาะด้านการศึกษาพระ
ปริยัติธรรม ทรงรอบรู้ในพระไตรปิฎก เสด็จลงพระที่นั่งจอม
ทอง ๓ หลัง เพื่อทรงบอกบาลีแก่พระภิกษุสามเณรในวัดต่างๆ

ชีงผลัดกั่นมาเข้าเรียน

ในรัชกาลนี้ พระสังฆ์ไทยที่เดินทางไปมัสการบูชาเนี่ย สถานเมืองลังกาลับมา ได้มาทูลเล่าตามคำบอกของพระลังกา ว่า พระพุทธองค์ทรงประทับรอยพระบาทไว้ที่เขาสุวรรณบรรพต ซึ่งตั้งอยู่ในประเทศไทย สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมจึงทรงให้มีการตักนหารอยพระพุทธบาทขึ้น ในที่สุดจึงกันพบรอยพระพุทธบาท ดังกล่าวที่แหล่งเขาลูกหนึ่ง แขวงเมืองสระบุรี

เกี่ยวกับเรื่องพระพุทธบาทนี้ มีปรากฏในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาดังนี้ (วศิน อินทสาร, ๒๕๓๐ : ๗๗)

ศักราช ๙๖๘ ปีมะเมีย อัญเชก เมืองสระบุรีบอก มาว่า พระราชนบุญพบรอยเท้าอันใหญ่บันใหญ่เข้า เห็น ประหลาด สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวดีพระทัย เสด็จด้วยเรือ พระที่นั่งไชยพยุหยาตรา พร้อมด้วยเรือหัวพระยา สามนตรายชาชดา โดยชลมารคนที่ชารประทับท่าเรือ รุ่งขันเสด็จทรงพระที่นั่งสุบรรณปฤษภางค์ พร้อมด้วย คเณนกรเสนางคกนิกรเป็นอันมาก ครั้นนั้นยังมีได้มีทาง สถาบันพระ พระราชนบุญเป็นมัคคุเทศก์นำลัดตัดดงไปถึง เชิงเขา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทอดพระเนตรเห็นแท้ เป็นรอยเท้าพระบรมพุทธบาท มีลายลักษณ์งอกຈักร ประกอบด้วยอัญชัญสตมหามงคลร้อยแปดประการสมด้วย พระบาลีแล้วต้องกับเมืองลังกานอกเข้ามาว่า กรุงศรี อยุธยา มีรอยพระพุทธบาทอยู่เหนือน้อยอดสุวรรณบรรพต กิ่งทรงโสมนัสบริดาปราโมทย์ ถวายทัศน์เหนืออุตมางค- คิโรตม์ด้วยเบญจจากประดิษฐ์เป็นหล่ายครา กระทำสักการ

บุชาด้วยธูปเทียนคันธารสจะนับมีได้ ทั้งท้าวพระยา
เสนาบดีกิริราชานักประชัญบัณฑิตชาติทั้งหลาย ก็ถวาย
วนาถตน์เป็นบริเวณออกไปโยชน์หนึ่งโดยรอบ แล้ว
ทรงพระกรุณาตรัสสั่งให้ช่างจัดการสถาปนาเป็นมณฑป
ส่วนพระบรมพระพุทธบาทและสร้างพระอุโบสถพระวิหาร
การเปรียญตึกกว้านกุฎิสังฆ์เป็นอเนกประการ แล้วให้
ผู้รังสรรค์กล้องตัดทางสตอลマーค กว้าง ๑๐ วา толอด
ถึงท่าเรือ ให้แผ้วถางทุบราบให้รื้นรำเป็นถนนหลวง
เสร็จ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จกลับถึงท่าเรือ ทรง
พระกรุณาสั่งให้ตั้งพระนิเวศน์ ตำหนักฟากตะวันออก
ให้ชื่อพระตាหนักท่าเจ้าสนุก ขณะนั้นผู้พายເອດออกน้ำ
เลาบักบักวีเรือชัย ทอดพระเนตรเห็นตรัสว่า งามดีอยู่
ครั้นเสด็จกลับถึงกรุง สั่งให้แปลงบักบักวีเรือชัยเป็นเรือกิ่ง
ทรงพระกรุณาเร่งรัดให้ช่างสร้างมณฑปพระพุทธบาท
และอาวศบววนทั้งปวง ๕ ปีจึงสำเร็จ สมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นไปกระทำการฉลอง มีงานมหรสพ
สมโภช ๗ วัน แล้วเสด็จกลับกรุงศรีอยุธยา

คติเรื่องรอยพระพุทธบาทนี้ อาจารย์สุชีพ ปุณณานุภาพ
มีบรรคนะว่า (สุชีพ ปุณณานุภาพ, ๒๕๓๗ : ๑๒-๑๓)

หลักการเรื่องพระพุทธบาทนั้น แท้จริงเป็นเพียง
เครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ที่ใช้แทนพระพุทธรูปในสมัย
ที่ยังไม่มีการบันทึกหรือแกะสลักพระพุทธรูปนั้น ประเพณี
อินเดียโบราณไม่นิยมสร้างรูปเคารพให้เหมือนบุคคลจริง
แต่นิยมสร้างเครื่องหมายต่างๆแทนการสร้างเครื่องหมาย

รูปเท้าเป็นความนิยมอย่างหนึ่ง เพื่อใช้แทนบุคคลหรือ เทพเจ้าที่ตนเคารพ

อาจารย์วัศิน อินทสาระ สันนิษฐานว่าการสร้างพระพุทธบานานั้นเริ่มสร้างกันตั้งแต่สมัยพระเจ้าสุกุมหาราช กษัตริย์อินเดียผู้มีคุณุปการต่อพระพุทธศาสนา ทำให้ประเทศต่างๆโดยเฉพาะประเทศไทยได้รักจักและยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๓๔ โดยทรงส่งสมณทุตคือพระโสดะและพระอุตตระมาประakashพรakashนายังดินแคนสุวรรณภูมิ ซึ่งได้แก่ดินแคนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนใต้ซึ่งมีครรภูมเป็นจุดศูนย์กลาง (วัศิน อินทสาระ, ๒๕๓๐ : ๓๕)

อย่างไรก็ตาม คติเรื่องรอยพระพุทธบานานี้มิได้เชื่อกันว่าเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นเท่านั้น เพราะยังมีบุคคลอีกเป็นจำนวนมากที่เชื่อว่ารอยพระพุทธบานานั้น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทับรอยพระบาทไว้จริง ตั้งรอยพระพุทธบาทที่หาดทราย แม่น้ำนัมมา ซึ่งมีประวัติว่า สมัยหนึ่งสมเด็จพระบรมศาสดาได้เคยเสด็จผ่านมา และทรงเหยียบรอยพระบาทไว้บนเนินทราย ทำให้ลำน้ำสายนี้เป็นที่น่าสนใจของสังคบุรุษพุทธศาสนาในทั้งหลาย อาจารย์สุชีพ ปุญญาณุภาพ ผู้ประพันธ์อุดมธรรมบรรทัด พากเพียรเรื่อง ลุ่มน้ำนัมมา ได้กล่าวไว้ว่าในคำนำในการพิมพ์ครั้งแรก ความตอนหนึ่งว่า (สุชีพ ปุญญาณุภาพ, ๒๕๓๗ : ๑๘)

ข้าพเจ้าขออาศัยหลักการเรื่องพระบาทตามที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง อุทิศงานประพันธ์เรื่องนี้ต่างชูไปเทียนดอกไม้และสักการะวารามิสัญชาารอยพระพุทธบาท ณ หาด

ทรายแม่น้ำนั้นมหาก้า พระพุทธบาทที่สรระบุรี และพระพุทธบาทในที่ทุกสถานที่กล่าวกันว่าพระบรมศาสดาได้ทรงเหยียบไว้ รวมทั้งรอยพระพุทธบาทจำลองทุกแห่ง โดยข้าพเจ้าไม่ติดใจว่ารอยไหนจะจริงกว่ารอยไหน หรือรอยไหนเป็นเพียงของจำลองขึ้น ทั้งนี้ เพราะข้าพเจ้ามิได้มุงบูชาให้ไปติดไปตันเพียงแค่รอยเหยียบเท่านั้น แต่ถือเอารอยเหล่านั้นไม่ว่ารอยจริงหรือจำลอง เป็นสัญลักษณ์ซึ่งร่องรอยแห่งคุณงามความดีที่ทรงเหยียบไว้เป็นตัวอย่างแก่นุชนคนรุ่นหลัง เป็นนิมิตหมายให้ส่งใจไปประลึกถึงพระคุณธรรมอันสูงส่งที่สามารถช่วยพระองค์เองและสัตว์โลกให้พ้นจากทุกข์ได้

จากข้อความที่ยกมา เห็นได้ว่าความคิดและความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องรอยพระพุทธบาทนั้นมี ๒ ลักษณะ คือ ลักษณะที่ ๑ เชื่อกันว่าเป็นรอยพระบาทขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จริง ลักษณะที่ ๒ เป็นสิ่งที่พุทธศาสนา捏造成ขึ้นไว้สักการบูชา เพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งในลักษณะที่ ๒ นี้ พอมีหลักฐานยืนยันได้ ส่วนในลักษณะที่ ๑ หลายคนอาจไม่เชื่อ เพราะไม่มีหลักฐานประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง เพราะเวลาล่วงเลยมานานกว่า ๒,๕๐๐ ปี ไม่มีผู้ใดอยุยืนยาวพอที่จะมาเป็นพยานให้ได้ แต่ถ้าคิดว่าในโลกนี้ยังมีสิ่งมหัศจรรย์ลึกลับซ่อนอยู่หลายประการที่มนุษย์มิอาจรู้ได้จากประสบการณ์ตรง ยกตัวอย่าง เช่น เรื่องของพระธาตุเสด็จ ซึ่งจะมีคนจำนวนหนึ่งเท่านั้นที่มีประสบการณ์ในเรื่องนี้ แต่ถ้าพิจารณาให้ถ้วนเล็กซึ้งแล้ว ผู้เขียนเห็นว่ามีความเป็นไปได้ เพราะประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นแดนสุวรรณภูมิ

หมายถึง แผ่นดินทอง ซึ่ง ‘ทอง’ ในที่นี้มีความหมายในทางธรรมว่า เจริญรุ่งเรืองด้วยธรรมะ ผู้คนที่อาศัยอยู่ในสุวรรณภูมิ เป็นผู้ที่มีจิตใจยึดมั่นในพระพุทธศาสนา มีความเมตตาปราณี อารีอื้อเพื่อกัน และในภัทรกับนี้ มีพระพุทธเจ้ามาอุปัต্ত ๕ พระองค์ อุบัติมาแล้ว ๕ พระองค์ ก็น่าจะมีสักพระองค์หนึ่งที่เคยเสด็จ ผ่านมาอย่างดินแดนแห่งนี้และประทับรอยพระบาทไว้ ซึ่งพระพุทธเจ้าพระองค์นั้นอาจจะเป็นพระองค์ที่ ๕ คือพระโคตมพุทธเจ้า ที่พุทธศาสนาิกชนเคารพนับถือในปัจจุบันก็เป็นได้

อย่างไรก็ตาม เรื่องของศรัทธาปساทะนั้นย่อมขึ้นอยู่กับ บารมีที่บุคคลสะสมไว้โดยเฉพาะปัญญาบารมี ใครจะเชื่อหรือไม่เชื่อย่อมเป็นเรื่องที่น่าสงสัยกับสติปัญญาของบุคคลนั้นๆ ที่ได้สั่งสมมา จึงจักขออุติเรื่องรอยพระพุทธบาทไว้เพียงเท่านี้

๔. สมเด็จพระนราธิราษฎร์มหาราช (พ.ศ. ๒๑๗๙ - พ.ศ. ๒๒๓๑)

ในรัชสมัยของสมเด็จพระนราธิราษฎร์มหาราชนับเป็นช่วง อันตรายที่สุดของพระพุทธศาสนา ก็ว่าได้ กล่าวคือ หากมีได้พระมหา kaztriyy ที่มีน้ำพระทัยเด็ดเดี่ยว กล้าหาญ และศรัทธาอยู่มั่น ในพระศาสนาอย่างแท้จริงแล้ว พระพุทธศาสนา ก็คงไม่ได้เป็น ศาสนาประจำชาติไทย เช่น ในปัจจุบัน พุทธศาสนาิกชนไทยทั้งหลาย ที่งดงามถึงพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ของพระมหา kaztriyy พระองค์นี้ที่ทรงนำรักษาพระพุทธศาสนาไว้ให้เป็นมรดกตกทอด มาถึงอนุชนรุ่นหลัง และจะคงอยู่กับชาติไทยตลอดไปตราบนานเท่านาน

สมเด็จพระนรา碾์เมหาราชทรงเป็นพระโอรสองพระเจ้าปราสาททอง พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ที่มีพระราชอัธยาศัยสุขมารอบคอบ เยือกเย็น มีพระวิจารณญาณกว้างไกลและล้ำลึก ทรงมั่นคงในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ได้โปรดให้ทรงต่อพระพุทธรูปทองคำสูง ๕ ศอกเศษองค์หนึ่ง สูง ๒ ศอกเศษอีกองค์หนึ่ง ถวายพระนามว่า พระบรมไตรโลกนาถ และพระบรมไตรภพนาถ นอกจากนี้ยังเสด็จออกทรงบำททุกวัน ดังนั้นแม้จะถูกเกลี้ยกล่อมซักชวนด้วยวิธีต่างๆ เพื่อให้ทรงเปลี่ยนศาสนาโดยราชทูตและบาทหลวงฝรั่งเศสสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แต่ก็ทรงหัวแน่วใจว่าcolonแคลนประการใดไม่

ปี พ.ศ. ๒๒๙๙ เป็นปลายรัชกาลสมเด็จพระนรา碾์พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ได้ส่งราชทูตพิเศษชื่อเซอวาลิเยร์ เดอโซมอง พร้อมด้วยคณะบาทหลวงพิเศษสำหรับทำหน้าที่โปรดศิลให้สมเด็จพระนรา碾์เมื่อเข้ารีตแล้ว เข้ามาอิยังกรุงศรีอยุธยา ข้อความในพระราชสารน์ของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสซึ่งเจ้าพระยาวิชาเยนทร์^๙ เป็นล่ามแปล มีใจความสำคัญว่า (วศิน อินทสาระ, ๒๕๓๐ : ๗๙)

พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสขอซักชวนพระเจ้าแผ่นดินแห่งกรุงศรีอยุธยาให้มาร่วมแผ่นดินเดียวกัน โดยขอให้ทรงเปลี่ยนนานับถือศาสนาเดียวกัน เพราะศาสนาที่เที่ยงแท้มีศาสนาเดียวในโลก คือศาสนาของพระเจ้าองค์เดียว ถ้าหากกรุงศรีอยุธยานับถือพระเจ้าองค์นี้แล้ว พระเจ้า

^๙ เจ้าพระยาวิชาเยนทร์ เป็นฝรั่งชาติกรีก ทำงานอยู่กับอังกฤษ และอาศัยเรือสินค้าอังกฤษเข้ามาอิยังกรุงศรีอยุธยา เดิมชื่อ ค่อนสแตนติน พอลคอน

ก็จะบันดาลให้กรุงศรีอยุธยาเจริญรุ่งเรืองเช่นเดียวกับ
ประเทศฝรั่งเศส

เห็นได้ว่าพระราชนาสน์ซักขวนของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔
นั้น ได้ใช้จำนวนโวหารและแรงจูงใจสูงมาก หากผู้ถูกซักขวน
มิได้มั่นคงในศาสนาเดิมของตน ก็คงจะต้องพา กันเปลี่ยนใจหัน
มาหนึบถือ “ศาสนาที่เที่ยงแท้” ของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ เป็นแน่แท้

สมเด็จพระนารายณ์ตรัสตามเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ว่า คร
ไปทูลพระเจ้าหลุยส์ว่าพระองค์จะทรงนับถือคริสต์ศาสนา เจ้า
พระยาวิชาเยนทร์กราบทูลว่าชาวฝรั่งเศสในกรุงศรีอยุธยาได้เห็น
พระองค์ทรงอุปถัมภ์ต่างๆ แก่คริสต์ศาสนามาก จึงเลื่องลือไป
ถึงฝรั่งเศส สมเด็จพระนารายณ์ตรัสผ่านล่ามว่า (วศิน อินทสาร,
๒๕๓๐ : ๙๐)

ขอบพระทัยเจ้ากรุงฝรั่งเศสเป็นนักหนาที่มีความ
สนใจเส้นทางในข้าพเจ้า แต่การที่จะเปลี่ยนศาสนาที่เคย
นับถือมาถึง ๒,๒๒๙ ปีแล้วนั้น ไม่ใช่ของง่าย ก่อนอื่น
ขอให้บทหลวงทำให้ราชภูมิของข้าพเจ้าเข้ารีตันบถือ
ศาสนาคริสต์ให้หมดเสียก่อน และข้าพเจ้าจะเข้าตามภาย
หลัง อีกประการหนึ่งเล่าทรงประหลาดพระทัยเป็นนักห
นาว่า เหตุใดพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสจึงก้าวกำยำนาจของ
พระเจ้า เพราะการที่มีศาสนาต่างๆ ในโลกนั้น มิใช่ความ
ประสงค์ของพระเจ้าดอกหรือ จึงมิได้บันดาลให้มีเพียง
ศาสนาเดียวในเวลาหนึ่น พระเจ้าคง บรรลุนาให้ข้าพเจ้า
นับถือพระพุทธศาสนาไปก่อน เพราะฉะนั้นจะรอคอย
ความกรุณาของพระองค์บันดาลให้นับถือคริสต์ศาสนาใน

วันใดก็จะเปลี่ยนไปนับถือคริสต์ศาสนาเมื่อไหร่นั้น จึงขอฝาก ชะตากรรมของข้าพเจ้าและกรุงศรีอยุธยาไว้ให้อยู่ในความ บันดาลของพระเจ้าด้วย ขอพระเจ้ากรุณาฟังเสสหายของ ข้าพเจ้าอย่าได้น้อยพระทัยเลย

เรื่องการที่พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๕ ทรงพยายามจะซักชวน สมเด็จพระนารายณ์มหาราชให้เข้ารีตินี ปราภูในประชุมพงศา ดาวเล่ม ๑๖ ความตอนหนึ่งว่า (ประชุมพงศาดาวาร เล่ม ๑๖, ๒๕๐๗ : ๒๓)

พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๕ จะให้เราเข้ารีตดังนั้นหรือ เรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่มาก เพราะในราชวงศ์ของเราได้ นับถือพระพุทธศาสนามาช้านานแล้ว จะให้เราเปลี่ยน ศาสนาอย่างนี้เป็นการยากอยู่ และถ้าพระเจ้าผู้สร้าง พัสรังคินจะต้องการให้คนหัวโลกได้นับถือศาสนาเดียว กันแล้ว พระเจ้ามิจัดการให้เป็นเช่นนั้นเสียแล้วหรือ

และในหน้า ๒๕ มีข้อความตอนหนึ่งว่า (ประชุมพง ศาดาวาร เล่ม ๑๖, ๒๕๐๗ : ๒๔)

จริงอยู่ เมื่อพอลคอน^๒ ในเวลาหมอบอยู่ข้างพระ บากพระเจ้ากรุงสยาม ได้แปลคำซักชวนที่พระเจ้าหลุยส์ ที่ ๑๕ ได้รับสั่งมากับราชทูตนั้น พอลคอนก็กลัวจนตัว สั่น และสมเด็จพระนารายณ์ทรงพระกรุณาโปรดให้อภัย แก่พอลคอน แต่ก็ได้รับสั่งว่า ได้ทรงนับถือศาสนาอัน

^๒ พอลคอน คือ คอนสแตนติน พอลคอน ซึ่งเป็นชื่อเดิมของเจ้าพระยา วิชาเยนทร์

ได้นับถือต่อ ฯ กันมาถึง ๒,๒๗๙ ปีแล้ว เพราะฉะนั้นที่จะให้พระองค์เปลี่ยนศาสนาเสียนั้น เป็นการที่พระองค์จะทำไปไม่ได้

เป็นอันว่าพระพุทธศาสนาอยู่รอดปลอดภัยมาจนถึงทุกวันนี้ก็ด้วยพระปรีชาญาณ และพระราชนิรันดร์ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยา จึงขอชวนเชิญพุทธศาสนาให้คงอยู่ในประเทศไทย ให้น้อมจิตรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ของพระองค์ไว้ ณ โอกาสนี้

๑๐

พระพุทธศาสนาสมัยขันบุรี

๒๕๔๗ พ.ศ. ๒๕๖๙

หลังจากกรุงศรีอยุธยาพ่ายแพ้สังหารมแก่พม่า และเสียเอกราชเมื่อปี พ.ศ. ๒๗๑๐ แล้วนั้น บ้านเมืองระส่ำระสายมาก พม่าทำลายและเผากรุงศรีอยุธยาเสียหายยับเยิน วัดวาอารามถูกทำลายย่อยยับ พระคริสต์บรรพชน์พระพุทธชูปคู่บ้านคู่เมืองสูงถึง๘ ว่า หุ่มด้วยทองคำหนักสองหมื่นบาทก็ถูกพม่าใช้ไฟเผาลอกเอากองคำบนเกล็บไปเมืองพม่า ผู้คนแบ่งแยกเป็นกึกเป็นเหล่า ซึ่งมีกึกใหญ่ๆ อุ่น กึก ในบริเวณกึกทั้งหมดนี้ ที่สำคัญคือกึกของพระยาตากซึ่งพยายามปราบกึกต่างๆ ให้ราบคาบ โดยเฉพาะกึกเจ้าพระฝาง ซึ่งมีหัวหน้าเป็นพระภิกษุ ผู้แม้จะครองกาสาวพัสดร แต่เสพสร้าง ฆ่าคน และทำนานาจารด้วยประการต่างๆ คุมกองทัพสองร้อย ก็จัดตั้งบ้านทรัพย์สินของราชธานี ทำให้บ้านเมืองที่ระส่ำระสายอยู่แล้วต้องสับสนอลหม่านหนักขึ้น และที่สำคัญคือเป็นการทำลายภาพลักษณ์ของพระศาสนาอย่างร้ายแรงที่สุด

เมื่อปราบกึกต่างๆ ได้แล้ว พระยาตากจึงยกกองทัพไปตีกึกเจ้าพระฝาง ซึ่งเวลาหนึ่งไปอยู่ที่พิษณุโลกเพราะไปตีเมืองพิษณุโลกไว้ กองทัพของพระยาตากที่เมืองพิษณุโลกได้ แต่เจ้าพระฝาง

หนึ่ไป พระยาตากเห็นว่าไม่สามารถพื้นฟูปฏิสังขรณ์กรุงศรีอยุธยา ให้รุ่งเรืองเหมือนเดิมได้ จึงย้ายนครหลวงไปอยู่ที่ชนบุรี สถาปนา พระองค์เป็นพระเจ้าตากสิน หรือพระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงครอง ราชย์อよู่ ๑๕ ปี ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวพระองค์ต้องทรงเผชิญ กับปัญหาต่างๆ มากมาย ซึ่งนอกจะจะเป็นปัญหาด้านการทำศึก สองครัมแล้ว ยังมีปัญหารื่องปากท้องของราชภูร กล่าวคือใน ช่วงที่บ้านเมืองเกิดศึกสองครัม ทำให้เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ หรือ ที่เรียกว่า “ข้าวยากหมากแพง” ประชาชนไม่มีข้าวจะบริโภค ทำนา ไม่ได้ถึง ๒ ปี สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงซื้อข้าวในราคاضง มากจากจ่ายให้ราชภูรของพระองค์ ด้วยทรงสงสารและเห็นใจใน ทุกข์ร้อนของพวากษา

อย่างไรก็ตาม แม้จะทรงเผชิญกับภาวะวิกฤตทั้งด้านการ เมืองและการศาสนา แต่พระองค์ก็มีได้ทรงทดสอบทั้งพระพุทธศาสนา อันเป็นของคุ้มครองบ้านเมืองของไทยมาโดยตลอด ทรงฟื้นฟูรื่อง พระศาสนาอย่างหนัก เพราะถูกกระทำยำเยี้ยจากพม่า กล่าวคือ นอกจะจะทำลายถาวรวัตถุต่างๆ แล้ว พม่ายังเผละพระไตรปิฎก จนวอดหายหมด เท่ากับพระธรรมถูกทำลายลงอย่างสิ้นเชิง สมเด็จ พระเจ้ากรุงธนบุรีจึงเสด็จไปยังเมืองนครศรีธรรมราช ทรงขอรืม พระไตรปิฎกมา โดยมีพระราชดำรัสให้ชนพระไตรปิฎกบรรทุก เรือมายังธนบุรีแล้วนำมายัดที่วัดระฆัง และได้นำไปคืนในปีถัด มา ทรงให้ทำการสังคายนาพระไตรปิฎกรวมทั้งคัมภีร์วิสุทธิมรรค ด้วย

สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงเป็นกษัตริย์ที่ได้รับการถวาย พระนาม มหาราช และทรงเป็นมหาราชพระองค์เดียวที่ไม่มี

เบญจราชนิกุณฑ์ ซึ่งหมายถึง เครื่องหมายความเป็นพระราชา มี ๕ อย่าง ได้แก่ พระขรรค์ ธารพระกร อุณหิส(มงกุฎ) ฉลองพระบาท และวาลวิชนี (พัดกันแส้จำรี) ซึ่งหากมองในแง่วัตถุ ดูเหมือนว่าทรงเป็นกษัตริย์ที่อาภัพที่สุด แต่หากมองในแง่ธรรมะ แล้ว พระองค์กลับได้รับการสุดดีว่า ทรงเป็นกษัตริย์ที่เข้าถึงธรรม ทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติ โดยเฉพาะด้านการปฏิบัตินั้น ทรงเชี่ยวชาญทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน จากประวัติศาสตร์ ที่บันทึกไว้ว่าพระองค์มีพระสัญญาไว้ปลาสนั้น เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ การที่ประวัติศาสตร์ต้องบันทึกไว้ เช่นนั้นคงเป็นด้วยเหตุผลทางการเมือง ซึ่งยังความอยู่รอดปลอดภัยของประเทศชาติเป็นสำคัญ

ในนิราศภาวะตั้งของพระยาามหาນูกภาพได้เขียนสุดดีสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีไว้หลายตอนดังนี้ (เสท้อน ศุภโสภณ, ๒๕๐๕ : ๗๔)

ชะรอยอธรรมบุรุษอุดมวงศ์	ในสิบองค์โพธิสัตว์ดุสิตรบรรค์
ได้รัชยาเพททายทำนายพรรณ	ในอนันต์สำนักชิเณรนาน
จึงคลใจให้พระองค์ทรงนั่ง	บัลลังก์รัฐสพราชธรรมกัมมภูฐาน
ให้ทรงเครื่องนพรัตน์ชัชวาล	พระชมณานแท้เนื้อเบญจกุณฑ์
เอาพระไตรลักษณ์ทรงเป็นมงกุฎ	พระงามสุดยอดพ้าสุทธาสรรค์
เอาพระศีลสุจริตในกิจกรรม	เป็นสุวรรณเนาวรัตน์สังวาลย์
เอาพระมุติธรรมเป็นคันฉัตร	เอาพระสังฆจะเป็นระไบไฟศาล
ล้วนเครื่องศิลวัตอรันชัชวาล	พระอุเบกษาญาณเป็นธารกร
เอาพระไวปัญญาเป็นอาวุธ	ตัดวิมุติสังสัยแล้วสั่งสอน
สว่างแจ้งกว่าแสงทินกร	สภาพรหั่วโลก ลงมาน
จะดูโดยโลเกียเป็นที่รัก	ว่างมานักสุกดิลกเหลือดาน
ดุฤทธิ์ก็คล้ายนราภัยธรรม	จะชูงามไปชี้วากล่าว

ขอพระคริรัตนตรัย
ช่วยบำบัดดับนาปธรรมมา

อันเป็นใจจอมพุทธศาสนา
ให้ถูด้วยเจตนาโพธิญาณ

พระราชกรณียกิจของสมเด็จพระเจ้ากรุงชนบุรีมหาราช ที่
เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาพอสรุปได้ ดังนี้ (วศิน อินทสาระ, ๒๕๓๐
: ๔๔-๔๕)

๑. ทรงให้ชาระพระอัลชชี^๗ ในเวลาันพระอัลชซึ่มีอยู่
เป็นจำนวนมาก ที่เป็นพากของเจ้าพระฝางกีมี ทรงประกาศให้
บรรดาพระสงฆ์หัวเมืองฝ่ายเหนือมาดำเนินพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของ
ตน ผู้เด่นได้กีโปรดให้ดำรงอยู่ในฐานานุสกัด ผู้เด่นไม่ได้
กีให้สักอกมาสักข้อมือใช้ราชการหนัก ผู้เด่นกล่าวเท็จว่าตนบริสุทธิ์
แต่พอจะให้ดำเนินพิสูจน์กลับสารภาพว่าตนเป็นปาราชิก กีโปรด
ให้นำตัวไปประหารชีวิตเสีย

พิธีดำเนินพิสูจน์ความบริสุทธิ์ได้เริ่มในวันอังคาร ขึ้น ๖ ค่ำ
เดือน ๑๑ ปีขาล พ.ศ. ๒๓๓๓ เมื่อเสร็จพิธีแล้ว บางพวกที่
ดำเนินได้เสมอมาพิการ (คือดำเนินได้ตามเวลาที่กำหนด) กีโปรดให้อุปสมบท
ใหม่ ที่แพร่มีมาก สงบจิตรวกเป็นพะเนิน โปรดให้เพาหิ้งเสีย
แล้วโปรดให้นำไตรจีวร ๑,๐๐๐ ชุด นิมนต์พระราชาคณะ
ฐานานุกรมจากกรุงชนบุรีไป ๕๐ รูป อุปสมบทพระสงฆ์เมืองเหนือ
เสียใหม่ ให้พระโพธิวงศาจารย์อยู่ประจำเมืองพิษณุโลก พระพิมล
ธรรมอยู่เมืองฝาง พระธรรมเจดีย์อยู่เมืองทุ่งยัง (อุตรดิตถ์) พระ
ธรรมอุดมอยู่เมืองพิชัย พระเทพกวีอยู่เมืองสวรคโลก เพื่อชำระ
พวกอัลชซีต่อไป

^๗ ผู้ไม่มีความละอาย, ผู้หน้าด้าน, กิกขุผู้มักประพฤติลักษณะเมิดพุทธบัญญัติ

๒. ทรงให้ร่วบรวมพระไตรปิฎก เมื่อเสด็จไปตีเมืองนครศรีธรรมราช โปรดให้นำพระไตรปิฎกฉบับเมืองนครศรีธรรมราชมาเป็นแม่แบบ แล้วทรงให้ช่างคัดลอกไว้หลายฉบับ พระราชาท่านให้พระสงฆ์ในอารามใหญ่ๆ แล้วส่งคืนนครศรีธรรมราช คัมภีร์ได้ขาดตกบกพร่อง ทรงให้ไปแสวงหาถึงกัมพูชา เช่น คัมภีร์วิสุทธิ์มรรคในกรุงธนบุรีไม่มี ก็ทรงให้พระเถระ ๒ รูป คือพระเทพกวี ไปเขมร และพระพรหมมุนีไปนครศรีธรรมราช เพื่อนำคัมภีร์วิสุทธิ์มรรคมาคัดลอกไว้ จนนี้ เมื่อเสียกรุงครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๓๑๐ บ้านเมืองและวัดถูกเผาไปมาก คัมภีร์พระไตรปิฎกก็พลอยสูญหายไปด้วย ทรงห่วนเกรงว่าเมื่อไม่มีคัมภีร์อันเป็นหลักแล้ว พระศาสนาจะอันตรธานไปโดยเร็ว จึงโปรดให้สืบหาต้นฉบับพระไตรปิฎกตามหัวเมืองต่างๆ เท่าที่จะหาได้มาคัดลอกไว้ เพื่อสร้างพระไตรปิฎกฉบับหลวงขึ้น

นอกจากนี้ทรงบำรุงการเล่าเรียนพระไตรปิฎก ทรงให้กำลังใจแก่ผู้ศึกษาดี โดยพระราชทานไตรจีวรบ้าง ปัจจัยไทยธรรมอย่างอื่นบ้างตามสมควร และทรงขอร้องให้กิกขุสงฆ์และสามเณรปฏิบัติมั่นอยู่ในธรรมวินัย ทรงมีรับสั่งกับกิกขุสงฆ์และสามเณรว่า หากมีศิลบาริสุทธิ์แล้ว แม้พระโลหิต พระมังสะของพระองค์ก็สามารถถวายได้ถ้าท่านเหล่านั้นต้องการ

๓. ทรงให้จัดสังฆมณฑล ทรงให้ประชุมพระเถราنانุเถระเท่าที่มีอยู่ในราชอาณาจักร ที่วัดบางหว้าใหญ่ (วัดระฆังโโนสิตาราม ในปัจจุบัน) ทรงเลือกพระเถระที่ทรงคุณธรรมแล้วแต่งตั้งขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งได้แก่พระอาจารย์ศรี จากเมืองนครศรีธรรมราช พระอาจารย์ศรีเป็นชาวพระนครศรีอยุธยา และทรง

คุณเคยมาก่อน ได้หนีพมาไปอยู่เมืองนครศรีธรรมราช นอกจากนี้ยังทรงแต่งตั้งพระเกرانุเกรทอันๆให้เป็นพระราชาคดี และให้มีพระฐานานุกรรมตามสมควร นิมนต์ให้อยู่ตามวัดต่างๆ สักสอนคันถูระและวิปัสสนาถูระแก่พระภิกษุสามเณรต่อไป

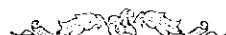
สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงเป็นกษัตริย์ที่มั่นในพระศาสนา เป็นอย่างยิ่ง ทรงสนพระทัยในการศึกษาและปฏิบัติกรรมฐานทั้ง สมณะและวิปัสสนา ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือทางพระพุทธศาสนา ไว้เรื่องหนึ่งชื่อ ลักษณะบุญ เป็นหนังสือว่าด้วยวิธีเจริญพระกรรมฐาน ความมีครั้ทามั่นคงในพระศาสนาของพระองค์ เห็นได้จากจากรักน้ำพระทัยพระเจ้าตากสินมหาราช วัดอินทาราม บางขุนพรหม กรุงเทพมหานคร ขออัญเชิญมา ดังนี้

อันด้วย พ่อ ชื่อว่า พระยาตาก
ทบทุกชีวิৎ กุชาติ พระศาสนา
ถวายแผ่นเดิน ให้เป็น พุทธบูชา
แด่พระศาสนา สมณะ พระพุทธโคดม
ให้ยืนยง คงถ้วน ห้าพันปี
สมณะพราหมณ์ชี ปฏิบัติ ให้พอสม
เจริญสมณะ วิปัสสนา พ่อชื่นชม
ถวายบังคม รอยบาท พระศาสนา
คิดถึงพ่อ พ่ออยู่ คุ้กับเจ้า
ชาติของเรา คงอยู่ คุ้พระศาสนา
พุทธศาสนา อยู่ยิ่ง คุ้องค์กษัตรา
พระศาสนา ฝากไว้ ให้คุ้กัน

เห็นได้ว่าสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี หรือสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีบุญบาทสำคัญยิ่งต่อชาติไทยทั้งทางอาณาจักรและศาสนาจักร ทรงเป็นวีรบูรุษผู้กุชาติไทยให้พ้นจากพม่าได้อย่างน่าอัศจรรย์ ทรงสร้างชาติไทยให้เป็นปึกแผ่นได้ภายในเวลาเพียง ๓ เดือน หลังจากแตกกระisanช่านเช็นกันไปคนละทิศละทาง ซึ่งยกนักที่จะทำได้ น่าเสียดายว่ารัชสมัยสั้นนัก คือตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๑๐ - พ.ศ. ๒๓๒๕ เพียง ๑๕ ปีเท่านั้น แม้เครื่องเบญจาราชกุณภัณฑ์ก็ไม่ทันได้ทรงมี เป็นไปได้หรือไม่ว่าพระองค์เสด็จลงมาจากฟากฟ้าสุราลัยเพื่อมาทรงกอบกุชาติและบำรุงพระศาสนา เมื่อทรงหมดภาระหน้าที่แล้วก็ทรงดำเนินตามเส้นทางธรรมสู่โลกุตระ บรรลุพระนิพพานอันเป็นยอดปรารถนาของอริยชน

นายสวน มหาดเล็กคู่พระทัย ได้แต่งโคลงสุดดีพระมหากษัตริย์พระองค์นี้ว่า

พระนามอับเชีพช้อน	ชีพิต
อวยโภชນ์ทานอุทิค	ท้าวดี
อเนกบริจานนิตย์	สนองคำส-นานา
ธรรมิคหาดใหญ่ให้	เชิดชีช่มผล

๑๑

พระพุทธศาสนาสมัยรัตนโกสินธ์

๒๕๖๓ ๗.๔.๙

พระพุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินธ์เจริญรุ่งเรือง เพราะพระมหาชัตติย์ทุกพระองค์ทรงมีพระราชศรัทธาต่อพระศาสนา เป็นอย่างยิ่ง และในเวลาเดียวกันก็ทรงเป็นศาสนูปถัมภกิจ สำหรับพระพุทธศาสนา อื่นซึ่งเข้ามาพึงพระบรมโพธิสมภาร แต่ประชาชนส่วนใหญ่องค์ประกอบเป็นพุทธศาสนา ก็ยังคงดำเนินต่อไป

อย่างไรก็ตาม สมัยรัตนโกสินธ์ในยุคต้นๆนั้น ความเจริญทางวัฒนธรรมไม่เป็นบานเต็มที่ดังเช่นในปัจจุบัน ชาวพุทธจึงคงเคร่งครัดในศาสนาเป็นอันดี ครั้นสังคมเริ่มเปลี่ยนไป คือมีแนวโน้มเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น ประชาชนต่างพากันติดใจหลงใหลในวัตถุ ซึ่งเงินตราสามารถบันดาลมาให้ได้ ความเคร่งครัดทางศาสนาจึงลดลงเรื่อยๆ จนกระทั่งหล่ายคนกล้ายเป็นชาวพุทธตามที่เปลี่ยนบ้าน ซึ่งหมายถึงเป็นชาวพุทธเพียงในนาม แต่ไม่รู้ว่าพระพุทธศาสนาสอนอะไร ทั้งไม่สนใจที่จะศึกษาหาความรู้ในศาสนาของตน เพราะมัวหลงเพลิดเพลินกับความสุขสบายทางกายที่อิงอาศัยวัตถุ จนอาจกล่าวได้ว่า ยิ่งวัตถุเจริญมากขึ้นเท่าใด จิตใจก็ต่ำลงมากเท่านั้น ชาวพุทธบางคนถึงกับประกาศอุกมา

อย่างเปิดเผยว่าตนเป็นผู้ไม่มีศาสนา การประกาศอภิมาเช่นนี้ ก็มีสาเหตุหลายประการ ที่สำคัญคือเรื่องความประพฤติของพระสงฆ์ ซึ่งสื่อมวลชนได้นำออกเผยแพร่เป็นข่าวสืบเนื่องกันมาเป็นระยะๆ ตลอดเวลากว่า ๑๐ ปี และประเด็นนี้เองเป็นเครื่องบ่งบอกว่า ถึงเวลาแล้วที่ชาวพุทธจะต้องหันมาทำความเข้าใจ กับศาสนาที่ตนนับถือ ต้องศึกษาอย่างจริงจังเพื่อจะได้รู้และเข้าใจอย่างแท้จริงว่าพระพุทธเจ้าทรงสอนอะไร และสิ่งที่ตนรู้และเข้าใจนั้นถูกต้องตรงตามคำทรงสอนของพระพุทธองค์หรือไม่ ประการใด

ประเทศไทยซึ่อกับออกแล้วว่าเป็น ให ภาษาที่พูดก็ใช้ภาษาไทย แต่ที่น่าแปลกคือ สมัยก่อนผู้ที่ต้องการเรียนปริญญาเอกทางภาษาไทยจะต้องไปเรียนที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ประชาชนพลเมืองเข้าพูดภาษาอังกฤษ แต่ปัจจุบันในประเทศไทยก็มีการสอนภาษาไทยจนถึงระดับปริญญาเอกแล้ว แม้ว่าอาจารย์ผู้สอนจะมาจากต่างประเทศก็ตาม และอีกเรื่องหนึ่งซึ่งผู้เขียนเห็นว่าสำคัญมากคือ ประเทศไทยเป็นประเทศเดียวในโลกที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง และมีรากฐานมั่นคงที่สุด แต่กลับไม่มีการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับอุดมศึกษา แม้จะมีหลักสูตรบังคับให้เรียนวิชาพระพุทธศาสนาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย แต่การเรียนการสอนก็ล้มเหลวกว่าร้อยละ ๙๐ เพราะผู้สอนไม่มีความเข้าใจเนื่องจากไม่ได้เรียนมา กล่าวคือไม่มีหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาในระดับอุดมศึกษา เพราะฉะนั้นคนไทยที่ต้องการเรียนพระพุทธศาสนาต้องข้ามน้ำข้ามทะเลไปเรียนที่อินเดียบ้าง อังกฤษบ้าง สหรัฐ

อเมริกาน้ำงา ซึ่งประทศที่กล่าวมีใช้เมืองพุทธ โดยเฉพาะอินเดีย นั้นได้ชื่อว่าแคนพุทธภูมิ เพราะเป็นดินแคนที่พระพุทธศาสนา เกิด แต่ประชาชนชาวอินเดียซึ่งมีประมาณ ๒,๐๐๐ ล้านคน มีผู้ นับถือพระพุทธศาสนาไม่ถึงร้อยละ ๑ และอาจารย์ที่สอนพระ พุทธศาสนาให้คนไทยและชาวต่างประเทศที่ไปเรียนก็เป็นมุสลิม บ้าง เป็นเชนดูบ้าง เป็นชาวคริสต์บ้าง แสดงว่าศาสนาอิน เข้าเข้าใจพระพุทธศาสนามากกว่าชาวพุทธเองเสียอีก ถึงเวลา แล้วหรือยังที่เมืองไทยจะมีการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา กัน จนถึงระดับปริญญาเอก คงไม่ต้องถามกระมังว่าเรียนวิชาพระ พุทธศาสนาแล้วจะไปทำงานอะไร เพราะคำตอบก็ชัดเจนอยู่ใน ตัวแล้ว

อย่างไรก็ตามข้อเขียนนี้จะเน้นเฉพาะพระมหาชัตตريย์ไทย กับศาสนาประจำชาติ จึงขอกล่าวถึงการทำการทำนุบำรุงส่งเสริมพระ พุทธศาสนาของพระมหาชัตตريย์รัชกาลต่างๆ ในสมัยรัตนโกสินทร์ เริ่มจากรัชกาลที่ ๑ เรึงลำดับลงมาจนถึงรัชกาลที่ ๙ ส่วน รัชกาลที่ ๙ ได้กล่าวถึงไปแล้วในบทที่ ๔ เพราะจุดประสงค์ของ การเขียน เพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสปีกาญจนาวิเศษ กันเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติ ครบ ๕๐ พรรษา ในวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๓๙

ลำดับต่อไปจะได้กล่าวถึงพระราชนิศาสน และพระ ราชการนឹยกิจของพระมหาชัตตريย์ราชวงศ์จักรีที่ทรงมีต่อพระ พุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

รัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (พ.ศ. ๒๓๒๕ – พ.ศ. ๒๓๔๙)

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงกระทำพิธีปราบดาภิเษกเสด็จถึงกรุงราชธานีเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๒๕ ทรงเป็นปฐมบรมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ทรงมีพระราชครรภชาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ดังพระราชปณิธานที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์นิราศท่าดินแคน ความตอนหนึ่งว่า

ตั้งใจจะอุปถัมภก ยอดกพระพุทธศาสนา

จะบ้องกันขอบขัณฑ斯ีมา รักษาประชาชนและมนตรี
(สุกชิวงศ์ ตันตยาพิคាលสุกชิวงศ์, ๒๕๕๒ : ๒๑)

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดให้ย้ายราชธานีจากกรุงธนบุรีมาอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา พระราชธาน�名พระนครใหม่ว่า “กรุงเทพมหานคร” บรรลุตนโกสินทร์^๑ มหินทรารยุธยา มหาดิลกภพ นพรัตนราชธานี บูรีมย์ อุดมราชานิเวศน์มหาสถาน อมรพิมานอวตารสถิต สักกะทัตติยวิชฒนุกรรมประเสริฐ^๒” นับเป็นชื่อที่ยาวที่สุดในโลก เพราะประกอบด้วยพยัญชนะถึง ๙๖ ตัว สระ ๓๗ และการันต์อีก ๔ รวมเป็น ๑๓๗

ในรัชกาลนี้ ทรงอัญเชิญพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรแก้วมรกตมาจากเวียงจันทน์ เป็นแก้วอ่อนย่างดี มีลิริอันประเสริฐสำหรับพระบารมีของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ประดิษฐานกรุงเทพมหานครนี้ จึงโปรดให้สร้างวัดพระศรีรัตนศาสดารามในเขต

^๑ ครั้นถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแบ่งสร้อย “บรรลุตนโกสินทร์” เป็น “อมรรัตนโกสินทร์” นอกนั้นคงไว้อย่างเดิม

พระราชฐาน เพื่อประดิษฐานพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร แก้วมรกต มีพระราชนมีประสังค์จะให้ไว้ด้วยแก่นวัดพระศรีสรรเพชญ์ สมัยอยุธยา ทรงให้เป็นพุทธาวาสไม่มีพระสงฆ์อยู่อาศัย ทรงตั้งพระทัยที่จะสร้างกรุงเทพฯให้รุ่งเรืองเหมือนครั้งกรุงศรีอยุธยา

พระราชกรณียกิจที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาพอประมาณ
ได้โดยสังเขปดังนี้

๑. ทรงสร้างและบูรณะพระอารามหล่ายแห่ง พระอาราม
ที่ทรงสร้าง เช่น วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดสุทัศนเทพวราราม
เป็นต้น นอกจากทรงสร้างพระอารามแล้ว ยังทรงมีพระราช
ศรีทนาสถาปนาและปฏิสังขรณ์พระอารามรวม ๓ อาราม คือ^๑
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาวาส วัดราชบูรณะ วัดสารเกศ วัด
สมอราย วัดระฟังเมฆิตาราม วัดโมพีโลภาราม วัดแจ้ง^๒
วัดสุวรรณาราม วัดราชสีทธิราม วัดยานนาวา วัดคุหาสวรรค์
วัดกุฎิยาราม และวัดสุวรรณดาราราม

โปรดให้รวมรวมและอัญเชิญพระพุทธรูปโบราณที่ชำรุด
ทรุดโทรมจากหัวเมืองต่างๆ มีอยุธยา ลพบุรี พิษณุโลก สุโขทัย
สวรรค์โลก เป็นต้น จำนวนทั้งสิ้น ๑,๒๔๕ องค์ มาปฏิสังขรณ์
เก็บรักษาไว้ในพระอารามที่ทรงสร้างและบูรณะ ทั้งยังพระราช
ทานแก้วัดอื่นๆ ตามสมควร เนพาทีวัดพระเชตุพนฯ ทรงพระ
ราชทานไว้กว่า ๒๐๐ องค์ ทรงให้อัญเชิญพระโลกนาถจากอยุธยา
มาประดิษฐานไว้ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาวาส นอกจากนี้ทรง
ให้อัญเชิญพระมหาพุทธปฏิมา จากรัตนโกสินทร์ เมืองสุโขทัย มา
ประดิษฐานไว้ที่วัดสุทัศนเทพวราราม ขนาดพระนามใหม่ว่า พระ
ศรีสากยมุนี เป็นพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย

หน้าตักกรังถึง ๓ วาเศษ เมื่อมาถึงกรุงเทพฯ เข้าประชุมพระนครไม่ได้ จึงโปรดให้รื้อกำแพงเมืองลงແตนบหนึ่ง ทรงให้ป่าวร้องให้ราษฎรตั้งโต๊ะบ้านทุกหลังเรือน และขอให้ราษฎรช่วยกันซักพระ พระองค์เองแม่ทรงชราภาพมากแล้วก็เสด็จพระราชดำเนินพระบาทเปล่า นำชักพระ จนกระทั้งถึงที่ประดิษฐาน คือวัดสุทัศน์ฯ ซึ่งอยู่ในใจกลางพระนคร ทรงเชพลาดเพระชาฯ เจ้าฟ้ากรมขุน กษัตรานุชิต ทรงพยุงพระองค์ไว้ทัน ทรงออกพระโอษฐ์ว่า “เอาพระขึ้นที่ได้แล้ว หมอดธูระแล้ว” (วศิน อินทสาระ, ๒๕๓๐ : ๘๗)

ในบรรดาพระอารามที่ทรงปฏิสังขรณ์ ๓ วัดนี้ วัดพระ เชตุพนฯ หรือชื่อเดิมว่า วัดโพธาราม (ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า วัดโพ) ซึ่งอยู่ท่าเตียน เป็นวัดที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีโบราณ วัดๆ และพระพุทธรูปโบราณจำนวนมาก เริ่มสร้างในแผ่นดิน พระเพทราชาแห่งกรุงศรีอยุธยา และได้รับการยกขึ้นเป็นวัดหลวง ในสมัยกรุงธนบุรี ทรงใช้เวลาบูรณะอยู่ถึง ๗ ปี และทรงเปลี่ยน ชื่อจากวัดโพธารามเป็นวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ซึ่งต่อมา ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรง เปลี่ยนมาเป็น วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

วัดพระเชตุพนฯ นี้ นักโบราณคดีอ้วว่าเป็นมหาวิทยาลัย แห่งแรกของประเทศไทย เพราะได้จากริกวิชาการต่างๆ ไว้มาก รวมทั้งตำรายาสมุนไพรซึ่งเป็นเภสัชศาสตร์ของไทยสมัยโบราณ ด้วย

๒. ทรงจัดให้มีการสังคายนาพระไตรปิฎก ทรงเห็นเป็น การสมควรที่จะชำระพระไตรปิฎก ซึ่งได้รวมรวมไว้ในสมัยธนบุรี

ให้ถูกต้องสมบูรณ์เพื่อเป็นแบบฉบับต่อไป จึงโปรดให้อาราธนาพระเกرانุเถระมาประชุม มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน ชำระสังคายนาพระไตรปิฎก ณ วัดพระศรีสรรเพชญ์aram (คือวัดมหาธาตุวรวาชรังสฤษฎีในปัจจุบันอยู่ติดสนามหลวงและท่าพระจันทร์) เริ่มพิธีสังคายนาเมื่อวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน๑๒ ปีวอก พุทธศักราช ๒๓๓๑ ใช้เวลา ๕ เดือนจึงแล้วเสร็จ จำนวนพระเกرانุเถระที่เข้าทำสังคายนาจำนวน ๒๑๙ รูป และคฤหัสด์ราชบัณฑิต ๓๒ คน ทรงพระวิริยะอุตสาหะเสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่ประชุมสังคายนาทุกวัน เสร็จการสังคายนาแล้วโปรดให้สร้างคัมภีรพระปริยัติธรรมครบพระไตรปิฎก ประดิษฐานไว้ ณ หอമณฑียธรรม และสร้างเจ้าจายไปตามพระอ่าرامหลวง สำหรับพระภิกษุสามเณรเล่าเรียนสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา

๓. ทรงออกกฎหมายคณะสงฆ์ หรือที่เรียกในปัจจุบันว่าพระราชนบัญญัติคณะสงฆ์ (พ.ร.บ.สงฆ์) ลักษณะสำคัญคือต้องไม่ขาดกับพระธรรมวินัย มีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยให้คณะสงฆ์สะอาดวากในการปกครองสังคมชาติ นอกเหนือจากการปกครองโดยพระธรรมวินัย (วศิน อินทสาระ, ๒๕๓๐ : ๘๙)

ในฝ่ายอาณาจักรทรงออกกฎหมายเรียกว่า กฎหมายตราสามดวง ซึ่งยังคงแสดงให้เห็นว่าพระราชนบัญญัติที่ทรงตั้งพระทัยจะทำนุบำรุงพระศาสนา ดังความตอนหนึ่งว่า "...ทุกวันนี้ตั้งพระทัยแต่ที่จะทำนุบำรุงพระบวรพุทธศาสนา ให้รื้าฟื้นประชากรให้อยู่เย็นเป็นสุข ให้ตั้งอยู่ในคติธรรมทั้ง ๔ คำรังจิตจัตุรัสบำเพ็ญศีลทาน จะได้สุคติภูมิ มนุษยสมบัติ สวรรคสมบัติ นิพพาน

สมบัติ เป็นประโยชน์แก่ตน..."

เห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงสนพระทัยในการบำรุงทั้งศาสนาจักรและอาณาจักร และในการปกครองอาณาจักรนั้นเล่า ก็ทรงนำธรรมะเข้าไปใช้ ได้ด้วย เพื่อให้ประชาชนได้ประโยชน์ครบถ้วน ทั้งมนุษยสมบัติ สรรคสมบัติ และนิพพานสมบัติ อันเป็นยอดปรารถนาของมนุษย์

๔. ทรงเป็นพุทธามกະแบบอย่างที่ชาวพุทธพึงเจริญ ตามรอยพระยุคลบาท นั่นคือทรงปฏิบัติธรรมสม่ำเสมอ ทรงฝึกฝนในการศึกษาพระพุทธศาสนา ทรงสอนนำธรรมกับพระเกศาสุ่นกระอันถือเป็นมงคลอันสูงสุดตามคำสอนของพระพุทธองค์ ที่ว่า “กาลนี้ ธรรมสากจذا เอตมมุคคลมุตตਮ - สนหนาธารมตามกาล นี้เป็นมงคลอันสูงสุด” พระราชบุจชาด้านมีมากกว่า รัชกาลใดๆ เช่น พระราชบุจชาเรื่องสมบัติของสังฆ์และพระราชบุจชาเรื่องอาโนสสัห์แห่งการบำเพ็ญบุญเป็นลำดับขั้นเป็นต้น (ดูวศิน อินทสาระ, ๒๕๓๐ : ๙๙-๑๑)

พระพุทธศาสนาในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้รับการดูแลเอาใจใส่และทำนุบำรุง ส่งเสริมเป็นอย่างดี ทรงยึดมั่นในคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และที่น่าประทับใจที่สุดคือทรงஸละได้แม้ชีวิต เพื่อพระพุทธศาสนา ดังปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ ความตอนหนึ่งว่า

...พระบาทสมเด็จบรมพิตรพระเจ้าอยู่หัวและ
สมเด็จพระอนุชาธิราชกรมพระราชวังบวรฯ เมื่อได้ทรง
สดับพระสงฆ์ราชาก忿惶วายพระพรโดยพิสดารดังนั้น จึง
คำรัสว่า

“ครั้งนี้ขอาราธนาพระผู้เป็นเจ้าทั้งปวง จงมี
อุตสาหะในฝ่ายพุทธจักรให้พระไตรปิฎกบริบูรณ์ชั้นให้
จงได้ ฝ่ายข้างอาณาจักรที่เป็นศาสนูปถัมภกันนั้นเป็น
พนักงานโiym โยมจะสู้เสียสละละเวิดบุชาพระรัตนตรัย
สุดแต่จะให้พระปริยัติบิบูรณ์เป็นมูลที่จะตั้งพุทธศาสนา
จงได้” พระราชาคณฑงทั้งปวงรับสาขแล้ววายพระพร...

เห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
ปฐมบรมกาษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ทรงมีพระราชาครั้งมาอย่าง
ยิ่งต่อพระพุทธศาสนา มีพระทัยมุ่งมั่นที่จะส่งเสริมทำนุบำรุง
ให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองสถิตสถานพรอยู่คู่ชาติไทยต่อไป
ทรงมีคุณุปการต่อชาติและศาสนานามากมายเห็นปานนี้ จึงทรง
ได้รับการถวายพระนาม มหาราช ในโอกาสสมโภชกรุรัตน
โกสินทร์ ๒๐๐ ปี ในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ที่ผ่านมา

๑๒

การพื้นฟูประเพณีวิสาขบูชา

๑๗๘๖ ๒๕๖๔

รัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระปุทธเลิศหล้านภาลัย (พ.ศ. ๒๕๔๒ - พ.ศ. ๒๕๖๔)

พระบาทสมเด็จพระปุทธเลิศหล้านภาลัยทรงเป็นพระราชโอรสองค์ที่ ๔ ในพระบาทสมเด็จพระปุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พระชนนีคือพระพันปีหลวง (ในเวลาต่อมาได้รับการสถาปนาเป็นกรมสมเด็จพระอมรินทรนาถย์) ทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ ๒ แห่งราชวงศ์จักรี ประสูติเมื่อวันพุธที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๐ อันเป็นปีที่กรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าเป็นครั้งที่ ๒ และสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงย้ายราชธานีมาอยู่กรุงธนบุรี เวลาหนึ่นพระราชนิพิทาทรงดำรงพระยศตำแหน่งหลวงยกระบัตร เมืองราชบุรี และเมื่อพระราชนิพิทาเสด็จมารับราชการอยู่กับสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชนี้ พระโอรสองค์ที่ ๔ มีพระชันษา ๒ พรรษา พระนามก่อนเสวยราชสมบัติคือ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสนทร เมื่อเจริญพระชันษาพอสมควรที่จะศึกษาเล่าเรียน พระราชนิพิทาให้นำไปฝึกในสำนักสมเด็จพระวันรัต (ทองอุญ) วัดบางหว้าใหญ่ ซึ่งปัจจุบันคือวัดระฆังโฆสิตาราม ดังได้กล่าวแล้ว

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชขึ้น
เสวยราชสมบัติแล้ว ทรงสถาปนาพระราชโกรสองค์ที่ ๔ เป็น^๑
สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร และเมื่อพระ
ชนม์ ๒๑ พรรษา ทรงอุปสมบท ณ วัดพระครีรัตนศาสดาราม
แล้วเสด็จไปประทับ ณ วัดสมอราย ซึ่งภายหลังได้รับพระราช
ทานนามใหม่ว่าวัดราชากิจวิสาห ทรงปฏิบัติตามพระวินัยบัญญัติ
ทรงบำเพ็ญกรรมฐาน Kavanaugh ในสำนักพระบัญญาวิสารเกรนาด
จนออกพระราชลาภแล้วจึงลาพนวชและเข้ารับราชการใกล้ชิดสมเด็จ
พระราชบิดาตลอดมา

ปี พ.ศ. ๒๓๔๙ ทรงกรมเป็นกรมพระราชวังบวร และ^๒
ได้เสวยราชสมบัติต่อจากสมเด็จพระราชบิดามেื่อปี พ.ศ. ๒๓๕๒
ทรงปกครองแผ่นดินด้วยพระราชธรรมวิถีเช่นเดียวกับสมเด็จ
พระราชบิดา

พระราชกรณียกิจที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา พอประมวล
ได้ ดังนี้

๑. โปรดให้สร้างวัดสุทัศนเทพวราราม ซึ่งเริ่มการก่อสร้าง
มาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ แต่ยังมิทันแล้วเสร็จก็เสด็จสวรรคต
เสียก่อน มาถึงรัชกาลที่ ๒ จึงทรงให้มีการสร้างต่อพระบรมเป็น^๓
ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปใหญ่คือพระศรีศากยมุนี นอกจากนี้
ยังโปรดให้บูรณะวัดแจ้งซึ่งตั้งอยู่ริมพระราชวังเดิม เริ่มการจัด
สร้างพระอุโบสถและพระวิหารการเบรียญ ปรางค์เจดีย์ ทรง
พระราชอุตสาหะเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรทุกวัน
อุโบสถ เมื่อaram สร้างเสร็จแล้วจึงพระราชทานนามว่า วัด
อรุณราชวรวิหาร

๒. ทรงตั้งวิสาขบูชาพิธีอภิถักขิตสมัยสักการ คือทรงฟื้นฟูประเพณีวิสาขบูชาซึ่งได้เคยทำมาแล้วในสมัยสุโขทัย อาจมาขาดตอนในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเรื่องนี้อาจารย์วัฒนอิน ทสรະ ได้สันนิษฐานไว้ว่า (ดู วัฒน อินทสรະ, ๒๕๓๐ : ๙๒) น่าจะเป็น เพราะบ้านเมืองต้องผจญศึกสงครามมาก ผู้รู้บางท่านสันนิษฐานว่า น่าจะขาดตอนจนจริงๆ เมื่อคราวเสียกรุงแก่พม่า มาถึงสมัยรัชกาลที่ ๒ ทรงติดต่อกับประเทศลังกา ทราบว่าประเทศลังกามีพิธีวิสาขบูชาใหญ่โตมาก จึงโปรดให้มีขึ้นในเมืองไทยเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๖๐ กำหนด ๓ วัน ทรงให้ราชภราษฎร์บ้าเพี้ยน กุศลในการนี้ โดยการรักษาศีล ปล่อยสัตว์ ถวายทาน ตามประทีบโคมไฟ เป็นเวลา ๓ วัน ประเพณีวิสาขบูชาซึ่งพระองค์ทรงฟื้นฟูขึ้นนั้นได้ทำสืบท่อ กันมาจนถึงปัจจุบัน

มูลเหตุที่ทรงฟื้นฟูประเพณีวิสาขบูชา ก็เพราะมีพระราชประสงค์จะทรงบ้าเพี้ยนกุศลให้ยิ่งใหญ่ และสมเด็จพระสังฆราชทูลแนะนำให้บ้าเพี้ยนพระราชกุศลวิสาขบูชา

๓. โปรดให้ส่งสมณทูตไปเจริญศาสนสัมพันธ์กับลังกา เนื่องจากพระสังฆราชแห่งลังกาให้พระภิกษุชาวลังกาอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุกับต้นพระศรีมหาโพธิ์ ๓ ต้นจากลังกาเข้ามาถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระองค์ได้ทรงทราบว่าบัดนี้ลังกาได้ตอกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งแล้ว ทรงปริวิตกว่าพระพุทธศาสนาจะเคราะห์มองเปลี่ยนแปรไปประการใดบ้าง ภายใต้การปกครองของฝรั่งผู้มิได้นับถือพระพุทธศาสนา จึงโปรดให้เลือกพระภิกษุที่ยินดีในการเที่ยวธุดงค์ ให้พระอาจารย์มีกับพระอาจารย์เทพเป็นหัวหน้า มีพระสงฆ์อีก ๕ รูป (รูปหนึ่งซื่อ

พระเช่น ซึ่งต่อมาได้เป็นสมเด็จพระวันรัต วัดอรุณราชวราราม และมีชีวิตยืนยาวมาถึงสมัยรัชกาลที่ ๕) เป็นสมเด็จทูลออกไปสืบพระศาสนาในลังกาทวีป ตั้งแต่นั้นการติดต่อสัมพันธ์ทางศาสนาระหว่างลังกา กับไทยก็สืบท่อมาจนถึงปัจจุบัน

๔. โปรดให้พระราชโอรสคือเจ้าพামกุญชลอกบรรพชา อุปสมบทในพระพุทธศาสนา และทรงส่งเสริมการเล่าเรียนของพระสงฆ์โดยให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นแบบ ๕ ประโยค ขึ้น นอกจากนี้ทรงทำระสังฆาติธรรมให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของพระศาสนา พระราชกรณียกิจต่อพระศาสนาในขอนและม้ายคล้ายคลึงกับพระราชกรณียกิจของพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งอินเดีย ที่ทรงให้พระสงฆ์จำนวน ๑,๐๐๐ รูปทำสังคายนาพระธรรมวินัยขึ้น และทรงให้พระโอรสคือพระมหาเทวีบรรพชาอุปสมบทในพระบวรพุทธศาสนา ซึ่งในเวลาต่อมาพระมหาเทวีได้เป็นกำลังสำคัญในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาไปยังลังกาทวีป

การทำสังคายนาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช นับเป็นการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ซึ่งสาเหตุที่ต้องทำนั้นเนื่องมาจากในเวลานั้นพวกเดียรถี คือพวกนักบวชนอกพระพุทธศาสนา ได้ปลอมเข้ามานำวชิรในพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก เพื่อหวังลากสักการะบำรุงด้วยปัจจัย ๕ จากพระราชทานและมหาชน เนื่องจากปลอมเข้ามานำวชิร มิใช่วชิรด้วยเลื่อมใสศรัทธา จึงไม่รู้จักพระพุทธศาสนาที่แท้จริง และแสดงลักษณะธรรมเนียมความเชื่อถือในหลักคำสอนของตนว่าเป็นพระพุทธศาสนา ในกาลครั้งนั้นพระสงฆ์ได้แตกแยกกัน รังเกียจในความประพฤติของกันและกัน

เพราะไม่แน่ใจว่าใครเป็นพระแท้ ใครเป็นพระเทียม จึงไม่ทำอุโบสถสังฆกรรมเป็นเวลาถึง ๗ ปี

พระเจ้าอโศกมหาราชมีพระราชประสงค์จะให้พระสงฆ์ทำอุโบสถสังฆกรรมตามพระพุทธบัญญัติ จึงมีรับสั่งให้อำมาตย์ผู้หนึ่งไปไกลเกลี่ย แต่พระสงฆ์ผู้มีศีลบริสุทธิ์ไม่ยอมร่วมสังฆกรรมกับพระเดียรดีที่ปลอมมาบวช อำมาตย์ผู้นั้นถือว่าพระสงฆ์ขัดพระบรมราชโองการจึงนำกิษณะมีศีลเสียสองสามรูป จนพระติสเถระซึ่งคือเจ้าชายวีตโคกพะอนุชาของพระเจ้าอโศกมหาราชมาหันคันไว้ อำมาตย์จึงไม่กล้าจากและกลับมากราบทูลรายงานให้ทรงทราบ

พระเจ้าอโศกมหาราชทรงทราบเรื่องแล้วทรงสะดุ้งพระทัยกลัวบาปกรรม จึงเสด็จไปวัดอโศกaram ตรัสกามพระราชประสงค์ว่า นาปจะตกถึงพระองค์หรือไม่ บางพวkw่าตากถึง บางพวkw่าไม่ตกถึง เมื่อเป็นดังนี้จึงทรงลังเลพระทัย รับสั่งกามว่ามีพระเตระผู้ใดบ้างที่มีบัญญารอบรู้ในพระพุทธวจนะพอที่จะตอบข้อสงสัยของพระองค์ได้ กิษณะหังหlays จึงทูลว่ามีพระเตระผู้เดียว ชื่อพระโมคคัลลีบุตรติสเถระ ผู้เป็นพระขีณาสพ (แปลว่า ผู้มีอาสวะสินแล้ว ผู้หมดกิเลส คือพระอรหันต์) สติตอบุ่น อโศกังคบบรรพต ตอนต้นของแม่น้ำคงคา จึงให้พระมหาเตระผู้ใหญ่และมหาอัมมาตย์ไปนิมนต์พระโมคคัลลีบุตรติสเถระมา ซึ่งพระขีณาสพองค์นี้ก็ได้ถวายวิสัชนาว่าพระองค์มิต้องรับบาปด้วยไม่มีเจตนาจะให้อำมาตย์ไปฝ่าพระ อัมมาตย์ทำไปโดยผลการเพราความไม่เข้า นาปจึงตกอยู่ที่เข้าแต่ผู้เดียว พระเจ้าอโศกมหาราชทรงสตับแล้วพระทัยปลดปล่อยเบิกบาน

พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระและพระเจ้าอโศกมหาราช มีความเห็นตรงกันที่จะชำระลินในพระศาสนา จึงให้จับพระเทียนซึ่งพากเดียรถีปลอมมาบวชนั้นสักเสียเป็นจำนวนถึง ๖๐,๐๐๐ รูป และพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระได้ประชุมสงฆ์ผู้บวชที่จำนวน ๑,๐๐๐ รูป ทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ที่อโศกaram เมืองปavaลีบุตร (คือ เมืองปัตตานีปัจจุบัน) นครหลวงของแคว้นมคอสมัยนั้น พระเจ้าอโศกมหาราชทรงเป็นองค์อุปถัมภก พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธานสงฆ์ พระสงฆ์ที่เป็นพระอรหันต์ประชุมกัน ๑,๐๐๐ องค์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๔ ทำอยู่ ๙ เดือนจึงเสร็จเรียบร้อย หลังการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ และ พระเจ้าอโศกมหาราชจึงทรงส่งสมณทูตออกเผยแพร่พระพุทธศาสนาไปยังดินแดนต่างๆ สายที่ส่งมายังสุวรรณภูมิคือ พระโสณะ และ พระอุดตะระ ซึ่งได้กล่าวถึงมาแล้วในบทที่ ๑

ที่นับการสังคายนาครั้งนี้เป็นครั้งที่ ๓ เพราะก่อนหน้านี้ได้มีการทำสังคายนามาแล้ว ๒ ครั้ง ครั้งแรกกระทำที่ถ้ำสัตตบวรณ์คุหา ภูเขาเวварบวรพต นครราชคฤห์ โดยพระเจ้าอชาตคัตธุรัชต์ริย์ผู้ครองแคว้นมคอในเวลาหนึ่นเป็นองค์อุปถัมภก พระมหากัสปสปเถระเป็นประธานสงฆ์ พระอุบาลีเถระ วิสัชนา พระวินัย พระอานนท์เบวิสชนาพระธรรม (คือส่วนที่เป็นพระสุตตันต์ปฏิปักษและพระอภิธรรมปฏิปักษในเวลาต่อมา) พระสงฆ์ที่เป็นพระอรหันต์ประชุมกันจำนวน ๕๐๐ องค์ เริ่มทำหลังพุทธปรินิพพานได้ ๓ เดือน ใช้เวลา ๗ เดือนจึงแล้วเสร็จ

การสังคายนาพระธรรมวินัยในสมัยนั้นก็คือการช่วยกันทรงจำไว้ว่าพระวินัยข้อใด พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เมื่อใด ที่

ได้ ประภากเหตุได้จึงทรงบัญญัติขึ้น บัญญัติเพิ่มเติมอย่างไรหรือ
ไม่หรือทรงประกาศให้เลิกแล้วอย่างไร ส่วนพระธรรมก็เช่นกัน
ให้ช่วยกันทรงจำไว้ว่า พระธรรมเรื่องใดพระพุทธเจ้าทรงแสดง
แก่ใครที่ไหน มีความสำคัญอย่างไร เมื่อทรงเทศนาจบแล้วมี
ผลอย่างไร เมื่อพระมหากัสสปะเคราะชีงเป็นผู้ถาม (บุจชา) พระ
อุบาลีหรือพระอานันท์ตอบ (วิสชนา) และเป็นที่พอดีของสงฆ์
ที่มาประชุมร่วมกัน แล้วก็สารยาย (ว่าอูกเสียง) พร้อมๆ กันเพื่อ
ความแม่นยำ ท่านเหล่านั้นนำไปสอนศิษย์ของตนให้ท่องจำไว้
ต่อไป ศาสสนธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้รับการ
ถ่ายทอดมาโดยวิธีนี้ จนถึงสมัยที่ร่องนาลงในคัมภีร์ในระยะหลัง

เมื่อสังคายนาครั้งที่ ๑ ผ่านไปแล้ว เหตุการณ์ในสังฆ-
มณฑลก็สงบเรียบร้อย ศาสสนธรรมของพระพุทธองค์แพร่ออกไป
ตามสมควรแก่กำลังความสามารถของพระสาวก แม้จะมีร่อง
รอยแห่งความแตกแยกทางความคิดเห็นของคณะสงฆ์บางคณะที่
ไม่ได้เข้าร่วมในการทำสังคายนา หมายถึงคณะของพระปูรณะ
คณะอาจารย์ผู้หนึ่ง แต่ความแตกร้าวในสังฆมณฑลก็ไม่ปรากฏชัดเจน

ส่วนการสังคายนาครั้งที่ ๒ กระทำเมื่อปี พ.ศ. ๑๐๖
(คือหลังพุทธปรินิพพาน ๑๐๐ ปี) ในรัชสมัยของพระเจ้ากษาพา
โศกราช ทำที่ว่าลุกaram เมืองเวสาลี พระเจ้ากษาพาโศกราช
เป็นองค์กุปต์มก พระสัพพามีเกระ อายุ ๑๙๐ ปี เป็นประธาน
สงฆ์ กิจธุรูปนี้เป็นศิษย์ของพระอานันท์ ทำหน้าที่เป็นผู้ตอบ
พระเรวตเกระ ซึ่งเป็นผู้คงแก่เรียนและเป็นพหุสูตรในสมัยนั้นเป็น
ผู้ถาม พระสังฆอรหันต์ประชุมกันจำนวน ๗๐๐ องค์ ทำอยู่
๕ เดือนจึงแล้วเสร็จ

สาเหตุที่ทำให้เกิดการสังคายนาครั้งที่ ๒ ขึ้นคือ ภิกษุชาวแคว้นวัชชีจำนวนมาก ได้จงใจล่วงละเมิดวินัยพุทธนักญัญติ หลายประการ เช่น เรื่องฉันอาหารมื้อเย็นได้ รับเงินและทองได้ เก็บเกลือป่นไว้ฉันปนกับอาหารได้ เป็นต้น พระยະบุตร กากกัณฑกพราหมณ์ได้ทราบเรื่องก็เกิดสังเวชสดดิจ จึงเดินทางไปเวสาลี ห้ามปรามาภิกษุทั้งหลายมิให้ประพฤติเช่นนั้น และขอร้องอนุบาลอกุสติกามิให้สนับสนุนพระสงฆ์ในเรื่องอันไม่สมควร หากก็ไม่สำเร็จ มิหนำซ้ำตัวท่านยังถูกภิกษุเหล่านั้นใส่ร้ายรังแก อีกด้วย พระยະสจีงซักชวนภิกษุกระแสผู้มีศีลทั้งหลายให้สะสางเรื่องนั้น ได้ภิกษุชาวเมืองป่าวและภิกษุชาวแคว้นอันตีเป็นกำลังหนุน แล้วชวนกันไปที่วารลุกการาม นครเวสาลี เพื่อประชุมทำสังคายนา

ในตอนแรก พระเจ้ากาฬโโคกราชไม่ทรงทราบเรื่องที่แท้จริง จึงเข้าข้างพวกภิกษุวัชชีบุตร แต่เมื่อภิกษุณีชื่อ นันทาเตรี ผู้เป็นพระน้องนางชี้แจงให้เข้าพระหัตถ์ยถูกต้อง ทรงให้ประชุมสงฆ์ทั้งสองฝ่ายเพื่อให้ชี้แจงเหตุผล ทรงสั่งแล้วทรงเห็นด้วยกับฝ่ายธรรมว่าที่วินัยวาที จึงหันมาอุปถัมภ์ฝ่ายพระยະสจี ให้ทำสังคายนาโดยสะดวก

สังคายนาครั้งที่ ๒ นี้มีผลที่สามารถรักษาพระธรรมวินัยอันเป็นรากแก้วแห่งพระพุทธศาสนาไว้ได้ไม่ให้ภิกษุอัลชีร์ย้ายแสดงธรรมว่าเป็นธรรม แสดงอวินัยว่าเป็นวินัย แต่ปรากฏว่าพวกภิกษุวัชชีบุตรก็ตั้งกองทำสังคายนาขึ้นเช่นกัน และรวมพรรคพวงได้เป็นจำนวนมากเหมือน ทำมหาสังคีติหรือมหาสังคายนา ตั้งคณะสงฆ์ขึ้นใหม่ เรียกว่า มหาสังนิกิจ ซึ่งเป็น

ต้นเด้าแห่งมหายาน ส่วนพระสงฆ์อีกคณะหนึ่งคือคณะของพระสัพพกามี และพระยະเสากาภົນທາກບຸຕົຮ ເຮັດວຽກວ່ານິກາຍເຕຣາຫພເພະດີມ ເພະດີມຕີມທີ່ຂອງພຣະມາກັກສປເຕຣະສມັຍສັງຄາຍນາຄຣັງທີ່ ๑ ມູນລັກຊາພຣະນະຮມວິນຍິໄຫ້ເໜີມອືນເດີມ

ຂອຍັນກລັບມາສຽງປະຈຸບັນພຣະວະກຣີນີ້ກີຈຂອງພຣະບາທສມເດົຈພຣະພຸທ່າເລີດສ້ານວາລັຍທີ່ທຣມື່ອພຣະພຸທ່າສາສນາວ່າ ທຣນຳມົງ
ສາສນຈັກທຳໄຫ້ກຽງເທັພພຣະມາກນຄຣູງເວັ້ງໄມ່ແພັກຽງຄຣີອຍຸຫຍາ
ເລຍ ນີ້ກີ່ອຸດແໜ່ງການນຳມົງພຣະພຸທ່າສາສນາຂອງພຣະມາກຜັຕຣີຢີ
ສອງພຣະອອງຄໍແຮກແໜ່ງຮາຈວັງຄົ້ງຈັກໃນສມັຍກຽງຮັດນໂກສີນທົກຕອນ
ຕົ້ນ

ຈິນຕກວີໃນສມັຍນັ້ນໄດ້ພຣະນາເປັນກາພພຈນີ້ອອກມາມີ
ອຮຣຄຣສໄພເວົາ ທຳໄຫ້ເຫັນກາພຄວາມເຈີ້ງຂອງພຣະສາສນາແລະ
ບ້ານແນື່ອງໄດ້ອ່າຍ່າໜັດເຈັນ ຕ້ວອຍ່າໆເໜ່າ ນິຮາສຄລາງ ຂອງພຣະຍາ
ຕຣັງ ພຣະນາໄວ້ວ່າ (ເສດີຍຣ ໂພມີນັນທະ, ແຊ່ເຊ : ៥០-៥១)

ອຍຸຫຍາໂສກົດໂພ້ນ	ມາແປລົງ ເປັນຄາ
ຖາວ່ານຸ້ມພຽງແສດງ	ພຣະສ້າງ
ສິງຫາສນີພິມານແສຍງ	ສຍບໂລກ
ແສງສຸວະຮຣນພຣ່າງພຣ່າງ	ພຣະພຣີມພຣາຍຕາ

ພຣາຍພຣາຍພຣະພຸທ່າແກ້ວ	ມຣກູນ
ສຣີສຸວະຮຣນແຈ່ມຈຣດ	ຮູ້ເຮົາ
ພິຫາຮເລື່ອນນຸ້ມຫລດ	ຮູຈີເຮັດ ເວັ້ງແຂ
ໄຕຣໂລກເລັງຄຳເໜ້າ	ນອບນ້ອມຄວາຍກຣ

ดิเรกรกรุงเกียรติเจ้า	จักรพารา
จุฬจิตพลเมืองสถาน	สู่ฟ้า
กัลยางค์นิคมชากู	ชวนชื่น ชุมแข
โสภกิตภพเลื่องหล้า	แหล่งล้วนลีมเกษน
 ในนิราศของนายนรินทร์ธิเบศร์ บรรณนาวา	
(เสียง โพธินันทะ, ๒๕๑๕ : ๕๑-๕๒)	
อยุธยาศลมแล้ว	ลอยสวรรค์ ลงถ่า
สิงหาสน์ปรางค์รัตน์บรร	เจิดหล้า
บุญเพรงพระหากสรรค์	ศาสโนรุ่ง เรืองแซ
บังอบายเบิกฟ้า	ฝึกฟืนใจเมือง
 เรืองเรืองไตรรัตน์พัน	
รินรสพระธรรมแสดง	พันแสง
เจดีย์ระตะแซง	คำเช้า
ยลยิ่งแสงแก้วเก้า	เสียดยอด
โบสถ์ระเบียงมรดกพื้น	แก่นหล้าหาลาภสวรรค์
ธรรมานสน์ศาลาลาน	ไฟหาร
หอไตรระฟังชาน	พระแม้ว
ไขประทีปโคมแก้ว	ภายค่ำ
	กำฟ้าเพือนจันทร์

๓๗

กำเนิดธรรมมุติกนิกาย

๑๕๖๒ ๙๖ (๑๖๐)

รัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๗๖๗ – พ.ศ. ๒๘๙๔)

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระราชโอรสพระองค์ใหญ่ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ประสูติเมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๗๓๐ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ขณะนั้นสมเด็จพระราชนบิดาทรงดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร และสมเด็จพระอัยกาเจ้าทรงครองสิริราชสมบัติ เป็นปีที่ ๖ เมื่อพระชนมายุครบกากล อุปสมบท ก็ได้ทรงผนวชที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เนพาพระพักตร์สมเด็จพระอัยกาเจ้า ด้วยเหตุที่ทรงดำรงพระยศเป็นพระเจ้าหลานเมอ

ครั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ประนีกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีเสด็จสรวณคต พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ ทรงสถาปนาพระราชโอรสพระองค์ใหญ่ขึ้นเป็น พระเจ้าลูกเมอกรมหมื่นเจษฎา บดินทร์ มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการบังคับบัญชากรมท่า กรมหมื่น

เจชฎาบดินทร์ทรงพระปรีชาสามารถในทางการค้า เมื่อสมเด็จพระราชนิพัต្តาโปรดให้ทรงแต่งสำเกาหลวงเพื่อออกไปค้าขาย ณ เมืองจีน พระองค์ก็ทรงแต่งสำเกาของพระองค์เองออกค้าขาย ด้วยเนื่องๆ จึงทรงรำรวยพระราชทรัพย์เป็นอันมาก กระทั้งสมเด็จพระราชนิพัต្តาทรงเรียกพระโอรสว่า เจ้าสัว

กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ทรงมีพระราชครรภานาในพระพุทธศาสนาอย่างนัก จึงทรงสร้างโรงทานขึ้นหน้าวัง และหกานแก่คนยากจนทุกวัน ถึงกับสมเด็จพระราชนิพัต្តาออกพระโอษฐ์ว่า “เราเป็นพระเจ้าแผ่นดินยังสู้เจ้าสัวเขามิได้” (วศิน อินทสาร, ๒๕๓๐ : ๙๔) และทรงเออย่างพระราชโอรสโดยโปรดให้สร้างโรงทานขึ้นบ้าง ที่ประตุวิเศษชัยศรี หน้าพระบรมมหาราชวัง

กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ทรงประพฤติองค์อย่างพระโพธิสัตว์ มีพระหฤทัยมุ่งพระโพธิญาณ ได้ทรงบำเพ็ญมหาทาน เช่นพระโพธิสัตว์ คือทรงบริจากพระราชโอรสพระบิดาเป็นทานแก่สงฆ์ เมื่อพระสงฆ์รับพอเป็นกิริยาแล้วก็ถวายคืน

เรื่องความมีครรภานาในพระศาสนาของกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์นั้น บรรจัด อินทุจันทร์ยง ได้กล่าวไว้ในหนังสือ เฉลิมพระเกียรติพระบรมราชจักรร่วมฯ ความตอนหนึ่งว่า (บรรจัด อินทุจันทร์ยง, ๒๕๒๕ : ๘๓)

พระองค์ทรงพระราชครรภานาในพระพุทธศาสนาอย่างนัก ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ทรงปฏิบัติเลี้ยงพระสงฆ์ และมีเทศนาที่วังทุกวันมิได้ขาด และพระราชทานเงินเดือนให้อาจารย์บอกพระคัมภีร์แก่กิษุสามเณรเป็นอัน

มาก และทรงตั้งโรงพยาบาลไว้ที่วัง สำหรับเลี้ยงยาจกวณิพก ทั่วหน้า ถึงวันพระก็ทรงปล่อยสัตว์ และแจกเงินคนที่ สูงอายุและคนยากเสมอเป็นนิตย์มีได้ขาด และข้าราชการ ซึ่งเข้ามาเฝ้าหูละอองธุลีพระบาทในพระบรมหาราช วังก็ได้รับพระราชทานที่วังนั้นโดยมาก จนความทราบ ถึงพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย สมเด็จพระ บรมชนกนาถ พระองค์ก็ทรงยินดีอนุมотนาโปรดให้ตั้ง โรงพยาบาลขึ้นบ้าง เป็นต้นมาแต่ครั้งนั้น

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเสด็จสวรรคต กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ได้เสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติต่อจากสมเด็จ พระราชนบิดา ทรงพระนามว่า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้า อยู่หัว นับเป็นพระมหาชนชัตติยพระองค์ที่ ๓ แห่งราชวงศ์จักรี ทรงประกาศให้ขุนนางและประชาชนทั้งหลายไม่เพิ่งเรียกรัชกาล ที่ ๑ ว่าแผ่นดินตัน รัชกาลที่ ๒ ว่าแผ่นดินกลาง เพราะถ้า เรียกเช่นนั้นพระองค์ซึ่งเป็นรัชกาลที่ ๓ ก็จะเป็นแผ่นดินปลาย ไม่เป็นมงคล ให้เรียกรัชกาลที่ ๑ ว่า พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ ๒ ว่า พระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ดังได้กล่าวแล้วว่าพระมหาชนชัตติยพระองค์นี้ทรงมีพระ ราชครรภชาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาตั้งแต่ยังดำรงพระอิสริยยศ เป็นกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ครั้นเสด็จขึ้นเสวยราชย์แล้วก็ได้ ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นการใหญ่ และเป็นที่ทราบกัน โดยทั่วไปว่ารัชกาลนี้โปรดการสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์วัดวา อาราม จึงมีวัดเกิดขึ้นมากทั้งในกรุงเทพฯ และตามหัวเมือง รวม วัดที่ได้ทรงบูรณะปฏิสังขรณ์ ๓๕ วัด สร้างขึ้นใหม่ ๔ วัด รวม

๓๙ วัด ซึ่งในที่นี้จะได้กล่าวถึงเฉพาะที่สำคัญดังต่อไปนี้

ปี พ.ศ. ๒๓๗๘ ทรงปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนฯ เป็นการใหญ่ ด้วยมีพระราชประสงค์จะให้วัดนี้เป็นมหาวิทยาลัย เป็นที่รวมของสรรพวิชาซึ่งมีอยู่ในสมัยนั้น โปรดให้ผู้ทรงความรู้ในวิชาการแขนงต่างๆ เช่น ทางวรรณคดี และทางเวชศาสตร์ นำร่วมความรู้ในแขนงนั้นๆ แล้วจารึกลงบนแผ่นศิลา ติดไว้ตามฝาผนังระเบียงศาลาในบริเวณวัด เพื่อการศึกษาของประชาชน จึงนับเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทย

การปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนฯ นั้นได้ทรงทำเพิ่มเติมขึ้นเป็นอันมาก บริเวณพระอุโบสถโปรดให้ทำใหม่ เพาะพระอุโบสถของเดิมพังลงมาจึงโปรดให้ขยายผนังออกแล้วยกให้สูงขึ้น ผูกพังเข้ามาใหม่ ทำพระราชพิธีสร้างพระพุทธไสยาสน์ขึ้นหลังหนึ่ง แล้วทรงสร้างพระราชพุทธไสยาสน์องค์หนึ่ง ขนาดความยาว ๙๐ ศอก สร้างพระเจดีย์สูง ๒๐ วา ๒ ศอก ขึ้น ๒ องค์ ความสูงเท่ากับพระเจดีย์องค์เดิมที่สมเด็จพระอัยกาเจ้าทรงสร้างไว้ เจดีย์องค์นี้บรรจุพระครรภ์สรรพเขตญูซึ่งได้มาจากกรุงศรีอยุธยา แต่เดิมเป็นพระพุทธรูปหุ้มด้วยทองคำ แต่ถูกพม่าใช้ไฟเผาลอกเอาทองคำที่หุ้มนั้นไป เหลือแต่แกนทองเหลืองชำรุดบruiseไปทั้งองค์ จะแก้ไขไม่ได้ จึงหุ้มด้วยบุกบรรจุไว้ภายใน โปรดให้ประดับตกแต่งเจดีย์ใหม่ แล้วพระราชทานนามว่า มหาเจดีย์ครรพเขตญูดากญาณ

ส่วนพระเจดีย์ ๒ องค์ที่ทรงสร้างขึ้นใหม่นั้นให้บรรจุพระบรมธาตุ อุทิศถวายสมเด็จพระราชบิดา พระราชทานนามว่า พระมหาเจดีย์ดิลกธรรมกรกนิธาน อีกองค์หนึ่งทรงพระราช

อุทิศไว้เป็นส่วนในรัชกาลแห่งองค์ พระราชาท่านนามว่า พระมหาเจดีย์มุนีปัตตบริขาร นอกจากนี้ยังโปรดให้สร้างพระเจดีย์รายรอบระเบียงชั้นนอกอีกชั้นหนึ่ง โปรดให้สร้างพระวิหารทิศและศาลารายรอบพระวิหารอีกเป็นอันมาก

นอกเหนือจากการสร้างพระเจดีย์แล้วยังโปรดให้สร้างพระพุทธรูปน้อยใหญ่ด้วยทองคำบ้าง ด้วยเงินบ้าง รวมพระพุทธรูป ๗๕ องค์ (บรรจิต อินทุจันทร์ยง, ๒๕๒๕ : ๕๒) ทรงให้หล่อพระพุทธรูปขนาดใหญ่ไปไว้ในพระอุโบสถวัดสุทัศน์ วัดราชนัดดาaram และวัดนางหนอง วัดละ ๑ องค์ วัดเนลิมพระเกียรติที่ทรงให้สร้างขึ้นใหม่นั้น ทรงให้หล่อพระประธานหน้าตักกว้าง ๖ ศอกไว้ในพระอุโบสถ ส่วนที่วัดเก้าแก้วโปรดให้ทำเรือสำเภา ก่อตัวอยู่ขึ้นไว้ มีความยาว ๑ เส้น ด้วยทรงพระราชดำริว่า ต้องไปในกาลข้างหน้าจะไม่มีผู้ใดรู้จักเรือสำเภา เมื่อสร้างเสร็จ ทรงพระราชาท่านนามว่า วัดยานนาวา

อีกวัดหนึ่งที่ทรงสร้างเมื่อยังทรงเป็นพระราชโอรสอยู่ คือ วัดจอมทอง (ปัจจุบันคือวัดราชโอรสาราม) เป็นศิลปะแบบจีนที่สวยงามมาก เพราะมีรูตราพ่อค้าจีนโดยเสด็จพระราชดำเนินมาก ก่อนหน้านี้ซื้อฟ้าใบระกำนันยิมทำด้วยไม้แล้วลงรักปิดทอง ทรงพิจารณาเห็นว่าไม่คงทน เมื่อทรงสร้างวัดจอมทองจึงโปรดให้ก่อเป็นปูนบ้านประดับกระจกเบื้องเคลือบ และได้รับความนิยมต่อมาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากวัดราชโอรสารามแล้ว เมื่อเสด็จขึ้นเสวยราชย์ ก็ทรงสร้างวัดเทพธิดาราม วัดราชนัดดาaram และทรงสร้าง

โลหะปราสาทไว้ที่วัดนี้สำหรับบำเพ็ญพระกรรมฐาน ส่วนวัดที่บรรดาเจ้านายและขุนนางสร้างถวายก็ทรงช่วยออกพระราชนทรัพย์ร่วมสร้างด้วยทุกวัด ซึ่งเมื่อร่วมวัดที่ทรงสร้างบ้าง ทรงบูรณะปฏิสังขรณ์บ้าง และพระราชทานทรัพย์ช่วยสร้างบ้าง ก็มีจำนวนถึงร้อยเศษ (วศิน อินทสาร, ๒๕๓๐ : ๙๕)

อนึ่งพระมหาธาตุเจดีย์วัดอรุณราชวราราม (วัดแจ้ง ซึ่งเป็นของเก่าเดิม เมื่อรัชกาลที่ ๒ ได้เริ่มบูรณะแต่ยังมิทันเสร็จก็เสด็จสวรรคตเสียก่อน พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงบูรณะต่อจนสำเร็จ เป็นพระปρangค์ใหญ่ สูง ๑ เส้น ๓ วาเศษ แบบป्रangค์แต่เดิมนับแต่สุขาทัยและอยุธยานิยมทำเป็นคุหาทั้ง ๔ ด้าน แต่มาถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงคิดแบบปรangค์ขึ้นใหม่ คือทำทีบหั้ง ๔ ด้าน มีรูปเพรียวยสูงเด่นขึ้นไป ประดับด้วยกระเบื้องเคลือบสีต่างๆ นับเป็นพระปรangค์สวยงามที่สุดของเมืองไทย

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงไฟพระทัยในเรื่องความรู้พระบวชติธรรมมาก โปรดให้พระเดcreและราชบัณฑิตแปลพระไตรปิฎกและปกรณ์วิเศษออกเป็นภาษาไทยเพื่อเผยแพร่ จึงเกิดหนังสือพระไตรปิฎกแปลร้อยในรัชกาลนี้หลายเรื่อง สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงพระนิพนธ์ไว้ในหนังสือตำนานพระพุทธเจดีย์ หน้า ๒๐๖ ความตอนหนึ่งว่า “วัดและหนังสือฝ่ายพระศาสนาในกรุงเทพฯ นี้ นับว่าเกิดขึ้นในรัชกาลที่ ๓ มากกว่ารัชกาลอื่นแต่ก่อนมา”

พระราชการถี่ยกิจที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ทรงส่งเสริมการศึกษาของคณะสงฆ์ด้วยการอุทิศพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

ให้เป็นที่บอกพระปริยัติธรรมแก่ภิกขุสามเณร ทรงมีพระราช尼ยม สดับพระไตรปิฎก โปรดให้พระราชตามและฐานานุกรรมาเปลี่ยน ไตรปิฎกมาถวายพระธรรมเทศนาเป็นตอนๆ นับเป็นครั้งแรกที่ มีการเปลี่ยนพระพุทธธรรมจากภาษาไทยตามลำดับคัมภีร์ (แต่ ยังไม่ทันจบก็เสด็จสวรรคตเสียก่อน) โปรดให้มีการเรียนการ สอนพระปริยัติธรรมตามวัดต่างๆมากขึ้น ทรงพระราชทาน ไตรปิฎกแก่ภิกขุสามเณรที่สอบได้ ตลอดจนทรงอนุเคราะห์ยอม บิดาโยมมาตราของภิกขุสามเณรที่สอบบาลีได้หากไปตกทุกชี้ได้ ยก เมื่อได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากพระเจ้าแผ่นดิน เช่นนี้ พระภิกขุสามเณรจึงสนใจศึกษาพระปริยัติธรรมกันมาก พระองค์เองก็เสด็จลงสืบดับพระสงฆ์เปลี่ยนบาลีสอบໄลที่วัดพระศรี รัตนศาสดารามทุกคราวไม่เคยขาด เว้นเสียแต่ทรงพระประชวร หรือติดราชกิจสำคัญเท่านั้น

ด้านความสัมพันธ์กับลังกา มีศาสนทุกสัมพันธ์กับลังกา มากขึ้น ทางลังกาส่งสมณทูตมาเมืองไทยบ้าง ไทยส่งไปลังกา บ้าง และมีการแลกเปลี่ยนคัมภีร์กัน ถ่ายทอดโดยวิธีคัดลอกซึ่ง กันและกัน นับว่าเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาพระพุทธศาสนา เป็นอย่างมาก ในรัชกาลนี้มีสมณเหตุไปลังกาสอนครัว วรรณกรรม ทางศาสนาที่สำคัญและเป็นภาษาไทยคือ พระปฐมสมโพธิกถา ซึ่งแปลและชำระโดยกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส วัดพระ เชตุพนฯ

สิ่งสำคัญที่สุดที่เกิดขึ้นในรัชกาลที่ ๓ ก็คือ มีนิเกยใหม่ เกิดขึ้น เรียกว่า ธรรมยุติกนิกาย กล่าวคือ เจ้าพามงกุฎพระ

ราชโรสพระองค์หนึ่งในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงออกผนวชที่วัดมหาธาตุ เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๖๗ ได้รับพระนามฉายาว่า วชิรญาณ หรือ วชิรญาณกิจขุ ตั้งพระทัยว่า จะบวชเพียงพระชาเดียว ประทับที่วัดมหาธาตุ ๓ วัน แล้วเสด็จไปประทับที่วัดสมอราย (วัดราชาธิวาส) เพื่อทรงปฏิบัติ กรรมฐาน ครั้นผนวชได้ ๑๕ วัน พระราชนิรันดร์ สวรรคต กรรมหมื่นเจชญา บดินทร์ได้ขึ้นเสวยราชย์ วชิรญาณกิจขุจึงตกลงพระทัยว่า ทรงอยู่ในสมณเพศต่อไปโดยไม่มีกำหนด เนื่องจากพระชาจึงเสด็จกลับมาประทับที่วัดมหาธาตุอีกเพื่อศึกษาพระไตรปิฎก และทรงศึกษาจนแตกฉาน ภายหลังพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงอาราธนาให้เป็นกรรมการในการสอบบาลีของพระสงฆ์ ด้วย และวชิรญาณกิจขุนี้เองเป็นต้นกำเนิดของธรรมยุติกนิ伽ย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงพระนิพนธ์ไว้ในหนังสือตำนานพระพุทธเจดีย์ ความตอนหนึ่งว่า (สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ๒๕๑๔ : ๒๐๗)

ยังมีข้อสำคัญในพระพุทธศาสนาซึ่งเกิดขึ้นในรัชกาลที่ ๓ อีกส่วนหนึ่ง ด้วยอาศัยพระปรีชาญาณ ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงผนวชเป็นพระภิกษุอยู่ตลอดรัชกาลที่ ๓ ทรงเล่าเรียน robin พระไตรปิฎกแตกฉาน เป็นอัคจรรย์ผิดกับผู้อื่น ด้วยผู้อื่นแม้จะเรียนภาษาคมเชี่ยวชาญจนอ่านพระไตรปิฎกเข้าใจแจ่มแจ้ง ก็มิได้คิดวินิจฉัยความในพระไตรปิฎกนั้น เชื้อถือแต่ความคิดที่อาจารย์สั่งสอนมาเป็นตำรา แต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพิจารณาความในคัมภีร์ต่างๆ ซึ่งนับอยู่ในพระ

ไตรปิฎก เห็นว่าเป็นหนังสือซึ่งพระโบราณจารย์ทั้งหลายแต่งตามอัตโนมัติซับซ้อนกันมาหลาย喻หลายคราว ความที่แตกต่างกันมีมาก ทรงวินิจฉัยเปรียบเทียบเลือกแต่ที่ทรงเห็นว่าถูกต้องแห่งพระธรรมวินัย แล้วทรงประพูติตามลักษณ์นั้น จึงเกิดลักษณะของมุติกาขึ้น แพร่หลายสืบมาจนทุกวันนี้ ยังอีกอย่างหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระราชนูรณะเสาะหาคัมภีร์พระไตรปิฎกต่างๆ ทั้งในลังกาทวีปและเมืองรามัญ เอามาตรวจสอบและสอบสวนกับฉบับที่มีอยู่ในประเทศไทย ได้ทรงรับเป็นพระราชธรรมแต่งสมณเทutta ไปลังกาหลายคราว ทั้งรับเลี้ยงพระสงฆ์ลังกาที่เข้ามา ยังประเทศไทยตลอด ๓ ต้น

เรื่องธรรมมุติกานิกายนี้จะได้กล่าวรายละเอียดในบทต่อไป สำหรับบทนี้ได้กล่าวถึงพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งได้กล่าวถึงโดยสังเขปเท่านั้น ที่มิได้กล่าวถึงก็ยังมีอีกมาก เช่น ทรงสร้างมณฑปที่พระพุทธบาท โดยสร้างมณฑปครอบมหาเศียรในซึ่งถูกไฟไหม้ ทรงสร้างเจดีย์ที่วัดพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ และทรงหล่อพระพุทธปฏิมาทรงเครื่องยืน ๒ องค์ หุ้มทองคำหนัก ๕๓ ชั่งเศษ ประดับด้วยแก้วนวัตตน์ ประดิษฐานไว้ในพระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ถวายพระนามว่า พระพุทธยอดฟ้า จุฬาโลกองค์หนึ่ง และพระพุทธเลิศหล้านภาลัยอีกองค์หนึ่ง เป็นต้น

୬

กระบวนการทางพระพุทธศาสนา

9 537 825 9

รัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๕๘๙ – พ.ศ. ๒๖๑๑)

เจ้าฝ่ายมังกรภูทธรคือราษฎรในพระพุทธศาสนาสามัคคีแต่ทรงพระเยาว์ เมื่อพระชนมายุ ๑๓ พรรษา ทรงบรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แล้วเสด็จไปประทับจำพรรษาที่วัดมหาธาตุ ทรงบรรพชาเป็นสามเณรอยู่ ๗ เดือน จึงลาสิกขารเพื่อจะได้ทรงศึกษาวิชาการศิลปศาสตร์ต่างๆตามพระราชประเพณี เมื่อพระชนมายุครบรากาลหนึ่ง ทรงบรรพชาอุปสมบท ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๖๗ ได้รับพระ

นามฉายาว่า วชิรญาโน หรือ วชิรญาณภิกขุ เมื่อเสร็จพระราชนิธิบัตรพacho อุปสมบทที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วชิรญาณภิกขุได้เสด็จไปประทับที่วัดมหาธาตุ ๓ วัน เพื่อทรงปฏิบัติอุปचญาติวัตรตามควรแก่วินัยนิยม แล้วจึงเสด็จไปจำพรรษา ณ วัดสมอราย (วัดราชាដิวาส) ผนวชได้ ๑๕ วัน สมเด็จพระราชนิดาภิการสวรรคต กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์พระเชษฐาต่างพระมารดาเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ ทรงพระนามว่าพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นรัชกาลที่ ๓ แห่งบรมราชวงศ์จักรี วชิรญาณภิกขุจึงทรงดำรงอยู่ในสมณเพศต่อไปอย่างไม่มีกำหนด ทั้งที่ทรงตั้งพระทัยไว้แต่เดิมว่าจะทรงผนวชเพียงพระราเดียวเท่านั้น

ดังได้กล่าวมาแล้วในบทก่อนว่า วชิรญาณภิกขุทรงตั้งธรรมยุติกนิกายขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๗๒ เรื่องมีอยู่ว่า เมื่อทรงจำพรรษาอยู่วัดราชាដิวาสนั้นได้ทรงทราบด้วยพระราชวิจารณญาณว่า ข้อวัตรปฏิบัติที่ถือสืบๆ กันมานั้นมักถือตามอาจารย์ของตน ข้อปฏิบัติใดไม่ถูกต้อง ก็ยังคงปฏิบัติตามโดยอ้างว่าอาจารย์ผู้ใหญ่เคยทำมาอย่างนี้ ทำให้ไม่เกิดความชัดแจ้ง เห็นใจจริง ต่างฝ่ายต่างถือตามลัทธิของตนว่าถูกต้อง และดื้อรั้น ที่จะปฏิบัติต่อไปอย่างงมงาย ไม่เป็นที่ตั้งแห่งบัญญา ทรงสังเวชเห็นอยู่หน่าย จึงเสด็จกลับมาประทับที่วัดมหาธาตุ โดยมีพระประสงค์ที่จะศึกษาเล่าเรียนพระไตรปิฎกพุทธจนจะให้แตกฉาน ครั้นทรงศึกษาถึงข้อปฏิบัติต่างๆ ที่มีมาแต่โบราณ ก็ทรงอนุมานได้ว่าข้อวัตรปฏิบัติต่างๆ ได้ถูกบิดเบือนให้ผิดเพี้ยนไปจากของเดิมมาตั้งแต่ครั้นกรุงเก่าโన้นแล้ว (หมายถึงกรุงศรีอยุธยา) กับได้ทรงเห็นอาจารย์วิบัติของสมณะบางเหล่าไม่ได้นำมาซึ่งความเลื่อมใสศรัทธา ทรงสังเวชสลดพระทัยนัก ด้วยการพระศาสนา

คือวงศ์บรรพชาอุปสมบทมีรากเหง้าอันเน่า舊 ไม่มีมูลที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส ลดพรหทัยในการที่จะทรงเพศบรรพชิต ซึ่งดูเหมือนว่าหลอกลวงชาวบ้านเลี้ยงชีวิตอยู่ ดูไม่สมควรแก่ฐานะแห่งศากยบุตรพุทธօรสตามพระวินัยบัญญัติ

ป้ายวันหนึ่ง วชิรญาณเกิกขุสเด็จเข้าไปบรรหมในพระอุโบสถวัดมหาธาตุ ทรงบูชาพระพุทธประชานและเหล่าเทวดาผู้รักษาพระอุโบสถทั่วทุกทิศด้วยเครื่องสักการะแล้ว ทรงตั้งสัจจะอธิษฐานว่า (บรรเจิด อินทุจันทร์ยง, ๒๕๗๔ : ๑๐)

ข้าพเจ้านี้อุทิศต่อพระผู้มีพระภาค ออกบวชด้วยความเชื่อ ความเลื่อมใส มิได้เพ่งต่ออามสิสิ่งหนึ่งสิ่งใด มีถูก ยก และความสรรเสริญ เป็นต้น ถ้าวงศ์บรรพชา อุปสมบทที่เนื่องมาแต่พระสุคตทศพล ยังมีอยู่เหลืออยู่ ณ ประเทศไทย ขอให้ได้ประสบหรือได้ยินข่าวให้ได้ในสามวันเดียว นั้นไม่เป็นดังนั้น ข้าพเจ้าจะเข้าใจศาสนวงศ์นั้นสิ้นแล้ว จะถือเป็นผู้รavaส รักษาศีลห้า ศีลแปด ตามสมควร

ครั้นเวลาล่วงไปสองสามวัน ยังมิทันสิ้นกำหนดที่ทรงอธิษฐานไว้ ก็มีพระภรรยารามัญรูปหนึ่งเป็นผู้ฉลาดในพระวินัยรักพุทธจนและชำนาญในการเขียนอ่านพระบาลี ได้มากล่าวคำสอนวงศ์ชี้แจงแสดงให้เกิดความเลื่อมใส จึงทรงรับเอาวินัยวงศ์นั้นเป็นข้อปฏิบัติสืบมา (กล่าวกันว่าในคือสาเหตุที่พระวชิรญาณเกิกขุออกจากวัดมหาธาตุไปอยู่วัดสมอราย และตั้งคณะธรรมยุติ กាតขึ้น ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์เป็นที่อกเลียงกันอยู่ ฝากผู้รักพิจารณาด้วย)

ขณะประทับอยู่วัดมหาธาตุนั้น ทรงเล่าเรียนศึกษาพุทธ ประจำปริยัติธรรม อันเป็นมุลรากที่ตั้งแห่งพระศาสนาด้วยพระวิริยะอุตสาหะอันแรงกล้า เมื่อทรงเล่าเรียนจนแตกฉานสิ้นวิชา ที่อาจารย์จะพึงแสดงแล้ว ในเวลาต่อมาพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงเชิญเสด็จเข้าแปลพระคัมภีร์ ในที่ประชุมพระราชาคณะ ณ พระที่นั่งอมรินทร์วินิจฉัยเป็นเวลา ๓ วัน วันแรกทรงแปลธรรมบท วันที่ ๒ ทรงแปลมงคลทิปนี วันที่ ๓ ทรงแปล คัมภีร์สังคಹ ก็ทรงมีพระปัญญาอ่องไวแปลได้ไม่ติดขัด นับแต่นั้นมา ก็ได้ทรงอนุเคราะห์สั่งสอนกุลบุตรผู้มีศรัทธาให้เล่าเรียนศึกษาทั้งกลางวันและกลางคืนมิได้ย่อหย่อน ทรงสั่งสอนในข้อวินัยวัตรและสูตรตันตปฏิบัติต่างๆ ให้ถูกต้องตรงตามพระธรรมวินัยเป็นที่อัคจรรย์นัก

ครั้นนั้นกุลบุตรผู้มีศรัทธาเลื่อมใสได้เข้ามาบรรพชาอุปสมบท ประพฤติตามพระองค์มากขึ้นหลายรูป และในปี ๒๓๗๙ นี้เอง ทรงมีพระราชดำริว่าวัดมหาธาตุนั้นไม่เป็นที่สะดวกสบาย จึงเสด็จกลับไปประทับยังวัดราชាណิเวศ ประกาศศาสนาพรหมจรรย์ ให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรผู้มีศรัทธา อนุเคราะห์คฤหัสด์ด้วยธรรมภิกขา ในโอกาสส่วนบุคคล ทรงสั่งพระธรรม ยุติกนิ伽ยให้รุ่งเรืองแพร่หลายขั้น ปี พ.ศ. ๒๓๘๕ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้สร้างพระตำหนักที่ประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร เสร็จแล้วมีพระราชดำรัสสั่งให้จัดขบวนแห่เชิญเสด็จพระภิกขุอนุชา พร้อมด้วยගෙරานුเกระ ๕๐ รูป มาประทับยังวัดบวรนิเวศวิหาร

นับแต่นั้นมา วชิรญาณภิกขุทรงอนุเคราะห์สั่งสอนบริษัท

ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตด้วยธรรมมีกถा แสดงข้อปฏิบัติอันสมควรแก่ธรรมวินัย ทำบวชให้เหล่านี้ให้เจริญยิ่งด้วยศีลากิจคุณ ปรากฏว่าบรรดาภูตบรรพกาณเลื่อมใส ภากันมาบรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระองค์มากขึ้นกว่าเดิม และได้ทรงปฏิสังขรณ์ซ่อนแซมพระอราม พร้อมทั้งก่อสร้างขึ้นอีกหลายอย่าง ตกแต่งให้หมดจดงามยิ่งขึ้น แล้วทูลสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชให้อัญเชิญพระพุทธชินสีห์มาจากมุขด้านทิศตะวันตกประดิษฐานไว้ณ พระอุโบสถ

วชิรญาณภิกขุทรงเอาพระทัยใส่ในการพิทักษ์รักษาโบราณวัตถุ เช่น คราวเสด็จธุดงค์ไปถึงสุโขทัย ทรงพบพระแท่นเมืองคีลาราสันของพ่อขุนรามคำแหงก์โปรดให้อัญเชิญมารักษาไว้ในวัดบวรนิเวศวิหาร ทรงเป็นบุคคลแรกที่อ่านจาเริกคตา เย ธรรมมาฯ อักษรคุณถ์ และทรงวินิจฉัยว่าที่นั่นเป็นจุดแรกที่พระพุทธศาสนาแพร่มาถึง ข้อนี้แสดงถึงความเป็นนักโบราณคดีของพระองค์ (วศิน อินทสาระ, ๒๕๓๐ : ส๙)

ค太子 ‘เย ธรรมมา’ ที่กล่าวถึงนี้ ย่อมาจากค太子เต็มว่า “เย ธรรมมา เหตุบุปภา เทส เหตุ ตถาคโต, เทสบุจ โย โนโรเช จ เอว วาที มหาสมโน แปลว่า ธรรมเหล่านี้ได้เกิดแต่เหตุ พระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และเหตุแห่งความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปรัชตรัสร้อย่างนี้” (พระธรรมปทัช្រอกถานแปล ภาค ๑, ๒๕๗๗ : ๑๑๔) ที่มาของค太子นี้คือ เมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ที่ตำบลอุรุเวลาเสนา尼คิมแคว้นมคอร์แล้ว ได้เสด็จไปยังป่าอิสิปตุกายวัน แขวงเมืองพาราณสี แห่งแคว้น

กาสี เพื่อโปรดนักบวช ๕ รูป หรือที่รู้จักกันในนามปัญจวัคคีย์ ได้แก่ โภณฑัญญา วับปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชี เมื่อนักบวช ๕ รูป ได้พึงปฐมเทศนาซึ่อห้มจักกับปวัตตนสูตร โภณฑัญญาได้ดวงตาเห็นธรรม ปัญจวัคคีย์ขอบวชเป็นพระภิกขุ ทรงประทานอุปสมบทแก่นักบวชทั้งห้ารูปโดยวิธีເອທິກິຂູ อุปสัมปทา ในวันต่อๆมาทรงแสดงอนัตตลักษณสูตร เป็นเหตุให้ภิกขุปัญจวัคคีย์ได้บรรลุรหัตผลเป็นพระอรหันต์

จากนั้นไม่นานพระองค์ได้สาวกเพิ่มขึ้นอีก ๕๕ องค์ รวมเป็น ๖๐ องค์ ทรงส่งพระอรหันตสาวกทั้ง ๖๐ องค์ ไป ประภาศพระศาสนาตามแคว้นต่างๆในชมพุทวีป พระอัสสชีได้ มาที่เมืองราชคฤห์ แคว้นมคอร และได้พบกับอุปติสปริพาชา (ปริพาชา หมายถึง นักบวชนอกพระพุทธศาสนา) อุปติสสะเห็น อาการอันสงบสำรวมของพระอัสสชีก็เกิดความเลื่อมใส เดินตาม ท่านไปห่างๆ เพราะขณะนั้นเป็นเวลาที่ท่านกำลังบิณฑบาตอยู่ ครั้นท่านบิณฑบาตเสร็จ ได้ไปนั่งฉันภายในใต้ต้นไม้แห่งหนึ่ง อุปติสสะจึงถวายน้ำดื่มของตนแก่ท่าน และเรียนถามว่าท่านบวช ในสำนักของผู้ใด โครงการอาจารย์ของท่าน พระอัสสชีเห็นว่า ธรรมดากปริพาชาอยู่มเป็นปฏิบัติที่ต่อพระศาสนาจึงแสดงธรรม โดยสังเขปให้ฟังคือ เ yeast (เป็นการแสดงอริยสัจ ๔ โดย ย่อ) เมื่อพระอัสสชีแสดงธรรมโดยสังเขปจบลง อุปติสสะก็ได้ ดวงตาเห็นธรรม (คือเป็นพระโสดาบัน) และในเวลาต่อมา ก็ได้ ขอบวชในพระพุทธศาสนา (สมัยนั้นเรียกพระพุทธศาสนาว่า ‘พระมหาธรรม’) พร้อมกับสายยชื่อโกลิตะและบริวารอีก ๒๕๐ คน เมื่อบวชแล้ว อุปติสสะได้นามว่าสารีรบุตร ส่วนโกลิตะได้นาม ว่าโมคคัลลานะ ซึ่งพระเอกสารทั้งสององค์นี้ได้รับการแต่งตั้งจาก

พระพุทธองค์ให้เป็นอัครสาวกในเวลาต่อมา

นอกจากทรงเป็นบุคคลแรกที่อ่านຈารึกคตา เย ဓမມາฯ อัคชรคุณถลีแล้ว วชิรญาณภิกขุยังทรงศึกษาสันสกฤตกับพระมหาณที่มาจากอินเดีย ภาษาและตินและภาษาอังกฤษกับบาทหลวงที่เข้ามาเผยแพร่คริสต์ศาสนา ทรงเป็นบุคคลแรกและกษัตริย์พระองค์แรกของเอเชียที่รู้ภาษาอังกฤษจนสามารถตัวสื่อได้ แต่งจดหมายได้ ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ประเทศไทยมากเมื่อขึ้นเสวยราชย์

พระเกี้ยรติคุณที่พระองค์ทรงแตกนาในพระธรรมวินัยนั้นได้แพร่ไปถึงประเทศไทยและลังกา จึงส่งสมณทูตเข้ามาศึกษาข้อปฏิบัติกับพระองค์ที่วัดบวรนิเวศวิหาร เพื่อนำไปเผยแพร่ยังประเทศไทยของตน เป็นเหตุให้นิกายธรรมยุตของพระองค์ได้เจริญรุ่งเรือง และเผยแพร่ไปยังประเทศไทยและลังกาด้วยประการฉะนี้

ปี พ.ศ. ๒๓๘๔ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสรวงคต พระบรมวงศานุวงศ์และมุขมนตรีทั้งหลาย จึงกราบหูลให้ทรงลางนาคมมาครองราชสมบัติ รวมเวลาที่ทรงผนวช ๒๗ พรรษา ขึ้นเสวยราชย์เมื่อพระชนมายุ ๔๗ พรรษา

พระราชกรณียกิจที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา พอสรุปได้ดังนี้

๑. ทรงสร้างวัดธรรมยุต และทรงบูรณะวัดมหานิกาย เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งธรรมยุติกนิกายขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๗๒ ขณะที่พระองค์ดำรงสมณเพศอยู่นั้น คณะสงฆ์เดิมซึ่งมีปริมาณมากกว่าจึงมีชื่อเรียกว่า มหานิกาย สังฆมณฑลไทย จึงมี ๒ นิกายนับแต่บัดนั้นเป็นต้นมา เมื่อทรง

ถ้าสิกข์เสด็จขึ้นครองราชย์แล้ว ทรงสร้างวัดธรรมยุต ๔ วัด คือวัดโสมนัสวิหาร วัดมหาภูษัตราราม วัดปทุมวนาราม (วัดสะปุทุม) และวัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม ส่วนวัดทางมหา尼เกยันนั้น ทรงบูรณะวัดสะแก วัดอรุณราชวราราม ทรงบูรณะพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ พระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี และพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม

สำหรับพระปฐมเจดีย์นั้น ทรงเลื่อมใสตั้งแต่สมัยที่ทรงผนวช เสด็จธุดงค์ไปบังกลัดที่นั่นเสมอ และทรงตั้งปณิธานไว้ว่าจะหาทางบูรณะให้ดี ดังนั้นเมื่อเสวยราชย์แล้ว จึงโปรดให้สร้างพระมหาเจดีย์ครอบองค์เก่าดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน เป็นเจดีย์ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย

๒. ทรงเริ่มประเพณีมาพุชา ก่อนรัชสมัยของพระองค์ มีแต่ประเพณีวิสาขบูชา ซึ่งสืบเนื่องมาแต่ครั้งสมัยสุโขทัย ทรงพิจารณาเห็นว่าวันเพ็ญเดือน ๓ ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ อันถือเป็นหลักสำคัญของพระพุทธศาสนาท่ามกลาโหมหัสสนนิبات อันประกอบด้วยพระอรหันตสาวก ๑,๒๕๐ องค์นั้น มีความสำคัญมากวันหนึ่ง สมควรให้มีการบูชาพิเศษ เช่นเดียวกับวันวิสาขบูชา จึงโปรดให้ทำขึ้นที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๙๔ ทรงกำหนดให้ทางราชการถือเป็นวันสำคัญทางศาสนาวันหนึ่ง

ในที่นี้จะกล่าวถึงโอวาทปาติโมกข์ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่พระอรหันตสาวกจำนวน ๑,๒๕๐ องค์ ในวันเพ็ญเดือน ๓ อันเป็นเดือนที่ ๔ หลังการตรัสรู้ มีทั้งหมด ๓ คาถาครึ่งดังนี้ (พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ ข้อ ๒๔; พระพรหมคุณการณ์

ສັນຕະພາບ ປະເທດລາວ
ສັນຕະພາບ ປະເທດໄທ

ឧនុញ្ញេតិ ប្រមាំ ទោប់ ពីពិភាក្សា

นิพุพานំ ប្រមេ វាទនុពិ ធបុទ្យា

ន គ ប ុ ធ ិ ទ ិ ប ្រ ព ជ ា ព

ສມໂນ ໂຮທີ ປ່ຽນ ວິເໜຍນຸໂຕ

ອນປາວໂທ ອນປາມາໂຕ ປາຕີໂມກເຂົ້າ ຈ ສ່ວໂຮມ

ມຕຕລມລູຕາ ຈ ພຣະສມື ປນຍາ ສຍນາສນໍ້

ອມືຈິຕຸເຕ ຈ ອາໂຍໂຄ ເວັ້ນ ພຸທຮານ ສາສນໍ ၂

แปล : การไม่ทำความชี้ว่าทั้งปวง ๑ การบำเพ็ญ

ความดี ๑ การทำจิตของตนให้ฝ่องใส ๑ นี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

ขันติ คือความอดกลั้น เป็นตอบอย่างยิง พระพุทธเจ้า
ทั้งหลายกล่าวว่า นิพพานเป็นบรรมชรร์ม ผู้ทำร้ายคนอื่น ไม่
ซื้อว่าเป็นบรรพชิต ผู้เบี้ยดเบียนคนอื่น ไม่ซื้อว่าเป็นสมณะ
การไม่กล่าวร้าย ๑ การไม่ทำร้าย ๑ ความสำรวมใน
ปฏิโมกข์ ๑ ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร ๑ ที่นั่ง^๑
นอนอันสังค์ ๑ ความเพียรในอธิชิตร ๑ นี้เป็นคำสอนของ
พระพุทธเจ้าทั้งหลาย

ที่เข้าใจกันโดยทั่วไป และจำกันได้มากก็คือ ความในค่า
แรกที่ว่า “ไม่ทำซ้ำ ทำแต่ความดี ทำจิตใจให้ผ่องใส”

๓. ทรงบำรุงพระพุทธศาสนาลัทธิมหายาน ลัทธิมหายาน
ได้เข้ามาตั้งแต่สมัยสุโขทัย และได้เสื่อมไปจากประเทศไทยเป็น
เวลานาน มีอยู่แต่ในรูปพิธีการ เช่น การทำงาเต็ก เป็นต้น เมื่อ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงผนวชอยู่ได้ทรงสนิทคุ้นเคยกับพระภิกษุญวนบางรูป เมื่อเสวยราชย์แล้วได้ทรงมีมนต์พระญวนมาทำพิธีกางเต๊กในงานพระศพเจ้านายองค์สำคัญก็มี เป็นการพระราชทานเกียรติให้แก่ภิกษุฝ่ายมหายาน

ต่อมาเมื่อพากญวนมาตั้งบ้านเรือนอยู่แควริมคลองผดุงกรุงเกษม ได้สร้างวัดกันขึ้น ทรงพระราชทานนามวัดให้ว่า วัดสมณะนัมบริหาร คือวัดญวนที่ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า วัดญวน สะพานขวางน้ำเงย

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง wang พระองค์เป็นกลางในเรื่องลัทธินิกายแห่งศาสนา เมื่อเสวยราชสมบัติใหม่ๆ คนทั้งหลายพากันคิดว่าพระองค์จะทรงบีบบังคับให้สังฆมณฑลประพฤติอย่างพระธรรมยุตที่ทรงตั้งขึ้น แต่ก็หาเป็นเช่นนั้นไม่ ทรงให้เสรีภาพในการนับถือศาสนา ด้วยทรงพระดำริว่า การถือศาสนาเกิดแต่ความเลื่อมใสครั้นชา ใจจะเลื่อมใสอย่างใดก็สุดแล้วแต่ครั้นชา ไม่ทรงบีบบังคับ และเพื่อแสดงให้เห็นว่าทรงเป็นกลางในราชพิธีหลวงทั้งปวง จึงโปรดให้มนต์พระสงฆ์ทั้งสองนิกายรวมกันเสมอ พระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุตและฝ่ายมหานิกายจึงอยู่ในฐานะเสมอ กันมาตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเตือนสติผู้นับถือศาสนาอื่น มิให้ริชยาพระพุทธศาสนา ดังปรากฏในประกาศพระราชทานส่วนพระราชนกุลในการที่ทรงบริจาค เพชรไหய ประดับพระอุณาโลมพระพุทธรัตนบปฏิมากร ดังปรากฏในพระบรมประกาศรัชกาลที่ ๔ เล่ม ๑ หน้า ๘๒ ความตอนหนึ่งว่า (พระบรมประกาศรัชกาลที่ ๔ เล่ม ๑, ๒๕๗๙ : ๘๒)

...การพระราชนิเวศน์ ทรงพระราชนิเวศน์ ว่า ไม่ขัดขวางเป็นเหตุให้ท่านผู้ใดชื่นเคืองขัดใจเลย พระนครนี้เป็นถิ่นที่ของคนนับถือพระพุทธศาสนามาแต่เดิม ไม่ใช่แผ่นดินของศาสนาอื่น คนที่ถือศาสนาอื่นมาแต่ที่อื่นก็ต้องอยู่ในเมืองนี้ก็ต้องโภตโภตสันดอนอยใจด้วยริษยาแก่พระพุทธศาสนา เพราะบูชาอันนี้ไม่ได้ ด้วยไม่ใช่เมืองของศาสนาตัวเลย ถ้าโภตโภตสักกี้ขอว่าโลกล่วงเกินไป...

นอกจากนี้ยังทรงเตือนมิให้ชาวพุทธกระทำปาณิตาต ในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ดังประกาศการทำของเลี้ยงพระใน การเฉลิมพระชนมพรรษา ความตอนหนึ่งว่า (ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๐๙-๒๕๑๑, ๒๕๐๔ : ๒๕๐-๒๕๑)

...ทรงพระราชนิเวศน์ว่าจะนำสัตว์มีชีวิต คือ สุกร เป็ด ไก่ นก ปลา และอื่นๆให้ตายเป็นอันมาก จะเห็นไปว่าเป็นเวลาเฉลิมพระชนมพรรษา สัตว์ที่มีชีวิตซึ่งต้องตายเป็นอันมากดังนี้ เป็นเวลาทำบุญแล้วจะมาทำบ้าบ เล่าดูไม่ควร เพราะบ้านเมืองนับถือบรมพุทธศาสนา และลักษณะอีกว่าการฆ่าสัตว์เป็นบ้าบ ขอให้ท่านหันหัวไปบ่องบรรดาที่เริ่มการทำบุญในครั้งนี้ คิดยกย้ายทำของเลี้ยงพระสงฆ์ แต่ที่ควร

วาระนกรัมทางพระพุทธศาสนาในรัชกาลนี้ ส่วนใหญ่เป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรรมพระปรมานุชิตชิโนรส พระอโรสลำดับที่ ๒๘ ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (พระนามเดิมคือพระองค์เจ้าชายวากุรี) ประสูติเมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๓๓ ทรงบรรพชาเป็นสามเณร

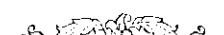
๑๓๒ พุทธศาสนาอยู่ปัจจุบันที่กษัตรา

และศึกษาอยู่สำนักสมเด็จพระวันรัตน์ (แก้ว) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ทรง พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ และอยู่ในสมณเพศตลอดจนพระชนม์ชีพ สื้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๔ เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๙๖ พระชนมายุ ๖๔ พรรษา

งานพระนิพนธ์มี ๑๙ เรื่อง ได้แก่

๑. ลิลิตตะเลงพ่าย ๒. ลิลิตกระบวนการแห่งพระภูนิพยุหยาตราทั้งทางสตัมภารคและชลภารค ๓. กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ ๔. สรรพสิทธิ์คำฉันท์ ๕. สมุทโโนซคำฉันท์ ๖. ฉันท์ดุษฎีสังเวยกล่อมช้างพังและการยึบไม้กล่อมช้างพัง ๗. ตำราฉันท์วรรณพุติและมาตราพุติ ๘. โคลงฉันท์ Jarvis วัดพระเชตุพน ๙. โคลงดังเรื่องการปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน ๑๐. ร่ายทำข่าวญานาค ๑๑. เทคนิคภาษาตี ๑๒. ปฐมสมโพธิกถา ๑๓. เพลงยาวเจ้าพระ ๑๔. จักรทีปนีตำราไหรากษาสตร์ ๑๕. พระราชนพวงศาวดารสังเขป ๑๖. ตำราสร้างพระพุทธรูป ๑๗. คำกฤษฎี และ ๑๘. พระราชนพวงศาวดารกรุงศรีอยุธยา

งานพระนิพนธ์ทั้ง ๑๙ เรื่องนี้ มีได้ทรงพระนิพนธ์ในสมัยรัชกาลที่ ๔ เท่านั้น เพราะทรงดำรงพระชนม์ชีพอยู่ถึง ๔ รัชกาล

๑๕

กำเนิดนิตยสารธรรมจักรชุ

๘๖๔ ๗๖๒๙

รัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระปุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๑ - พ.ศ. ๒๕๕๓)

พระบาทสมเด็จพระปุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระราชนอรสลำดับที่ ๙ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสุตเมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๓๘๖ ทรงได้รับการถวายพระนามว่า สมเด็จเจ้าฟ้าชายจุฑาลงกรณ์ บดินทรเทพมหามกุฏ บุรุษยรัตนราชร่วงศ์ วรุฒพงศ์บริพัตร สิริวัฒนราชกุمار (บรรจิด อินทุจันทร์ยง, ๒๕๒๕ : ๒๘๐) พระราชนารดาคือ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เมื่อพระบาทสมเด็จพระปุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสรวงสัก พระบาทสมเด็จพระปุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวชี้่งขณะนั้นดำรงพระราชนอสิริยศเป็น สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ากรม ขุนพินิตประชานาด เสด็จเสวยราชสมบัติต่อจากพระราชนมี ทรงมีพระราชนิธิบรมราชภักดิ์ ๒ ครั้ง ครั้งแรกกระทำในวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๑ และในวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๑ โปรดเกล้าฯ ให้ประกอบพระราชพิธิบรมราชภักดิ์อีกครั้งหนึ่ง เสด็จดำรงอยู่ในสิริราชสมบัติ

๔๒ ปี นับเป็นรัชกาลที่ยิ่งยืนนานกว่าอดีตพระมหากษัตริย์ แห่งกรุงสยามที่ปรากฏในพงศาวดารแต่ก่อนมาทุกพระองค์ ทรง เป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ของไทย “ได้ทรงทึ้งมรดกอันดีงามไว้ให้ ประชาชนชาวไทยมากมายหลายอย่างจนสุดจะพรรณนา ทรง เป็นที่รุ่มแห่งความรักของประชาชาติภูริจนได้พระนามว่า สม เด็จพระปิยมหาราช และสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง”

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบรรพชา เป็นสามเณรเมื่อพระชนมายุ ๑๑ พรรษา ในปี พ.ศ. ๒๔๐๗ ณ วัดพระครรรค์วนศาสตราจารย์ แล้วเสด็จไปประทับที่วัดบวรนิเวศ วิหาร และเมื่อพระชนมายุ ๒๐ พรรษา ทรงผนวชเป็นพระภิกษุ เมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๑๖ ณ พระอุโบสถวัดพระครรค์ วนศาสตราจารย์ ประทับนั่ง ณ พระที่นั่งพุทธรัตนสถาน ในบริเวณ วัดพระครรค์วนศาสตราจารย์ เป็นเวลา ๑๕ วัน จึงลาพนวช

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระ มหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่ทรงได้รับการศึกษาแบบตะวันตก เพราะขณะนั้นเป็นช่วงเวลาที่ประเทศตะวันตกกำลังล่าอาณา尼คum และแผ่เข้ามาถึงทวีปเอเชีย ด้วยพระปริชาสามารถที่ทรงเป็น อัจฉริยะจึงทรงนำชาติไทยให้รอดพ้นจากการเป็นอาณา尼คum ของ ชาติตะวันตก ขณะที่ประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ลาว เขมร พม่า มาเลเซีย สิงคโปร์ ต่างตกเป็นอาณา尼คum ของประเทศอังกฤษ บ้าง โปรตุเกสบ้าง ออสเตรียบ้าง ฝรั่งเศสบ้าง มีแต่ประเทศ สยามเท่านั้นที่อยู่รอดปลอดภัย แม้จะต้องยอมเสียดินแดนบาง ส่วนไปบ้างเพื่อรักษาความเป็นเอกภาพของชาติไว้

พระราชกรณียกิจหรือพระบรมราโชบายที่ทรงรักษา
เอกสารของชาติไทยไว้ได้คือ การเชื่อมสัมพันธ์ไม่ตรึงกับประเทศ
ต่างๆ โดยเด็ดจประพาสสิงคโปร์และชาวในปี พ.ศ. ๒๔๑๓ อินเดีย
และมาปี พ.ศ. ๒๔๑๔ เสด็จประพาสญี่ปุ่นครั้งแรกปี พ.ศ. ๒๔๑๐
ครั้งที่ ๒ ปี พ.ศ. ๒๔๕๐ เป็นต้น

ก่อนที่จะกล่าวถึงพระราชกรณียกิจที่ทรงมีต่อพระพุทธ
ศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่
๕ แห่งบรมราชวงศ์จักรี จักได้กล่าวถึงผู้ที่มีส่วนสำคัญในการ
ทำให้พระศาสนาในรัชกาลของพระองค์เจริญรุ่งเรือง คือ พระองค์
เจ้าชายมนูษยนาค마นพ พระโอรสลำดับที่ ๕ ในพระบาทสมเด็จ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติเมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ.
๒๔๐๓ พระมารดาคือเจ้าจอมมารดาแพ เมื่อพระชนมายุครบ
๒๐ พรรษา “ได้ทรงผนวชเป็นพระภิกษุและประทับจำพรรษา
ณ วัดบวรนิเวศวิหารตลอดกาลพระชนม์ชีพ สิ้นพระชนม์เมื่อ
วันที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๔ พระบาทสมเด็จพระมหกุฎาจักร
เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนา
สมณศักดิ์ครั้งหลังสุดเป็น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรม
พระยาวชิรญาณวโรรส

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราช
ศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนาอิ่นนัก ก่อนเสด็จประพาสญี่ปุ่น
ทรงมีพระราชปฎิญาณเฉพาะหน้าพระมหาสังฆสมานມ. มีสมเด็จ
พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (ขณะนั้นทรง
ได้รับสถาปนาเฉลิมพระยศเป็นพระเจ้านองยาเชอ กรมหมื่นวชิร
ญาณวโรรส) เป็นองค์ประธาน ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ ใน

พระบรมมหาราชวัง ในวันที่ ๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ ก่อน เสด็จประพาสญูโรปเป็นเวลานานถึง ๙ เดือน ในปี ๒๕๔๐ แสดงให้เห็นถึงน้ำพระทัยอันหนักแน่นมั่นคงเป็นใจศรัทธาในพระบาร พุทธศาสนา และในฐานะที่ทรงเป็นองค์เอกอัครพุทธศาสนาปฏิบัติ ดังจะได้อัญเชิญมาดังต่อไปนี้ (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร ๒๕๔๓ : ๙)

ข้าพเจ้าขอปฏิญาณตนและฯหน้าพระสงฆ์ทราบ
ดุกระหั้งหลาย อันประชุมอยู่ ณ ที่นี่ว่า การที่ข้าพเจ้า
คิดจะไปประเทศยูโรป ณ ครั้งนี้ ด้วยข้าพเจ้ามุ่งต่อความ
ดีแห่งพระราชอาณาจักร และด้วยความหวังว่าจะเป็น
ประโยชน์แก่ตัวข้าพเจ้าด้วย เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าตั้งใจ
จะรักษาตนให้สมควรแก่ที่เป็นเจ้าของประชาชนชาวสยาม
ทั้งปวง จะรักษาเกียรติยศแห่งพระราชอาณาจักรอันเป็น
เอกสารชนครนี้ จนสุดกำลังที่ข้าพเจ้าจะป้องกันได้

และเพื่อจะให้เป็นเครื่องเตือนใจตัวข้าพเจ้า และ
เป็นเครื่องยืนใจแห่งผู้ซึ่งมีความรักใคร่รุ่งนายความดีต่อ
ข้าพเจ้า ปราศจากวิตกกังวลใจด้วยความประพฤติรักษา
ตัวของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจึงขอสماบทานขอทั้งหลายที่
จะกล่าวต่อไปนี้

๑. ข้าพเจ้าจะไม่มีจิตยินดีน้อมไปในศาสนานี้
นอกจากสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระธรรมอัน
พระองค์ได้ตรัสรู้ขอบดีแล้ว กับทั้งพระสงฆ์ทุกใหญ่ อัน
ได้ประพฤติตามคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์นี้นเลยเป็นอันขาด จนตราบกว่าสิ้นชีวิต

๒. การที่ข้าพเจ้าไปครั้งนี้ แม้ว่าจะช้านานเท่าใด ก็ตี ข้าพเจ้าจะไม่ร่วมประเวณีด้วยสตรีใด จนกลับเข้ามาถึงในพระราชอาณาเขต

๓. ถึงแม้ว่าจะไปในประเทศซึ่งเข้าถือกันว่า การให้สุราเมรัยไม่รับเป็นการเสียกิริยาอันดี ถ้าเพื่อบังกัน โรคอันเปลี่ยนอากาศ เป็นเด่น ข้าพเจ้าจะไม่เสพสุราเมรัย ให้มีมาเสียสติ ถ้าแม้แต่มีกายวิกฤตเกินประกติเป็นอันขาด

คำปฏิญาณสมาทานประการนี้ ข้าพเจ้าได้ทำไว้ เนพะหน้าพระองค์ เกรานุเคราะห์อันได้มาประชุมในการ พระราชพิธีครุสัจจปานกาล แห่งผู้สำเร็จราชการแผ่น ดินต่างพระองค์ และที่ปรึกษาของผู้สำเร็จราชการ ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ ในพระบรมมหาราชวัง วันที่ ๒๑ มีนาคม รัตนโกสินทร Kong ๑๔ พระพุทธศาสนาอยุกกาล ๒๕๓๘ พรรษา เป็นวันที่ ๑๐๓๕๔ ในรัชกาลปัจจุบัน

(ลงพระปรมาภิไธยเป็นอักษรขอม)

พระราชปฏิญาณที่ทรงสมาทานข้างต้นนี้ พระราช คณะสงฆ์รับสาธิ แล้วสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิร ญาณวงศ์สถาวยพระพร ทูลรับพระราชปฏิญาณของพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในนามคณะสงฆ์ ดังนี้

ขอถวายพระพร

อาทิตย์ พระวิภาคุสังฆ์ ได้ฟังกระแสรพระราชน คำรัสปราวราภete ที่จะแสดงปะพาราษุโรป และพระราช

ปฏิญานดังนี้ มีใจยินดี คลายความวิตก การที่ทรง
ปฏิญานว่าจะไม่ทรงอุทิศต่อศาสนาก่อนนั้น เป็นความดือญ
ในพระองค์แล้ว การที่จะเสด็จพระราชดำเนินครั้งนี้ ก็ไม่
เป็นข้อขัดขวางต่อพระศาสนา ด้วยพระพุทธเจ้าไม่ได้
ทรงหึงหวงผู้ที่เป็นบริษัทสาวกให้คบกับชนถื่นนอก
ศาสนา และการที่จะเสด็จประพาสอยู่รอบนี้ ถึงว่าจะไม่เป็น
ประโยชน์แก่ศาสนาโดยตรง แต่ศาสนาจะตั้งอยู่ได้ก็ต้อง
อาศัยพระราชอาณาจักร และพระองค์ของสมเด็จ
บรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า เมื่อจะเสด็จเพื่อเป็นคุณ
เป็นประโยชน์แก่พระราชอาณาจักร และทรงปฏิญาน
พระองค์ จะนี้เป็นการชอบแล้ว อตามภาพ พระภิกษุ
สองรับพระราชปฏิญานและขอจงเสด็จพระราชดำเนิน
สะดวกดี พระบรมราชปะสังค์จงสำเร็จเป็นผลบูรณะ
ทุกประการเทอญ

ขอถวายพระพร

นอกจากพระราชปฏิญานที่อัญเชิญมาข้างต้นแล้ว พระ
ราชหัตถเลขาที่ทรงมีถึง เชอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์ ก็แสดงให้เห็น
ถึงน้ำพระทัยอันแน่วแน่ และพระราชศรัทธาที่มั่นคงในพระพุทธ
ศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังความ
ตอนหนึ่ง ซึ่งจะได้อัญเชิญมาดังนี้ (สุทธิพงศ์ ตันตยาพิศาล
สุทธิ, ๒๕๕๒ : ๓๓)

พระราชบิดาของฉันได้ทรงสละเวลาเป็นส่วนใหญ่
ในการศึกษาและคุ้มครองศาสนาของชาติ ส่วนฉันได้ชื่น

ครองราชย์ในขณะอายุยังน้อย จึงไม่มีเวลาที่จะเป็นนักศึกษาอย่างพ่อ ฉันเองมีความสนใจในการศึกษาหนังสือหรือหลักธรรมต่างๆ สนใจที่จะคุ้มครองศาสนาของเรา และต้องการให้มหาชนทั่วไปมีความเข้าใจถูกต้อง

ดูเหมือนว่า ถ้าชาวญี่ปุ่นเชื่อในคำสอนของ
คณฑ์มิชชันนารีว่า ศาสนาของเรางดงามและชั่วทรมาน
คนทั้งหลายก็จะต้องถือว่าพากเราเป็นคนโง่มงายและชั่ว
ทรมานไปด้วย ฉันจึงรู้สึกขอบคุณบรรดาบุคคลเช่นท่าน
เป็นตัวอย่าง ที่สอนชาวญี่ปุ่นให้ความควรแก่คำสอน
ของเรา

รัชสมัยของสมเด็จพระปิยมหาราช กล่าวได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่ชาติไทยเจริญรุ่งเรืองและรุ่งโรจน์ทั้งฝ่ายอาณาจักรและศาสนาจักร (ซึ่งในที่นี้จะได้กล่าวถึงเฉพาะฝ่ายศาสนาจักรเท่านั้น) ทั้งนี้พระองค์ได้คุ้มครองและสนับสนุนการดำเนินการทางศาสนาอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการบูรณะโบราณสถาน หรือการตั้งวัดวาอาราม รวมถึงการสนับสนุนให้ศาสนาพุทธเจ้ามีบทบาทสำคัญในสังคม ทำให้เกิดความสงบเรียบร้อยในประเทศ ซึ่งเป็นผลดีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองในระยะยาว

พระราชกรณียกิจที่ทรงมีต่อพระศาสนา มีดังนี้

๑. โปรดให้ตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลาง
ในการศึกษาปริยัติธรรม ซึ่งในเวลาต่อมาได้เป็นมหาวิทยาลัย
สงฆ์ มหาวิทยาลัยได้ออกนิตยสารธรรมจักษุ เพื่อเผยแพร่
พระพุทธศาสนา ฉบับแรกออกเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๗
และยังคงพิมพ์เผยแพร่อยู่จนถึงปัจจุบัน นับเป็นนิตยสารพระ
พุทธศาสนาที่ยืนยาวที่สุด ซึ่งหากันถึงปัจจุบัน (ปี พ.ศ. ๒๕๕๓)

ก็เป็นเวลา ๑๖๖ ปีแล้ว นอกจากมหาภูมิราชวิทยาลัยซึ่งอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหารแล้ว ยังโปรดให้ตั้งศูนย์กลางการศึกษาภาษาบาลีที่วัดมหาธาตุอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งในปัจจุบันคือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. โปรดให้ทำสังคายนาขาระพระไตรปิฎกอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งของเดิมเป็นอักษรขอม โปรดให้ถ่ายออกเป็นตัวอักษรไทยแล้วโปรดให้พิมพ์เป็นเล่มหนังสือรวม ๑,๐๐๐ จบละ ๓๙ เล่ม เริ่มทำเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ใช้เวลาทำ ๕ ปี สำเร็จเรียนร้อยในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ นับเป็นครั้งแรกของโลกที่พระไตรปิฎกฝ่ายภาษาบาลีได้พิมพ์ครบถ้วนสมบูรณ์เป็นเล่มหนังสือ มีใจกลางในใบลานเหมือนแต่ก่อน จึงเป็นเกียรติยศของชาติไทยเป็นอย่างยิ่ง กิตติศัพท์ที่ประเทศไทยสามารถพิมพ์พระไตรปิฎกนี้ ทำให้ประเทศอื่นๆ ที่นับถือพระพุทธศาสนา ตลอดจนสถาบันการศึกษาในต่างประเทศทั้งในยุโรปและอเมริกา ได้ขอพระราชทานไปเพื่อการศึกษา ก็โปรดพระราชทานให้ตามประสงค์ ในช่วงเวลาดังกล่าวที่ พระพุทธศาสนากำลังแพร่หลายในยุโรป มีกลุ่มนักประชัญญ์ผู้คงแก่เรียนได้สนใจเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ชวนกันถ่ายพระไตรปิฎกออกเป็นอักษรโรมันและแปลเป็นภาษาอังกฤษ บางคัมภีร์ก็โปรดพระราชทานทรัพย์ออกไปช่วยในการพิมพ์ ซึ่งมีผู้ร่วมบริจาคโดยเสด็จพระราชนูรุสลจำนวนมาก

๓. โปรดให้ตราพระราชนูรุส์ติดลักษณะปกรองคณะสังฆ ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๕๔๕) ขึ้น โดยทรงพระราชดำริว่า การปกรองคณะสังฆเป็นส่วนสำคัญทั้งในประโยชน์แห่งพระศาสนา และความเจริญของพระราชนາจักร ถ้าปกรองสังฆมณฑล

เป็นไปตามแบบแผนอันเรียบร้อย พระศาสนานิรนามาสกาว แล้วกันนำประชาชนทั้งหลายให้เลื่อมใสครั้ทชาในพระพุทธศาสนา โนราห์ ประพฤติธรรมสัมมาปฏิบัติร่าเรียนวิชาคุณในสำนักสงฆ์ ยิ่งขึ้นเป็นอันมาก นับเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ ๒ ที่โปรดให้ตราภูมายเกี่ยวกับคณะสงฆ์

๔. โปรดให้สร้างและปฏิสังขรณ์วัดต่างๆ เช่น โปรดให้สร้างวัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามเป็นวัดประจำรัชกาลเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๓ โปรดให้สร้างวัดเบญจมบพิตร ซึ่งมีอุโบสถหินอ่อนอันสวยงามตระการตา วัดเทพศิรินทราราเวศ และวัดนิเวศน์ธรรม ประวัติ สามวัดแรกอยู่ในกรุงเทพมหานคร ส่วนวัดหลังอยู่ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นอกจากนี้ยังโปรดให้บูรณะปฏิสังขรณ์วัดอื่นๆ ทั่วพระราชอาณาจักรนับจำนวนร้อย

๕. โปรดให้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่เจดีย์ภูเขาทอง วัดสระเกศ เนื่องจากมีผู้ชุดพบที่บรรจุอธิฐานเมืองกบลพัสดุในปี พ.ศ. ๒๔๔๑ มีอักษรจารึกบนอกไว้ว่าเป็นพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้า อุปราชอินเดียคือ มาควิส เดอสัน ซึ่งเคยเดินทางมากรุงเทพมหานคร และคุ้นเคยกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้กราบทูลถวายพระบรมธาตุนี้ โปรดให้พระยาโยนราช (ปั้น สุขุม) ออกไปรับพระบรมธาตุ ครั้งนั้นผู้นับถือพระพุทธศาสนาประเทศอื่น เช่น ญี่ปุ่น ลังกา พม่า ต่างแต่งทูตเข้ามาขอพระบรมธาตุ โปรดให้แบ่งพระราชนิพัฒนาไปตามประสงค์ ที่เหลือโปรดให้สร้างเจดีย์ทองสัมฤทธิ์เป็นที่บรรจุประดิษฐานไว้ในคุหาพระสุปนนยอดภูเขาทอง วัดสระเกศ

๑๔๒ พุทธศาสนาอยู่ยิ่งคึกขันตรา

วรรณกรรมทางศาสนาในรัชกาลนี้ ส่วนใหญ่เป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาชีรญาณวโรรส ซึ่งทรงรจนาไว้เป็นแบบเรียนบ้าง เช่น พุทธประวัติเล่ม ๑-๒ เป็นงานค้นคว้าบ้าง ทำให้การศึกษาพระพุทธศาสนาสะดวกขึ้น กว่าแต่ก่อนเป็นอันมาก

၁၄၁

គ្របាហានមីព្រះពុទ្ធសាស្ត្រ

卷之三

บทที่แล้วได้กล่าวถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระปูจจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระทรงได้คุ้มครองบำรุงมีคือ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวงศ์รญาณวโรรส ช่วยในการบำรุงส่งเสริม ในบทนี้จึงได้กล่าวถึงพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาชรญาณวโรรส ซึ่งทรงรงานไว้เป็นจำนวนมาก แต่จะนำมากล่าวเฉพาะเรื่องเดียว คือเรื่องกรรม ๑๒ ซึ่งทรงอธิบายไว้ในหนังสือธรรมวิภาค ปริเจท ที่ ๒ โดยทรงจำแนกรูปออกเป็น ๓ หมวด หมวดละ ๔ กรรม เรียกว่ากรรม ๑๒ ดังนี้ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาชรญาณวโรรส, ๒๕๑๙ : ๙-๒๓)

หมวดที่ ๑ จำแนกตามเวลาที่ให้ผล ได้แก่

๑. ทิฎฐิธรรมเวทนียกรรม กรรมให้ผลในปัจจุบัน คือ
กับนี้

๒. อุปบัชต์เวทนีกรรม กรรมให้ผลในภาพที่จะไปเกิด
คือภาพหน้า

๑๔๔ พุทธศาสนาอยู่ยิ่งคู่องค์กษัตริยา

๓. อปราชริยเวทนียกรรม กรรมให้ผลในภพต่อๆไป
๔. อโศกกรรม กรรมเลิกให้ผล ไม่มีผลอีก

หมวดที่ ๒ จำแนกการให้ผลตามหน้าที่ ได้แก่

๕. ชนกกรรม กรรมแต่งให้เกิด
๖. อุปัตถัมภกรรม กรรมสนับสนุน
๗. อุบปีพกรรม กรรมบีบคั้น
๘. อุปชาตกรรม กรรมตัดรอน

หมวดที่ ๓ จำแนกตามลักษณะความแรงในการให้ผล ได้แก่

๙. ครุกรรม กรรมหนัก
๑๐. พุทธกรรมหรืออาจิณกรรม กรรมทำมากหรือรวมชิ้น

๑๑. อาสันนกรรม กรรมจวนเฉียง หรือกรรมใกล้ตาย
๑๒. กตตกรรม หรือกตตดาวบันกรรม กรรมสักว่าทำ

กรรม ๑๒ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (ดู สุจิตรา อ่อนค้อม, ๒๕๕๒ : ๑๐๑-๑๐๔)

๑. ทิฎฐิธรรมเวทนียกรรม หมายถึง กรรมให้ผลในปัจจุบัน คือพนิช ได้แก่ กรรมดีก็ตาม ชั่วก็ตาม ที่ผู้กระทำทำแล้วจะได้รับผลในชาตินี้ทันตาเห็น เพราะเป็นกรรมแรง แต่ถ้าผู้กระทำการมายั่งเสียก่อนที่กรรมจะให้ผล กรรมนี้จะเป็นอโศกกรรม ท่านเบรียบว่าเหมือนนายพราหนึ่นเนื้อ หยิบลูกศรยิงไปทันที ถ้าถูก เนื้อก็ล้มที่นั่น แต่ถ้าพลาด เนื้อก็รอดไปเลย

๒. อุปบัชธรรมเวทนียกรรม หมายถึง กรรมให้ผลในภพ ที่จะไปเกิด คือพนิชที่ใกล้กับภพปัจจุบัน ได้แก่ กรรมดีก็ตาม

ชั่วกีตام ที่ผู้กระทำทำแล้วจะได้รับผลในภาพหน้าหรือชาตินext
 เพราะเป็นกรรมแรงน้อยกว่ากรรมแรก หากกรรมนี้ไม่มีโอกาส
 ให้ผลในภาพหน้าก็จะกลายเป็นอโหสิกรรม

๓. อปราปริยเวทนียกรรม หมายถึง กรรมให้ผลในภาพ
 ต่อๆไปถัดจากภาพหน้าหรือชาตินext ได้แก่ กรรมดีกีตам ชั่ว
 กีตам ที่ผู้กระทำทำแล้วจะได้รับผลในภาพต่อๆไป เพราะเป็นกรรม
 แรงน้อยกว่าสองกรรมแรก กรรมชนิดนี้จะติดตามผู้กระทำไป
 เรื่อยๆ ได้โอกาสเมื่อใดก็ให้ผลเมื่อนั้น ไม่เป็นอโหสิกรรมตราบ
 เท่าผู้กระทำยังเหียนว่ายอยู่ในวัฏสงสาร จะลื้นสุดก็ต่อเมื่อได้ให้
 ผลหมดแล้ว หรือผู้กระทำการบปรลุพะนิพพาน ท่านเปรียบ
 เมื่อนั้นๆไม่เนือที่ว่างไม่ตามเนือไปตลอดเวลา ตามทันเมื่อได
 ก็กัดเมื่อนั้น

๔. อโหสิกรรม หมายถึง กรรมเลิกให้ผล ไม่มีผลอีก คำว่า
 อโหสิกรรมเป็นคำสามัญ แปลว่า “กรรมได้มีแล้ว” แต่ในที่นี้นำ
 มาใช้ความหมายเฉพาะว่า “มีแต่กรรมเท่านั้น วิบากไม่มี”
 อโหสิกรรมจึงหมายถึง กรรมที่หมดโอกาสให้ผลอย่างหนึ่ง หรือ
 กรรมที่ให้ผลหมดแล้วอย่างหนึ่ง

ทิภูธรรมเวทนียกรรมหากไม่ให้ผลในชาตินี้ ก็จะเปลี่ยน
 เป็นอุบัชชเวทนียกรรม และหากยังไม่ให้ผลอีก ก็จะเปลี่ยนเป็น
 อปราปริยเวทนียกรรม

๕. ชนกรรม หมายถึง กรรมแต่งให้เกิด กรรมที่เป็น
 ตัวนำไปเกิด ถ้าเป็นกรรมดีก็นำไปเกิดในภาพที่ดี (สุคติ) ถ้าเป็น
 กรรมชั่วก็นำไปเกิดในภาพที่ชั่ว (ทุคติ) หน้าที่ของกรรมชนิดนี้
 ก็คือ เมื่อบุคคลตายลง ชนกรรมมีหน้าที่นำบุคคลนั้นไปเกิด

ตามฐานะสมควรแก่กรรมที่เข้าทำ เช่น นำไปเกิดในตรากล้มังคั่ง ร้ายหรือในตรากลายจนขัดสน เป็นต้น เมื่อนำไปเกิดตาม สมควรแก่ฐานะของกรรมที่บุคคลนั้นทำแล้ว ก็เป็นอันหมดหน้าที่ เปรียบเหมือนบิดาผู้ยังบุตรให้เกิดแล้วก็เป็นอันหมดหน้าที่ฉะนั้น

ตัวอย่างเช่น นาย ก เป็นคนชอบบริจาคทานอยู่เป็นประจำ เมื่อนาย ก ตายลง ชนกรรมก็จะนำนาย ก ไปเกิดในตรากล้มังคั่งร้าย อันเป็นผลมาจากการบริจาคทาน ในทางตรงกัน ข้าม นาย ข เป็นคนตระหนึ่เหนี่ยวแน่คับแอบเห็นแก่ตัว ไม่ยอมบริจาคทานหรือช่วยเหลือผู้ใดเลย เมื่อเขายตายลงชนกรรม จะนำเข้าไปเกิดในตรากลที่ยากจนขัดสน เป็นต้น เพราะฉะนั้น การที่จะนำไปเกิดดีหรือชั่ว มิใช่ชนกรรมเป็นผู้ตัดสิน แต่ตัวกรรมนั้นเองเป็นผู้ตัดสิน ชนกรรมเพียงแต่นำไปเกิดตามความ เหมาะสมกับกรรมที่บุคคลกระทำเท่านั้น

๖. อุปัตถัมภกรรม หมายถึง กรรมสนับสนุน กรรมที่ เข้าช่วยสนับสนุนหรือช้ำเติมต่อจากชนกรรม กล่าวคือ เมื่อ ชนกรรมแต่งให้เกิด แล้วอุปัตถัมภกรรมจึงเข้ามาสนับสนุน ส่งเสริม เปรียบเหมือนแม่นมผู้เลี้ยงทารกที่บิดาให้เกิดแล้ว หาก ชนกรรมนำไปเกิดในตรากลที่มั่งคั่งร้าย อุปัตถัมภกรรม ก็จะไปสนับสนุนให้ได้รับความสุข เข้าในลักษณะว่ารุ่งเรืองมา แล้ว มีรุ่งเรืองไปภายหน้า แต่ถ้าชนกรรมแต่งให้เกิดในที่ไม่ดี อุปัตถัมภกรรมก็จะช้ำเติมให้เลวຍิ่งขึ้น เข้าในลักษณะว่ามีดมา แล้ว มีดไปภายหน้า ดังนั้นถ้าชนกรรมดี อุปัตถัมภกรรม ก็ดีด้วย แต่ถ้าชนกรรมไม่ดี อุปัตถัมภกรรมก็พลอยไม่ดีไปด้วย

๗. อุปปีพกกรรม หมายถึง กรรมบีบคั้น หรือกรรมเบี้ยด เมียน คือกรรมที่มาให้ผลบีบคั้น ผลแห่งชนากรรมและอุปัตติ ถัมภกรรมนั้นให้แปรเปลี่ยนทุเลาลงไป บันthonวิบากมิให้เป็นไปได้นาน เช่น ถ้าชนากรรมดี อุปปีพกกรรมก็จะไปบีบคั้นให้เลวลง เข้าลักษณะว่า รุ่งเรืองมาแล้วมีเม็ดไปในภายหน้า แต่ถ้าชนากรรมไม่ดี อุปปีพกกรรมจะเข้าไปกีดกันให้ทุเลาลง เข้าไปในลักษณะว่ามีความแล้วมีรุ่งเรืองไปภายหน้า เมื่ออุปปีพกกรรมไปเบี้ยดเบียนชนากรรม จึงไปเบี้ยดเบียนอุปัตติถัมภกรรมด้วย เพราะอุปัตติถัมภกรรมจะไปตามชนากรรม

ส. อุปนายาตกรรม หมายถึง กรรมตั้ดรอน เป็นกรรม
แรง กรรมฝ่ายตรงข้ามกับชนกกรรมและอุปถัมภกรรมเข้า
ตั้ดรอนการให้ผลกรรม ๒ อย่างนั้นให้ขาดไปเสียที่เดียว เช่น
เกิดในตรากล้มงับคั่งร้ายแต่อายุสั้น เป็นต้น ในทางตรงข้าม
ถ้าชนกกรรมและอุปถัมภกรรมไม่ดี แต่มีอุปนายาตกรรมอยู่
อุปนายาตกรรมก็จะไปตัดรอนผลไม่ดีนั้น เช่น เกิดในตรากลยາก
จนขัดสนได้รับความทุกข์ แต่มีเครษชี้นำข้อไปเป็นบุตรบุญธรรม
ได้รับความสุขสบาย เป็นต้น

๙. ครุกรรม หมายถึง กรรมหนัก เป็นกรรมที่จะให้ผลก่อนกรรมอื่นทุกชนิด ครุกรรมที่เป็นฝ่ายกุศล "ได้แก่" สมាមัติ ๙ ฝ่ายอกุศล "ได้แก่" นิยมิจฉาทิกุจกรรม และอนันตริยกรรม

นิยมใจชาทีปฏิรูปธรรม คือ อกุศลกรรมที่กระทำด้วยความ
เห็นผิด ซึ่งสามารถนำไปสู่นิรยภูมิ (คือนรก) โดยแน่นอน (สมาน
บัญอารักช์, ๒๕๗๖ : ๒๒๓)

อนันตริยกรรม คือ กรรมหนัก กรรมที่เป็นบาปหนักที่สุด

สุด ตัดทางสวรรค์ ตัดทางนิพพาน กรรมที่ให้ผลคือความเดือด
ร้อนไม่เว้นระยะเลย มี ๔ อย่าง ได้แก่

๙.๑ มาตุชาต ฝ่ามารดา

๙.๒ ปิตุชาต ฝ่าบิดา

การฝ่ามารดาบิดาเป็นบาปหนัก เพราะมารดาบิดาเป็น
ผู้มีพระคุณแก่บุตร คือเป็นผู้ให้กำเนิด เป็นผู้เลี้ยงดู เป็นบูรพาจาร్ย
และเป็นพระมหาชนกของบุตร เพราะมีพระมหาวิหารธรรมครับ ๔ อย่าง
ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกษา

๙.๓ อรหันตุชาต ฝ่าพระอรหันต์

การฝ่าพระอรหันต์เป็นบาปหนัก เพราะพระอรหันต์เป็น
ผู้บวชสุทธิ์ ไม่มีเรvgภัยกับผู้ใด เป็นผู้ทรงคุณธรรมสูงสุด และเป็น
เนื้อน้ำบุญของโลก

๙.๔ เลิศทิปปบาท ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนถึงยังพระโลหิต
ให้หักขึ้นไป

๙.๕ สังฆเกาท ทำสังฆให้แตกกัน

อนันตริยกรรม ๕ อย่างนี้ พระเทวทัตเคยทำ ๒ อย่าง
คือ โลหิตปบาท และสังฆเกาท พระเทวทัตคิดปลงพระชนม์พระ
พุทธองค์ เพราะต้องการเป็นใหญ่ในหมู่สังฆ ได้ทำความพยายาม
ในการนี้ถึง ๓ ครั้ง

ครั้งที่ ๑ ได้ส่งนายฉมังชูให้ไปปลงพระชนม์ แต่ไม่สำเร็จ
เพราะบุรุชนั้นเมื่อเห็นพระผู้มีพระภาคก็เกิดความหวาดกลัว
สะทกสะท้าน ยืนตัวแข็งทื่ออยู่ ครั้นพระพุทธองค์ทรงเรียก
เข้าไปใกล้ก็ได้ชบลงที่พระบาทขออุ้งแก่โภช

ครั้งที่ ๒ พระเทวทัตลงมือเอง โดยกลิ้งหินก้อนใหญ่ลง
มาจากภูเขาคิชฌกูฏหมายจะปลงพระชนม์ หินนั้นแตกออก

ສະເງິດກະຮະເດືອນໄປຕ້ອງພຣະບາທທຳໄຫ້ພຣະໂລທິຕ້ອນຂອງຂຶ້ນ

ครั้งที่ ๓ พระเทวทัตสั่งให้ความชี้ช่องปลอยช้างนาพากิรี
ซึ่งกำลังตกมันดูรายไปเพื่อประหารพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์
ทรงแฝermeteataไปสู่ช้างนาพากิรี ทำให้ช้างดูรายนั้นกล้ายเป็นช้าง
เชื่องมหามหาบอยู่ที่พระบาท

การที่พระเทวทัตทำโลหิตุปบาท นับเป็นอนันตริยกรรมครั้งที่ ๑ ในเวลาต่อมา ก็ได้ทำสังฆภพเป็นอนันตริยกรรมครั้งที่ ๒ จึงถูกบรรณีสูบเพราะนาปกรรมนั้น

ส่วนครุกรรมฝ่ายกุศล ซึ่งได้แก่ สมบัติ ๔ นั้น จะส่งผลก่อนกรรมอื่นๆ ทั้งหมด เช่น บุคคลคนหนึ่งทำการรرمชั่วมาตราลดดีชีวิต แต่ภายหลังได้เจริญมานจนบรรลุปฐมภาน เมื่อเข้าตายลงครุกรรมฝ่ายกุศลนี้จะให้ผลก่อนคือ ให้ได้ไปเกิดเป็นพระมหาอยู่ในพระมหาโลก เมื่อหมดผลของกุศลกรรมแล้ว กรรมชั่วจึงจะมาให้ผล ในทำนองเดียวกันถ้าบุคคลคนหนึ่งทำการรرمดีมาตราลดดีชีวิต แต่ภายหลังผ่านมาบิตาวย บุญกุศลทั้งหลายจะช่วยไม่ได้เลย เมื่อเข้าตายจะต้องตกนรกก่อน แล้วจึงจะได้มาเสวยกรรมดี บุคคลที่ทำอนันตริยกรรมจะถูกตัดขาดจากสรรษ์และนิพพาน ถ้าเจริญภานก็ไม่สำเร็จ อย่างสูงจะได้แค่อุปารามาธิ (สามาธิจวนแน่นัวแน) ไม่ถึงขั้นอัปปนาสามาธิ (สามาธิแน่นัวแน) ซึ่งเป็นขั้นภาน

๑๐. พหุกรรม หรือ อาชีวกรรม หมายถึง กรรมที่มาก หรือกรรมซิน ได้แก่ กรรมดีกีตาม ชั่วกีตาม ที่ทำบ่ออยู่ สะสมไว้มากในฝ่ายอุคุล เช่น ไส่นาตรทุกวัน รักษาศีล ๕ ศีล ส เป็นประจำ บำเพ็ญทานสม่าเสมอตั้งแต่สาวจนแก่ ในฝ่ายอุคุล เช่น ผ่าสัตว์ตัดชีวิตเป็นประจำตั้งแต่หนูมจนแก่ ถ้าไม่มี

ครุกรรมอยู่ พหุกรรมจะมาให้ผลก่อนกรรมอื่น

๑๑. อาสันกรรม หมายถึง กรรมจวนเจียน หรือกรรม ใกล้ตาย ได้แก่ กรรมดีก็ตาม ชั่วก็ตาม ที่ทำเมื่อจวนจะตายจับ ใจอยู่ใหม่ๆ ถ้าไม่มีครุกรรมและพหุกรรมอยู่ อาสันกรรม ก็จะให้ผลก่อนกรรมอื่น เช่น กำลังจะตายมีพระมาสวัสดิ์ให้ฟัง ใจ จะจ่ออยู่กับพระ พอดับจิตก็ได้กุศลกรรมนำไปเกิดในสุคติ แต่ ถ้ามีอนันตริยกรรมอกุศลอญู่ อนันตริยกรรมอกุศลนี้จะกล้ายเป็น อาสันกรรมตอนใกล้จะตาย ถึงเคราะห์มิเนต์พระมาสวัสดิ์ไม่ สนใจ จะสนใจแต่อนันตริยกรรมอกุศลที่ตนเคยกระทำนั้น เมื่อ ดับจิตก็จะไปเกิดในนิรยภูมิทันที

๑๒. กตตตากกรรม หรือ กตตตาวาปนกรรม หมายถึง กรรมสักว่าทำ ได้แก่ กรรมดีก็ตาม ชั่วก็ตาม ที่ทำไว้ด้วยเจตนา อันอ่อนหรือมิใช่เจตนาอย่างนั้นโดยตรง แต่ทำไปเพราความ สะเพร่าประมาท หรือความคึกคะนอง กรรมชนิดนี้ให้ผลน้อย ที่สุด กล่าวคือ ถ้าบำบัดกับปาน้อย ถ้าบุญกับบุญน้อย และจะให้ ผลต่อเมื่อมีการอื่นมาให้ผลแล้ว

กรรม ๑๒ นี้ มิได้มามainพระไตรปิฎกโดยตรง สมเด็จ พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาชีรญาณวโรรส ทรงรวบรวมและ มาจัดไว้เป็นหมวดหมู่ เรียกว่า กรรม ๑๒ ทำให้การศึกษาเรื่อง กรรมสะดวกขึ้น เพราะคำสอนของกรรมนี้มีระจัดกระจายอยู่ ตามปิฎกต่างๆ ทำให้ไม่สะดวกในการค้น ต่อเมื่อสมเด็จพระมหา สมณเจ้าฯ ทรงรวบรวมและจัดเข้าเป็นหมวดหมู่แล้ว จึงสะดวก ในการศึกษามากยิ่งขึ้น

วรรณกรรมทางศาสนาในรัชกาลนี้ นอกจากพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระวชิรญาณวโรสแล้ว ยังมีพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงเกล้าฯ เจ้าอยู่หัว ที่จำได้แม่นเล่มหนึ่งคือ พระราชพิธีสิบสองเดือน เพาะเคลื่อนเรียน ในวิชาภาษาไทยสมัยอยุคแห่งอักษรศาสตร์ ชั้นปีที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๓) เป็นหนังสือเล่มหนาเกือบพันหน้า

นอกจากนี้ยังมีพระราชนิพนธ์เป็นคำประพันธ์โคลงสี่สุภาพ แสดงถึงความเป็นอนิจจังของชีวิต อ่านแล้วกินใจและให้แง่คิดแก่ปุถุชนผู้ตั้งอยู่ในความประมาททั้งหลาย ดังจะได้อัญเชิญมาดังนี้

เห็นหน้ากันเมื่อเข้า	สายตาย
สายอยู่สุขสนาย	บ่ายมัว
บ่ายยังรื่นเริงกาย	เย็นดับ ชีพนา
เย็นอยู่หยอดกลูกด้วย	คำมัว ดับสูญฯ

๓๗

เทศนาเสือป่า

๒๕๖๒ ๗ ๗ ๒๐๒๙

รัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมหาม KING GEORGE V (พ.ศ. ๒๔๕๕ - พ.ศ. ๒๕๑๙)

พระบาทสมเด็จพระมหามกุฎาเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระอโรม
ลำดับที่ ๓๒ ในจำนวนพระอโรมพระบรมราชินิดา ๙๖ พระองค์ในพระ
บาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาชนิตรีพระองค์
ที่ ๕ แห่งบรมราชนัดดาจักรี ประสูติเมื่อวันเสาร์ที่ ๑ มกราคม
พ.ศ. ๒๔๘๓ พระราชนารดาคือ สมเด็จพระคริพชรินทร์ พระ
บรมราชนีนาถ พระนามเดิมว่า เจ้าฟ้ามหาชิราฐ เมื่อเจริญ
พระชนมายุได้ ๙ พรรษา สมเด็จพระราชนิตาภิการได้ทรงสถาปนา
เฉลิมพระนามว่า "ไฮชัน" เป็นกรมขุนเทพทวาราวดีให้ทรงมีพระ
เกียรติยศเป็นที่ ๒ รองจากสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้า
มหาวชิรุณหิศ ห้าปีต่อมา สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามหา
ชิราฐ กรมขุนเทพทวาราวดีก็ได้เสด็จไปทรงศึกษาณ ประเทศ
อังกฤษ โดยเรือพระที่นั่งมกุฎราชกุมาร เมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม
พ.ศ. ๒๔๓๖ เรือพระที่นั่งมกุฎราชกุมารได้เดินทางจากประเทศไทย
ไปปะตูเรือของบริษัทนอร์ดดอยท์เซอร์ลอดย์ ซึ่งโอลเดนเบิก

ໄປຢັງເມືອງເນເປີລສ໌ປະເທດອີຕາລີ ປະທັບແຮມອູ່ຮະຍະເວລານຶ່ງ
ຈິງເສດື່ຈາກອີຕາລີໄປຢັງຜົ່ງເສດຖະກິນ ແລະ ໄດ້ເສດື່ຈົກຈະຊຳດຳເນື່ອດີ່ງ
ປະເທດອັກກຸບເມື່ອວັນທີ ១ ພັດຈິກຍານປີເດືອກກັນ

ຂະະທີ່ທຽບສຶກຫາອູ່ ດຣ ປະເທດອັກກຸບນັ້ນ ກີ່ໄດ້ເກີດຄວາມ
ວິປໂຍຄອຍ່າງທີ່ສຸດແກ່ປະເທດຫາຕີແລະປະຊານຫາວິທີ ນັ້ນຄືອ
ສມເຕີຈົກຈະຊຳພະບົມໂອຣສາທີຣາຊ ເຈົ້າພໍາມຫາວິຫຼຸດທີ່ ສຍາມມກູງຮາຊ
ກຸມາຮ ໄດ້ເສດື່ຈົກຈະຊຳພະບົມໂອຣສາທີຣາຊ ເຈົ້າພໍາມຫາວິຫຼຸດທີ່ ສຍາມມກູງຮາຊ
ກຸມາຮ ໄດ້ເສດື່ຈົກຈະຊຳພະບົມໂອຣສາທີຣາຊ ເຈົ້າພໍາມຫາວິຫຼຸດທີ່ ມີວັນທີ ៤ ມກຣາມ
ພ.ສ. ២៥៣៧ ພະບົມວົງຄານຫຼຸງກົງ ແລະ ຂ້າຮາຊກາຮ້າຫຼັ້ນຜູ້ໃຫຍ່ຈຶ່ງໄດ້
ພ້ອມກັນການບັນຍາພະບົມທຸລພະກຸດໆ ແລະ ຂ້າຮາຊກາຮ້າຫຼັ້ນຜູ້ໃຫຍ່ຈຶ່ງໄດ້
ເຈົ້າລຸກຍາເຂົ້າ ເຈົ້າພໍາມຫາວິຫຼຸດທີ່ ສຍາມມກູງຮາຊກຸມາຮ ເພື່ອຮັກຫາໂປຣະນ
ຫຼັດທີ່ພະບົມໂອຣສາທີຣາຊ ສຍາມມກູງຮາຊກຸມາຮ ເພື່ອຮັກຫາໂປຣະນ
ເຈົ້າລຸກຍາປະເທດີ່ ແລະ ເພື່ອປ້ອງກັນຄວາມໄມ່ສົງບີໃນແຜ່ນດິນ ພະ
ນາທສມເຕີຈົກຈະຊຳພະບົມໂອຣສາທີຣາຊ ເຈົ້າພໍາມຫາວິຫຼຸດທີ່ ໂປຣດເກົ້າ
ໂປຣດກະໜ່າຍມີໂທຈົດພະບົມໂອຣສາທີຣາຊ ເພື່ອປ້ອງກັນຄວາມໄມ່ສົງບີໃນແຜ່ນດິນ ເມື່ອ
ວັນທີ ១៧ ມກຣາມ ພ.ສ. ២៥៣៧ ດຣ ພະທິນ໌ອົມວິນທະວິນຈ
ຈັຍ ໃນພະບົມມหารາຊວັງ

ເມື່ອເສີ່ງພະບົມໂອຣສາທີຣາຊ ເຈົ້າພໍາມຫາວິຫຼຸດທີ່ ໄດ້
ໂປຣດໃຫ້ພະຍາເສມອໃຈຣາຊ ເປັນຂ້າຫລວງເຫັນພະກາສສາປານ
ພະເກີຍຕີຍີກ ເຄື່ອງຮາຊອີສຣີຍີກ ສັນຍາບັດ ຕລອດຈົນໜັນສື່ອ
ສຳຄັງຕ່າງໆ ໄປຖາວຍພະເຈົ້ານ້ອງຍາເຂົ້າ ພະອອງຄົ່ງເຈົ້າສວັສດີໂສການ
ເພື່ອຈະໄດ້ຖາວຍແດ່ສມເຕີຈົກຈະຊຳພະບົມໂອຣສາທີຣາຊ ເຈົ້າພໍາມຫາວິຫຼຸດທີ່
ສຍາມມກູງຮາຊກຸມາຮ ທີ່ ຊຶ່ງກຳລັງທຽບສຶກຫາອູ່ ດຣ ປະເທດອັກກຸບ
ຕ່ອງໄປ ພະນາທສມເຕີຈົກຈະຊຳພະບົມໂອຣສາທີຣາຊ ເຈົ້າພໍາມຫາວິຫຼຸດທີ່
ໂກຣເລຂພະບົມທານສມເຕີຈົກຈະຊຳພະບົມໂອຣສາທີຣາຊ ເຈົ້າພໍາມຫາ

วชิราฐ สยามมกุฎราชกุมาร ดังจะได้อัญเชิญมา ความว่า
(ธนาคารทหารไทย จำกัด, ๒๕๒๗ : ๑๙)

วันที่ ๑๗ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๓
ถึงเจ้าพ่อวชิราฐ ลูกผู้เป็นที่รักยิ่ง
เจ้าได้รับตำแหน่ง มกุฎราชกุมาร และรัชทายาทโดย
การประชุมใหญ่ในเวลาหนึ่งแล้ว ด้วยเดชะผลแห่งความ
เลื่อมใสในพระรัตนไตรย และความรักใคร่ของบิดามารดา
ขอให้มีความเจริญ ตั้งมั่นอยู่ในอิสริยยศอันใหญ่นี้ยิ่งยืน
ได้ดำรงรักษาวงศ์ตระกูลกับทั้งพระราชอาณาเขตและบำรุง
ราชภูมิให้อยู่เย็นเป็นสุขสืบไป ขอให้รัชทายาทฯ เป็นผู้ซึ่ง
จะต้องรับภาระอันหนักเพื่อปะรุงชนทั้งหลาย แล้วแอลกฯ
จะเล่าเรียนวิชาการอันสมควรแก่ตำแหน่งนั้น โดยจันกะ
วิริยอันแรงกล้า ให้สำเร็จดังประสงค์ทุกประการ เทอญ

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราฐ สยาม
มกุฎราชกุมาร ทรงใช้เวลาในการศึกษา ณ ประเทศอังกฤษเป็น
เวลานานถึง ๘ ปี หลังจากทรงสำเร็จการศึกษาแล้ว ได้เสด็จ
พระราชดำเนินจากประเทศอังกฤษไปประเทศไทย ณ กรุงปารีส
ประเทศฝรั่งเศส และได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมประเทศไทย
ต่างๆ ในภาคพื้นยุโรปรวมทั้งประเทศอียิปต์ เพื่อเจริญ
สัมพันธไมตรี เสด็จนิวติดถึงประเทศไทยในวันที่ ๒๙ มกราคม พ.ศ.
๒๕๒๗

เมื่อเสด็จกลับมาประเทศไทยยังกรุงเทพมหานครแล้ว ได้
ทรงปฏิบัติพระราชกิจด้วยพระปรีชาสามารถ โดยสมเด็จพระราชน
บิดาได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ทรงรับราชการ

ທຫາຮ ແລະ ໃນປີ ພ.ສ. ໨໔໔໗ ໄດ້ມີພຣະຣາຊຄຣັກທາຖາກຮັງພນວຫຼາມ
ຮາຍປະເປັນເມື່ອວັນທີ ២០ ສິງຫາຄມ ດະ ພຣະອຸບົສຕະວັດພຣະຄຣີ
ຮັກນາສດາຮາມ ໂດຍມີສມເດືອພຣະມາສມາດເຈົ້າ ກຣມພຣະຍາວຊີ່
ຢູ່ພາຍໃນໂຮສ ທຽງເປັນພຣະອຸປ່ອຍໍາຍ ເສດີຈຳປະທັບ ດະ ພຣະຕໍ່ຫັກ
ບັນຫຍາ ວັດບວນນິເວສວິຫາຮ ຄຣັນລາພນວຫຼາວກີ່ໄດ້ທຽງຮັບຮາຊກາຮ
ນລອງເບື້ອງພຣະຍຸຄລບາກສມເດືອພຣະຈຸລຈອມເກົລ້າເຈົ້າອຸ່ຫ້ວສົດີຈ
ສວຣຄຕ ໃນວັນທີ ២៣ ຕຸລາຄມ ພ.ສ. ໨໔໔໗ ສມເດືອພຣະບວມ
ໂອຣສາຊີຣາຊ ເຈົ້າຝ້າມຫາວຊີຣາວຸ່ນ ສຍາມມກູງຮາຊຖຸມາຮ ເສດີຈ
ຂຶ້ນຄຣອງຮາຊສມບັດີຕ່ອງຈາກສມເດືອພຣະຈຸລຈອມເກົລ້າເຈົ້າອຸ່ຫ້ວສົດີຈ
ທີ ៦ ແກ່ງບຣມຮາຊຈັກຮົງກີ່ ເລີມພຣະປຣມາກີ່ໄຮຍເປັນ ພຣະບາກ
ສມເດືອພຣະປຣມທຣມຫາວຊີຣາວຸ່ນ ພຣະມກູງເກົລ້າເຈົ້າອຸ່ຫ້ວ

ກາຮພຣະພິບມຣາຊາກີເຫັກພຣະບາກສມເດືອພຣະມກູງ
ເກົລ້າເຈົ້າອຸ່ຫ້ວ ໄດ້ກະທຳເປັນ ແ ດຣາວ ດຣາວແຮກເປັນພຣະຮາຊ
ພິບມຣາຊາກີເຫັກທີ່ສຳຄັງຄືອ ພຣະຮາຊພິບມຣາຊາກີເຫັກເລີມພຣະຮາຊ
ມັນເທີຍຮ ເມື່ອວັນທີ ១១ ພຸດສຈິກຍານ ພ.ສ. ໨໔໔໗ ດ້ວຍເຫຼຸຜລ
ທີ່ວ່າບ້ານເມື່ອງຍັງອູ່ໃນຮ່ວ່າງຄວາມທຸກ໌ອັນໄຫຼູ່ຫລວງທີ່ພຣະບາກ
ສມເດືອພຣະປີຍມຫາຮາຊ ຜູ້ທຽງພຣະຄຸນອັນປຣະເສົງສູງຕ່ອພສກນິກ
ໜ້າໄທຍ ໄດ້ເສດີຈຸ່ສູ່ສວຣຄາລັຍ

ສ່ວນດຣາວທີ່ສອງເປັນພຣະຮາຊພິບມຣາຊາກີເຫັກສມໂກ່
ແລະເປັນພຣະຮາຊພິບມຣາຊອັນຍຶ່ງໄຫຼູ່ທີ່ສຸດໃນຮັກກາລຂອງພຣະອອງຄົ່ງ ໄດ້
ຈັດຂຶ້ນຮ່ວ່າງວັນທີ ២៨ ພຸດສຈິກຍານ ຄື່ງວັນທີ ១០ ບັນວາຄມ
ພ.ສ. ໨໔໔໔ ມີບຣດາຜູ້ແກນພຣະອອງຄົ່ງພຣະມາກັກສັ່ວົງຂອງປຣະເທັກ
ທີ່ມີສັນພັນຮ່າມຕົກກັບປຣະເທັກໄທຍ ຜົ່ງລ້ວນເປັນພຣະຮາຊວົງກົ່ງພຣະອອງຄົ່ງ

สำคัญ กับทั้งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ซึ่งเป็นตัวแทนของประมุขประเทศต่างๆ ได้เข้ามาร่วมในพระราชพิธีนี้อย่างคับคั่งเป็นประวัติการณ์ อันเป็นผลเนื่องมาจากการที่ได้เคยเสด็จพระราชดำเนินไปทรงศึกษาอยู่ในทวีปยุโรปเป็นเวลานานถึง ๙ ปี กับทั้งการที่ได้เคยเสด็จเจริญพระราชสมัมพันธ์ไมตรีกับบรรดาประเทศต่างๆ นับเป็นสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นจากพระบรมราชปณิธานที่จะทรงนำประเทศไทยเข้าสู่สังคมนานาชาติเพื่อให้เป็นที่ยอมรับนับถือในนานาที่เป็นชาติเก่าแก่ที่มีฐานะลิทธิและศักดิ์ศรีเสมอตัวยนบรรดาอารยประเทศทั้งปวง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระคุณต่อชาติบ้านเมืองเป็นอเนกประการ ตลอดระยะเวลาที่ทรงครองราชสมบัติ ทรงนำวิชาความรู้ที่ได้ทรงศึกษาขณะประทับณประเทศอังกฤษมาใช้ในการบริหารบ้านเมือง เช่น วิชาการทหาร รัฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และอักษรศาสตร์ เป็นต้น ทรงพระปรีชาสามารถในด้านอักษรศาสตร์เป็นพิเศษ ประชาชนจึงได้ทูลเกล้าฯ ถวายพระสมัญญาว่า สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจต่างๆ เพื่อนำบ้านเมืองไปสู่จุดหมายปลายทางดังที่ทรงตั้งพระราชปณิธานไว้ ดังจะเห็นได้จากพระราชหัตถเลขาพระราชทานสมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ เมื่อคราวบรรยายภิเษก ความตอนหนึ่งว่า (ธนาคารทหารไทย จำกัด, ๒๕๒๗ : ๓๓)

ฉันรู้สึกซาบซึ้งอย่างลึกซึ้ง เมื่อได้รับจดหมายส่วนตัวของเชօแสดงความยินดีในวันนี้ ซึ่งเป็นวันสำคัญที่สุดในชีวิตของฉัน เมื่อน้ำพระพุทธรูปตั้งตอกลงเหนือ

គົດມະນະຂອງຈັນ ນໍາຕາຂອງຈັນກີ່ຕກລາມປານດ້ວຍ ເປັນນໍາຕາທີ່ມາຈາກຄວາມຊື່ໃຈແລະຄວາມເຕັກຈິງມັກນັ້ນ ໄນຈໍາເປັນທີ່ຈັນຈະຕ້ອງບອກເນື່ອເພີ່ມເຕີມ ເພຣະເຫອກຮາບຄວາມຄົດຂອງຈັນໄດ້ດີເຖິງກັບຕົວຈັນເອງ .

ແຕ່ໄຫນແຕ່ໄຮມາເຮອມໄດ້ເປັນແຕ່ເພີ່ມນ້ອງຫາຍ ເນື່ອເປັນເພື່ອນແທ້ງໆ ເພຣະຈັນມີເຫຼວຍໝູ່ເຄີຍງ້າງ ຈັນຈຶງເຊື່ອແນ່ວ່າຈັນຈະກັນນໍາຫັກແລະຄວາມລຳບາກອັນມາຈາກພະມໍາມານົງກຸງໄດ້ສ່າຍໜີ່ ແລະຈະທຳກຳໄດ້ຂຶ້ນແກ່ຕົວເອງແລະພຣະຮາງວົງຈີ່ໃນຫັນຕັ້ນກິຈການຕ່າງໆຄົງຈະຕ້ອງເດີນອຍ່າງຫ້າງ ເພຣະມີເຄື່ອງກິດຂາວງອູ່ຫລາຍແໜ່ງທີ່ຈັນຈະຕ້ອງຂຳມາເຮົາອູ່ໃນສັນຍົບລຳບາກ ເພຣະມີຂົນບ່ຽນເນື່ອມໂປຣານ ຄອຍຕ່ອສູ້ຂັດຂາວງການເປັນແປງ ແຕ່ຈັນໄມ້ຄົດຈະຍອມແພ້ ຈັນຍັງຫວັງວ່າຈະມີວິວິດອູ່ໜານພວທີ່ຈະໄດ້ເກີດປະເທດສຍາມໄດ້ເຂົ້າຮ່ວມໃນທຸກໆຫຼາຍຕ່າງໆ ໂດຍໄດ້ຮັບເກີຍຮົດແລະຄວາມເສມອກາຄອຍ່າງຈິງໆ ຕາມຄວາມໝາຍຂອງຄຳນັ້ນທຸກປະກາຣ...

ພຣະບາທສມເດືອນພຣະມານົງກຸງເກົລ້າເຈົ້າອູ່ຫວ່າທຽບຮາບຮອງຮາບສມບັດຕີເປັນເວລາ ១៦ ປີ ເສດືອຈົວຮອດເມື່ອວັນທີ ២៦ ພຸດຍ ຈີກາຍນພ.ຕ. ២៥៦៨ ພຣະຫຼາມາຍ ៥៩ ພຣະຫາ

ພຣະຮາຊກຣົນຍົກຈິທີ່ເກີຍກັບພຣະພຸທ່າສະນາໃນຮັບກາລື້ນ໌ ຕ່າງຈາກຮັບກາລື້ນ໌ ດື່ອ ມີໄດ້ທຽບສ້າງວັດ ດ້ວຍທຽບພິຈາຮາດເກີນວ່າມີວັດອູ່ເປັນຈຳນວນມາກແລ້ວ ແຕ່ທຽບມີພຣະຮາຊນິຍມໃນກາຮົກຂາແລະສ້າງໂຮງເຮັດວຽກ ກະຮັນກີ່ຍັງທຽບນູຽນປົງສັງຂຽດວັດຫລາຍແໜ່ງ ເຊັ່ນ ວັດພຣະເຫຼຸພນໍ ວັດບວຣນິເວສວິຫາຣ ວັດມາຫາຕຸ ແລະ

องค์พระปฐมเจดีย์ โดยทรงขยายบริเวณพระปฐมเจดีย์ให้กว้างขวางขึ้น

ในฐานะที่ทรงเป็นกษัตริย์นักปราชญ์จนได้รับการถวายพระสมัญญาว่า สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ได้ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือไว้หลายประเภท ที่เกี่ยวกับศาสนา ก็เข้าใจง่าย และที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักเห็นจะได้แก่บพพระราชนิพนธ์เรื่อง เทคนาเสือป่า ซึ่งเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ ดังจะได้อัญเชิญความบางตอนมาพอยเป็นสังเขปดังต่อไปนี้

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาสำหรับชาติเรา เราจำเป็นต้องถือด้วยความกตัญญูต่อบิดามารดาและต้นโคตาวงศ์ของเราร...

ศาสนาในสมัยนี้เป็นของที่แยกจากชาติไม่ได้... ถ้าข้าพเจ้าจะขอแก่ท่านทั้งหลายว่า พระพุทธศาสนาเป็นของไทย เรามาชวนกันแนบถือพระพุทธศาสนาเถิด.

ถึงแม้คนเราจะคงถือพระพุทธศาสนาอยู่ ก็ไม่คิวไลซ์น้อยลง ถึงแม้จะแปลงไปเข้ารีตถือศาสนาคริสต์ ก็ไม่คิวไลซ์มากขึ้น ผู้ที่แปลงศาสนา คนเข้าดูถูกยิ่งเสียกว่าผู้ที่แปลงชาติ เพราะเขาย่อมเห็นว่าสิ่งที่นับถือเลื่อมใสกันมาตลอดครั้ง บุญ่่าตาイヤຍตั้งแต่เด็กมาแล้ว เป็นของสำคัญอันหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนนั้นมีความสัตย์ มีความมั่นคงในใจหรือไม่... เพราะเหตุฉะนั้นเป็นความจำเป็นที่เราทั้งหลายผู้เป็นไทยจะต้องมั่นอยู่ในศาสนาพระพุทธ ซึ่งเป็นศาสนาสำหรับชาติเรา...

ຂ້າພເຈົ້າຮູ້ສຶກວ່າ ໄດ້ທໍານັ້າທີ່ສົມຄວຣແກ່ຜູ້ອຸປະຕົມກົງ
ພຣະພຸທທະສາສນາ ເຮັດຕັ້ງໃຈຈະຮັກຊາຄາສນາຂອງເຮົາດ້ວຍຫົວວິດ
ຂ້າພເຈົ້າແລະທ່ານຕັ້ງໃຈອູ້ຢູ່ໃນຂອນນີ້ ແລະຄ້າທ່ານຕັ້ງໃຈຈະຫ່ວຍ
ຂ້າພເຈົ້າໃນກິຈອັນໃຫຍ່ນີ້ແລ້ວ ກີ່ຈະເປັນທີ່ພອໃຈຂ້າພເຈົ້າເປັນ
ອັນອຍ່າງມາກ...

ເມື່ອງເຮົາເກືອບຈະເປັນເມື່ອງເດືອນແລ້ວໃນໂລກ ທີ່ໄດ້
ມີບຸຄຄລກື້ອພຣະພຸທທະສາສນາມາກແລະເປັນເຫຼົາເດືອນກັນ
ເພຣະນະນັ້ນ ເປັນທ່ານທີ່ຂອງເຮົາທັງໝາຍທີ່ຈະຫ່ວຍກັນນຳຮູ່
ຮັກຊາພຣະພຸທທະສາສນາໃຫ້ຄາວວັພນາກາຮອຍ່າງທີ່ເປັນນາ
ແລ້ວໝາຍຫ້າໂຄຕຣອງເຮົາທັງໝາຍ...

ນອກຈາກພຣະຣາຊນິພນົ້ວ່ອງເຫັນເສື່ອປ່າຊື່ງເປັນຮ້ອຍແກ້ວ
ແລ້ວ ພຣະຣາຊນິພນົ້ວ່ອງເປັນຮ້ອຍກອງເຮົາ ເຄື່ອງໝາຍແໜ່ງໄຕຮຽນ
ໃນນິຕຍສາຣຸ ດຸສິຕສມີຕ ຈັບັບພິເສີ່ງ ກີ່ມີຄວາມໄພເຮົາແລະທຳໄຫ້ເກີດ
ຄວາມໝາບຊື່ງໃຈໃນຫາຕີ ຄາສນ໌ ກັບຕຣີໍ່ ຕັ້ງຈະໄດ້ອັນຍື່ງມາຕ່ອ
ໄປນີ້ (ດຸສິຕສມີຕ ຈັບັບພິເສີ່ງ, ແລ້ວ ១ : ៤២)

ຂອງຮ່າງໝາຍ	ຄວາມຄິດເຄື່ອງໝາຍ
ແກ່ງສີທີ່ສາມານົດ	
ຂາວຄືອບຮູ້ສົມກົງ	ໝາຍພຣະໄຕຮັດນີ້
ແລະນະຮມະຄຸ້ມຈິຕີ	
ແດງຄົວໂລທີຕເຮົາໃຫຍ່	ຊື່ງຍອມສລະໄດ້
ເພື່ອຮັກຊາຫາຕີຄາສນາ	
ນໍ້າເຈີນຄືອສີໂສກາ	ອັນຈອນປະເທດ
ນ ໂປຣດເບັນຂອງສ່ວນອອກ	

จัดริ็วเป็นทิวไตรรงค์ จึงเป็นสีธง
 ที่รักแห่งราชอาณาจักรไทย
 ทหารอวตารนำไป ยงยุทธ์วิชัย
 วิชิตกัชเเกียรติสยาม

และพระราชนิพนธ์ร้อยกรอง พระราชาทานแด่ทหารอาสา
 ที่จะเดินทางออกศึกสงคราม พระองค์ได้ทรงพระราชนิพนธ์โคลง
 ปลูกใจพระราชาทาน ซึ่งชาวไทยทุกคนรู้จักในนามของเพลง
 สยามนาฏศิลป์ นั้น ทรงพระราชนิพนธ์เป็นโคลงปลูกใจไว้ ๔
 บท ในที่นี้จะขออัญเชิญมาเฉพะบทแรกซึ่งเกี่ยวข้องกับศาสนา
 ประจำชาติ ทรงพระราชนิพนธ์ไว้เมื่อวันเสาร์ที่ ๒๗ เมษายน
 พ.ศ. ๒๕๖๑ ความว่า (ธนาคารทหารไทย จำกัด, ๒๕๖๑ : ๑๓)

รักราช จงจิตน้อม ก้าดี ท่านนา
 รักชาติ กอบกรรณี แนวไว
 รักศาสนา กอบปรบบัญตรี สุจริต ถ้วนเทอญ
 รักศักดิ์ จงจิตให้ โลกซ่องสรรเสริญ

นอกจากนี้พระราชครั้งที่ชาในพระพุทธศาสนาของพระบาท
 สมเด็จพระมหามงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังโปรดเกล้าฯ ให้ทรงพระราชนิพนธ์เป็นกลอนหากไว้อวย่างไฟเราะเพระพรึ้ง ทั้ง
 ยังทรงแปลเป็นภาษาอังกฤษด้วย บทพระราชนิพนธ์ดังกล่าว
 ทรงใช้ชื่อว่า บทอคำนวยพร ซึ่งได้กล่าวเป็นบทเพลงที่ไฟเราะ
 ใช้ประกอบท่ารำอวยพรมาจนปัจจุบัน พระราชนิพนธ์นี้บทอคำนวย
 พรนี้ เป็นที่รู้จักของคนไทยมาจนปัจจุบัน ดังจะอัญเชิญมาเฉพะ
 ที่เป็นภาษาไทยดังนี้ (ธนาคารทหารไทย จำกัด, ๒๕๖๑ : ๒๓๐)

ພຸຖນານຸກາພນຳພລ	ເກີດສຽບພມງຄລນ້ອຍໃຫຍ່
ເທວາອາຮັກຫົວໄປ	ຂອໃຫເປັນສຸຂສວັດຕີ
ນຮຣມານຸກາພນຳພລ	ເກີດສຽບພມງຄລເນລິມຄຣີ
ເທັພໜ່ວຍຮັກໝາປຣນີ	ໃຫສຸຂສວັດຕີທົ່ວກັນ
ສັງໝານຸກາພນຳພລ	ເກີດສຽບພມງຄລແມ່ນມັນ
ເທເວະຄຸ້ມຄຣອງປ້ອງກັນ	ສຸຂສວັດຕີສັນຕິ່ງທົ່ວໄປ

ຢັ້ງມີພຣະຣາຊນິພນີ້ທີ່ເກີຍກັບຫຣະມະອຶກຫລາຍເຮື່ອງທີ່ຫຣ
ພຣະຣາຊນິພນີ້ເປັນຮ້ອຍກຣອງ ເຊັ່ນທສພິຫຣາຊຫຣມ ແບ່ງຈານຮີ
ຫຣມ ເປັນຕົ້ນ ແສດງໃຫ້ເຫັນຄົງພຣະປຣີ່ສາມາຮຣດໃນທາງອັກໝາ
ຄາສຕົກຂອງສມເດົຈພຣະມາຫີ່ຮາຊເຈົ້າ ກັ້ຊຕຣີ່ນັກປຣາຊສູ່ຂອງປວງ
ໜ້າຫຍ່າໄຫຍ ຜູ້ໄຟພຣະທັບແລ້ວພຣະສະກັບຮາມັນໃນຄາສນາປະຈຳ
ໜ້າຕີ ແມ່ຈະທຽບປະທັບໃນຕ່າງແດນທີ່ມີຜູ້ນັບຄືອຄາສນາອື່ນເປັນເວລາ
ຮ່ວມ ១០ ປີ ທາກສິ່ງແວດລ້ອມນັ້ນກີ່ມີໄດ້ກຳໃຫ້ພຣະທັບຄລອນແຄລນ
ໃນພຣະຄາສນາທີ່ຫຣນັບຄືອມາແຕ່ຄຣັງບຸຮພມຫາກໜ້າຫຣາຊເຈົ້າ ຍິງ
ໄປກວ່ານັ້ນ ຍັງທຽບຕີເຫັນຜູ້ທີ່ເປົ່າຍືນຄາສນາອຶກດ້ວຍ ຕັ້ງພຣະຣາຊ
ນິພນີ້ເຮື່ອງເທັນາເສື່ອປໍາ ທີ່ໄດ້ອັນເຊີງຄວາມບາງຕອນມາຂ້າງຕົ້ນ

१८

หลักสูตรนักธรรมและธรรมศึกษา

• 57 •

รัชกาลที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระปรมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๕๖๙ – พ.ศ. ๒๕๗๗)

พระบาทสมเด็จพระปกาเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระมหากษัตริย์ลำดับที่ ๗ แห่งราชวงศ์จักรี ทรงเป็นพระราชนอรสลำดับที่ ๔๕ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และลำดับที่ ๑๕ ในสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ประสูติเมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ และในปี พ.ศ. ๒๔๔๘ สมเด็จพระราชนบิดาทรงสถาปนาเป็น สมเด็จเจ้าฟ้ากรมขุนສุกโขทัย ธรรมราชา มีพระนามตามจารึกในพระสุพวรรณบัญญาว่า (บรรเจิดอินทุจันทร์ยง, ๒๔๔๘ : ๕๖๒)

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิ์
เดช ชเนครมหาราชาธิราช จุฬาลงกรณ์นาถวโรรส อุดม
ยศอุกฤษฎ์ศักดิ์ อุภัยปักษนาวิน อสมภินชาติพิสุทธิ์ มหา
มกุฎราชพงศ์บริพัตร บรมขัตติยมหารัชฎาภิสิฐุจนพรรโซ
ทัย มงคลสมัยสมการ สถาวรรณรัตนริยกุล อุดมยราชาทุกมาร
กรรมชนสูงทัยธรรมราชามุสิกนาม ทรงศักดินา ๕๐,๐๐๐

ตามพระราชกำหนดอย่างสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้า
ต่างกัม ในพระบรมราชูปถัมภ์สูงศักดิ์

จงเจริญพระชนมายุ พรรษ สุข พล ปฏิภาณ
คุณสารสม สรรพสิริสวัสดิ์พิพัฒมงคล วินุโลยคุภผล សกล
เกียรติยศ มโพธาร ทุกประการ

พระบาทสมเด็จพระปรมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้รับการศึกษา
ในต่างประเทศ เช่นเดียวกับพระราชโอรสพระองค์อื่นๆ ในสมเด็จ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าวคือ ได้เสด็จไปทรงศึกษาใน
โรงเรียนมัธยมอีตัน (Eton) และโรงเรียนนายร้อยที่วูลวิช ประเทศไทย
อังกฤษ เสด็จกลับมารับราชการในรัชกาลที่ ๖ ต่อมาเมื่อพระหฤทัย
ประสงค์จะทรงศึกษาวิชาทางทหารขึ้นสูงขึ้นไป เพื่อจะได้รับราชการ
สนองพระเดชพระคุณให้เป็นประโยชน์ยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน พระ
บาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระราชนิพัทธ์
ทรงศึกษาในโรงเรียนฝ่ายเสนาธิการ ณ กรุงปารีสจนสำเร็จการ
ศึกษา เมื่อเสด็จกลับประเทศไทย ได้โปรดฯ ให้เสด็จมาทางประเทศไทย
สหราชอาณาจักร อังกฤษ แล้วได้ทรงศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด
เพิ่มเติมด้วย ครั้นเสด็จกลับมาถึงประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทรงดำรง
ตำแหน่งปลัดกรมเสนาธิการ ทหารบก เลื่อนพระยศขึ้นเป็นนาย
พันเอก และต่อมาได้ทรงรับตำแหน่งเลื่อนขึ้นเป็นผู้บัญชาการ
กองพลทหารบกที่ ๒ และเป็นผู้บังคับการพิเศษกรมทหารปืน
ใหญ่ที่ ๒ ได้ทรงปฏิบัติราชการมาโดยความสามารถ

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมหานภูมิเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบรม
เชษฐาธิราชเสด็จสวรรคต เมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๗
พระบาทสมเด็จพระปูกเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงเสด็จขึ้นเสวยราชย์ เป็น
รัชกาลที่ ๗ แห่งบรมราชจักรีวงศ์

ในวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๗๕ ได้มีมติจะก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองเข้ายึดอำนาจของพระราชนครินทร์ ธรรมนูญ ทรงพระราชนัตราชสัตตนาคนະก່າຍ ความว่า (บรรจุตอ อนุทัจันทร์ยัง, ๒๕๗๕ : ๕๖๗)

ข้าพเจ้าเห็นแต่ความเรียบร้อยของอาณาประเทศ
ราชภูมิ ไม่อยากให้เสียเลือดเนื้อ กับทั้งเพื่อจัดการโดย
ละเอียดระมัดระวัง ไม่เข้าซื่อได้ว่าจะจากเสียหายแก่บ้านเมือง
และความจริงข้าพเจ้าก็ได้คิดอยู่แล้วที่จะเปลี่ยนแปลง
ทำหนองนี้คือ มีพระเจ้าแผ่นดินปกครองตามรัฐธรรมนูญ
จังยอมรับที่จะช่วยเป็นตัวเชิด เพื่อคุ้มครองการตั้งรัฐบาล
ให้เป็นรูปตามวิธีเปลี่ยนแปลงตั้งพระธรรมนูญโดยสะดวก
 เพราะถ้าข้าพเจ้าจะไม่ยอมรับเป็นตัวเชิด นานาประเทศ
 จะไม่ยอมรับรัฐบาลนี้ ซึ่งจะเป็นความลำบากยิ่งขึ้นหลาย
 ประการ

จากพระราชดำรัสข้างต้น จึงได้ทรงพระราชนาน
รัชธรรมนุญเมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๗๕

ก่อนหน้าที่คณาก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองจะเข้ายึดอำนาจ พระบาทสมเด็จพระปกาเกล้าเจ้าอยุธัยหัวในฐานะที่ทรงได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ ทรงมีพระราชดำริที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครอง เพื่อให้ทันสมัยทัดเทียมกับอารยประเทศอยู่แล้ว ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า (ส.ศิริรักษ์, ๒๕๑๗ : ๔๑)

ฉันรู้สึกดีว่า เวลา呢ี่ถึงเวลาแล้วที่จะต้องคิดแก้ไข ระบบการหลายอย่าง... ส่วนที่ว่าถ้าอะไรไม่ดีมักจะติด และโทษพระองค์สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินพระองค์เดียวันนี้ เป็นของธรรมชาติ ไม่แปลกอะไร การสิงห์อยู่มเป็นอยู่เสมอ พระเจ้าแผ่นดินจะต้องทรงรับ ถูกชัดทุกอย่าง แม้ดินฟ้า อากาศวิปริต ไม่ต้องตามถูกากลังถูกชัด เป็นของธรรมชาติที่จะต้องรับความชัดทอดเหล่านั้นด้วยขันติ ถ้าหากการที่ฉันได้คำริจัดขึ้นได้ผลดีแม้จะไม่มีใครชม หรือ หลงชุมว่าเป็นความดีของคนอื่น ก็หาโภณสไม่ด้วยเมื่อ ทราบอยู่แก่ตนแล้ว ว่าสิงห์ที่ได้จัดไปนั้นเป็นผลดี ก็เป็น ร่างวัลเพียงพอแล้ว

จากพระราชดำรัสเชิงพ้อที่อัญเชิญมาข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่า การเป็นพระเจ้าแผ่นดินจักต้องทรงดำรงในขันติธรรม อย่างยิ่งยวด ขณะเดียวกันก็เป็นที่ประจักษ์ว่าการดำรงอยู่ใน ตำแหน่งสูงสุดของประเทศไทยนั้นใช่ว่าจะเสวยแต่ความสุขสบายเสมอ ไป ด้วยต้องทรงคอยสอดส่องดูแลทุกข์สุขของอาณาประชาราชภูร อยู่ตลอดเวลา เพราะหากเกิดเหตุเกทภัยอันใดขึ้น ประชาชนก็มัก จะโทษว่าเป็นความผิดของพระมหากษัตริย์ดังที่ทรงพระราชดำรัส ข้างต้น

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้เสด็จไปประทับ ณ ประเทศไทย อังกฤษ ระหว่างที่ประทับอยู่ทรงแจ้งมายังคณะรัฐบาลว่าทรงสละ ราชสมบัติในวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ เนื่องจากคณะผู้ ก่อการเปลี่ยนแปลงมีได้ให้เสรีภาพในการเมืองอย่างแท้จริง และ ไม่ฟังความคิดเห็นของราชภูร มีการเล่นพรรคเล่นพากโดยเลือก เฉพาะพวงของตนเป็นสมาชิกสภาพแทนราชภูร ทั้งมิได้คำนึง

ถึงความรอบรู้และความชำนาญของบุคคลที่จะมาดำเนินการ
ปกครองประเทศ ดังมีพระราชหัตถเลขาถึงคณะผู้ก่อการ ความ
ตอนหนึ่งว่า (บรรจิด อินทุจันทร์ยง, ๒๕๒๕ : ๕๗๐)

ข้าพเจ้ามีความเสียใจเป็นอย่างยิ่งที่ไม่สามารถ
จะยังประโภชน์แก่ประชาชนและประเทศชาติของข้าพเจ้า
ต่อไปได้ตามความตั้งใจและความหวัง ซึ่งรับสืบทอกันมา
ตั้งแต่บรรพบุรุษ ยังได้แต่ตั้งสัตย์อธิษฐานขอให้ประเทศ
สยามจะได้ประสบความเจริญ และขอประชาชนชาวสยาม
จะได้มีความสุขสบายน

(พระปรมาภิไธย)

วันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๗๗
เวลา ๑๓ นาฬิกา ๔๕ นาที

พระบาทสมเด็จพระปรมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตเมื่อ
วันที่ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๘๔ ที่พระตำหนัก ทำ牢 เวอจิเนียร์
วอเตอร์ ใกล้กรุง nondon ประเทศอังกฤษ พระชนมายุ ๔๙
พรรษา

แม้พระบาทสมเด็จพระปรมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะครองราชย์ไม่
ถึง ๙ ปีเต็ม แต่ก็ทรงมีคุณูปการต่อพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก
ดังพระบรมราโชวาท ความตอนหนึ่งว่า (พระราชนำรักษ์ ๒๕๒๗ : ๓๖)
เห็นีอและมဏฑลพายัพ พุทธศักราช ๒๕๖๙, ๒๕๗๗ : ๓๖)

...แต่บ้านเมืองใน lanan นำถึงกาลวิบัติ พระพุทธ
ศาสนา ก็ เศร้า หมองจนสังฆมဏฑลเสื่อมทราม ระยะร้าย
มาก ช้านาน... มากนถึงรัชกาลสมเด็จพระบรมพาราชา พระ

บรรษัณกนาถของเรา จึงได้เริ่มทรงจัดการพื้นพระพุทธศาสนาในมตุลนี้ขึ้นมา โดยทรงพระราชดำริจะให้พุทธจักรและอาณาจักรเจริญรุ่งเรืองสมกับสมัย เป็นต้น ว่าในการสั่งสอนประชาชนทั้งหลาย ให้รู้บาลเอเป็นธุระสั่งสอนส่วนคดีโลก ให้พระสงฆ์รับภาระสั่งสอนส่วนคดีธรรม เป็นอุปภาระแก่กันดังนี้ สมเด็จพระบรมราชูปถัมภราชของเราระ ๕ ก็ได้โปรดให้จัดการสืบมาโดยทางนั้น

นอกจากนี้ยังมีพระราชประภาว่า (วิน อินทสาระ, ๒๕๓๙ : ๒๗)

สำหรับพระพุทธศาสนานั้น ข้าพเจ้ามีความเห็นว่า สิ่งที่เราควรจะสอนให้เข้าใจและให้เชื่อมั่นเสียดังแต่ต้นที่เดียว คือสิ่งที่เป็นหลักสำคัญของพระพุทธศาสนา นั่นคือวัชภูสังสารการเวียนว่ายตายเกิดและกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นหลักสำคัญของพระพุทธศาสนา เพราะหนทางปฏิบัติของพระพุทธศาสนา ก็เพื่อให้พ้นจากวัชภูสังสาร อันเป็นความทุกข์ แต่สิ่งที่ดีประเสริฐยิ่งนั้น คือความเชื่อในกรรม แต่จะสอนแต่เรื่องกรรมอย่างเดียว ไม่สอนเรื่องวัชภูสังสารด้วยก็ไม่สมบูรณ์

ความเชื่อในเรื่องกรรม ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นของประเสริฐยิ่ง ควรเพาะให้มีขึ้นในใจของคนทุกคนและถ้าคนทึ่งโลกเชื่อมั่นในกรรมแล้ว มนุษย์ในโลกจะได้รับความสุขใจขึ้นมาก เป็นสิ่งที่ทำให้คนขวนขวยทำแต่กรรมดีโดยหวังผลที่ดี เรื่องวัชภูสังสารและกรรมนี้เป็น

^๕ คือพระบาทสมเด็จพระบรมကุณ喻กล่าวเจ้าอยู่หัว

ของต้องมีความเชื่อ เพราะเป็นของที่น่าเชื่อกว่าความเชื่อ
อีกหลายอย่าง

ข้าพเจ้าเชื่อแน่ว่าถ้าคนเราเชื่อกรรมจริง ๆ แล้ว
ควรจะได้รับความสุขใจไม่น้อย โดยที่ไม่ทำให้รู้สึกห้อ侗อย
อย่างไร ข้าพเจ้าเห็นว่าเราควรพยายามสอนเด็กให้เข้า
ใจและให้เชื่อมั่นในธรรมเสียแต่ต้นที่เดียว ยิ่งให้เชื่อได้
มากเท่าไรยิ่งดี ควรให้ฝังเป็นนิสัยที่เดียว

จากพระราชประวัติอัญเชิญมาข้างตันนี้ แสดงให้เห็น
ว่าพระบาทสมเด็จพระปกาเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นชาวพุทธที่เข้า
ใจสอนของพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง ทรงเลิศเห็นความ
สำคัญของการปลูกฝังความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับเรื่องกรรม
สังสารวัฏ เพราะหากมนุษย์เราไม่เชื่อในกฎแห่งกรรมที่ว่า ทำดี
ได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว แล้วสังคมก็จะมีแต่ความเบียดเบียน เอารัด
เอาเปรียบทำลายล้างผลลัพธ์ชีวิตและทรัพย์สินกัน อันเป็นเหตุให้
เกิดความระส่ำระสายเดือดร้อนไปทั่วทุกแห่งหน ยิ่งในสังคม
ปัจจุบันซึ่งได้เชื่อว่ายุคโลกาภิวัตน์แล้ว ดูเหมือนว่าความเชื่อ
เรื่องกรรมและสังสารวัฏจะถูกมองข้ามโดยสิ้นเชิง เพราะคนส่วน
ใหญ่ยังมองไปที่ผลประโยชน์ในทางวัตถุและความสุขเฉพาะหน้า
ที่พากขาจะพึงเสาะแสวงแต่ชั่วคราว ขาดความคิดเห็น
หมกมุนอยู่กับยาเสพติด โดยเฉพาะยาม้าที่ถูกเปลี่ยนชื่อเป็นยา
บ้าตามระดับความแรงของอาการที่เกิดขึ้นหลังจากเสพเข้าไปแล้ว
ผลของการเสพยาเสพติดทำให้มนุษย์ขาดสติสัมปชัญญะ พ่อแม่
ขึ้นลูกสาว ลูกชายขึ้นแม่ของตัวเอง หรือการลักขโมยช่วงชิง

วิ่งราว เพื่อจะนำเงินไปซื้อหยาเสพติดมาเสพเสวย มีประกายตามข่าวหนังสือพิมพ์และข่าวทางโทรทัศน์อยู่เนื่องๆ ว่าครูอาจารย์นำยาบ้าไปขายให้นักเรียน เจ้าหน้าที่ตำรวจรับจ้างขายยาบ้า และนายตำรวจดับนายพลเป็นผู้ผลิตยาเสพติดออกจำหน่าย การกระทำ Lewinsky ต่างๆเหล่านี้ ก็ได้ เพราะเหตุจากคนไม่เชื่อถูกแห่งกรรม คิดว่ากรรมดีกรรมชั่วไม่มีผล ไม่มีวิบาก แต่เขากลับนี้ก็หนีไม่พ้นจากเรื่องที่ทำกรรมที่ก่อไปได้เลย

คำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นสัจธรรม คือเป็นความจริงที่ท้าทายต่อการพิสูจน์ เป็นความจริงที่ไม่ขึ้นกับกาลเวลา กฎแห่งกรรมมีจริง และผลของกรรมดีกรรมชั่วมีอยู่จริง ดังที่พระพุทธองค์ตรัสเปรียญเทียนไว้ว่า คนที่ทำความชั่วย่อมเห็นความชั่วเป็นความดี ทราบได้ที่กรรมชั่วยังไม่เหลือผลอกมา แต่เมื่อได้กรรมชั่วที่เข้าทำเหลือผลอกมาให้เก็บเกี่ยว เมื่อนั้นเขาก็จะรู้แจ้งชัดเจนว่ากรรมชั่วมีผลชั่วจริง

คงยังไม่สายเกินไปที่มนุษย์เราจะหันมาให้ความสนใจในเรื่องนี้กันอย่างจริงจังเสียที ก่อนที่สังคมยุคโลกร่วมกันจะถูกเป็นยุคโลกร่วมติดไปในอนาคตอันใกล้ล้วน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริต่อพระศาสนา เช่นเดียวกับพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงรับราชการในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงลาราชการออกกฎหมายเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๐ ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม แล้วเสด็จไปประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ในสำนักของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรรมพระยาชิรัญญาณวโรรส เป็นเวลา ๑ พรรษา

พระราชกรณียกิจที่สำคัญเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาคือทรงให้พิมพ์พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ (ฉบับของประเทศไทย) ขึ้น ทรงบริจาคพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวน ๒ แสนบาทในการพิมพ์ นอกจากนี้ทรงประกาศให้ประชาชนชาวไทยร่วมบริจาคเพื่อสร้างบุญกุศลร่วมกัน ได้เงินจากการบริจาคอีก ๖ แสนบาท รวมเป็น ๙ แสนบาท พระไตรปิฎกฉบับนี้ทำเป็น ๔๕ เล่ม (เพื่อให้ได้เท่ากับจำนวนปีท่องคัมภีร์สมเด็จพระผู้มีพระภาคทรงประกาศพระศาสนา ก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพาน) และมีตราช้างเป็นเครื่องหมายอยู่หน้าปกทุกเล่ม เป็นฉบับที่ทำได้เรียบร้อยดีกว่าทุกฉบับที่ผ่านมา ทรงอาราธนาพระวรวงศ์เชื้อ กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานในการสอบชำราษะ นอกจากนี้ยังทรงส่งเสริมให้ชาวไทยสนใจในพระพุทธศาสนา และค้นคว้าเรียนเรื่องข้อความเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา ทรงตั้งโรงเรียนการประมวลบทความวิชาชีวะ ประจำปี ๑๘๗๑ กระทรวงธรรมการได้เพิ่มหลักสูตรจริยศึกษาขึ้นในโรงเรียน ให้นักเรียนได้เรียนรู้พระพุทธศาสนาตามวัยของตน ทำให้เยาวชนได้เรียนรู้พระพุทธศาสนาอย่างมีระบบ และสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ต่อมาในปี พ.ศ. ๑๘๗๒ ทางคณะกรรมการได้เปิดโอกาสให้คุณหัสดิ์หั้งชาญและหญิงผู้สมมติใจศึกษาร้อมได้เข้าสอบเข่นเดียว กับพระภิกษุสามเณร โดยเรียกชื่อว่าธรรมศึกษา มี ๓ ชั้น คือ ตรี โท เอก ส่วนหลักสูตรของพระภิกษุสามเณรนั้นเรียกว่า นักธรรม หลักสูตรธรรมศึกษาได้มีสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

๑๙

๒๕๖๔ ๗ ตุลาคม

การแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทย

รัชกาลที่ ๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล (พ.ศ. ๒๔๘๗ - พ.ศ. ๒๕๔๙)

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกาเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ทรงஸະราชสมบัติเมื่อวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ ขณะที่ทรงประทับอยู่ณ ประเทศไทยอังกฤษนั้น ฝ่ายรัฐบาลของพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ได้นำพระราชหัตถเลขาສະราชสมบัติเสนอสภากຸ້ແທນราชກູර และສภารັບຖານ ด้วยความโถมນั้น ในโอกาสนั้นเจ้าพระยาวรพงษ์พิพัฒน์รัฐมนตรี ว่าการกระทรวง นำรายพระนามพระราชนครซึ่งสมควรจะเป็นผู้สืบราชสันตติวงศ์ขึ้นเสนอสภากຸ້ແທນราชກູර เพื่อขอรับความเห็นชอบตามรัฐธรรมนูญ ในที่สุดสภากຸ້ແທນราชກູรได้ลงมติเห็นชอบให้สถาปนาพระราชนครซึ่งเป็นพระองค์เจ้าอานันทมหิดล พระราชนัดดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสืบสันตติวงศ์ต่อไป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอันนั้นทรงมีพระราชโองการในสมเด็จพระมหาวชิรญาณวงศ์ อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ประสูติเมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๔ เมื่อทรงได้รับการสถาปนาเป็นพระมหาภัตtriย์ลำดับที่ ๘ แห่งบรมราชจักรีวงศ์ ทรงมีพระชนมายุเพียง ๙ พรรษาเท่านั้น เนื่องจากยังไม่ทรงบรรลุนิติภาวะ จึงจำเป็นต้องมีคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ รัฐบาลของพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ได้กราบถูลเชิญสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรา努วัตติวงศ์ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ แต่พระองค์ทรงตอบปฏิเสธ โดยอ้างว่าทรงพระราภพ มีพระชนมชาติ ๗ ปี รัฐบาลจึงเสนอพระนามและนามต่อไปนี้ เป็นคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ต่อสภากองราษฎร ซึ่งได้รับความเห็นชอบด้วยคือ

๑. พันเอก พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นอนุวัตชาตุรนต์ อดีตรักษองครักษ์ประจำรัชกาลที่ ๗

๒. นางสาวตรี พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์พิพาภา อดีตรักษ์เลขานุการในรัชกาลที่ ๗

๓. มหาอัมมาตย์นายก เจ้าพระยาเมธี (ปั้น สุขุม) อดีตเสนานดีกระทรวงมหาดไทย ในรัชกาลที่ ๖ (ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๓ พ.ศ. ๒๕๗๕ - ปัจจุบัน, ๒๕๗๕ : ๓)

คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้เข้ารับตำแหน่งเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๗๗ ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงแต่งตั้งอีกหลายครั้ง ในการนี้มีการสั่นพระชนม์บ้าง ตายบ้าง ลาออกบ้าง กระทั่งปลายเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๗๗ นายปรีดี พนมยงค์ คงเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แต่ผู้เดียว

ขณะที่ได้รับการสถาปนาหนึ่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอันนั้นทรงมหิดล เสด็จประทับณ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เพื่อจะได้เสด็จไปศึกษาณ ประเทศนั้น พร้อมด้วยสมเด็จพระครินทร์ ทราบรมราชชนนี สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช ตั้งแต่เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๗๕

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอันนั้นทรงมหิดล เสด็จนิวัติสู่ประเทศไทยเมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๗๑ พร้อมด้วยสมเด็จพระราชาธิราช สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอฯ ได้ประทับณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน กรุงเทพมหานคร จนถึงวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๗๒ จึงเสด็จกลับไปทรงศึกษาต่อณ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์อีกราว

วันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๗๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอันนั้นทรงมหิดล พร้อมด้วยสมเด็จพระครินทร์ ทราบรมราชชนนี สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช ได้เสด็จนิวัติประเทศไทย เพื่อทรงเป็นองค์ประธานมุขของประเทศไทย และทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในฐานะองค์พระประมุขของชาติ ดังปรากฏในหนังสือ กรณีสำรวจ ๕ มิถุนายน ๒๕๗๙ ความตอนหนึ่งว่า (สรรายิ แสงวิเชียร และพิมลพรรณ ปิตนวัชชัย, ๒๕๗๙ : ๑)

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอันนั้นทรงมหิดลได้ปฏิบัติพระราชกรณียกิจเยี่ยมราชภูมิในจังหวัดต่างๆ ชาวไทย และชาวต่างชาติที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมการ ก็ได้ประจักษ์ในพระบารมีและจริยารัตตรยันสุภาพอย่อนโน้นของ

พระองค์ท่าน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เออพระทัย ใส่ต่อการบ้านเมืองและความทุกข์ของประชาชน โดย พระราชทานพระบรมราชโวหารกาสให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้าน เมือง ข้าราชการ และอธิบดีกรมต่างๆ เข้าเฝ้ากราบบังคม ทูลช้อราชการต่างๆอย่างใกล้ชิด พระราชนครนี้ยิ่งกว่าและ นำ้พระราชาทุกทัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อานันทมหิดลเป็นที่ซาบซึ้งของประชาราษฎร และเป็น ที่ประจักษ์ชัดว่า พระมหากรุณาธิรัตน์เป็นสายใยที่ผูกจิตใจ ของประชาชนอย่างไม่มีวันแยกออกจากกันได้ ไม่ว่า ประเทศไทยจะตกอยู่ในสภาพเช่นใด พระมหากรุณาธิรัตน์ เป็นสิ่งเดียวเท่านั้นที่จะยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลทรงเป็น กษัตริย์ที่มีพระรูปโฉมงดงามประทับใจสักนิกรยิ่งนัก แต่ น่าเสียดายที่ทรงมีพระชนมายุเพียง ๒๐ พรรษาเศษ เพราะ เสด็จสวรรคตด้วยพระแสงปืนเมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๙ ยังความเคราสลดใจอย่างลึกซึ้งแก่สักนิกรเหลือที่จะพรรชนฯ แม้จะทรงอยู่ในราชสมบัติ ๑๒ ปีเศษ หากก็ทรงมีเวลาบริหาร ราชการแผ่นดินด้วยพระองค์เองเพียง ๖ เดือนเท่านั้น คือตั้งแต่ วันที่เสด็จนิวัติถึงพระนครเมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ ถึงวันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๑ อันเป็นวันสวรรคต

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ทรงมีพระราชนิพัทธ์ต่อพระพุทธศาสนา และมีพระราชบัญญัติทรงผนวช ชั่วคราว แต่ก่อนจะทรงผนวชคร่าวจะได้ศึกษาพระพุทธศาสนา ให้เข้าพระทัยดีเท่าที่จะเป็นไปได้ จึงมีพระราชหัตถเลขาทูลสมเด็จ

พระวชิรญาณวงศ์ สมเด็จพระสังฆราช วัดบวรนิเวศวิหาร ให้รัจนาเรื่องราวathamพระพุทธศาสนาถวายเป็นกัณฑ์ฯ เพื่อได้ทรงอ่านสัปดาห์ละกัณฑ์ แต่น่าเสียดายที่ยังมีทันได้ทรงผนวชกีสรรคตเสียก่อน

อย่างไรก็ตาม ในรัชกาลนี้มีเรื่องราวที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและสังฆมณฑล ดังนี้ (วศิน อินทสาระ, ๒๕๓๐ : ๑๐๙)

๑. เกี่ยวกับพระราชนัญญัติสังฆ ได้เปลี่ยนแปลงพระราชบัญญัติสังฆ ร.ศ.๑๒๑ ซึ่งใช้ปักษ์ครองคณะสงฆ์มาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ มาเป็นการปักษ์ครองแบบสังฆสภา มีสังฆนายก สังฆมนตรี เป็นผู้บริหารงานคณะสงฆ์ พระราชนัญญัตินี้ประกาศใช้เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๔

๒. การแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทย ได้มีการชำระพระไตรปิฎกหลายครั้งในสมัยรัตนโกสินทร์ กล่าวคือสมัยรัชกาลที่ ๑ รัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๗ แต่ยังไม่เคยมีการแปลเป็นภาษาไทยสำหรับให้ประชาชนได้อ่าน จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๘๓ ประมุขสังฆไทยในขณะนั้นคือ สมเด็จพระสังฆราช (แพ) วัดสุทัคค์เนทพาราม พร้อมด้วยคณะสงฆ์และรัฐบาลมีความเห็นร่วมกันว่า พระไตรปิฎกภาษาบาลีได้มีครบบริบูรณ์แล้ว ควรจะมีการแปลออกเป็นภาษาไทย จึงตั้งคณะกรรมการแปลพระไตรปิฎกขึ้น เป็นพระเกระผู้ใหญ่ที่มีความชำนาญในภาษาบาลี ใช้เวลา ๑๒ ปีจึงแล้วเสร็จ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๕ เป็นหนังสือเล่มใหญ่ถึง ๘๐ เล่ม ด้วยประสงค์จะให้ตัวเลขตรงกันกับชนมายุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคือ ๘๐ พรรษา

นอกจากนี้ยังได้มีการสร้างวัดพระศรีมหาธาตุขึ้น ณ ตำบล
บางเขน เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งอัญเชิญมาจากประเทศไทย
อินเดีย (เสถียร โพธินันทะ, ๒๕๑๕ : ๖๑)

จากที่กล่าวมาตั้งแต่บทแรกจนถึงบทนี้ ย่อมแสดงให้เห็น
อย่างชัดเจนแล้วว่า พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ตั้งแต่อีต
จนถึงปัจจุบัน ทรงเป็นพุทธมามกະ และทรงมีความผูกพัน
อย่างแน่นแฟ้นกับศาสนาประจำชาติอันได้แก่พระพุทธศาสนา
และวิถีชีวิตของชนชาติไทยก็มีพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิต
ใจมาช้านานดังที่ได้กล่าวแล้ว

๒๐

๙ ๗๗๘ ๖๗๗ ๔๕๗

ศาสนาประจำชาติ

พระพุทธศาสนาอยู่คู่กับสถาบันพระมหากษัตริย์มาช้านาน
นับตั้งแต่ชุนหลวงเม้าในสมัยอาณาจักรไทยอ้ายลາว เป็นต้นมา
จึงกล่าวได้อย่างภาคภูมิใจว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำ
ชาติไทย เพราะจากประวัติศาสตร์ชาติไทยนั้น พระมหากษัตริย์
ทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะ แต่ในขณะเดียวกันก็ทรงเป็น
องค์ศาสนาปั้มมาก คือทรงอุปถัมภ์ศาสนาต่างๆ ที่เข้ามาเผยแพร่
ในพระราชอาณาจักร

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปญตโต)* เจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน
จังหวัดนครปฐม ผู้ซึ่งได้รับยกย่องว่าเป็นราชญ์ทางพระพุทธ
ศาสนาของโลก ได้กล่าวถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาใน
ฐานะศาสนาประจำชาติ สรุปได้ดังนี้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.
ปญตโต), ๒๕๔๐ : ๗-๘)

* ปัจจุบันดำรงสมณศักดิ์เป็นที่พระพรหมคุณภรณ์

๑. พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไทย

๒. พระพุทธศาสนาเป็นแกนนำและเป็นรากรฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย

๓. พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจ ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่ชนชาวไทย

๔. พระพุทธศาสนาเป็นหลักการที่ช่วยดำเนินรักษาเสริรภาพในการนับถือศาสนา

๕. พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันคุ้งชาติไทย

๖. พระพุทธศาสนาสอดคล้องกับลักษณะนิสัยของคนไทยที่รักความเป็นอิสระเสรี

๗. พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งสำคัญที่หล่อหลอมเอกลักษณ์ของชาติไทย

๘. พระพุทธศาสนาเป็นมรดกและเป็นคลังสมบัติอันหลักของชนชาติไทย

๙. พระพุทธศาสนาเป็นหลักนำทางในการพัฒนาชาติไทย

๑๐. พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งของดีมีค่าที่ชนชาติไทยอนุรักษ์ไว้แก่อารยธรรมของโลก

อย่างไรก็ตาม คำกล่าวที่ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยนั้น เป็นคำพูดที่พูดกันมานานนับร้อยปี ทั้งเป็นคำกล่าวที่มีอยู่ในตำราเรียนด้วย แต่น่าเสียดายที่คำกล่าวนี้เป็นที่ยอมรับในทางพุทธศาสนาเท่านั้น ส่วนในทางนิตินัยยังไม่มีรัฐบาลชุดไหนกล้าหาญพอที่จะบัญญัติงอกในรัฐธรรมนูญแห่ง

ราชอาณาจักรไทย ทั้งที่ได้เคยมีการเรียกร้องจากองค์กรทางพระพุทธศาสนาทั่วประเทศกว่า ๒,๕๐๐ องค์กร และได้รับรองค์กันอย่างจริงจังเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๗ แต่การเรียกร้องดังกล่าวกลับไม่ได้รับความสนใจหรือการเหลียวแลจากรัฐบาล ส่วนการเรียกร้องในเรื่องที่ผิดศีลธรรม เช่นครั้งหนึ่งมีคนกลุ่มหนึ่งเรียกร้องให้รัฐบาลอนุญาตให้เปิดคลับ เปิดบาร์ จากเวลาที่กำหนดให้ขยายออกไปอีก ๒ ชั่วโมง รัฐบาลกลับยอมรับโดยง่าย แต่ถึงกระนั้นรัฐบาลชุดดังกล่าวก็ยังได้มีเง่าน เพราะไปส่งเสริมสิ่งไม่ดีไม่งามว่าเป็นสิ่งดีงาม อภูมิ不可或เบินได้

ทราบได้ที่รัฐบาลซึ่งเป็นผู้บริหารประเทศยังไม่กล้าหาญพอที่จะทำในสิ่งที่ถูกต้องและเป็นความต้องการของประชาชน ทราบนั้นสถานภาพของรัฐบาลก็ยังคลอนแคลนอยู่อย่างนี้เรื่อยไป เพราะกรรมนั้นมีผลมีวิบาก ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นสัจธรรมที่ไม่มีผู้ใดบิดเบือนได้

การบัญญัติลงไว้ในรัฐธรรมนูญว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย จะช่วยแก้ภาพลักษณ์และสถานการณ์ของพระพุทธศาสนาที่ถึงขั้น “วิกฤตคร�ฑา” ให้คลี่คลายลงได้อย่างแน่นอน

ในที่นี้จะได้นำข้อมูลทางศาสนาที่นำเสนอเชิงของบางประเทศมาเสนอเพื่อให้คณะรัฐบาลผู้บริหารประเทศได้ใช้วิจารณญาณตรวจสอบว่า ถึงเวลาแล้วหรือยังที่จะทำตามความเรียกร้องของประชาชน ข้อมูลที่นำเสนอ มีดังนี้

๑. ประเทศกัมพูชา รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้กำหนดให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของกัมพูชาอีกครั้งหนึ่ง หลังจากการล่มสลายของการปกครองระบบทอบคอมมิวนิสต์ ประชาชนชาวกัมพูชาเป็นชาวพุทธร้อยละ ៩០

๒. ประเทศไทยเป็นรัฐธรรมนูญกำหนดให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ และมีกระทรวงพระพุทธศาสนา ประกาศกรีดลังกาเป็นเป็นชาวพุทธประมาณร้อยละ ๖๙ เป็นอินดูร้อยละ ๑๔ คริสต์และอิสลามมีจำนวนเท่ากันคือร้อยละ

๓. ประเทศพม่า ยังไม่มีรัฐธรรมนูญ เพราะกำลังอยู่ระหว่างการเจรจาทางการเมือง แต่ในทางปฏิบัติมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ และมีกระทรวงพระพุทธศาสนา จากการสำรวจสำมะโนประชากรปี พ.ศ. ๒๕๗๖ ชาวพม่าเป็นชาวพุทธประมาณร้อยละ ๖๘

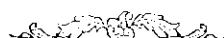
๔. ประเทศไทยมีเกีย (อดีตรัฐของรัสเซีย) รัฐธรรมนูญ
กำหนดให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ มีเมืองเป็นฐานปูดอก
บัว ประชาราชของประเทศไทยนับถือพระพุทธศาสนาอย่างมายานร้อย
เรศ ๔๑๕

๕. ประเทศไทย เป็นประเทศซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็น พุทธมามก มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ประชาราช เป็นชาวพุทธร้อยละ ๗๕ อินดูร้อยละ ๒๕

๖. ประเทศไทย มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ เนื่องจากทางพุทธนั้น แสดงถึงความสันติ ความสงบ ความสุข ความเจริญ ให้กับมนุษย์ทุกคน ไม่ใช่แค่ในประเทศไทย แต่ในโลกทั่วไป ก็มีผู้คนนับถือและนับนักเรียนอย่างแพร่หลาย

พุทธมามกະมาตตลอดประวัติศาสตร์ชาติไทย แต่ยังไม่มีกระทรงพระพุทธศาสนา และไม่มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ จากการสำรวจสำมะโนประชากรในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ คนไทยเป็นชาวพุทธประมาณร้อยละ ๙๔.๖ มุสลิม ร้อยละ ๕.๖ คริสต์ ร้อยละ ๐.๗ พระاهมณ์-ชินดู ร้อยละ ๐.๐๐๕ และศาสนาอื่นๆ ร้อยละ ๐.๐๖ (สุจิตราอ่อนค้อม, ๒๕๕๐ : ๖๖)

จากข้อมูลดังกล่าว เห็นได้ว่าประเทศไทยมีผู้นับถือพระพุทธศาสนาเป็นอันดับหนึ่ง แต่ไม่มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ และไม่มีกระทรงพระพุทธศาสนาเหมือนที่ประเทศศรีลังกาและประเทศพม่ามีเหตุผลที่รัฐบาลนำมาอ้างคือ เกรงว่าจะกระทบกระเทือนศาสนาอื่น ซึ่งเป็นเหตุผลที่ฟังไม่เข้า น่าจะดูตัวอย่างประเทศมาเลเซีย ซึ่งประชากรของประเทศเป็นมุสลิมร้อยละ ๕๖ รัฐบาลมาเลเซีย ก็ยังบัญญัติให้ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำชาติ เพราะถือว่าเป็นศาสนาที่ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศนับถือ และการกระทำดังกล่าวก็มิไดกระทบกระเทือนศาสนาอื่นแต่อย่างใด รัฐบาลไทยน่าจะนำเรื่องนี้ไปพิจารณาบ้าง

๒๑

๒๔๒๗ จ.๙๘๙

ปัจฉินบท

ดังได้กล่าวไว้ในบทที่ ๒๐ ว่าในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ องค์กรทางพระพุทธศาสนาหัวประจำศกกว่า ๒,๕๐๐ องค์กรได้ร่วมรังสรรค์เรียกร้องให้มีการบัญญัติลงในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย แต่การเรียกร้องดังกล่าวไม่ได้รับความสนใจจากรัฐบาล หลังจากนั้นอีก ๓ ปี คือปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ก็ได้มีการรณรงค์อีกรอบและประสบกับความล้มเหลวอีก นักการเมืองบางคนถึงกับพูดว่า หากทำเช่นนั้นจะทำให้เกิดสิ่งครามกลางเมือง คนไทยจะบรรยายไม่พันกันถึงกับเลือดหัวใจห้องช้าง ยังความสลดใจให้กับชาวพุทธสุดเหลือจะกล่าว

วันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๗ เวลา ๙.๓๐ น. ได้เกิดการปฏิรูปทางการเมือง นำโดยผู้บัญชาการทหารบก เพื่อสัมภาษณ์อำนาจของรัฐบาล นายกรัฐมนตรีในเวลานั้นอยู่ที่นครนิวยอร์ค ประเทศสหรัฐอเมริกา ไม่สามารถกลับประเทศไทยได้ ก่อนหน้าการปฏิรูป ประเทศไทยตกอยู่ในสภาพสับสนทาง

ด้านคุณธรรมจริยธรรม นักการเมืองมีอำนาจเกินพอดี เศรษฐกิจเพื่องฟูแต่ย่อหย่อนในด้านคุณธรรม ข้าราชการและนักการเมืองถูกลัทธิทุนนิยมครอบงำ มีการฉ้อราษฎร์บังหลวงเกิดขึ้นในวงราชการมากมาย ข้าราชการระดับสูงยอมตกเป็นเครื่องมือของรัฐบาลจนทำให้สถาบันชาติอ่อนแอลงยิ่งกว่าครั้งใดๆ ในประวัติศาสตร์ สถาบันศาสนาถูกกลั่นเลย สถาบันพระมหากษัตริย์ถูกกลบหลู่ เกิดปัญหาทางวัฒนธรรมด้านต่างๆ ซึ่งพอประมวลได้ดังนี้ (สภาพปรήชญาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๐ : ๗-๑๐)

๑. ปัญหาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับสถาบันชาติ มี ๑๕ ประการ ได้แก่

๑.๑ การขาดความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น

๑.๒ การขาดความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และการดำรงอยู่ของชาติ

๑.๓ การขาดความรักชาติอย่างถูกต้อง บางคนกลับป่อนทำลายความมั่นคงของชาติ

๑.๔ การขาดจิตสำนึกในการบังกันและรักษาผลประโยชน์ของชาติ อาทิ การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า การทำลายทรัพยากรของชาติ

๑.๕ ไม่รักษาเกียรติของชาติ ไม่ภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีการว่าจ้างต่างชาติมาทำวิจัยเกี่ยวกับความเป็นมาของชาติไทยในเชิงลบ โดยสร้างฐานข้อมูลเท็จขึ้นมาทำให้คนไทยที่ขาดสติปัญญาหลงเชื่อ

๑.๖ ขาดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของไทย ขาดความนิยมไทย สุ่มหลงในวัฒนธรรมต่างชาติที่ไม่เหมาะสม

๑.๗ ยึดติดวัตถุนิยมและบริโภคนิยม แสวงหาเงินโดยไม่คำนึงถึงว่าจะได้มาด้วยวิธีใด ถูกหรือผิด ใช้จ่ายเงินอย่างสุรุ่ยสุร้าย ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย ขาดการประหยัดและอดออม

๑.๘ เห็นประโยชน์ส่วนตนเป็นใหญ่ยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนรวม ทำให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบกัน ทำให้ขาดความสามัคคีระหว่างคนในชาติ

๑.๙ ไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบแบบแผนและวินัยถือว่าทำได้ตามใจคือไทยแท้ ทำให้คนไทยเป็นคนที่ชอบละเมิดกฎหมาย ขาดระเบียบและวินัย

๑.๑๐ ไม่รักษาและส่งเสริมวัฒนธรรมไทย เช่น ประเพณีไทย ศิลปกรรมของไทย

๑.๑๑ ไม่รักษาและส่งเสริมเอกลักษณ์ที่ดีงามของคนไทย เช่น ความกตัญญูต่อทุกๆ ความเมตตากรุณา ความชื่อสัตย์สุจริต

๑.๑๒ ไม่อนุรักษ์และส่งเสริมภาษาไทย ใช้ภาษาไทยอย่างไม่ถูกต้อง พุดภาษาต่างประเทศปนภาษาไทยโดยไม่จำเป็น ทำให้ภาษาไทยวับตืด

๑.๑๓ ปัญหาการทุจริตคอรัปชันได้เพิ่มมากขึ้นและรุนแรงยิ่งขึ้น มีการทุจริตคอรัปชันอย่างเป็นขบวนการ ซึ่งทำลายความมั่นคงของชาติ ขณะที่บางคนยอมรับว่าเรื่องการทุจริตคอรัปชันเป็นเรื่องปกติธรรมดา

๑.๑๔ สถาบันครอบครัวขาดความอบอุ่นและมั่นคงขาดความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว เด็กและเยาวชนขาดความรักความอบอุ่น ทำให้เกิดปัญหายาเสพติด

๑.๑๕ มีค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์ โดยเฉพาะในบรรดาเด็กและเยาวชน ทำให้เด็กและเยาวชนมีความประพฤติที่เบี่ยง

เบน มีการม้วสุมกันในทางที่ผิด ติดยาเสพติด ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร

๒. ปัญหาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับสถาบันศาสนา มี ๑๒ ประการ ได้แก่

๒.๑ ประชาชนและเยาวชนจำนวนไม่น้อยเห็นห่างจากศาสนา “ไม่เห็นคุณค่าและประโยชน์ของศาสนา” บางคนเห็นว่าศาสนาไม่มีความจำเป็นในยุคปัจจุบัน บางคนต้องการแต่คุณธรรม แต่ไม่ต้องการศาสนา

๒.๒ ประชาชนและเยาวชนจำนวนไม่น้อยขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนาที่ตนนับถือ “ไม่ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนา” ขาดความเลื่อมใสในศาสนาด้วยปัญญา

๒.๓ รัฐบาล “ไม่ได้ให้ความสนใจในเรื่องศาสนา” ไม่ได้ให้ความคุ้มครองและความอุปถัมภ์แก่ศาสนาเท่าที่ควร โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ ทำให้พระพุทธศาสนาต้องประสบภัยต่างๆ ทั้ง กัยภายนอก และ กัยภัยใน

๒.๔ การศึกษา “ไม่ได้ให้ความสำคัญแก่ศาสนาเท่าที่ควร” ผู้บริหารการศึกษาทั้งระดับนโยบายและระดับสถานศึกษามักจะให้ความสำคัญกับความเป็นเลิศทางวิชาการ ทำให้จริยศึกษาหรือศาสนาศึกษาล้าหลัง ขาดประสิทธิภาพและ “ไม่ได้ประสิทธิผลเท่าที่ควร”

๒.๕ พ่อแม่ “ไม่สอนใจเรื่องศาสนา” ไม่ได้อบรมสั่งสอนลูกในเรื่องศาสนา คุณธรรมจริยธรรม “ไม่สอนลูกให้ไหวพริบดี มั่นคง” ประพฤติตนเป็นคนดีอยู่ในศีลธรรม “ไม่นำเต็กไปวัดเพื่อทำบุญ และ ใกล้ชิดกับศาสนา”

๒.๖ ครูอาจารย์ขาดความรู้ความเข้าใจในการอบรม

สั่งสอนนักเรียนในเรื่องศาสนา คุณธรรมและจริยธรรม ขาดครูอาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดธรรมะแก่นักเรียน และสามารถเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน ทำให้นักเรียนเบื้องหน้าอย่างสนใจศาสนา

๒.๗ ผู้ใหญ่รวมทั้งผู้มีชื่อเสียงในสังคมประพฤตินขัดกับหลักศาสนา ขาดคุณธรรมและจริยธรรม ทำให้ประชาชนและเยาวชนประพฤติตาม

๒.๘ สื่อมวลชนเผยแพร่ข่าวและภาพที่ให้ตัวอย่างที่ไม่ดี ยกย่องคนที่มีเงินมีตำแหน่งสูง แม้ว่าคนนั้นจะได้เงินมาโดยทางทุจริต มีความประพฤติที่ขัดต่อศีลธรรม มีสื่อلامกอนาจารที่ข่มขู่ภารมณ์วางแผนขายอย่างแพร่หลาย

๒.๙ ไม่ใช้หลักธรรมของศาสนามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคน สังคม และประเทศชาติอย่างแท้จริง เช่น การแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน การแก้ไขปัญหาความไม่สงบในจังหวัดภาคใต้

๒.๑๐ ความอ่อนแอกของสถาบันศาสนา ทำให้ศาสนาไม่ได้มีบทบาทเท่าที่ควรในการพัฒนาคน การป้องกันแก้ไขปัญหาสังคม การพัฒนาสังคม การส่งเสริมความมั่นคงของชาติ

๒.๑๑ มีผู้พยายามที่จะทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างศาสนาพิษัท เนื่องจากให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในสังคม เช่น การใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือของผู้ก่อการร้าย พยายามที่จะทำให้เกิดความขัดแย้งและความเข้าใจผิดระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม มีการบิดเบือนคำสอนของศาสนาให้หลงผิดและทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ก่อให้เกิดความเดือดร้อนเสียหายแก่ประชาชน สังคมและประเทศชาติ

๒.๑๒ ขาดภูมายกย่องศักดิ์ศรีสถาบันฯ ซึ่งจะทำให้การจัดการศาสนาศึกษาทั้งในระบบ และนอกระบบ และตามอัธยาศัย มีประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผล ทำให้ศาสนาพุทธมีการศึกษา ศาสนาอย่างถูกต้องเหมาะสม มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม คำสอนของศาสนาที่นับถืออย่างถูกต้อง ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของศาสนาอย่างถูกต้อง ทำให้เกิดความร่วมมือและความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนาพุทธของศาสนาน่างๆ ซึ่งจะทำให้สังคมไทยเป็นสังคมคุณธรรม สังคมแห่งความเมตตาเอื้ออาทรต่อกัน สังคมที่อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน

๓. ปัญหาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ มี ๕ ประการ ได้แก่

๓.๑ การขาดความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ ต่อสถาบันชาติและสถาบันศาสนา

๓.๒ การขาดความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับพระราชประวัติ พระราชกรณียกิจ พระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ไทย โดยเฉพาะพระมหาราชนองชาติไทยทั้ง ๘ พระองค์

พระมหาราชนองชาติไทยทั้ง ๘ พระองค์ เรียงตามลำดับกาล ดือ

๑. พระเจ้าพรม罕ဓารา อาณาจักรโยนกเชียงแสนคร
๒. พญามังรายมหาราช อาณาจักรล้านนา
๓. พ่อขุนรามคำแหงมหาราช กรุงสุโขทัย
๔. สมเด็จพระนเรศวรมหาราช กรุงศรีอยุธยา
๕. สมเด็จพระนราやりณ์มหาราช กรุงศรีอยุธยา
๖. สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช กรุงธนบุรี
๗. สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช กรุงรัตนโกสินทร์
๘. สมเด็จพระปิยมหาราช กรุงรัตนโกสินทร์
๙. สมเด็จพระภูมิพลอดุลยเดชมหาราช กรุงรัตนโกสินทร์

๓.๓ ขาดความจริงก้าดีอย่างแท้จริงต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ทั้งการรอม ว่าจารุ และโนกรรุ

๓.๔ ไม่ได้ปฏิบัติตามรอยพระยาคลบาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตามพระบรมปณิธานในพระปฐมบรมราชโองการ ที่ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชน ชาวสยาม”

๓.๕ ไม่ได้ปฏิบัติตามพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับคุณธรรม ๔ ประการ ที่พระราชทานในวันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๕ และวันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๘

๓.๖ ไม่ได้ประพฤติปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริอย่างจริงจัง ขาดความพอประมาณ การเมืองเหตุผล การเมืองมิคุ้มกันที่ดีในตัว ขาดความรอบรู้และขาดคุณธรรม

๓.๗ ไม่ได้ประพฤติปฏิบัติพระบรมราโชวาทและพระราชนำรัสริพรวาทในโอกาสต่างๆอย่างจริงจัง เช่น พระบรมราโชวาท “รู้ - รัก - สามัคคี” พระบรมราโชวาท “เข้าใจ - เข้าถึง - พัฒนา”

๓.๘ มีผู้ไม่บรรหนาดีที่ปล่อยข่าวลือที่ไม่เป็นมงคล กีดขวางกับสถาบันพระมหากษัตริย์ มีการกระทำ คำพูด และจิตใจที่ต่อต้านและบ่อนทำลายสถาบันพระมหากษัตริย์

๔. ปัญหาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับการเมืองและการปกครอง มี ๙ ประการ ได้แก่

๔.๑ ประชาชนป้ไทยของไทยยังไม่เป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง ยังไม่เป็นประชาธิปไตยของประชาชน เพื่อประชาชน

โดยประชาชน เพื่อประชาธิรัฐเป็นรากฐาน

๔.๒ นักการเมือง ข้าราชการ และประชาชนขาด วัฒนธรรมและจริยธรรมทางการเมือง เช่น ใช้สิทธิเสรีภาพอย่าง ไม่ถูกต้อง และปฏิบัติหน้าที่อย่างไม่ถูกธรรม

๔.๓ นักการเมืองขาดอุดมการณ์ประชาธิรัฐ เข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมือง มากกว่าเข้ามารับใช้ ประชาชนและประเทศชาติ

๔.๔ ข้าราชการไม่รักษาความเป็นกลางทางการเมือง ปฏิบัติงานโดยมีอคติ ให้ประโยชน์แก่ผู้มีอำนาจโดยไม่ถูกต้องชอบธรรม เป็นผลเสียหายแก่ประชาชนและประเทศชาติ

๔.๕ ประชาชนใช้สิทธิในการเลือกตั้งโดยเห็นแก่مصالح สินจ้าง ไม่ได้ลงคะแนนเลือกคนดีเข้าไปมีอำนาจ ทำให้คนไม่ดีเข้าไปมีอำนาจ ใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม ทำความเดือดร้อน ให้แก่ประชาชน สังคมและประเทศชาติ

๔.๖ การเลือกตั้งที่ผ่านมาทั้งการเลือกตั้งระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับท้องถิ่น ยังไม่เป็นการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ เที่ยงธรรมอย่างแท้จริง

๔.๗ ประชาชนไม่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในระบบ ประชาธิรัฐ ยังไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การวางแผนและการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐทุกระดับ

๔.๘ สื่อมวลชนยังไม่มีสิทธิเสรีภาพในการเสนอข่าว และความคิดเห็นอย่างแท้จริง สื่อมวลชนที่เสนอข่าวและความคิดเห็นที่เป็นปฏิบัติการรัฐบาล มักจะถูกคุกคามทางใดทางหนึ่ง

๔.๙ ขาดการตรวจสอบและการถ่วงดุลอำนาจระหว่าง กันตามหลักประชาธิรัฐ บางครั้งฝ่ายบริหารมีอำนาจมากเกิน

ไป สามารถควบคุมแทรกแซงรัฐสภาและองค์กรอิสระ ทำให้เกิดผลดีจากการในรัฐสภาและการแทรกแซงการดำเนินงานขององค์กรอิสระ เช่น คณะกรรมการการเลือกตั้ง

ปัญหาทางวัฒนธรรมประเด็นที่ ๔ นี้ สามารถสังเคราะห์เข้าในประเด็นที่ ๑ ได้ เพราะเรื่องการเมืองการปกครองถือเป็นเรื่องของสถาบันชาติ

อย่างไรก็ตาม หลังการปฏิรูป ปัญหาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับสถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ก็ยังมีได้หมดไป ยิ่งไปกว่านั้นคนในชาติตื้อเหมือนจะแตกแยกทางความคิดกันมากขึ้น มีการแบ่งสีแบ่งกลุ่มกันอันนำมาสู่เหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกับครั้งเสียกรุงครั้งที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ ที่นายสันได้บันทึกเหตุการณ์ครั้งนั้นไว้ในสมุดข่อยปากคำว่า พมาได้เหาผลาญทำลายกรุงศรีอยุธยาจนแหลกแลบยับเยิน หั้งวัดและวังตลอดจนบ้านเมืองราชภัฏอยู่ในทะเลเพลิงดูน่าอนาคต

แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับเมืองไทยในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ นั้นเป็นฝีมือของคนไทยที่ช่วยกันเผาทำลายบ้านเมืองของตนเองอย่างมากนั้น เพราะขาดทั้งสติและปัญญา มีแต่ตัณหาและอวิชชามาบงการชีวิต ที่นำสลดใจมากกว่าที่นักคือ คนไทยเหล่านี้เป็นชาวพุทธ แน่นอนเหลือเกินว่าพวกเขายังคงเป็นชาวพุทธที่ไม่รู้หลักการของพระพุทธศาสนา จึงต้องพากันตกจากพระศาสนาอย่างน่าเสียดายที่สุด

ถึงเวลาแล้วหรือยังที่พวกเราชาวพุทธจะมาเรียนรู้หลักการของพระพุทธศาสนา เมื่อรู้แล้วก็นำมาประพฤติปฏิบัติ เพื่อที่ประเทศไทยของเราจะได้ไม่ต้องประสบกับเหตุการณ์เศร้าสลดเช่นนี้อีก คนไทยจะได้รู้ตระหนักรู้ว่าสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ จะต้องยืนยงคงอยู่คู่กันตลอดไป

บรรณานุกรม

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร. (๒๕๒๓). การเส็จประพาสฯ รอบ
ของพระบาทสมเด็จพระปูเจ้าอยู่หัว ร.ศ. ๑๑ เล่ม
๑. กรุงเทพมหานคร : สหประชาพันธิชย์.

คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี. (๒๕๒๕). ประวัติ
ศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๘ พ.ศ. ๒๔๗๕ – ปัจจุบัน.
กรุงเทพมหานคร : ออมรินทร์การพิมพ์.

คณะกรรมการจัดงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา. (๒๕๒๗). พระพุทธ
ศาสนา ศาสนาประจำชาติไทย. กรุงเทพมหานคร : ออมรินทร์
การพิมพ์.

คณะกรรมการเอกสารถักษณ์ของชาติ. (๒๕๓๕). พระบรมราชนุศาสน์อันเนื่อง
มาเดี่ยวพระบรมราชโถวหาด และพระราชนิพัตต์สักเกี้ยงกับศาสนาและ
จริยธรรม. กรุงเทพมหานคร : ออมรินทร์พรินติ้งกรุฟ.

งานประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ สำนักพระราชวัง. (๒๕๓๓). พระราชนิพิธ์
บรรหาราชาภิเศก ๒๔๘๙. กรุงเทพมหานคร : ออมรินทร์พรินติ้ง
กรุฟ.

สำรองราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรุงพระยา. (๒๕๑๔). สำนวน
พระพุทธเจ้า. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา.

ธนาคารทหารไทย จำกัด. (๒๕๒๕). สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า. กรุงเทพ
มหานคร : อักษรสมัพน์.

บรรเจิด อินทุจันทร์ยง. (๒๕๒๕). เฉลิมพระเกียรติพระบรมราชจักรีวงศ์.
กรุงเทพมหานคร : บำรุงนุกูลกิจ.

ประชุมประกาศ รัชกาลที่ ๕ พ.ศ. ๒๔๐๘–๒๔๑๑. (๒๕๐๔). กรุงเทพฯ :
ม.ป.ท.

ประชุมประกาศ รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑. (๒๕๒๕). กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท.
ประมวลบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมหามนูญาตเจ้าอยู่หัว.
(๒๔๘๙). พระนคร : คุรุสภา.

ประสิทธิ์ จันรัตนา. (๒๕๒๗). “พระพุทธศาสนา กับพระมหากษัตริย์ไทย”
ใน พระพุทธศาสนา ศาสนาประจำชาติไทย. กรุงเทพมหานคร
: การศาสนา.

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง. (๒๕๒๕). พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ

นคร : การศาสนา.

พระญาลี. (๒๕๑๕). ไตรกูมิพระร่วง. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตตโต). (๒๕๔๐). ความสำคัญของพระพุทธศาสนา
ในฐานศาสนาประจำชาติ. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร
: สหธรรมมิก.

พระบรมราโชวหาทและพระราชดำรัส. (๒๕๑๘). กรุงเทพมหานคร : กรม
แผนที่ทหาร.

พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินธรมหาวชิราฐ พระมงกุฎเกล้าเจ้า
อยู่หัว. (๒๕๒๖). เทคนาเสือป่า. กรุงเทพมหานคร : คุรุสภา.

พระพรหมคุณการณ์ (ป.อ.ปยุตตโต). ๒๕๔๘. พระพุทธศาสนาในอาเซีย.
พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.

_____. (๒๕๔๙). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร
: สหธรรมมิก.

_____. (๒๕๕๑ ก). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์
ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์. (๒๕๕๑ ข). พิมพ์
ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระภิกษุปวารณา อกวิส (สว้อยประดิษฐ์). (๒๕๓๙). พระราชนราชน
ราชกรณียกิจ พระราชนรรนพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา
ภูมิพลอดุลยเดช. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.

พระเมธีธรรมการณ์ (ประยูร ธรรมจิตตโต). (๒๕๓๙). กรรมและการเกิดใหม่.
พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก.

พระราชนราชนรัตน์ (พระราชนรรนพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา
นคร : บำรุงนุกูลกิจ.

พระราชนรัฐธิญาณเมฆคล (จรัญ จิตธรรมโน). (๒๕๓๙). กฎแห่งกรรม-ธรรม
ปฏิบัติ เล่ม ๕. กรุงเทพมหานคร : หอต้นฉบับการพิมพ์.

ราชกิจจาแนกษา เล่ม ๘๙ ตอนที่ ๑๓. (๒๕๓๙). พระนคร : ม.ป.ท.
วศิน อินทสาระ. (๒๕๓๐). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย
และประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภាតมพิมพ์.

_____. (๒๕๓๖). หลักกรรมและการเรียนรู้ภาษาไทย. พิมพ์ครั้งที่
๙. กรุงเทพมหานคร : มหาภูรษาชวิทยาลัย.

ส.ศิริรักษ์ (สุลักษณ์ ศิริรักษ์). (๒๕๑๙). อัคติของอนาคต. กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย.

_____. (๒๕๔๐). สถาบันพระมหาชัต里的กับอนาคตของประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย.

สภาพที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๔๐). เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง “การอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรม : วัฒนธรรมที่พึงประสงค์” วันศุกร์ที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๔๐ ณ ห้องประชุม ๑ สำนักงานสภาพที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร : (อัดสำเนา)

สภาพผู้พุทธิกสมາคਮแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์. (๒๕๓๗). “การปฏิรักษาสำนึกลูกของชาวพุทธเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา” เอกสารประกอบการประชุม ยุวพุทธิกสมາคਮหัวประเทศไทย ครั้งที่ ๑๙ ณ วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี วันที่ ๒๖-๒๗ ธันวาคม ๒๕๓๗. กรุงเทพมหานคร : (อัดสำเนา)

สภาพสังคมส่งเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์. (๒๕๓๑). นามหาราช. กรุงเทพมหานคร : สัมพันธ์พาณิชย์.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตโนรส. (๒๕๒๐). ลิลิตตะเลงพ่าย. กรุงเทพมหานคร : การศานนา.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาชิรญาณวนโรส. (๒๕๑๙). ธรรมวิภาคปริเฉทที่ ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : มหามหากราชวิทยาลัย.

สมพร เทพสิกขา. (๒๕๔๐). จิตสำนึกลูกของชาวพุทธต่อพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : สมชายการพิมพ์.

_____. (๒๕๔๗). การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขโดยมิติทางศาสนา. กรุงเทพฯ : สมชายการพิมพ์.

_____. (๒๕๔๘). ศาสนา กับการพัฒนาประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : สมชายการพิมพ์.

สมาน บุญอารักษ์. (๒๕๒๖). พจนานุกรมพระอภิธรรมเจตคัมภีร์. กรุงเทพมหานคร : อักษรสาสน์.

สรรวิจ แสงวิเชียร และวิมลพรรณ ปิติราษฎร์. (๒๕๑๗). กรณีสวรรคต ๙ มิถุนายน ๒๕๘๙. กรุงเทพมหานคร : กรุงสยามการพิมพ์.

๑๗๔ พุทธศาสตร์อย่างที่มองค์ภัยพรา

สำนักราชเลขาธิการ. พระบรมราชโวหาร และพระราชนารีส. (๒๕๓๑).

กรุงเทพมหานคร : บริษัทโรงพิมพ์กรุงเทพ (๑๙๘๕) จำกัด.
สุจิตรา อ่อนค้อม. (๒๕๔๐). รายงานการวิจัยเรื่องนโยบายส่งเสริมศาสนา
ในการพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
_____. (๒๕๔๒). ศาสนาเปรียบเทียบ. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมห
านคร : สมบูรณ์ภิภก.

สุชีพ บุญญาณุภาพ. (๒๕๑๖). ประวัติศาสตร์ศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพ
มหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏ。

_____. (๒๕๓๗). ลุ่มน้ำน้ำมมทา. กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การ
พิมพ์.

สุทธิวงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ. (๒๕๔๒). ศาสนาประจำชาติ. กรุงเทพมห
านคร : สำนักพิมพ์อนันดา.

เสถียร โพธินันทน. (๒๕๑๕). ภูมิประวัติพระพุทธศาสนา. นครหลวงกรุงเทพ
-ธนบุรี : โพธิสามตันการพิมพ์.

เสก้อน ศุภโสภาค. (๒๕๐๕). พระพุทธศาสนา กับพระมหาภัตตริย์ไทย. พระ
นคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา.

Phra Dhamma Theerarach Mahamuni. (๑๙๘๙). **The Path to
Nibbana**. Bangkok : Amarin Printing Group.

หลักการของพระพุทธศาสนา

อคุโคงมสุมิ โลกสุส เชฎโรหมสุมิ โลกสุส
เสฎโรหมสุมิ โลกสุส ออยมนุติมา เม ชาติ
นคุติ ทานิ ปุนพูกโว – เราเป็นยอดของโลก เราเป็นใหญ่
แห่งโลก เราเป็นผู้ประเสริฐแห่งโลก ความเกิดของเรานี้เป็นครั้ง^๑
ที่สุด บัดนี้ความเกิดอีกมิได้มี (สุยามราภูรสุส เตปีภก เล่มที่ ๑๐,
๒๕๗๘ : ๑๗)

อาสาภิวิชา ที่พระมหาบุรุษทรงประกาศเมื่อประสูติจาก
พระครรภ์พระมารดา ได้ให้ความหมายอันยิ่งใหญ่ต่อสังคม และ^๒
ต่อลोก เป็นการพลิกประวัติศาสตร์และพลิกอารยธรรมของมนุษย์
ทั้งในแง่วิถีวัฒนาการของศาสนาและแง่การแสดงศักยภาพและ
พัฒนาการของมนุษย์ ตั้งจะได้กล่าวถึงต่อไปนี้

ในแง่วิถีวัฒนาการของศาสนา การเกิดขึ้นของพระพุทธ
ศาสนาได้เปลี่ยนแปลงความเชื่อถือของมนุษย์ ซึ่งก่อนหน้านี้มนุษย์
เชื่อในเทพเจ้า เชื่อว่าเทพเจ้าเป็นผู้สร้างสรรค์บันดาลทุกอย่าง ให้
คุณให้โทษแก่มนุษย์ได้ จึงเกิดลัทธิพิธีบูชาเทพเจ้าขึ้น เพื่อเอาอก

เอาใจเทพเจ้าห่วงให้พระองค์บัดเป่าภัยพิบัติและอำนวยความสวัสดิ์ พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นก็เปลี่ยนแปลงใหม่ พระพุทธองค์ทรงสอนว่ามนุษย์มัวไปห่วงพึงอำนาจของตน ก็ไม่ได้มองดูว่าตนทำอะไรได้ แล้วจะต้องทำอะไร มนุษย์ต้องหันมามองว่า สิ่งทั้งหลายนั้น เป็นไปตามเหตุปัจจัยของมัน ถ้าเราเริ่มเหตุปัจจัยตามธรรมชาติ เรา ก็ทำเองได้โดยไม่ต้องไปห่วงพึงเทพเจ้า พระพุทธองค์ทรงสอนให้ เบนจากเทพหรือการдолบันดาลด้วยอำนาจของมนุษย์ การมอง ตามเหตุปัจจัยของกฎธรรมชาติ ซึ่งพระพรมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ท่านใช้คำสั้นๆว่า เปลี่ยนจากเทพสู่ธรรม คือ จากเทพเจ้า มาสู่ธรรมะ

ธรรมะ ก็คือ กฎธรรมชาติ ความเป็นเหตุเป็นผลให้มนุษย์ มาใช้ปัญญา เพราการที่มนุษย์จะปฏิบัติได้ตามหลักธรรมหรือเหตุ ปัจจัยนี้ มนุษย์จะต้องรู้ ต้องใช้ปัญญาศึกษาเหตุปัจจัย จากเหตุ ปัจจัยก็พัฒนาปัญญา ก็พัฒนามนุษย์ พระพุทธศาสนาจึงเกิดมา ในลักษณะที่เป็นการวิวัฒนาการของศาสนา คือ จากการห่วงพึง อำนาจของเทพเจ้า dolbันดาลภัยของ มากสู่การเข้าถึงความจริงของ ธรรมชาติด้วยปัญญามนุษย์และทำด้วยความเพียรพยายามของ มนุษย์เอง มองในแง่นี้การเกิดขึ้นของพระพุทธศาสนาจึงเป็นการ ประกาศอิสรภาพของมนุษย์ เพราะแต่ก่อนนี้มนุษย์ยอมสูบแก่ เทพเจ้า ถือว่าเทพเจ้าเป็นผู้ยิ่งใหญ่ เป็นผู้เลิศ เมื่อพระพุทธเจ้า ประสูติ การประสูติของพระองค์ประกาศอันนี้ออกแบบคือ อาสวิกาชา ซึ่งหมายถึง วาจาแสดงความเป็นผู้องอาจ เป็นการประกาศว่า บัดนี้มนุษย์ประกาศอิสรภาพแล้ว แต่ก่อนเทพเจ้าเป็นผู้เลิศ เป็น ผู้ยิ่งใหญ่ เป็นผู้ประเสริฐ บัดนี้ฐานะของเทพเจ้ามาอยู่ที่มนุษย์แล้ว นี่คือการพลิกประวัติศาสตร์และพลิกอารยธรรมของมนุษย์ เป็นการ

เปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในประวัติศาสตร์ เพราะมนุษย์สามารถประกาศได้อย่างองอาจว่า มนุษย์นี้แหล่งพัฒนาตนได้จนเป็นพุทธะและเป็นผู้ยอด เป็นใหญ่ เป็นผู้ประเสริฐ จนเทพเจ้าต้องให้ไว เพราะเมื่อมนุษย์พัฒนาเต็มที่แล้วก็เป็น พุทธะ ซึ่งแม้แต่เทวดามาร พระมหา ก็ต้องน้อมนั่งสักการ

ในแห่งการแสดงศักยภาพและพัฒนาการของมนุษย์ จะเห็นว่าการเกิดขึ้นของพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องแสดงศักยภาพของมนุษย์ว่า มนุษย์พัฒนาตัวเองได้ สามารถที่จะรู้ความจริงของกฎธรรมชาติ สามารถฝึกตนเองให้เจริญขึ้นมาเข้าถึงความจริง ทำชีวิตให้ดีงาม สร้างสรรค์สังคมให้มีความสุขได้โดยความเพียรพยายามของมนุษย์เอง ไม่ต้องรอการดลบันดาลภายนอก

ศักยภาพของมนุษย์นั้นเป็นธรรมชาติที่อื้อต่อการพัฒนา เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ พระพุทธศาสนาอียนยันในศักยภาพสูงสุดของมนุษย์ว่า เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ และฝึกได้จนถึงขั้นเป็นสัตว์ประเสริฐ มองออกແงหนึงก็ว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องฝึกและจะประเสริฐสุดได้ด้วยการฝึก มนุษย์จึงมีศักยภาพสูงสุดในการฝึกซึ่งหมายถึง การพัฒนาตน

ถ้ามนุษย์ไม่ฝึกตน ไม่พัฒนาตนแล้วก็จะเป็นสัตว์ที่ต่ำธรรมที่สุด มนุษย์แพ้สัตว์ดิรัจจานในด้านสัญชาตญาณ สัตว์ดิรัจจานทั้งหลายส่วนมากพอเกิดมาก็ดำรงชีวิตได้ด้วยสัญชาตญาณ มันรู้จักเป็นอยู่ รู้จักหากินดำรงชีวิตได้ทันที แต่มนุษย์นั้นไม่รู้สักอย่าง ถ้าปล่อยก็ตายทันที ต้องเอาใจใส่ เลี้ยงดูฝึกสอน จึงจะอยู่รอดและเจริญเติบโตได้ นับว่าตรงกันข้าม แต่มนุษย์นั้นมีศักยภาพที่พัฒนาได้ เมื่อพัฒนาแล้วก็เป็นสัตว์ประเสริฐสุด สัตว์อื่นนั้นพัฒนาได้แค่เป็นละครสัตว์ เก่งแค่เป็นละครสัตว์หรือเอามาให้มนุษย์ใช้งาน เป็นได้

สองอย่าง แต่ว่าที่จริงถึงเป็นocrates ก็คือให้มนุษย์เอามาใช้งาน นั่นแหล่ คือได้อ่ายาดีก็ให้มนุษย์ใช้งาน เอาจมาเป็นลิงชั้นตัน มะพร้าวบ้าง เอาจมาเป็นช้างลาภชุงบ้าง และที่ฝึกให้ทำอย่างนั้น ได้ก็ต้องให้มนุษย์ฝึกให้ แต่มนุษย์นั้นฝึกตนเองได้และฝึกแล้ว ประเสริฐสุด

มีพระพุทธเจ้าแนะนำอย่างที่ทรงเน้นย้ำหลักการฝึกฝน พัฒนาตนของมนุษย์และเร้าเตือนพร้อมทั้งส่งเสริมกำลังใจให้ทุก คนมุ่งมั่นในการฝึกอบรมตนจนถึงที่สุด เช่น

รวมสุสตราร หนุตา อชาаницยา จ สินธวา

กุญชรา จ มหานาค อตุตหนโตร ตโตร วร

อัศคร สินธพ อชาไนย กุญชรา และช้างหลวง ฝึก
แล้วล้วนดีเลิศ แต่คนที่ฝึกตนแล้วประเสริฐยิ่งกว่านั้น (สุยาม-
ภูริสุส เตปีภูริ เล่มที่ ๒๕, ๒๕๓๘ : ๕๗)

หนูโตร เสนะโร มโนสุเสสุ - ในหมู่มนุษย์ผู้ที่ประเสริฐสุด
คือคนที่ฝึกแล้ว (สุยามภูริสุส เตปีภูริ เล่มที่ ๒๕, ๒๕๓๘ : ๕๗)

มนุสสภูติ สมพุทธิ อตุตหนุติ สามาหริท

...เทวapi นามสุสุนติ

พระสัมพุทธเจ้า ทั้งที่เป็นมนุษย์นี้แหล่ แต่เป็นผู้ที่ได้ฝึก
ตนแล้ว อบรมจิตถึงที่แล้วแม้เพียงทั้งหลายก็น้อมน้อมสักการ (สุยาม-
ภูริสุส เตปีภูริ เล่มที่ ๒๒, ๒๕๓๘ : ๓๙)

ความหมายที่ต้องการในที่นี้คือ การมองมนุษย์ว่าเป็นสัตว์
ที่ฝึกได้หรือต้องฝึก และกระตุนเตือนให้เกิดจิตสำนึก ทราบแก่ใน
การที่จะต้องปฏิบัติตามหลักแห่งการฝึกฝนพัฒนาตนนั้น โดยละเอียด
อยู่เสมอว่า มนุษย์นั้นถ้าไม่ฝึกก็จะไม่ประเสริฐ แต่ถ้าฝึกแล้ว จะมี

ขีดความสามารถสูงสุด เพราะมนุษย์มีความสามารถในการฝึกตัว เองได้จนถึงที่สุด ใช้คำศัพท์ทางวิชาการสมัยปัจจุบันว่ามนุษย์มีศักยภาพสูง มีความสามารถที่จะฝึกตนได้จนถึงขั้นเป็นพุทธะ ศักยภาพนี้เรียกว่า โพธิ ซึ่งแสดงว่าจุดเน้นอยู่ที่ปัญญา เพราะโพธินั้นแปลว่าปัญญาตรัสรู้ หมายถึงปัญญาที่ทำให้มนุษย์กล้ายเป็นพุทธะนั่นเอง

พระพุทธศาสนาสอนให้ถือว่า มนุษย์พอเริ่มต้นเป็นชาวพุทธ ก็ต้องมี โพธิสัทธา (เรียกเต็มว่า ตถาคตโพธิสัทธา) เชื่อในปัญญา ตรัสรู้ของพระตถาคต คือ เชื่อในปัญญาที่ทำให้มนุษย์กล้ายเป็นพระพุทธเจ้า มนุษย์ต้องพัฒนาปัญญาของตน ถ้าพัฒนาปัญญาแล้ว มนุษย์ก็เป็นพระพุทธเจ้าได้ ถ้าเป็นพระพุทธเจ้าก่อนคนอื่น ทำหน้าที่ประกาศพระศาสนา ก็เป็น พระสัมมาสัมพุทธะ ถ้าเป็นพระพุทธเจ้าตามอย่างพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็เป็น อนุพุทธะ แม้แต่ยังไม่เป็นพระพุทธเจ้าที่ตัดกิเลสได้สิ้นเชิง แต่มีความรู้ดี ท่านยังยกย่องให้เป็น สุตพุทธะ มนุษย์ทุกคนสามารถเป็นพุทธะได้ แต่ขั้นแรกจะต้องมีตถาคตโพธิสัทธา เชื่อในปัญญาตรัสรู้ที่ทำให้มนุษย์กล้ายเป็นพุทธะได้ (พระธรรมบัญญ (บ.อ. ปยุตโต), ๒๕๓๗๙ : ๕๓)

เมื่อมนุษย์เชื่อในปัญญาที่ทำให้มนุษย์เป็นพุทธะได้แล้ว เขายังคงที่จะฝึกฝนพัฒนาตนเอง ส่วนการที่บุคคลจะแจ้งประจักษ์ โพธิได้หรือไม่นั้น ก็เป็นเรื่องของความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังเช่น ในหลักบุคคล ๔ ประเภท และขั้นอยู่กับการพัฒนาศักยภาพ ของเขาราตามที่ได้สั่งสมกรรมไว้ จะเห็นว่าคำว่า โพธิ นั้นให้จุดเน้น ทั้งในด้านศักยภาพที่มนุษย์ฝึกได้จนถึงที่สุด และในด้านของปัญญา ให้เห็นว่าแกนนำของการพัฒนานั้นอยู่ที่ปัญญา และศักยภาพ สูงสุดนั้นก็แสดงออกที่ปัญญา เพราะตัวแทนหรือจุดศูนย์รวมของ

การพัฒนาอยู่ที่ปัญญา

เพื่อจะให้โพธินันดรากฎขึ้นมาทำให้บุคลากรลายเป็นพุทธะ เราจึงต้องมีกระบวนการพัฒนาที่เรียกว่า สิกขา ซึ่งก็คือการศึกษา สิกขาคือ กระบวนการพัฒนามนุษย์หรือฝึกมนุษย์ให้โพธินานาจิต ทำให้มนุษย์นั้นกลายเป็นพุทธะ (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปญุตโต), ๒๕๓๖ : ๓๖)

การฝึกฝนและพัฒนามนุษย์นั้นทางพระพุทธศาสนาจัดวาง เป็นหลักเรียกว่า ไตรสิกขา แปลว่า การศึกษา ๓ อย่าง คือ ศีล สมารถ ปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นระบบการศึกษาที่ทำให้บุคลพัฒนา อย่างบูรณาการและให้มนุษย์เป็นองค์รวมที่พัฒนาอย่างมีดุลยภาพ ไตรสิกขา ได้แก่ (พระธรรมปีปฏิ (ป.อ. ปญุตโต), ๒๕๓๗ : ๑๓-๔)

๑. ศีล คือ ความมีระเบียบในการดำเนินชีวิต และในการ อุทิร่วมสังคม พุดให่ง่ายอีกอย่างหนึ่งว่า ได้แก่ความมีวินัยและการ ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ติกาในการอุทิร่วมกัน เพื่อให้มีความสัมพันธ์ ที่ดีในสังคม ชีวิตและสังคมจะได้เรียบร้อยราบรื่น ไม่สับสนวุ่นวาย ไม่ระสำระสาย เอื้อโอกาสต่อการที่จะทำอะไร ให้สะดวกได้ผลดี และมีความเจริญก้าวหน้ายิ่งๆขึ้นไป

ศีลมีหลายระดับ หรือจัดไว้หลายประเภทให้เหมาะสมกับสภาพ ชีวิตและสังคมหรือชุมชนนั้นๆ ในการที่จะปฏิบัติเพื่อเข้าถึงจุดหมาย ของตน

ศีล ๕ เป็นกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์พื้นฐานในสังคมเพื่อให้ คนอุทิร่วมกันได้ดี ไม่เบียดเบียนกัน สังคมจะได้ไม่เดือดร้อนระสำ ระสาย เป็นฐานรองรับสันติสุขของสังคม ดังนั้นในหลักศีล ๕ จึง กำหนดให้มีการไม่เบียดเบียนทำร้าย ไม่ละเมิดต่อชีวิตและร่างกาย ไม่ละเมิดต่อกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ไม่ละเมิดต่อคุครองของกันและ

กัน ไม่ใช่ว่าจะทำร้ายหลอกลวงกัน และไม่คุกคามต่อความรู้สึก มั่นคงปลอดภัยของผู้อื่น ด้วยความสูญเสียสติสัมปชัญญะ เนื่องจาก ยาเสพติดที่ทำให้เกิดความประมาท ศีล ๕ เป็นมาตรฐานอย่างต่ำ สำหรับจัดระเบียบชีวิตและสังคมของมนุษย์ให้อยู่ในสภาพที่เอื้อ โอกาสขันพื้นฐานในการที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามหรือทำการพัฒนา ไม่ว่าอย่างหนึ่งอย่างใด ทางจิตใจก็ตาม ทางวัตถุก็ตาม

ศีลเฉพาะกลุ่มเฉพาะหมู่ชน และศีลในระดับที่สูงขึ้นไป จะเป็นการทำตามข้อปฏิบัติต่างๆ ใน การฝึกหัดขัดเกลาพุทธิกรรม ของบุคคลเพื่อสร้างเสริมสภาพชีวิตความเป็นอยู่ และการอยู่ร่วม กันในสังคมให้สอดคล้องและเอื้อโอกาสแก่การที่จะปฏิบัติให้เข้าถึง สภาวะสูงสุดที่เป็นจุดหมายของบุคคลหรือสังคมนั้น เช่น ศีล ๘ มุ่งฝึกให้มีสภาพชีวิตที่เอื้อต่อการพัฒนาทางจิตใจ จึงเพิ่มการรับ ประทานอาหารจำกัดเวลา และการหัดลดลงการหากความสุขจาก สิ่งบันเทิงหรือเครื่องปรนประเครื่องความสุขทางประสาทสัมผัส ตลอด จนงดการใช้เครื่องนั่งนอนอนฟูกฟูหรูหรา เป็นการฝึกตนให้รู้จักจะมี ชีวิตที่เป็นอิสระได้มากขึ้น สามารถอยู่ดีมีสุขได้โดยไม่ต้องพึ่งพาหรือ ขึ้นต่อวัตถุภายนอกมากเกินไป ศีล ๘ นั้นเป็นเครื่องเสริมและเอื้อ โอกาสยิ่งขึ้นไปทั้งด้านเวลาและแรงงานในการที่จะพัฒนาชีวิตทาง ด้านจิตใจและบัญญา พุตอีกสำนวนหนึ่งว่า เป็นเครื่องเสริมและเอื้อ โอกาสในการบำเพ็ญจิตภวานา และบัญญาภวานา

ศีลอย่างอื่นๆ ยังมีอีกมาก many เช่น ศีลในการฝึกอินทรีย์ คือ ฝึกให้รู้จักใช้ตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ โดยเฉพาะ ๕ อย่าง แรกให้ดูเป็น พังเป็น คือดูและฟังให้ได้ประโยชน์แก่ชีวิต ไม่ให้เกิด โทษก่อความเสียหายความเดือดร้อนหรือความลุ่มหลงมัวเมา และ ศีลในการเสพหรือบริโภคสิ่งต่างๆ ให้ได้คุณค่าแท้ ไม่หลงไปใน คุณค่าเทียมเป็นต้น

การมีสภาพชีวิตและการอยู่ร่วมกันที่จัดระเบียนไว้ด้วย ดีเรียกว่าศีล การจัดระเบียนชีวิตเป็นการอยู่ร่วมกันให้เรียบร้อย รวมทั้งตัวระเบียนนั้นเอง เรียกว่า วินัย ข้อปฏิบัติต่างๆ ใน การจัดสภาพชีวิตและการอยู่ร่วมในสังคมให้มีระเบียน เรียกว่า สิกขานาท ข้อปฏิบัติต่างๆในการฝึกฝนขัดเกลาพฤติกรรมเพื่อสร้าง เสริมสภาพชีวิตให้สอดคล้องเกื้อกูลต่อการปฏิบัติในแนวทางที่จะ เข้าถึงจุดหมายที่ต้องการยิ่งๆขึ้นไปเรียกว่า วัตร ทั้งหมดนี้เรียก คุณๆ รวมๆ ก็พูดว่า ศีล

ศีลจึงเป็นเรื่องของการฝึกในด้านพุทธิกรรม โดยเฉพาะ พุทธิกรรมเดยชน เครื่องมือที่ใช้ในการฝึกศีลก็คือวินัย วินัยเป็น จุดเริ่มต้นในการบวนการศึกษาและการพัฒนามุขย์ เพราะว่าวินัย เป็นตัวจัดการ จัดเตรียมชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เอื้อต่อการพัฒนา โดย จัดระเบียนความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคม ให้เหมาะสมกับการพัฒนาและเอื้อโอกาสในการที่จะพัฒนา เมื่อฝึก ได้ผลจนคนมีพุทธิกรรมเดยชนที่ดีตามวินัยนั้นแล้วก็เกิดเป็นศีล ดังนั้น โดยสรุปวินัยจะมาในรูปของการฝึกพุทธิกรรมเดยชนที่ดี และการจัดสภาพแวดล้อมที่จะป้องกันไม่ให้พุทธิกรรมที่ไม่ดี และ เอื้อต่อการมีพุทธิกรรมที่ดีที่พึงประสงค์ การฝึกคนให้คุ้นกับ พุทธิกรรมที่ดี ตลอดจนการจัดระบบระเบียบทั้งหลายทั้งปวงใน สังคมมุขย์

๒. สมานิ หมายถึง การฝึกสอนอบรมจิตใจให้สงบแน่วแน่ มั่นคง เพื่อให้เป็นจิตใจที่สามารถทำงานหรือใช้การได้ดี โดยเฉพาะ ในการคิดพิจารณาให้เกิดปัญญาหรือใช้ปัญญาอย่างได้ผล จิตใจที่ มีสมานิจะเป็นจิตใจที่เอื้อหรือเหมาะสมต่อการพัฒนาของคุณสมบัติ ต่างๆ เช่น คุณธรรมทั้งหลายที่จะเจริญเพิ่มพูนพ่วงมาด้วยในจิต

นั้น เมื่อจิตใจสงบมั่นคงแล้วແน່ມີສາມາດໃລ້ວກີຈະອູ້ໃນภาวะທີປລອດພັນຈາກການຮຽນຂອງຄວາມເຫຼົາມອນຫຼຸ່ມວ່າ ຄວາມເຮົາຮ້ອນສັບສນ່ວ່ານາຍຕ່າງໆ ຈຶ່ງເປັນຈິຕທີປລອດໂປ່ງເບາສນາຍ ເບີກບານ ສົດຊື່ນຜ່ອງໄສ ເປັນສູ່

ສາມາດຈຶ່ງເປັນເວັ້ງຂອງການຝຶກໃນດ້ານຈິຕຫີ່ອຮະດັບຈິຕໃຈໄດ້ແກ່ ການພັດນາຄຸນສົມບັດຕ່າງໆ ຂອງຈິຕ ທັ້ງໃນດ້ານຄຸນຫຼຽມ ເຊັ່ນ ຄວາມເມືຕຕາກຮຸດາ ຄວາມເຂື້ອເພື່ອເພື່ອແຜ ໃນດ້ານຄວາມສາມາດຂອງຈິຕ ເຊັ່ນ ຄວາມເຂັ້ມແຂງມັນຄົງ ຄວາມເພີຍພາຍາມ ຄວາມຮັບຜິດຂອບຄວາມແນ່ວແນ່ມັນຄົງ ຄວາມມືສົດ ສາມາດ ແລະໃນດ້ານຄວາມສູ່ ເຊັ່ນ ຄວາມອົ່ມໃຈ ຄວາມຮ່າເຮີງເບີກບານໃຈ ຄວາມສົດຊື່ນຜ່ອງໄສ ຄວາມຮູ້ສຶກພອໃຈ ພູດສັ້ນ ວ່າພັດນາຄຸນກາພ ສມຮຣກກາພແລະສຸຂກາພຂອງຈິຕ

๓. ປັນຍາ ໄດ້ແກ່ ການມີຄວາມຮູ້ເຂົ້າໃຈສິ່ງທັ້ງໜ້າຍຕາມຄວາມເປັນຈິງແລະການຝຶກຝົນອອນຮ້ອງພັດນາໃໝ່ມີຄວາມຮູ້ຄວາມເຂົ້າໃຈເຊັ່ນນັ້ນ ປັນຍາມີໜ້າຍຂັ້ນໜ້າຍຮະດັບ ເຊັ່ນ ຂັ້ນເຮີມຕັນກີ້ອ ກາຮົ້ເຂົ້າໃຈສິ່ງທີ່ເລົາເຮີນ ສັດບຕັບພົງຂ່າວສາຮັບຂໍອມູລຕ່າງໆ ແລະປະສົບກາຮົ້ທີ່ເຂົ້າມາທາງຕາຫຼຸງ ຈຸ່ງ ລື້ນ ກາຍ ຕລອດຈົນກາຮົ້ໄດ້ໜ້າຍຮູ້ ແລະຄວາມຮູ້ສຶກນິກົດທີ່ປຣາກງູຫວົ້ວສັ່ງສມອູ່ໃນໃຈ ປັນຍາ ທຳໄໜຮົ້ແລະມອງດູປະສົບກາຮົ້ນັ້ນໆ ອຢ່າງຖຸກຕ້ອງຕຽງຄວາມຈິງແລະອ່າງບຣິສຸທີ່ ໃນກູກປຽງແຕ່ງດ້ວຍຄວາມຂອບຂັງ ຍິນດີຍິນຮ້າຍ ໃນເອນເລື້ອງດ້ວຍອົດຕິຕ່າງໆ ຂັ້ນຕ່ອໄປໄດ້ແກ່ກາຮົ້ຈາກພາວິນິຈັ້ຍແລະຄົດກາຮົ້ຕ່າງໆ ໄທ້ຖຸກຕ້ອງໜັດເຈັນ ໂດຍໃໝ່ຖຸກກິເລສເສ່່ນ ຄວາມເຫັນແກ້ໄດ້ແລະຄວາມເກລື້ອດໂກຮ ເຄີຍດແກ້ນໜີ້ໜັງເປັນຕ້ວຄຣອນຈຳກັງຈູງ

ບັນຍາອີກດ້ານໜຶ່ງໜຶ່ງ ການມອງເຫັນສິ່ງທັ້ງໜ້າຍລ່ວງທະລຸເສີ່ງເຫດຸບປ່າຈັຍຕ່າງໆ ຕລອດຈົນສາມາດເຂົ່ອມໂຍງຄວາມຮູ້ໃນສິ່ງທັ້ງໜ້າຍມາໃໝ່ແກ້ບັນຍາແລະທຳກາຮົ້ສ້າງສຽງ ຈັດດຳເນີນກາຮົ້ຕ່າງໆ

ปัญญาในขั้นสูงสุดหมายถึง ความรู้เท่าทันความเป็นจริงของโลกและชีวิตที่ทำให้หายติดข้องหมดความถือมั่นในสิ่งทั้งหลายซึ่งผลย้อนกลับไปยังจิตใจ ทำให้เกิดความเป็นอิสรภาพลุดพันเป็นอยู่ด้วยความปลดปล่อย โล่งเบา เบิกบานผ่องใสอย่างแท้จริง

ปัญญาจึงเป็นเรื่องของการฝึกหรือพัฒนาในด้านการรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ ความhay ยั่งรู้เหตุผล การรู้จักวินิจฉัย ไตรตรอง ตรวจสอบ คิดการต่างๆ สร้างสรรค์เฉพาะอย่างยิ่งเน้นการรู้ตรงตามความเป็นจริง หรือรู้เห็นตามที่มันเป็น ตลอดจนรู้แจ้งความจริงที่เป็นสาгалของสิ่งทั้งปวง จนถึงขั้นเท่าทันธรรมชาติของโลกและชีวิตที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสรภาพ ปลดปล่อยจากทุกข์ เข้าถึงอิสรภาพโดยสมบูรณ์

สิกขา หรือ ศึกษา แปลว่า การฝึกฝนปฏิบัติหรือเรียนให้รู้และฝึกทำให้เป็น หลักไตรสิกขาหรือการศึกษา ๓ อย่างนี้ เป็นการฝึกพัฒนาชีวิต ๓ ด้าน คือด้านความสัมพันธ์กับสภាពแวดล้อม ทั้งทางวัตถุและทางสังคม ด้านจิตใจและด้านปัญญา ในการกระทำทุกครั้งทุกอย่าง ไม่ว่าจะแสดงพฤติกรรมอะไรหรือมีกิจกรรมใดๆ ก็ตาม เราสามารถฝึกฝนพัฒนาตนและสำรวจตรวจสอบตนเองตามหลักไตรสิกขานี้ ให้มีการศึกษาครบถ้วนอย่างทั้งศีล สมารท และปัญญา พร้อมกันไปทุกครั้งคราว คือ เมื่อทำอะไรก็พิจารณาดูว่า พฤติกรรมหรือการกระทำของเราครั้งนี้มีการเปลี่ยนแปลง เช่น ทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ใครหรือไม่ หรือว่าเป็นไปเพื่อความเกื้อกูลช่วยเหลือ ส่งเสริม และสร้างสรรค์ (ศีล) ในการกระทำเดียวกันนี้ จิตใจของเราเป็นอย่างไร เราทำด้วยจิตใจที่เห็นแก่ตัว มุ่งร้ายต่อใคร ทำด้วยความโลภ โกรธ หลงหรือไม่ หรือทำด้วยความเมตตา มีความปรารถนาดี ทำด้วยศรัทธา ทำด้วยสติ มีความเพียร มีความ

รับผิดชอบ เป็นต้น และในขณะที่ทำเรามีสภาพจิตใจเป็นอย่างไร เราร้อน กระวนกระวาย ขุ่นมัว เศร้าหมอง หรือว่ามีจิตใจที่สงบ ร่าเริง เปิกบาน เป็นสุข เอินอิม ผ่องใส (สมາธิ) การกระทำการครั้งนี้ เราทำด้วยความรู้ ความเข้าใจ มองเห็นเหตุผล หนทางแก้ไข ปรับปรุงพร้อมดีแล้วหรือไม่ (ปัญญา)

พระฉะนั้น คนที่ฉลาดจึงสามารถบำเพ็ญสิ่กขาคือ ฝึกฝน พัฒนาตนและสำรวจตรวจสอบวัดผลการพัฒนาตนได้เสมอตลอด ทุกครั้งทุกคราว เป็นการบำเพ็ญไตรสิเกขาในระดับ จุลภาค หรือรอบ เล็ก คือ ครบทั้งสามอย่างในพุทธกรรมเดียวหรือในกิจกรรมเดียว พร้อมกันนั้นก็เจริญไตรสิเกขาในระดับมหพากค คือ รอบใหญ่ คือ ค่อยๆ ทำทีละส่วนไปด้วย ชนิดที่ดูภายนอกก็เหมือนศึกษาไปตาม ลำดับทีละอย่าง โดยการที่บำเพ็ญไตรสิเกขาในระดับจุลภาคนี้ก็จะ ช่วยให้การเจริญไตรสิเกขาในระดับมหพากก้าวหน้าไปด้วยดี แล้ว ในทางย้อนกลับ การเจริญไตรสิเกขาในระดับมหพากก็จะส่งผลให้ การบำเพ็ญไตรสิเกขาในระดับจุลภาคมีความมั่นคงและสมบูรณ์ ยิ่งขึ้น จนเต็มเปี่ยมในที่สุด

หลักทั้ง ๓ ประการที่กล่าวมานี้ เป็นส่วนประกอบของชีวิต ที่ดีงาม เรายังฝึกตนให้เจริญองค์ในองค์ประกอบเหล่านี้ และให้ องค์ประกอบเหล่านี้นำเราสู่การเข้าถึงอิสรภาพและสันติสุขที่แท้จริง ตัวการฝึกที่จะให้มีชีวิตที่ดีงามเป็น สิเกขา ตัวชีวิตที่ดีงามที่เกิดจาก การฝึกนั้นก็เป็น มรรค ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป

การฝึกที่เรียกว่าสิเกขา หรือแปลว่าการศึกษานี้ บางทีก็ใช้ ศัพท์แทนเป็นคำว่า ภavana ซึ่งก็คือเรื่องของสิเกขานั้นเอง แต่คำว่า ภavana แปลว่าทำให้เจริญ ทำให้เป็น ทำให้มีขึ้น หรือฝึกอบรม ภavana จัดเป็น ๔ อย่างคือ (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), ๒๕๓๖ : ๓๙-๔๐)

๑. ภัยภานา การพัฒนาภัย คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางภายนอก

๒. ศีลภานา การพัฒนาศีล คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับเพื่อนมนุษย์ในสังคม

๓. จิตภานา การพัฒนาจิต คือ การทำจิตใจให้เจริญงอกงามขึ้น ในความดีงามความเข้มแข็งมั่นคงสมบูรณ์และเป็นอิสระ

๔. ปัญญาภานา การพัฒนาปัญญา คือ การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ ความคิดเหตุผล และการหยั่งรู้ความจริงจนเข้าถึงอิสรภาพ มีชีวิตที่ดีงามปลดปล่อย ปราศจากปัญหา

คำศัพท์อีกคำหนึ่งที่ใช้แทนสิกข์ได้ คือ คำว่า ทมະ ซึ่งก็แปลว่า การฝึก ทมະเป็นคำที่มาจากการที่เรามองมนุษย์โดยเทียบกับสัตว์ทั้งหลายในเรื่องของการฝึก ซึ่งจะเห็นได้ว่ามี ๒ ขั้นตอน คือ ขั้นที่หนึ่ง เป็นการฝึกในเรื่องของการปราบพยศ ทำให้หมดสัญชาตญาณไป เป็นเงื่อน อีกขั้นหนึ่งมองในแบบกว้าง เป็นการฝึกให้ทำอะไรต่ออะไรได้อย่างพิเศษ หรือที่ดีงามเป็นประโยชน์ ทมະเป็นการฝึก ถ้าเป็นคนก็เป็น ทมະ แปลว่า ผู้ที่จะต้อง (ได้รับการ) ฝึกดังปรากฏในบทพุทธคุณ ๙ ข้อที่ ๖ ว่า “อนุตตโร บุริสหमุสารถิ” แปลว่า เป็นสารถฝึกคนที่ควรฝึกผู้ยอดเยี่ยม (สุยามรภุจสุส เตปีภูก เล่นที่ ๑๒, ๒๕๓๘ : ๖๗)

ในกระบวนการพัฒนาของไตรสิกขานั้น องค์ทั้ง ๓ คือ ศีล สามัช ปัญญา จะทำงานประสานโยงส่งผลต่อกันหรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่เมื่อมองไตรสิกขานี้โดยภาพรวมที่เป็นระบบใหญ่ ของการฝึกก็จะเห็นองค์ ๓ นั้นเด่นขึ้นมา ที่ละเอียดตามลำดับ คือ ช่วงแรกเด่นที่ศีล ก็เป็นขั้นศีล ช่วงที่สองเด่นที่สามัช ก็เป็นขั้นสามัช ช่วงที่สามเด่นที่ปัญญา ก็เป็นขั้นปัญญา แต่ในทุกขั้นนั้นเอง องค์

อีก ๒ อย่างก็ทำงานร่วมกันอยู่ด้วยโดยตลอด การมองเป็นภาพรวมของระบบใหญ่อย่างนี้ขอเรียกว่า รอบใหญ่

เมื่อเราไม่มองภาพรวมของรอบใหญ่อย่างนั้น แต่มาดูการทำางานของกระบวนการศึกษาหรือฝึกฝนพัฒนานั้นในเวลาใดเวลาหนึ่งก็ตาม เราจะเห็นองค์ทั้งสามคือ ศีล สมาริ ปัญญา นั้นทำงานอยู่ด้วยกันและสัมพันธ์กันตลอดเวลา ขอเรียกการมองการทำางานในช่วงสั้นๆ นี้ว่า รอบเล็ก

ในการฝึกไตรสิกขา คือ ศีล สมาริ ปัญญา แบบรอบเล็กนั้น สามารถเริ่มจากจุดไหนก็ได้ เช่น ถ้าเรามีความพอใจ จิตแบบสนใจหรือสนใจไปกับพุทธกรรมอย่างใด (สมาริ) เราจะมีความโน้มเอียงไปสู่การทำพุทธกรรมอย่างนั้น (ศีล) หรือถ้าเราพิจารณาเห็นโดยเหตุผลว่า พุทธกรรมอีกอย่างหนึ่งดีกว่า เราเห็นว่าทำอย่างนั้นจะดีกว่า เป็นประโยชน์กว่า (ปัญญา) เราจะทำพุทธกรรมตามที่เราคิดว่าดีกว่านั้น (ศีล) แต่บางทีอาจจะมีพุทธกรรมเกิดขึ้นก่อน เช่น พ่อแม่ครูอาจารย์ โรงเรียน หรือสถาบันทางสังคม เข้าจัดระเบียบความเป็นอยู่ คือ วางระเบียบวินัยเป็นกฎเกณฑ์ติกาขึ้นมาแล้วเราเข้าไปอยู่ในหมู่ในพวก ก็ทำตามเขาไป (ศีล) ต่อมาจากความเคยชินในการทำพุทธกรรมอย่างนั้นไปเรื่อย โดยไม่ขัดขืนฝืนใจเรา ก็เกิดความพอใจ สนใจไปกับพุทธกรรมนั้น (สมาริ) และบางทีก็เลยมองเห็นคุณค่าของสิ่งที่เป็นระเบียบหรือกฎเกณฑ์ติกาของพุทธกรรมนั้นว่าดีมีประโยชน์ (ปัญญา) พอบัญญាយเห็นคุณค่าของพุทธกรรมอย่างนั้นแล้ว ก็ยิ่งทำพุทธกรรมอย่างนั้นหนักแน่นขึ้นอีก (ศีล) และก็ยิ่งมีความสุข ความพอใจสนใจไปกับพุทธกรรมนั้นมากขึ้น (สมาริ) เพราะเหตุที่มีการヨงส่งผลต่อกันไปมาอย่างนี้ ก็ทำให้เรามีการปรับพุทธกรรมให้เหมาะสมมีผลดียิ่งขึ้นได้อีก

ในการฝึกนี้จะเห็นว่า ทั้งศีล สมाचิ ปัญญา ๓ อย่างนี้ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ถ้าอย่างหนึ่งอย่างใดไม่พร้อมหรือไม่ร่วมประสานก็ทำให้กระบวนการฝึกไม่ได้ผลดี เช่น ในการฝึกะเบียนวินัย ถ้าจิตใจของผู้ถูกฝึกไม่มีความสุข ทำให้เกิดการฝืนใจขึ้นก็เสียองค์ประกอบ การฝึกนั้นก็มีความโน้มเอียงที่จะได้ผลยาก แต่ถ้าใน การฝึกพุทธิกรรมนั้นจิตใจของผู้ถูกฝึกมีความพึงพอใจ มีความสุข ในการกระทำพุทธิกรรมนั้น พุทธิกรรมนั้นก็จะมั่นคง ยิ่งถ้าเข้าได้มีปัญญาของเห็นคุณค่าของการฝึกพุทธิกรรมนั้นว่าเป็นสิ่งที่ดีมีคุณค่า เกื้อ大局เป็นประโยชน์ด้วยก็จะยิ่งมีความมั่นคงและมั่นใจ พร้อมทั้งมีความสุขในการทำพุทธิกรรมนั้นมากยิ่งขึ้นไปอีก ดังนั้น องค์ทั้ง ๓ จึงต้องสัมพันธ์กัน

การพัฒนาไตรสิกขาในระดับรอบเล็กที่ควรปฏิบัติให้ได้เป็นประจำและเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้จริงโดยไม่ยากเลย ก็คือ การนำไตรสิกขาเข้าสู่การพิจารณาของโญนิโสมนสิการ หรือโญนิโสมนสิการ ในไตรสิกขา ก้าวคือ ในการกระทำทุกครั้งทุกอย่าง ไม่ว่าจะแสดง พฤติกรรมอะไร หรือมีกิจกรรมใดๆก็ตาม เราสามารถฝึกฝนพัฒนาตนและสำรวจตรวจสอบตนเองตามหลักไตรสิกขานี้ให้มีการศึกษาครบทั้งสามอย่าง ทั้งศีล สมाचิ ปัญญา พร้อมกันไปทุกครั้งทุกคราว ก็คือเมื่อทำอะไรก็พิจารณาดูว่าพุทธิกรรมหรือการกระทำของเรา ครั้งนี้ มีการเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ใครหรือไม่ หรือว่าเป็นไปเพื่อความเกื้อ大局 ช่วยเหลือ ส่งเสริมและสร้างสรรค์ (ศีล)

ในการกระทำเดียวกันนี้ จิตใจของเราเป็นอย่างไร เรา ทำด้วยจิตใจที่เห็นแก่ตัว มุ่งร้ายต่อใคร ทำด้วยความโลภ โกรธ หลง หรือไม่ หรือทำด้วยความเมตตา มีความปรารถนาดี ทำด้วยศรัทธา ทำด้วยสติ มีความเพียร มีความรับผิดชอบ เป็นต้น และในขณะที่

ทำเรามีสภาพจิตใจเป็นอย่างไร เราร้อน กระวนกระวาย ขุนแม่ เศร้าหมอง หรือว่ามีจิตใจที่สงบ ร่าเริง เปิกบาน เป็นสุข เอินอิม ผ่องใส (สมາธิ) การกระทำครั้งนี้เราทำด้วยความรู้ความเข้าใจใน เรื่องที่ทำ มองเห็นเหตุผล รู้เข้าใจหลักเกณฑ์และความมุ่งหมาย มองเห็นผลดีผลเสีย และหนทางแก้ไขปรับปรุงพร้อมดีแล้วหรือไม่ (ปัญญา)

เพราะฉะนั้น คนที่ฉลาดจึงสามารถบำเพ็ญสิ่กขาคือ ฝึกฝน พัฒนาตนและสำรวจตรวจสอบวัดผลการพัฒนาตนได้เสมอ ตลอด ทุกครั้งทุกเวลา เป็นการบำเพ็ญไตรสิگขานในระดับรอบเล็ก (คือ ครอบ ทั้งสามสิ่กขานในพุทธิกรรมเดียว หรือกิจกรรมเดียว) พร้อมกันนั้น ก็เจริญไตรสิگขานในระดับรอบใหญ่ คือ ค่อยๆ พัฒนาขึ้นไปทีละส่วน ไปด้วย ชนิดที่ดูภายนอกก็เหมือนศึกษาไปตามลำดับทีละอย่าง โดย ที่การบำเพ็ญไตรสิگขานในระดับรอบเล็กนี้จะช่วยให้การเจริญ ไตรสิگขานในระดับรอบใหญ่ก้าวหน้าไปด้วยดี แล้วในทางย้อนกลับ การเจริญไตรสิگขานในระดับรอบใหญ่ก็จะส่งผลให้การบำเพ็ญ ไตรสิگขานในระดับรอบเล็กมีความมั่นคงและสมบูรณ์ยิ่งขึ้นจน เต็มเปี่ยมในที่สุด

ตามที่กล่าวมานี้ต้องการให้มองเห็นความสัมพันธ์อย่างอิง อาศัยซึ่งกันและกันขององค์ประกอบที่เรียกว่า สิกขา ๓ ในกระบวนการ การศึกษาและพัฒนาพุทธิกรรมเป็นการมองรวมๆ อย่างสัมพันธ์ ถึงกันหมดในรอบเล็ก โดยไม่ได้แยกออกเป็นเรื่องๆ แต่ถ้ามองใน แบบของช่วงยาว จุดเน้นจะต่างกันในกระบวนการฝึกนี้ กล่าวคือ เริ่มต้นจุดเน้นจะอยู่ที่ศีล ส่วนสมາธิและปัญญาจะเป็นตัวแทรกเสริม หรือแฟรงอยู่ ต่อมาในช่วงที่ ๒ เมื่อศีลมั่นคงดีแล้วก็จะเน้นเรื่องสมາธิ โดยมีศีลเป็นฐานรองรับและปัญญา ก็อยู่ดูแลอยู่ จึงมองเห็น

ภาพรวมแบบหยาบๆ ว่า ขันแรกฝึกศีล ขันที่สองฝึกสามธิ และ ขันสุดท้ายฝึกปัญญา คนที่จะฝึกปัญญาได้ดีนั้น ด้านศีล ด้านสามธิ ต้องมั่นคงเป็นฐานอยู่แล้ว

ไตรสิกขานั้นถือกันว่าเป็นระเบียบการปฏิบัติธรรม ที่ครบถ้วนสมบูรณ์ มีขอบเขตคลอบคลุมมารคทั้งหมด และเป็นการนำเอาเนื้อหาของมารคไปใช้อย่างหมวดสิ้นบริบูรณ์ จึงเป็นหมวดธรรมมาตรฐานสำหรับแสดงหลักการปฏิบัติธรรม และมักใช้เป็นแม่บทในการบรรยายวิธีปฏิบัติธรรม ในที่นี้ขอกล่าวสรุปว่า มารคเป็นระบบการปฏิบัติธรรมทั้งหมดในແเน່ເນື້ອຫາ ຈັດໄດ້ ไตรสิกขาก็เป็นระบบการปฏิบัติธรรมทั้งหมดในແນ່ກ່າວໃຊ້ງານ ຈັດນັ້ນ (พระพรหมคุณภารණ (ປ.ອ. ປຢູຕໂຕ), ๒๕๔๘ : ๖๐๑) และ ไตรสิกขานี้ແທະທີມารับซ່ວງหลักปฏิบัติจากการค้าไปกระจายออกสู่วิธีปฏิบัติในส่วนรายละเอียดอย่างกว้างขวางต่อไป

มารค มีชื่อเต็มว่า อริยอัฏฐรังคคิกมารค แปลว่า มารคอันประเสริฐมีองค์ประกอบ ๙ อย่าง เพื่อให้มองเห็นเป็นหมวดหมู่ อันจะช่วยเสริมความเข้าใจให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ท่านจัดองค์ประกอบทั้ง ๙ ของมารคเข้าเป็นประเภทๆ เรียกว่า ขันธ์ หรือ ธรรมขันธ์ แปลว่า หมวดธรรมหรือกองธรรมมี ๓ ขันธ์ หรือ ๓ ธรรมขันธ์ ได้แก่ ศีลขันธ์ สามธิขันธ์ และปัญญาขันธ์ (สุยามรภูรஸ ເຕປິກຳ ເລີ່ມທີ ๑๒, ๒๕๗๙ : ๕๔๙-๕๕๐) เรียกง่ายๆ ว่า ศีล สามธิ ปัญญา โดยจัดสัมมาวaja สัมมาກັມມັນຕະ และสัมมาອາຫຼວະ ເຂົາເປັນหมวดศีล จัดสัมมาຍາມະ สัมມາສົດ ສົມມາສາມາດ ເຂົາເປັນหมวดสามธิ ส่วนสัมມາທິກູສີ ແລະສົມມາສັງກັບປະ ຈັດເຂົາໃນหมวดປັບປຸງ ເຊິ່ນໄຫດູງ່າຍດັ່ງນີ້

๑. สัมมาทิภูมิ
๒. สัมมาสังกัปปะ

} ๓. ปัญญา

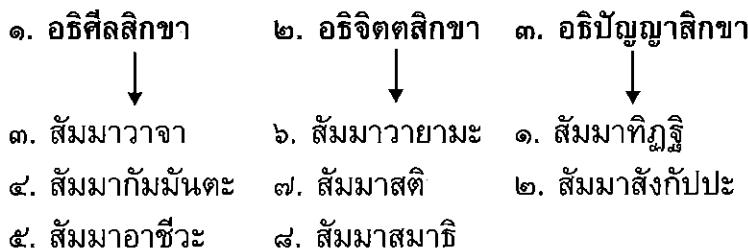
๔. สัมมาวาราชา
๕. สัมมากัมมันตะ
๖. สัมมาอาชีวะ

} ๗. ศีล

๘. สัมมาวายามะ
๙. สัมมาสติ
๑๐. สัมมาสมารถ

} ๒. สมารถ

นี้เป็นการจัดหมวดตามสภาวะที่เป็นธรรมประภาคเดียวกัน ส่วนในทางปฏิบัติคือการใช้งาน ท่านก็จัดตามแนวเดียวกันนี้ แต่ เรียกชื่อว่า สิกขາ ๓ หรือ ไตรสิกขາ มีชื่อเพียนไปเล็กน้อยเป็น อธิศิลสิกขາ อธิจิตตสิกขາ อธิปัญญาสิกขາ และโดยทั่วไปก็เรียก กันง่ายๆ ตั้งๆ ว่า ศีล สมารถ และปัญญา เลียนแบบธรรมขันธ์ ๓ อย่างนั้นเอง ทั้งนี้ เพราะเมื่อถือตามความหมายอย่างคร่าวๆ อธิศิล ก็คือศีล อธิจิตต์ ก็คือสมารถ และ อธิปัญญา ก็คือปัญญา อาจเขียน ให้ดูง่ายขึ้นดังนี้

การจัดแบบธรรมขันธ์ ๓ นั้น มุ่งเพียงให้เห็นเป็นหมวดหมู่ตามประเภท แต่การจัดเป็นไตรสิกขามุ่งให้เห็นลำดับในกระบวนการ การปฏิบัติหรือใช้งานจริง สิกขາ ๓ มีความหมายคร่าวๆ ดังนี้

๑. อธิศีลสิกขາ การฝึกอบรมในด้านความประพฤติ ระเบียนวินัย ให้มีสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ สาระของอธิศีลคือ การดำรงตนอยู่ด้วยดี มีชีวิตที่เกื้อกูล ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ตนมี ส่วนช่วยสร้างสรรค์รักษาให้อีกอำนวยแก่การมีชีวิตที่ดีงามร่วมกัน เป็นพื้นฐานที่ดีสำหรับการพัฒนาคุณภาพจิตและการเจริญปัญญา

๒. อธิจิตตสิกขາ การฝึกอบรมทางจิตใจ การปลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพจิต และรู้จักใช้ความสามารถในกระบวนการสมารถ สาระของอธิจิตต์ คือ การพัฒนาคุณภาพจิต หรือการปรับปรุงจิตให้มีคุณภาพและสมรรถภาพสูง ซึ่งอีกแก่การมีชีวิตที่ดีงาม และพร้อมที่จะใช้งานในทางปัญญาอย่างได้ผลดีที่สุด

๓. อธิปัญญาสิกขາ การฝึกอบรมทางปัญญาอย่างสูง ทำให้เกิดความรู้แจ้งที่สามารถนำมาระบุริบที่ดีให้กับสุธรรมลุดพันเป็นอิสระโดยสมบูรณ์ สาระของอธิปัญญาคือ การมองคุณจักษะและเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง หรือรู้เท่าทันธรรมชาติของสังขารธรรมทั้งหลาย ที่ทำให้เป็นอยู่และทำการต่างๆ ด้วยปัญญา คือ รู้จักวางแผน วางแผน ท่าที และปฏิบัติ ต่อโลกและชีวิต ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ในทางที่เป็นไปเพื่อขยายประโยชน์สุข มีจิตผ่องใสไร้ทุกข์ เป็นอิสระเสรี และสดชื่นเบิกบาน (พระพรหมคุณภารណ์ (ป.อ. ปยุตโต), ๒๕๔๙ : ๖๑)

เนื่องจากไตรสิกขามีขอบเขตครอบคลุมมารคหั้งหมด โดยนัยนี้สัมมาว่าชา สัมมาภัมมันตะ สัมมาอาชีวะ เป็น ศีล การฝึกฝนปฏิบัติให้สัมมาว่าชา สัมมาภัมมันตะ สัมมาอาชีวะนั้นเกิดมีเพิ่มพูน

ขึ้นเป็น อธิศีลสิกขา สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมารท์ เป็น พวาก สมารท์ การฝึกปรือสัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมารท์ เป็น อธิจิตตสิกขา สัมมาทิภูมิและสัมมาสังกับปะ เป็นพวาก บัญญา การ ฝึกปรือสัมมาทิภูมิและสัมมาสังกับปะนั้นเป็น อธิบัญญासิกขา

เป็นอันว่า ไตรสิกขาเป็นระบบการฝึกอบรมที่เป็นเชิงปฏิบัติ เต็มที่ จัดไว้เพื่อใช้ฝึกคนในฐานะที่อยู่ในสังคม หรือใช้เป็นระบบ การฝึกคนของสังคม หรือฝึกคนในฐานะที่เป็นมนุษย์ผู้หนึ่ง จัดแบ่ง ขั้นตอนเป็นช่วงกว้างๆ และเรียงลำดับโดยถือหลักสิ่งที่จะต้องปฏิบัติ เด่นชัดเป็นพิเศษในช่วงนั้นๆ

มีข้อควรย้ำว่า ไม่ว่าผู้ศึกษากำลังฝึกอบรมอยู่ในช่วงตอนใด ของไตรสิกขา จะเป็นขั้นศีลก์ตาม ขั้นสามิคก์ตาม ขั้นบัญญาก์ตาม การทำหน้าที่ขององค์มรรค หรือการปฏิบัติต้องค์มรรคทุกข้อตั้งแต่ สัมมาทิภูมิถึงสัมมาสมารท์ ย่อมดำเนินอยู่เรื่อยไปตลอดเวลาทุกช่วง ตอน การกล่าวอกรมาลาเป็น ขั้นศีล ขั้นสามิ หรือขั้นบัญญาก เป็น เพียงการบอกแจ้งว่า ในตอนนั้นกำลังเร่งรัดให้ระดมการฝึกอบรม องค์ประกอบประเภทนั้นให้มากเป็นพิเศษ หรือว่าในตอนนั้นองค์ ประกอบประเภทนั้นกำลังถูกเรียกอกรมาใช้งาน มีบทบาทโดดเด่นออกหน้าองค์ประกอบประเภทอื่น

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้สรุปลงได้ว่า หลักการของพระพุทธ ศาสนาคือ ไตรสิกขา พระพุทธองค์ทรงวางหลักการนี้ในวันเพญเดือนมาฆะ อันเป็นเดือนที่ ๙ แห่งการตรัสรู้ ดังปรากฏเป็นส่วนสำคัญอยู่ในหลัก โอวาทปาฏิโมกข์ ดังนี้ (สยามรัฐสุส เตปีภก เล่มที่ ๑๐, ๒๕๓๘ : ๕๗)

สพพปปสส อกรณ์ กุสลสสปปปทฯ
สจดตบปริโยทปน เอต์ พุทธาน สาสน์
การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การบำเพ็ญความดีให้เพียงพร้อม
การทำจิตของตนให้ผ่องใส นี้คือคำสอนของพระพุทธศาสนา

พูดให้สั้นและเข้าใจง่ายก็คือ ละชั่ว ทำดี ทำจิตให้ผ่องใส
ซึ่งก็คือ ศีล สามิ บัญญา นั่นเอง

พระพุทธศาสนาของมนุษย์ว่าเป็นสัตว์โลกที่ต้องศึกษาหรือ
พัฒนาตนอยู่ตลอดเวลา การศึกษาจึงมิใช่เป็นเพียงส่วนหนึ่ง หาก
เป็นทั้งหมดของชีวิต มนุษย์ทุกคนมีหน้าที่ต้องศึกษาและพัฒนา
ตนไปจนถึงจุดหมาย แม้หริบุคคลตั้งแต่พระโสดาบันไปจนถึง
พระอนาคตมี ก็ยังต้องศึกษาและพัฒนาตนต่อไป คือยังจัดเป็น
sexบุคคล หมายถึง ผู้ยังต้องศึกษา ต่อเมื่อเป็นพระอรหันต์แล้ว
จึงหยุด ไม่ต้องศึกษา เพราะได้ศึกษาและพัฒนาตนจนถึงจุดหมาย
แล้ว พระอรหันต์จึงจัดเป็น อsexบุคคล หรือบุคคลผู้ไม่ต้องศึกษา
เพราะศึกษาเสร็จสิ้นแล้ว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต),
๒๕๔๑ : ๕๒๕)

ดังนั้นกระบวนการของชีวิตกับไตรสิกขาจึงไม่สามารถแยก
จากกันได้ และเนื่องจากไตรสิกามีขอบเขตครอบคลุมของกรรมรศ
ทั้งหมด การปฏิบัติมารคมีองค์ ๙ จึงเท่ากับการปฏิบัติไตรสิกษา
ซึ่งสามารถปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน กล่าวคือในการดำรงชีวิตเรา
ต้องใช้บัญญา บัญญาที่มองเห็นบำบัดเป็นบำบัด บุญเป็นบุญ จัดเป็น
สัมมาทิปฏิสุตติ เมื่อเห็นเช่นนั้นก็เกิดความคิดที่จะละชั่วทำดี เป็น สัมมา
สังกับปะ สัมมาทิปฏิสุตติและสัมมาสังกับปะจึงเป็นบัญญา เมื่อบุคคลเกิด
บัญญาอย่างนี้ก็จะมีความสำรวมในการพูด การกระทำ และการ

ประกอบสัมมาอาชีวะ สัมมาวาราชา สัมมากัมมันตະ และสัมมาอาชีวะ เป็น ศีล และเมื่อมีความระมัดระวังไม่ให้เกินปอกกุศลเกิดขึ้น ระลึกชอบ และเมื่อใจดจจ่ออยู่กับการกระทำนั้น เป็นสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมารท์ ทั้งสามอย่างนี้ก็คือ สมารท์ จึงครบไตรสิกขา คือ ศีล สมารท์ ปัญญา ซึ่งในการดำรงชีวิตจะต้องประสบทุกเมื่อ เชื่อวันและขณะเดียวกันก็ต้องพัฒนาให้ก้าวหน้ายิ่งๆ ขึ้นไปจนถึงจุดหมาย

กระบวนการพัฒนาแบบไตรสิกขาและมรรคมีองค์ ๘ นี้ นอกจากจะเห็นได้ในตัวบุคคลแล้ว ยังสามารถเห็นได้ในชุมชน เช่น ในวัดที่มีการปฏิบัติธรรมอย่างเป็นล้ำเป็นสัน ดังจะยกมาเป็นตัวอย่างสักวัดหนึ่ง คือ วัดอัมพวน จังหวัดสิงห์บุรี ซึ่งพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ จิตธรรมโม) เป็นเจ้าอาวาส

เพียงแต่ท่านเหยียบย่างเข้ามา ก็จะได้สัมผัสกับไตรสิกขา และมรรคมีองค์ ๘ ครบรอบในอารามแห่งนี้ บริเวณรายรอบดูสวยงามร่มรื่นด้วยไม้ดอกและไม้ยืนต้น แม้ห้องน้ำก็สะอาดปราศจากกลิ่น ผู้ปฏิบัติธรรมในชุดสีขาวเดินอย่างสำรวจเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่มีเสียงพูดคุยกันให้เสียสมารท์ พระเครื่องรูปดุสงบเสงี่ยมสมกับสมณสถานสรูป โดยเฉพาะองค์เจ้าอาวานั้นเป็นที่แสดงออกของไตรสิกขาและองค์มรรคอย่างชัดเจน เพราะท่านได้ฝึกฝนอบรมมานานนับสิบปี ในประเทศไทยยังมีวัดอีกเป็นจำนวนมากที่ผู้เหยียบย่างเข้าไปสามารถสัมผัสไตรสิกขาและมรรคมีองค์ ๘ ได้อย่างชัดเจน วัดใดก็ตามหากสามารถจัดบริเวณวัดให้ดูร่มรื่น สะอาดสะอ้าน ก็จะพบกับความสะอาด สงบ สว่าง ซึ่งก็คือ ศีล สมารท์ ปัญญา นั่นเอง

หลักการของพระพุทธศาสนา
บรรณาธุกุรุ

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๓๙).

กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (๒๕๓๗). ออมฤตพจน. พิมพ์ครั้งที่ ๔.

กรุงเทพมหานคร : ออมรินทร์พริ้นเต็งกรุ๊ป

. (๒๕๓๓). ทำไม่คนไทยจึงเรียนพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก.

. (๒๕๓๖). จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (๒๕๓๗ ก). คุณูปการของพระพุทธศาสนา
ต่อการพัฒนาแบบยั่งยืนที่แท้. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก.

. (๒๕๓๗ ข). ชีวิตที่สมบูรณ์. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก.

. (๒๕๓๗ ค). ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก.

. (๒๕๓๗ ง). แสงเงินแสงทองของชีวิตที่ดีงาม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

. (๒๕๓๗) ชีวิตที่สุขและสร้างสรรค์. กรุงเทพมหานคร :
สหธรรมมิก.

. (๒๕๔๐). ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนา
ประจำชาติ. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก.

พระพรหมคุณภารṇ (ป.อ.ปยุตโต). (๒๕๔๙). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก.

. (๒๕๔๑ ก). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์
ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

. (๒๕๔๑ ข). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลพัทพ. พิมพ์
ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สยามราชนูสส เตปิฎก. (๒๕๓๙). กรุงเทพมหานคร : มหามหากรุราชวิทยาลัย